

SARA SHERIDAN

Šapat Orijenta

Osramočena žena. Daleka zemlja.
Zabranjena ljubav...

» Čarobna priča koja će vas
obuzeti... Savršena knjiga za sve
ljubitelje romanse i avanture.«

Closer

Šapat Orienta

SARA SHERIDAN

ŠAPAT ORIJENTA

Naslov izvornika Sara Sheridan Secret Mandarin
Copyright © Sara Sheridan 2009.

Prolog

Kada je brod počeo tonući, ostale su se žene molile. Kapetan je naredio da se sklonimo u potpalublje kako ne bismo ometale posadu dok se bori s olujom. Šutke sam sjedila u tami obasjanoj svjetlošću svijeća, dajući sve od sebe da održim ravnotežu, dok se brod žestoko zibao na valovima. Dok su drugi na koljenima mrmljali, moje su srce i utroba treperili, u čudnoj vrtoglavoj drhtavici potekle su mi kapi znoja. Nismo znali što slijedi i nismo ništa mogli učiniti. Nevrijeme je trajalo satima.

Naposljetku se sve brzo odigralo. Nastao je urnebes, drvene su grede škripale i počele se lomiti, vjetar je zavijao poput vile koja naviješta smrt. Oluja je bjesnila, sjećam se, i tada sam shvatila koliko smo majušni, ranjivi. Cijeli se brod raspao poput ljuske jajeta — odjeknuo je strahovit lom, a za njim naši stravični urlici koje je naglo progutalo more.

Boriti se s olujom bilo je uzaludno. Uostalom, sve se zbilo toliko naglo da nam nije preostalo drugo doli prepustiti se vodi da nas nosi. Dolje se nalazio neki drugi svijet, njime je vladala potpuna tišina — nakon dugotrajnih bučnih sati stravičnog iščekivanja, osjetila sam olakšanje. Panika je nestala, postala sam samo promatrač, kao da plivam kroz čudan san. Morska je struja nasrtala, puna morske pjene i smrskanih ostataka broda, lica ostalih putnika promolila bi mi se pred očima pa opet nestala, nikada dovoljno blizu da ih dohvatim, da se uhvatimo jedni za druge. Jedanput sam izronila u zasljepljujući vrtlog tropskog vjetrova i kiše i tripot polako udahнула dok me valovi nisu opet potopili. Silovitu struju bilo je nemoguće nadvladati. Činilo mi se da je sigurnije ispod površine.

»Samo plivaj prema površini«, govorila sam sama sebi. »Svom snagom plivaj prema površini.« Znala sam plivati i to mi je pomoglo ukloniti strah. Voda mi je uvijek bila naklonjena. Prisjetila sam se svoje sestre, Jane, i vremena kad smo u djetinjstvu odlazile do jezera podno velikog brda, oko pola milje od kuće u kojoj smo odrasle. Ondje smo unedogled razglabale o planovima za budućnost. Ljeti smo se brčkale na suncu, vrištale skačući sa stijena. Sada, usred ovog divljeg monsuna, u mislima sam odlutala u sretnija vremena. Uvjeravala sam samu sebe da sam iznova kod kuće, na sigurnome. Zapravo, sigurno sam bila u deliriju, sasvim izvan sebe. Nisam se opirala. Više nisam strepila zbog oluje. Oluja je prošla, a umjesto nje ponijelo me sjećanje na djetinjstvo.

Našeg oca, koji je davno preminuo, pjesnik bi možda nazvao nestvarnim, sazdanim tek od svjetla i sjenki. Tri godine nakon njegove smrti, majka je podignula maleni križ. Objasnila je da je čekala da se zemlja slegne, no nije trebala toliko odgađati, kao što smo Jane i ja s vremenom shvatile. Mislim da smo dugo nakon očeve smrti svi živjeli u njegovoj sjeni protkanoj svijetlim

trenucima. Jane je bježala od tame koju je ostavio za sobom, a ja sam slijepo hvatala svaki tračak svjetla koji sam mogla naći, priželjkujući da opet budem očarana.

»Želim se udati«, reče Jane dolje na jezeru, »za gospodina. Za pristojnoga gospodina koji će se brinuti o meni.«

Ispljunula sam prema njoj dugačak mlaz studene vode. Bila sam naivna. Bila sam dvije godine mlađa i njegova miljenica, meni nikada nije audio. Tog sunčanoga ljetnog dana, odjevena u dječju haljinicu s košuljicom, Jane je bosonoga sjedila uz rub, a ja sam uranjala i izranjala poput malog tuljana.

»Za gospodina«! podrugljivo sam ponovila.

Takvi se ne bi u nas zagledali. No Jane je već odlučila. Domogla se ljubavnog romana i potajice ga čitala. Skrivala ga je ispod umivaonika. Činilo mi se da se zbog toga uzoholila.

»Baš hoću«, odgovori napadajući me jer sam ismijala njezine snove. »Bolje i to nego si umišljati da si nova Fanny Kemble¹.«

»Kad je Fanny Kemble glumila Juliju, odrasli su muškarci plakali. Čak i gospoda«, uzvratili. »Svaka nadarena djevojka može biti velika glumica, Jane. No gospoda se žene samo damama.«

»Onda ću postati dama«, odgovori.

Ne zapljusnuvši je, otplivala sam dalje.

»Jesi li sigurna?« upitala sam svoju sestru oko četiri godine kasnije, dan prije nego što se udala za muškarca koji je zatražio njezinu ruku. »Voliš li ga uopće?«

Ošinula me pogledom. Takva su joj pitanja dosađivala.

»O, Mary«, odmahнула je glavom kao da mi nema pomoći. »Ne bojim se Roberta. Nije on *takav*.«

Nedostatak straha činio mi se neobičnim temeljem za brak, no s petnaest godina ionako još nisam bila sasvim sigurna o čemu Jane govori. Otpratila sam stariju sestru do oltara i stajala uz nju. Sjećam se samo da je držala stručak ružinih pupoljaka i čičaka, koji mi se činio prilično trnovit.

Sada je Jane gđa Fortune, a ja sam, eto, beznadan slučaj.

Ne sjećam se ničega više, osim da sam plivala i plivala. Činilo mi se da je more, koje me obavija, poput živog bića. Uistinu sam vjerovala da me moja draga Jane čeka sa strane, da lamata nogama dok naglas čita odlomke svoga glupavog ljubavnog romana. Tada me omamila toplina. Pred očima sam vidjela samo tanku nit svjetla, ocean je svojim rukama povukao moje tijelo i progutao me.

Kad sam ponovno otvorila oči, oluja se već povukla i ugledala sam plažu. Ležala sam na stjenovitom tlu. Odjeća mi je bila razderana, a ruke ružičaste i požutjele od modrica koje su me boljale kad bih se kretala. Smetena, potresena i neopisivo žedna, puzala sam po kamenju odgurujući krhotine i ostatke broda koje je morska struja izbacila sa mnom. Uništene snove drugih ljudi. Darove za nevjestu. Ništa od toga neće stići do Calcutte.

¹ Frances Ann Kemble (1809. - 1893.), britanska glumica i spisateljica. - (nap. prev.)

Blještavo bijeli pijesak prostirao se unedogled, na obje strane. More, koje se sada sasvim smirilo, poprimilo je boju divljih zumbula. Vrući je zrak prožeo žarki, opojan miris. Nisam više imala gotovo ni trunku snage i dugo sam tako besano ležala. Tada sam čula glasove.

»Une femme. C'est une femme.²«

Otvorila sam oči i nejasno, kao kroz izmaglicu, ugledala dvoje polugole crne djece koja su trčala prema meni i bijelog muškarca, koji je vodio konja. Njegova je tunika zbog znoja izgledala tamno, a raspuštena sijeda kosa zaklanjala mu je oči. Bio je prilično star.

»Mon Dieu!³«, reče.

Spasena sam, Bogu hvala. Čovjek je uzde predao djetetu. Nagnuo se i nježno me napojio toplom vodom iz ploske. Okus je bio božanstven.

»Ostali?«, upitah, i dalje omamljena. »Les autres, monsieur?«

Prilično sam slabo govorila francuski. Čovjek je slegnuo ramenima i tužno odmahnuo glavom.

»Personne.⁴«

Čak i ošamućena, toliko slaba da me korak dijelio od smrti, nisam mogla vjerovati da sam samo ja preživjela. Zar ih je more sve progutalo? Smrdljive mornare,iskusne morske vukove, osornog kapetana i njegova dva mrzovoljna časnika, natmurene vremesne *gardedame* koje su nas držale na oku, te dakako, djevojke poput mene, moje družice na sramotnom putovanju — gospođice Cameron, Lindley, Lucas, Thornton i druge. Sve smo hitale u Istočnu Indiju, u naručje prvog muškarca koji bi nas pristao uzeti. A sada je sve žive duše progutalo tropsko more. To jest, sve duše osim mene.

»Où est ici?⁵« upitala sam nesigurno dok me čovjek podizao i stavljao na svog konja, beživotnu poput krpene lutke. Nisam mogla uspravno sjediti pa sam ispruženo ležala, glave položene na njegovu dugu grivu, prstima lagano pridržavajući uzde.

»Ici c'est Réunion⁶«, nasmiješi se čovjek.

»Mislim da ću poći kući«, odvratih.

Srce me vuklo u London i uopće ga nisam željela napustiti. Možda se nevrjeme dogodilo s razlogom.

² Neka žena. To je neka žena! - (nap. prev.)

³ Bože! - (nap. prev.)

⁴ Nitko. - (nap. prev.)

⁵ Gdje smo? - (nap. prev.)

⁶ Ovo je Réunion - (nap. prev.)

Prvo poglavlje

Mislim da je mojoj obitelji bilo drago što sam mrtva. Sigurno im je laknulo. Savršeno si jasno mogu predočiti Jane kako stiše svoje sitne šake čitajući naglas vijesti u večernjim novostima. Dok izgovara riječi, postaje i te kako svjesna da njezina skladna, mornarsko plava haljina s crvenim gumbima nije prikladna odora u ovakvim okolnostima te da mora izvaditi crninu koju je nosila kad nam je umrla majka. Pita se očekuje li se od nje da organizira misu zadušnicu ili postavi nadgrobni spomenik.

»Što valja učiniti«, razmišlja, »kada nema tijela za sahranu?«

Robert, njezin suprug, u tamnom sakou i pomno odabranoj kravati korača po tankom sagu njihova svjetlozelenog salona, kruži oko nje poput lukavoga, gipkoga šumskog grabežljivca slušajući je dok čita vijesti iz novina. Brod je potonuo prije pet tjedana, a poznati su tek šturi podaci iz suhoparnoga, kratkog članka o okrutnoj oluji i ozloglašenom vodenom putu. Pedeset ljudskih duša na brodu, a nijedanput nisu spomenuli moje ime.

Čak i ako se čovjek nađe na moru, u Engleskoj je teško stradati zbog vremenskih nepogoda. Nesreće u vodama uz obalu Cornwalla ili u Sjevernome moru katkad se događaju, no rijetko s kobnim posljedicama — englesko je vrijeme malokad smrtonosno. Dakako, ima dovoljno drugih pošasti. Sifilis, mahniti bezdušnici opijeni džinom koji bi zbog jednog šilinga mogli zaklati čovjeka ili puko siromaštvo, uobičajena sudbina predgrađa koja se uvijek iznova ponavlja. Tko nema novca, nema što jesti pa su siromašni sama kost i koža. Nesretnici gladuju, a ljudi poput Jane, Roberta i mene to ne primjećuju. No unatoč svim prljavim, odrpanim i očajnim strahotama i mnoštvu štakora na koje ćete naići u Londonu, od vremenskih prilika zasigurno nećete stradati, bez obzira na tvrdnje gđice Austen o nejakim Engleskinjama izloženim ljetnim pljuskovima, koje rado iznosi svojim čitateljima.

U Indijskom je oceanu posve drugačije. Teško mi je zamisliti da je Jane zaplakala zbog vijesti o mojoj smrti. Dok naglas čita izvještaj, njezin nježan glas ne podrhtava. Činjenicu da me odnijelo more moja sestra ne smatra ni neobičnom ni tragičnom. Slutim da je zaključila kako je »Mary sklona takvim zgodama«. Njezine uvijek staložene tamne oči ravnodušno pogledavaju, poput pitome ptice. Sa svime se nosi bez prigovora i uzrujavanja. Od nas dvije, ona divlja sam ja.

No ipak je zaplakala dva tjedna kasnije, kad sam se vratila kući. Služavka je otvorila vrata, a moj je nećak stajao u hodniku. Skamenio se čim me ugledao, a mene je podsjetio na fotografije idiličnih

prizora Engleske. Maleno mu je tijelo već bilo vižljasto i snažno, na sliku i priliku oca, a u ugljenasto sivim hlačicama koža mu je bila toliko blijeda da mi se činilo kako mu koljena blješte naspram uglancanoga tamnog drvenog poda.

»Teto Mary!« povikao je kad se napokon prenuo. Razrogačio je oči, a po glasu se činio izbezumljen.

»No, no, Thomase«, rekla sam umirujući ga dok sam ulazila u kuću pokraj punašne služavke koja je razjapila usta i odložila šešir na stolic od atlasovine. Siroto je dijete ustuknulo kao da je ugledalo avet. Spustila sam se k njemu.

»To sam samo ja«, nježno rekoh, smiješeći se da ga razvedrim. »Sva sreća da znam plivati, zar ne?«

Thomas je učio plivati na novom bazenu u Kensingtonu. Često smo o tomu razglabali i tvrdio je da jednog dana želi s odskočne daske skočiti u dublji dio bazena. Pokazavši još više hrabrosti nego što bi trebalo za skok s četiri i pol metra visine, ispružio je ruku i dotaknuo mi obraz.

»Eto, vidiš«, rekoh. »Ne vjeruj svemu što piše u novinama, Thomase. Neka ti to bude pouka.«

Već je proteklo dosta vremena, a posjetitelj nije najavljen, pa se Jane pojavila iz dnevne sobe kako bi vidjela tko je došao. Držala je djetesce. Moje djetesce. Mislim da sam tek ondje u hodniku shvatila koliko mi je nedostajao. Narastao je u protekla četiri mjeseca, a na obrazu je imao osip. Shvatila sam se da se nehotice smiješim promatrajući ga. Laknulo mi je, čini mi se, kad sam ga vidjela punašnoga i zdravog u toj haljinici. Održali su obećanje. Jane me gledala u nevjerici i činila mi se još sitnija. U širokoj crnoj haljini koju je odjenula zbog korote izgledala je majušno.

»Mary«, usklikne.

Zagrlila sam je da je pozdravim, a kad sam se odvojila od nje, zamijetila sam suze u njezinim očima.

»More me donijelo na obalu«, tiho sam rekla.

Očito još nije primila moje pismo. Ispružila sam ruke i predala mi je sina. Privinula sam k sebi taj topao, mali smotuljak. Nikada neću shvatiti kako je moguće dijete toliko voljeti — dijete koje uopće ne poznaješ. Tek rođeno dijete. Gospode, novorođenče može postati bilo što — ruglo obitelji ili ugledan vlastelin. Kako uopće možeš znati hoće li ti se svidjeti ili neće? Međutim, čvrsto držeći svog sina, nakon svih ovih mjeseci, napokon sam se ponovno osjećala potpunom. Bila sam opet svoja.

»Kako si ga nazvala?« upitala sam, dopuštajući mu da me uhvati za prst dok sam promatrala njegove ljepušaste plave oči.

No svojim sam povratkom sestru toliko zaprepastila da je umjesto da mi odgovori klonula i stropoštala se na sag.

Slobodnom sam rukom odriješila vezice steznika. Kunem se, bila je silna kao dijete. Moja nećakinja, Helen, izašla je iz dnevne sobe, s mnoštvom uvojaka boje mahagonija svezanim crnim vrpčama sčipkastim rubom. Poslala sam je po vodu, a Thomasa zamolila dadonese jastuk za Janeinu glavu, dok je služavka jutarnjim novinama hladila njezino onemoćalo tijelo.

»Rekla sam majci da ti ne možeš umrijeti«, prkosno reče Helen.

Pažljivo sam vodom poprskala sestrine blijede obraze. Kad je otvorila oči, nisam mogla razaznati je li samo iznenađena što sam živa ili užasnuta što sam se vratila kući. Ukosnice su popustile i kad se uspravila, jedan se pramen spustio poput slomljena kosova krila. Lelujao je dok je služavka i dalje žustro zamahivala londonskim *Timesom*. Jane je srdito odmahнула rukom.

»Smjesta prekini, Harriet«, naredi. »I donesi nam čaj.«

Jane je poslužila čaj. Harriet je djecu izvela u park. Dan je bio sunčan, ali prohladan. Moja sestra nije ništa rekla. Nakon što smo malo pročavrljale, čini mi se, nije znala što kazati dok o svemu dobro ne razmisli — a to će potrajati. Jane se ugrizla za usnu. Razmišljala je. Ja sam se promatrala u ogledalu iznad kamina. Izgledala sam pristojno — kestenjastu sam kosu svezala u punđu, a oči boje lješnjaka imale su bistar i zdrav pogled. Proteklih sam se tjedana dobro oporavila. Štoviše, naizgled sam bila bolje uhranjena od svoje bljedunjave sestre. Uvijek sam smatrala da Jane izgleda poput siročeta, unatoč damskom držanju.

Nakon nekoliko minuta, ulazna su se vrata otvorila i zatvorila s treskom, čula sam kako Robert juri kroz hodnik, a zatim je po običaju zastao da odloži šešir, kaput i rukavice. Pogledi su nam se sreli i slabašno smo se osmjehnule jedna drugoj. Nekoć smo se svaki dan igrale skrivača. Dok Jane nije navršila deset godina, obje smo se mogle sakriti u ormarić u majčinoj kuhinji, iza razmaknutih hrpi posuda. Sada nije ništa rekla, samo je čekala da nas Robert zatekne na zaobljenim ružičastim sofama kraj kamina.

»Jane«, zagrmí.

Jane nije odgovorila, samo je slegnula ramenima, ustala i pošla prema vratima. Sada nije vrijeme za igru. Zurila sam u vatru. Već sam po glasu osjetila da je ljut. To nije dobar znak. Nisam se prevarila. Kad se Robert progurao uz svoju suprugu i zaustavio kraj kamina, ispred mene, ošinio me pogledom vatrenim od bijesa.

»Nakon svih onih nepodopština! Mary, zar ti nemaš srama?«

»More me donijelo na obalu«, zaustila sam.

No nije me slušao.

»Nakon svega što smo učinili za tebe!«

Jane je ponovno sjela na svoje mjesto. Zacijelo je poslala poruku u Kew Gardens dok sam razgovarala s djecom i ljuljala malog Henryja na koljenu. Robert nikada nije poslijepodne dolazio kući, osim usred zime kada bi se rano smračilo pa ne bi mogao njegovati svoje voljene biljke. Često sam napominjala Jane da je njezin suprug brižniji prema orhidejama nego prema svoje troje djece.

Obično bi odmahнула glavom. »Ne budi smiješna, Mary.«

Shvatila sam da smo trebale nasamo porazgovarati prije nego što je Robert stigao. Shvatila sam i da je Jane to namjerno izbjegla.

»Bezobzirna si, Mary Penney«, otresao se Robert, iz usta mu je šikljao bijes. Rukom je prešao kroz svoju tamnu kosu. Zbog očaja, pretpostavljam. »Najgore je što si bezobzirna ne samo prema sebi, nego prema svima nama.«

Otišao je do stolca i sjeo pokraj Jane. Bio je vižljast, ali snažan, a tijelo mu se sada napelo od brige. Kad je bio ljut, nije treptao. Jane je pokušala umiriti muža. Znala sam da želi da ostanem, bez obzira na to koliko se iznenadila što sam se vratila.

»Misliš da nije prošlo dovoljno vremena, Roberte?« reče. »Još nekoliko mjeseci?«

Pokunjila sam glavu. Razumjela sam kakve im teškoće stvaram. Mogli su postupiti i mnogo gore, a ne poslati me u novi život. Na njihovu mjestu, mnogi bi to učinili.

»Vratit ću se u kazalište«, rekoh.

Na to je Robert iskočio iz stolca tako da mu je jeftini džepni sat poskakivao po žarko zelenom prsluku.

»Pa da nas sve upropastiš?« podigao je glas. »Ako se vratiš na pozornicu, za djecu si mrtva. Dosta je bilo, Mary.«

* * *

Ozbiljno je to mislio. Tog sam trenutka shvatila da više nikada neću glumiti. Promijenilo me rođenje djeteta. Sve se promijenilo. Prošla su vremena kad bih dala sve za priliku da glumim Rozalindu. Bila sam nerazumna, no ipak mi je uzavrela krv i osjetila sam da mi se obrazi rumene. Ako ostanem ovdje, a ne mogu se vratiti na kazališne daske, onda ću postati usidjelica, bit ću uboga tetka usidjelica. Nijedan ugledan pripadnik društva ne bi tražio moju ruku unatoč tananom struku, glatkoj koži, a uzalud mi i glumački talent. Bez obzira na to, nisam željela otići. Moj je dom bio u Engleskoj i vjerovala sam da me u inozemstvu čeka samo niz drugorazrednih udvarača. Nije mi preostalo mnogo izbora, a svima sam se protivila. Što se mene tiče, bilo mi je dobro u Londonu prije svega što se dogodilo. Tu sam željela ponovno pronaći sreću.

»U Calcutti ljudi umiru«, rekoh. »Od dizenterije i drugih bolesti.«

Jane je u tišini pijuckala čaj. Cijelog života nijedna se od nas nije ni prehladila. Kada je malena Helen imala dvije godine, dobila je vrućicu. Jane i ja smo se začudile. Toliko smo malo znale o bolestima da smo je njegovale prema uputama iz priručnika za domaćinstvo, čitajući ga stranicu po stranicu. Žene u obitelji Penney bile su sitne, ali otporne.

»Nećeš se ti razboljeti«, odgovori Jane. »Pribavit ćemo novac za brod«, doda Robert. »Ponovno ideš u Indiju.«

Dakako, potrajat će to nekoliko tjedana i polako sam se mirila s odlukom. Žena poput mene nema mnogo izbora. Vratila sam se u London, shvatila sam, priželjkujući nešto čega više nije bilo — varljivo obećanje ljubavi u koje sam naivno povjerovala — obećanje koje sam, unatoč svemu, tvrdoglavo odbijala odbaciti. Molila sam se da mi nakon nekoliko mjeseci izbivanja omoguće barem život kakav sam nekoć imala. Pogriješila sam i opet sam prepuštena na milost i nemilost svojoj obitelji. Patila sam. Ipak, toliko je žena koje su snašle mnogo gore nesreće.

Tako je lako propasti. Kratak je put od sestrine kuće u ulici Gilston Road do kakvoga vlažnog sobička uz rijeku gdje se žena brzo istroši i omršavi. Neće moj sin postati tanak kao trlica. Previše je napuštene djece koja gladuju iz dana u dan. Dovoljno je pozornije otvoriti oči, vidjet ćete ih košcate i izgladnjele u prljavim i mračnim zakutcima. Čak su im i vlasi tanke. Sirote majke ne mogu im pomoći, tonu u živi pijesak, bludnice su ako su lijepe, a pralje ako nisu te sreće. Većina naših poznanika i ne zamjećuje tisuće očajnika, a mnogo je onih koji će založiti

odjeću za malo kruha ili prodati svoju čast, dušu i djecu, ako se ukaže prilika, za život koji nije dostojan ni plemićkog psa.

Dali smo sve od sebe da ispravimo moju pogrešku, a s nešto uloženog novca Indija će i meni i Henryju pružiti priliku za dostojanstven život. Pristojno odgojen među rođacima, Henry neće ispaštati zbog mog ugleda, a ja možda ipak pronađem iole prihvatljivog muža.

Uselila sam se u svoju staru sobu u stražnjem dijelu kuće. Nisam imala drugog posla, osim ujutro provesti nekoliko sati s djecom.

»Henry ima tvoj osmijeh, teto Mary«, reče Helen.

»Nisam sigurna da je to razlog za veselje«, odgovorih. »Henry uopće nema zube.«

Obje smo se nasmijale. Crtali smo bojicama, a ja sam Helen i Thomasa zabavljala pričama. Voljela sam držati Henryja u naručju. Satima sam ga tetošila dok Harriet ne bi došla da ga izvede u dječjim kolicima nakon ručka.

Poslijepodne sam uglavnom sjedila uz prozor. Čitala sam Charlotte Bronte i razmišljala koliko je suludo što se Jane Eyre zaljubila u g. Rochestera. Iz mog iskustva, ljubav rijetko ima smisla. Neprestano sam po glavi prevrtala što se dogodilo i preklinjala nepravdu. Proklet bio William i njegova plemićka bešćutnost zbog koje me iznevjerio. No, ipak nisam bila spremna pristati na život kakav ima Jane. Suviše sam nemirna duha. Prezirala sam Roberta i ljude poput njega, njihovu gramzivost, životarenje i samodopadnu moralnost. Nedostatak strasti. Nepodnošljivu opterećenost onim što bi drugi mogli reći. Nisam mogla shvatiti zašto Jane voli baš njega — čovjeka koji svisoka odvaguje svaki korak. Moji su postupci Robertu bili neshvatljivi, bilo mi je žao što je do toga došlo, no promišljajući o svemu, znala sam zašto sam tako postupila. No nisam imala sreće.

* * *

One noći kada je Henry začet, William me snubio već oko godinu dana, štono bi rekla gospoda »bez udovoljenja«. Odveo me na večeru u svoje privatne odaje. Zastori na zidovima uz svjetlost svijeća sjali su raskošnim crvenilom. Jeli smo pečenog vepa u umaku od kruške i hrskavi pastrnak posut solju, sve poslužno na srebrnim tanjurićima koji su svjetlucali na drhtavom svjetlu svijećnjaka na zidu. On je ispijao francuski burgundac, ja sam pijuckala šampanjac. William je pleo svoju čarobnu mrežu. Pobrinit će se da dobijem kuću, govorio je. Sve što poželim. Sve. Jasno, takva su ljubavna obećanja u meni probudila strast koja me zaslijepila. Žudjela sam za obožavanjem, a preda mnom je na koljenima klečao vojvodin sin.

Kad sam mu se podala, cijelu me izljubio, a ja se gotovo nisam ni zarumenila. Na kraju je bio toliko nježan da sam se iznenadila. William je bio krupan čovjek bogatog životnog iskustva pa sam očekivala nezasićenog ljubavnika. No on je uzdisao govoreći mi da sam lijepa, a znoj se cijedio s njega dok je petljao kao školarac. Trebala sam tada shvatiti kakav je slabić. Međutim, ranjivost me ganula, a razgaljena dragim kamenjem i obećanjima, sažalila sam se nad njim i oprostila mu fizičku slabost. Slijepo sam mu vjerovala.

Sada, u hladnoj sobi sestrine kuće, zidovi su na sve slabijem poslijepodnevnom svjetlu postali plavi, a moje su obraze već orosile suze, plakala sam zbog sebe i svog sirotog sinčića. Tko zna što nas sve čeka. No ni na trenutak nisam požalila što sam preživjela oluju.

Jednog poslijepodneva, oko tjedan dana nakon mog povratka u Gilston Road, Harriet je pokucala na vrata moje spavaće sobe. Naklonila mi se preko volje, činilo mi se, te mi pružila mali pladanj s posjetnicom. Nisam očekivala posjetitelje pa sam je nestrpljivo okrenula da vidim tko bi to mogao biti. Želudac mi se stegnuo čim sam pročitala ime — bio je to William. Obuzeo me topao nalet nade. Možda će ipak sve biti u redu. Rekla sam Harriet da ću ubrzo sići.

»Gdje su djeca?« pitala sam je na odlasku.

Glas mi je zvučao bezbrižno — barem sam se nadala da je tako. Ruke su mi se tresle.

»Na katu, gđice Penney. «

»Hvala.«

U ogledalu sam vidjela da su mi se obrazi zažarili, srce mi je lupalo. Jasno, pripremala sam se za ovakvu zgodu — slučajan susret s Williamom u javnosti, možda u Hyde Parku, ili na suprotnoj strani ulice. No nakon što me ostavio na cjedilu i vratio mi pisma, nakon dugotrajnog čekanja, poniženja i izbjegavanja, više se nisam ni nadala da bi me mogao posjetiti. Usredotočila sam se na to da izgledam lijepo i nepristupačno. Da ga iznenadim i navedem da me ponovno obožava. Dolje je čekaao otac mog djeteta. A Jane — Jane nije bila kod kuće.

Položila sam dlanove na obraze i udahnula koliko sam mogla, stegnuta u korzet. Kad bih glumila, obično ne bih tako čvrsto stegnula vezice. One večeri, kad sam upoznala Williama, uopće nisam nosila steznik. Odjevena u lepršav šifon i ukrašena perlicama, glumila sam Tĳaniju, vilinsku kraljicu. Poljubio mi je ruku i dodao da mi uloga dobro pristaje — na drugačiju Tĳaniju više neće ni pomisliti.

»Često mislite na Tĳaniju, lorde?« samouvjereno sam izazivala.

»Od ovog trenutka sigurno hoću«, naklonio se. Tada sam ga smatrala šarmanĳnim.

Sada sam rumena pojurila niz stepenice u salon, prilično oslabjelog samopouzdanja u usporedbi s vilinskim danima. William je stajao pokraj kamina. Bio je naočit, kao i inače. Kad sam ušla, Harriet je donijela pladanj s čajem i odložila ga na stolić pored sofe. Naklonila se i otišla. Mirno sam motrila visoku pojavu pokraj okvira kamina. William me nije želio pogledati u oči. Neću mu oprostiti, zaklela sam se samoj sebi, osim ako me ne bude preklinjao.

»Dobro si?« naposljetku upita.

»Jesam.«

»Dobro izgledaš.«

Čekala sam i od muke pokazala na čajnik. »Jesi li za...«, glas mi je posustao, William kimne. Ruke su mi snažno drhtale — nisam htjela ni pokušati natočiti čaj pa sam krenula na drugu stranu sobe i sjela. Nisam to mogla podnijeti.

»Monsun, je li?« dobaci. »Očekivao sam da ćeš izgledati izmučeno i jedva hodati! Umalo se nisi utopila kada je *Regata* potonula, a sad ne vjerujem očima. Stvarno si žena kakve nema, Mary!«

Netremice sam gledala. Zaboga, što ova budala želi reći?

»Williame, zašto si došao?« zapitah.

Spustio je pogled, zagledao se u pod.

»Rodila si dječaka, koliko čujem«, odgovori. »Ja imam samo kćeri. Moja žena nije rodila nijednog sina.«

Sve su mi lađe potonule i obuzeo me bijes. Žensko ga dijete ne bi ponukalo na posjet, a očito nije ni zbog mene došao. Williama nije zanimalo kako se osjećam.

»U takvim okolnostima, kao mojem sinu, pripadaju mu određena prava. Priznat ću ga, Mary. Sve sam raspravio s Eleanor.«

Ipak sam natočila čaj. Barem ću se nečim zaokupiti.

»Naime, Eleanor je iz obitelji sa sedam kćeri«, nastavi William. »To im je u krvi.«

Nezamislivo mi je da sam nekoć ljubila usta koja su izrekla takve riječi. Jasno, mudrija bi mu se žena možda dodvorila. Mudrija bi ga žena možda pokušala ponovno zavesti. Mudrija žena možda ne bi osjetila bijes koji ključa u utrobi ili bi ga barem pokušala zanemariti. No ne i ja.

»Dakle, odlučio si da će Henry postati tvoj nasljednik?« rekoh. »A mene ćeš se otarasiti. Opet ću otploviti u Calcuttu. Henry ostaje u ovoj kući.«

»Ta naravno«, reče William. »Razumije se, sve dok dovoljno ne poraste za školu. Nemam nikakve primjedbe na to.«

»Nemaš nikakve primjedbe! Nikakve prigovore! Nisi nikada ni vidio dječaka, Williame. Štoviše, nisi ni mene vidio od prošlog ljeta, a bogami, ni tada se nisi ponio kao častan čovjek!«

* * *

Kiptjela sam od bijesa. Ukazao mi se Henry koji u dvadeset prvoj posjećuje svoje polusestre. O njemu se šire glasine da je biološko dijete svoga bogatog oca. »Majka mu je glumica, govorka se«, gurkali bi se i namigivali, a ime mi ne bi znali. Vidjela sam Williama kao starca, kako plaća račune, predaje svoju plemićku titulu nevelike vrijednosti. Ja ću za to vrijeme u Calcutti ili Bombayu nadživjeti muža kojeg vjerojatno neću voljeti. Nikome neće biti stalo do mene.

Pomislila sam da bih Williama mogla gađati kolačićima koje je Harriet posložila na pladanj. Mogla bih uzeti žarač koji stoji kraj kamina i nešto razbiti, udariti ga, bilo što. Zar sam zbog ovoga prešla toliko tisuća kilometara? Bicala sam riječi koje će ga posramiti, spremna započeti napad kada je Jane uletjela u sobu poput pravog anđela. Vjerojatno me spasila od optužbe za ubojstvo.

»Cijenjeni lorde«, nakloni se Williamu.

»Gđo Fortune«, osmjehne se.

»Zamolila sam Harriet da donese malenoga kako biste ga vidjeli«, reče. »Nadam se da sam ispravno postupila.«

»Jeste, jeste. Rekao sam Mary da ću ga priznati. Sve je odlučeno.«

»Ja nisam odlučila«, rekoh. Jane sjedne kraj mene.

»Mir, Mary«, umirivala me laćajući se posla. Naravno, imala je pravo. Premda Williamova ponuda malo kasni, za dijete je to najbolje što se moglo dogoditi. Nije još prošla ni godina dana otkad mi je izjavio ljubav. Zakleo se svojim životom.

Jane je uzela tanjur s kolačem i počela posluživati, ležerno ga dijeleći dok je govorila. Barem je ona razmišljala suvislo.

»I, recite, lorde, koliki ste godišnji iznos imali na umu?« upita.

S novcem smo uvijek teško izlazili na kraj. Kada je Robert tek dobio namještenje u Kraljevskom hortikulturnom društvu, zarađivao je stotinu funta godišnje. Prije nego što mi je okaljan ugled, ja sam u Covent Gardenu zarađivala triput više, a dobivala sam i darove.

Drangulije, bižuteriju i nakit. Ukrasne i blještave sitnice. Garderoba mi je bila toliko prepuna cvijeća da mi se kihalo čim bih nogom kročila unutra. Nisam bila velika zvijezda, no imala sam obožavatelje, pratilju i udio od prodaje ulaznica.

Nakon majčine smrti počela sam Robertu i Jane davati novac. Katkad pet funta mjesečno. Robert je sve bilježio kako bi mi mogao vratiti. Imao je oko za uzgoj biljaka. Kad sam jednom ismijala njegovu opsesiju, suludo zanimanje za vrste tla i korijenje, Robert je izvukao novine i pročitao članak o aukciji — o novčanim iznosima isplaćenima za tropsko cvijeće koje je tjedan dana ranije stiglo iz Istočne Indije. Svote su dosegnule tisuće funta.

»Kaučukovac, čaj, šećer, drvo«, nabrajao je, naginjući se preko stola u blagovaonici brojeći na prste. »Sve su to donijeli u London. Duhan, krumpir, kavu, zrnca kakaa. Pronaći ću i ja nešto«, mrmljao je, »i donijet će mi zaradu.«

Nisam očekivala da mi vrati novac. Tada sam Robertovo trabunjanje smatrala suludim idejama pridošlice iz Škotske. Premda Robert čak nije zadržao naglasak, nego ga je iz dana u dan sve više gubio.

»Neću ja završiti kao Douglas⁷«, zaklinjao se, »lud, sam i siromašan.«

Grickala sam sir na tanjuru. Nisam mogla s Robertom raspravljati o biljkama. Nije imalo smisla, a nije me ni previše zanimalo.

Velikodušnih trideset gvineja godišnje za Henryja, koje smo uspjeli izboriti, prvi je novac koji sam u proteklih osamnaest mjeseci donijela u kuću. Robertu i Jane nije bilo lako, znala sam. Kao i u svakom kućanstvu, dodatna zarada dobro dođe. Tako je dar s neba omogućio dadilju, pokrio sve Henryjeve troškove, a s onim što je William nazvao »dugom za proteklih nekoliko mjeseci« Jane je kupila novu kartu za Indiju. Pri Williamovu posjetu, prešutnim je sporazumom odlučeno da sam ja kamen smutnje te da će novac stizati samo ako me sklone s puta. Ako sam i sanjarila da ću neko vrijeme provesti u Londonu, sad su me naglo prenuli iz sna.

Filigran je trebao isploviti krajem mjeseca.

Bila sam nemirna i nisam mogla spavati. Bila sam suviše ljuta. Jedne noći, nekoliko dana nakon Williamova posjeta, bilo je kasno i nisam mogla zaspiti pa sam posjetila Henryja u dječjoj sobi. Nakon nekog vremena umorila sam se od promatranja pa sam poželjela odrezati krišku kruha i pojesti je sa slasnim *Cookovim* džemom od malina. Odšuljala sam se dolje u kuhinju kao nestašno dijete, bosonoga, u Janeinoj staroj lanenoj spavaćici. Nakon brodoloma nisam kupila nikakvu odjeću te sam imala samo ono što su mi ljubazno posudili na otoku — dobro iznošene stare pariške krpice — i nešto rabljene odjeće iz sestrina ormara.

⁷ Škotski istraživač i botaničar David Douglas (1799. - 1834.) prema kojem je nazvan rod duglazija iz porodice četinjača. - (nap. prev.)

Pločice su bile hladne na dodir. U kući je bilo sumorno i tiho. Nisu se čuli ni otkucaji sata. Kruh je bio umotan u tkaninu, a dok sam ga odmatala, prestrašila sam se ugledavši Roberta kako crvenih očiju čuči kraj štednjaka. Činio mi se izmoren, mnogo više nego ja. Koža mu je bila blijeda poput noćne košulje koju je nosio preko hlača, a iznad lanenog ovratnika na prsima provirio je čuperak dlaka koji se na svijetloj košulji činio neobično taman.

»Oprosti, Mary«, reče. »Nisam mogao zaspati. Nisam se već daniima dobro odmorio.«

Tada mi se učinilo da je kuća poput hladne ljušture, a mi smo nemirne duše u njoj, duše koje traže svoj mir. Ipak, nisam razumjela zašto se Robert pritajio u mraku.

Kanila sam otvoriti teška stražnja vrata i sjesti na stepenicu dok pojedem. S vremena na vrijeme, činili su to svi u obitelji. Moglo bi se reći da nam je to bio običaj. Te je noći bilo previše oblačno da bi se vidjele zvijezde, a mjesec je bio gotovo pun. Maglovitim je svjetlom obasjavao tmurno nebo.

»Pa«, reče Robert, »možda bismo mogli popiti malo mlijeka?«

Iz smočnice je donio vrč i natočio mlijeko. Odrezala sam dvije kriške kruha i debelo ih namazala. Gurnuvši posude preko stola, razmijenili smo namirnice. Bacila sam pogled prema vratima.

»O, svakako«, reče. »Moramo ondje sjesti.«

U vrtu se osjećao povjetarac. Veoma blag, ali predivan. Svjež zrak prodirao je u kuću dok smo jedno do drugoga sjedili na stepenici slušajući kako crkvena zvona otkucavaju tri sata. Odzvanjaju drugačije kada se smrači, a ulice su mirne. Robert se promeškoltio. Na podlaktici je imao mrlju od džema, a kad sam ga upozorila na nju, približio je ruku ustima i posisao slatkoću. Nakon toga, primijetila sam, ostao je svjetloružičast trag na koži.

»Odlazim, Mary«, reče. »Dobio sam ovlaštenje za put.«

Robert me nije pogledao, no nestrpljiv, gotovo bojažljiv smiješak zatitrao mu je na usnama. Dobio je svoju priliku. Pretpostavila sam da ga hortikulturno društvo šalje u inozemstvo da prikupi uzorke biljaka. To je već neko vrijeme priželjkivao.

»Kamo ideš?« upitah.

»U Kinu. Po *Camelin Sinesis*. Čajevac.«

»Čovjek bi pomislio da u Kew Gardenu čajevca ima napretek.«

»Ono su indijske biljke čaja, nisu kineske. Uostalom, ne idem u ime Društva«, tiho reče Robert. »Oni putovanje ne plaćaju dodatno, a ono što bih donio ne bi bilo moje. Šalje me Časna Istočnoindijska kompanija⁸, Mary. Sve biljke koje skupim, a nisu na mom nalogu, pripast će meni. Prodat ću ih privatnom rasadniku da dodatno zaradim.«

»Koliko ćeš dugo izbivati?«

Robert se zagledao u zidanu ogradu vrta. »Sigurno više od godinu dana. Možda dvije ili tri. Ako uspijem nešto pronaći, obogatit ćemo se, Mary. A kad je već toliko toga stiglo s Orijenta, teško mi je povjerovati da neću baš ništa otkriti.«

Nije ni taknuo hranu. Držao ju je u ruci. Kada je Robert dobio namještenje u Društvu, činilo se da je dosegnuo vrhunac karijere. Ovo je velik pomak na bolje. Unatoč svim naporima da se

⁸ eng. Honournble East India Company, britanska kompanija koja se bavila trgovinom napodručju Istočne Indije, a poslije i Kine. (nap. prev.)

uklopi, strahovanju zbog mojih postupaka, Robert se nije predavao. Cijeli je dan provodio na poslu. Nisam imala srca zamjerati mu ovaj uspjeh.

»Čestitam«, rekoš podižući šalicu mlijeka. »Nadam se da ćeš otkriti nešto bez čega Engleska ne može!«

Kucnuli smo se šalicama da nazdravimo, no dok smo pili, u njegovim sam očima zamijetila tračak nesigurnosti. Robert se svim silama trudio uspeti nemilosrdnim stepenicama društvene ljestvice. Činio je sve što su nadređeni tražili — bio je marljiv radnik, ugledan obiteljski čovjek, oštrouman i potplaćen zaposlenik. Sada se otisnuo od Kraljevskog društva i odlučio krenuti svojim putem. Pohod u barbarsku zemlju bit će opasan i težak. Smion je to pothvat. Ne čudim se što ne može zaspati.

»Ako mi se što dogodi«, potihlo reče, »završit će na prosjačkom štapu. Gladovat će. Jasno, mogao bih ostati u Društvu, no onda nikada nećemo imati novca da popravimo svoj položaj u društvu, Mary. Želim da djeca sklope dobre brakove.«

Prije nekoliko mjeseci pomislila bih da su takve riječi samo dokaz Robertove očajničke želje za vlastitim uspjehom, no sada, otkako sam rodila Henryja, shvaćam da to govori kao otac. Uostalom, više je odvažnosti pokazao te večeri sjedeći na kuhinjskom podu nego što sam vidjela u deset godina do tada.

»Ti znaš više od svih. Imaš oko za to, imaš osjećaj za biljke zbog kojeg si dovde dogurao i koji će te odvesti još dalje. Kreni svojim putem, kažem ti, Roberte. Koliko poznajem svoju sestru, Jane neće gladovati. To je mudra odluka«, uvjeravala sam ga.

Zdušno je zagrizao svoju krišku kruha s džemom. »Između ostalog, Istočnoindijska kompanija ima poseban fond«, promrmlja. »Za udovice.« Nakon toga smo utihnuli.

Sljedećeg sam jutra uzela atlas iz dnevne sobe i sjela uz vatru. Zemlje čaja brdovite su i nalaze se daleko od obale. Robert će otputovati još dalje od mene. Prstom sam pratila obrise Madagaskara, najvećeg otoka u Indijskom oceanu. Otok Réunion nalazi se istočno od njega. Prstima sam prešla po tankoj crti obale. Činilo mi se da je karta premalena za golemo otvoreno more, nepreglednu plažu, tri kilometra do Saint-Denisa koja sam prešla na konju, napola mrtva. Što me čeka u labirintu ulica koje krije majušna crna točka kojom je označena Calcutta i gdje je nestao moj pustolovan duh kad se toliko žestoko opirem njezinim čarima? Za razliku od Roberta, ne želim putovati u neprijateljske krajeve. U Boheu i Hui Chou bijelcima je zabranjeno stupiti. Mene će u Indiji dočekati raširenih ruku.

Ispružila sam dlan preko otvorene stranice, palac sam položila na London, a prste spustila na Calcuttu i Hong Kong. Bit ćemo vrlo daleko jedno od drugoga. Dijelit će nas tjedni putovanja morem. William me više ne voli. S lakoćom me se odrekao kao da je riječ o nekoliko gvineja. Kupio me i platilo.

Jane je naručila dva sanduka iz trgovine *Heal's*. Spakirale smo ih zajedno.

»Nisam mislila da ću toliko zavoljeti Henryja«, priznah.

»Ne možeš dobiti sve što poželiš, Mary«, prekori me ona.

Zapravo, nisam imala ništa što sam željela. Ni Williama, ni Henryja, ni život na kazališnim daskama. Imala sam samo dojam da činim ono što se od mene očekuje. Cijeli sam se život tomu opirala.

»Majka je trebala s tobom otići u London«, sjetno reče Jane, kao da bi me to obuzdalo.

Zahihotala sam se. I naša je majka voljela ništariju. Poznavajući nju, vjerojatno bi me ohrabrivala.

»Nije to nimalo smiješno«, dobaci Jane. »Sa svime se ophodiš kao da je nevažno. A važno je ako ljudima nanosiš zlo, Mary.«

No prema mome mišljenju, nisam povrijedila nikoga doli sebe pa sam se okanila teme i stala kraj otvorenog prozora. Obožavam miris konja koji me zapuhne kad prolaze. Osjeti se tek na tren. Odzvanjanje potkova i dašak kože koji me uvijek podsjetuje na stajanje kraj naše stare kuće, kuće u kojoj smo Jane i ja odrasle.

»Sjećaš li se Townsendove farme?« upitah je. »Otac me jedanput onamo odveo. Dopustio mi je da jašem ponija. Bijeloga.«

Jane se ukipila. Zalupila je poklopac sanduka. Smatrala je da nam je bolje bez njega. Majka se slagala s njom. »Možda nemamo muškarca u kući, ali znamo se snaći same«, običavala je reći. Tada još nisam imala ni osam godina, a Jane je tek napunila deset. Zašto sam mu ja bila draža, nisam znala. Nisam znala ni zašto je bio grub prema Jane — bio je nasilan, premda se toga nisam dobro sjećala. Obiteljske su veze uistinu čudnovate. Sestra me uzela pod okrilje kad bi mi mnogi zalupili vrata pred nosom, no o njemu ipak nije željela razgovarati. Naša nas djeca čine ranjivima. Kao i roditelji, pretpostavljam.

»Lako je tebi«, osorno odbrusi Jane. »Čeka me pakiranje. Moram sve prirediti. Nemam vremena za tvoje tričarije. Dođi.«

Kad je *Regata* potonula, sve sam izgubila — sitne znakove pažnje, ljubavna pisma, knjige i odjeću. Sad kad raspolažemo i s Williamovim novcem, zamjenske predmete koji se mogu kupiti dostavljaju svaki dan, upakirane s vrećicama lavande i kuglicama naftalina. Od Jane sam na dar dobila bilježnicu, umotanu u smeđi papir i poslanu iz Bond Streeta. Kupljene su ukrasne vrpce, rubac kojim ću se ogrnuti za hladnih večeri, Biblija, dvije dnevne haljine iz King Streeta i večernja haljina iz Chandos Streeta — sve što će zatrebati. U Janeinoj i Robertovoj sobi bio je drugi sanduk, isti kao i moj, ali natovaren s manje odjevnih predmeta. Robert je nosio kutiju svoga omiljenog duhana kupljenu kod Edwarda Christyja (»Nitko ne pravi bolju mješavinu«, uvijek se razmetao kad bi izdahnuo dim), knjige iz botanike, zemljovide i knjige koje će čitati na putu (sve su bile o Kinezima). Ponio je i predmete za prodaju — slike Londona i Kraljice za iseljenike koji su se zaželjeli domovine, primjerke tjednika *Punch* i *London Illustrated News*.

Robert je i dalje bio izmoren. Viđala sam ga uglavnom za večerom, ako bi se kući vratio na vrijeme. Odrađivao je otkazni rok u staklenicama u Chiswicku, odlučio je sve što je imao na brizi ostaviti u savršenom stanju. Naš jedini obiteljski izlazak bio je u fotografski atelje u Chelseau deset dana prije odlaska. Uzeli smo dva zgodna fijakera, a dok su konji oprezno kaskali živopisnim ulicama zapadnog Londona, ja sam utonula u sjedalo, obraćajući pozornost samo kada bismo prošli pokraj velikih reklamnih panoa. Na njima su stajali stari plakati za predstave koje su se već tjednima prikazivale u kazalištima ulice Drury Lane — visoka tamna slova na tankom papiru odmah su zaokupila moju pozornost — *Otelo* i *Zmajev dar* u kazalištu *Theatre Royal*. Pitala sam se tko je u postavi. Helen je primijetila kamo mi je odlutao pogled, vjerojatno je vidjela da su mi oči zasjale, a Jane, koja je sjedila kraj mene, čvrsto je povukla kćer na jastuk kao da je želi obraniti od opasnosti.

U ateljeu je Jane držala Henryja u naručju, Robert je stajao iza nas, a starija djeca sa strane. Na fotografiji se nitko od nas nije smiješio, a Robert je izgledao izmoreno, sepija je samo naglasila njegove podočnjake i obrise upalih obraza. Barem ćemo imati uspomenu na zadnje trenutke koje smo proveli zajedno.

»Hoćeš li je nositi uz sebe, oče?« upitao Thomas.

»Cijelim putem do Kine«, obeća Robert. »A kad se vratim, toliko ćeš narasti da te neću prepoznati. Bit ćeš visok i besprijeckorno ćeš govoriti latinski.«

Prošlo je tek pet godina od prethodne fotografije. Jane je držala Johna, njihova najstarijeg sina koji je sada na školovanju, a mala Helen sjedila je meni na koljenima. Tog smo dana svi bili veseli. Ja sam tada igrala Kleopatru u Olympicu i nisam još poznavala Williama. Kajal kojim sam obrubila oči tog sam ljeta gotovo neprestano nosila. Sasvim se isprao tek nekoliko tjedana kasnije. Davao mi je ozračje tajanstvenosti, dašak zabranjenoga.

U Indiji se žene uljepšavaju kajalom. Kožu ukrašavaju kanom i nanose miris od pitomih zvončića. Hindusi ne jedu životinje. No, ima ondje zlatne tkanine fine poput muslina, a u svakoj je kući toliko slugu koliko u Londonu poslužuje cijelu ulicu. Hindustanski sam učila iz udžbenika kako bih mogla naređivati. »Dodaj mi to. Donesi mi ono.« No nisam željela otići.

Posljednjeg smo jutra Jane i ja zajedno tražile dadilju. Harriet je posao obavljala pjevušeći, iznimno sretna zbog novosti koja će joj umnogome olakšati zaduženja. A i Janeina, pretpostavljam, jer iako će se uglavnom brinuti za Henryja, djevojka će pomagati i s Helen i s Thomasom. Računajući s Williamovim novcem, Jane je dala oglas u novine. Ponudila je deset funta godišnje uz stan i hranu, a primile smo više od dvadeset upita.

Na razgovor smo pozvale najrječitije kandidatkinje — dame različitih dobi i radnih iskustava. Jane je ispočetka bila naklonjena starijim ženama, što uštogljenijima. Dakako, sve su imale preporuke, svaka je došla iz neke imućne obitelji koju su snašla teška vremena pa se snalazila kako je najbolje unijela. Ja sam ipak željela smijeh u dječjoj sobi pa sam svaku pitala: »Kakve igre igrate s djecom koja su vam povjerena na brigu?« Žene koje su se dojmile Jane tada su oklijevale. Gubila sam nadu da ćemo se složiti oko izbora, a ipak će Jane živjeti s djevojkom koju odaberemo.

Predzadnji smo razgovor vodile s mladom djevojkom koja je tek stigla u grad. Zvala se Charlotte. Čim je ona progovorila, a mi čule njezin naglasak, očarala nas je. Charlotte je rodnom bila iz gradića ni petnaest kilometara udaljenom od mjesta u kojemu smo Jane i ja odrasle. Toliko smo se poistovjetile s neusiljenom djevojkom starom tek sedamnaest godina da nam se odmah svidjela. Kao dadilja, brinula se o obitelji s dvoje djece u blizini Londona i sa smiješkom dodala: »Mnogo nas je kod kuće. Najstarija sam od osmero djece.« Dobro je poznavala poeziju, to me obradovalo, a najviše se voljela igrati skrivača. Prema Janeinu popisu prioriteta, Charlotte se isticala ozbiljnošću i poštovanjem u komunikaciji, a premda je imala samo jednu preporuku, ta je preporuka bila besprijeckorna. Nakon petnaestominutnog razgovora, znale smo da smo pronašle osobu s vrlinama koje smo obje tražile te smo joj ponudile posao.

Charlottein je sanduk stigao kasnije istog poslijepodneva, a djeca su je odmah zavoljela. Jane se potajice radovala što ima još jednu služavku u kući.

»Zvat ćete je dadilja Charlotte«, ponosno je obavijestila Helen i Thomasa.

Učinilo mi se da je lako mogla dodati i »tako da vas čuje što više susjeda«, jer je treća služavka u kući uistinu značila skok na društvenoj ljestvici, bez obzira na okolnosti zbog kojih je zaposlena. Za nju smo, jasno, naručile odoru, a Jane je Williamu poslala pismo da ga obavijesti što je poduzela. Nisam smogla snage i sama dodati koji redak.

»Strašno ćeš mi nedostajati«, izjavila sam dok smo Jane i ja zajedno spremale posljednji dio prtljage — krpale smo čarape i prišivale dugmad. Najduže razdoblje razdvojenosti bila su ona četiri mjeseca kad sam doživjela brodolom. »Znam da ću biti usamljena.«

»Ne pretjeruj«, prekorila me. »Pisat ćemo si svaki tjedan. U Indiji će ti biti predivno. Sjajno je to mjesto za tebe, Mary.«

Moja je sestra pamučnu košulju podignula do nosa kao da drži veo.

»Pisat ćeš mi o tamnopusim ljepoticama«, zategnula je tkaninu. »A ja ću pisati o djeci.«

Primijetila sam da je uzdahnula i omirisala košulju prije nego što ju je odložila. Vjerojatno su je sapun i štirka podsjetili na Roberta. Na njegov miris nedjeljom, u čistoj, netom ispeglanoj odjeći. Primivši ga pod ruku, tada bi s njim prošetala ulicom Boltons pa u crkvu. Takvog je muža voljela moja sestra — lijepo uređenog i za pokazivanje u javnosti.

»Eto«, reče, »i tako on odlazi. Rasadnici dobro plaćaju egzotično bilje, a putovanje će donijeti dobru zaradu, zaradit ćemo i na svemu što Robert uspije prodati. Bog će ga vratiti kući i čuvati ga od nedaća.«

Nisam strahovala za Roberta. Ni za sebe. Naposljetku, preživjela sam brodolom tisuću kilometara od Londona pa sam se vratila kući. Međutim, smatram da to nije bilo toliko Božjom zaslugom koliko pukom srećom. A nitko nije mogao poreći da sreća prati cijelu našu obitelj.

»Bit će on dobro«, odgovorih. »Naravno da hoće.«

Kada smo zgotovile sanduke, u salonu smo popile šeri. Robert putuje *Braganzom* koja je iz Portsmoutha isplovljavala za Kinu isti dan kad sam i ja odlazila na put. Jane je dogovorila da do luke otputujemo zajedno. Jasno, dobro se držala, no u svaku je sobu postavila vaze s ljiljanima. Kuću je prozeo pogrebni miris koji je pristajao njezinu prikrivenom raspoloženju. Možda sam katkad razbjesnila Jane, a možda je čak i dalje mrvicu ljubomorna na mene, no cijeli smo život bile bliske. Ovaj je put nisam ostavljala samo ja, već i njezin suprug.

Robert je te večeri kasno stigao kući. Nismo ga čekale. Kuharica nam je poslala sendviče i pojele smo ih kraj kamina, pržile smo sir na vatri sve dok ne bi nabubrio i rasprsnuo se. Od toga smo ožednjele pa je Jane popila čašicu-dvije više nego inače.

»Sigurno si se u tim trenucima prekrasno osjećala«, zamislila se spuštajući ruke da poravna skute mornarski plave suknje. »Sviđalo ti se? To što ti je William činio?«

Gucnula sam šeri i pustila da malo ishlapi u ustima prije nego što sam progutala. Jane i ja nismo nikada razgovarale o putenim užicima. Ruku na srce, William mi nije bio prvi, a nijedan me ljubavnik nije ispunio neslućenim ushićenjem koje su dame spominjale u garderobama. Izbjegla sam odgovor na pitanje.

»A sviđa li se tebi?«

Pogled je podigla prema sjenama koje su plesale na stropu.

»Volim svoju djecu«, reče, »a srećom ne traje to dugo.«

Iskreno govoreći, Jane s Robertom nikada nisam vidjela ustreptalu od uzbuđenja. Uopće nisu ostavljali dojam ljubavnika — nisu se izležavali u krevetu cijelo jutro niti zastajkiivali na stepenicama. No ovo je bilo još gore nego što sam naslućivala. Njihov mi se odnos činio suviše hladan.

»William je«, rekoh, »bio grozan ljubavnik. No znam da to može pružiti...«, zastala sam, »veliko zadovoljstvo.«

Moja je sestra uzdahnula. »Prije nego što sam se udala za Roberta, majka me pokušala upozoriti, no teško je to predočiti, zar ne? Rekla je da je to poput kotrljanja nizbrdo. No to je daleko od istine jer zvuči ugodno. Zapravo je sve to tako životinjski. Mislim da se nikada neću naviknuti na to. Muškarac se tada preobrazi, ne ponaša se kao gospodin. Imam sreće što lako zatrudnim pa nema previše posla s time.«

Nisam bila sigurna što reći na to. Robert i Jane su dugo u braku, a imaju samo troje djece. Ako je svaki put brzo zatrudnjela, onda su se kotrljali nizbrdo možda samo nekoliko puta svih ovih godina.

»Dobro mu je krenulo«, osvrnula sam se na Roberta i primila vrč da napunim čaše.

»O, da«, uzdahne. »Bogu hvala.«

Sirota moja draga sestra.

Na dan kad smo napustili London padala je kiša. Kišilo je cijeli dan. Jane je rano ustala i sama se pobrinula da djeca doručkuju i obuku se. Do osam su spremno čekali da se oproste, nervozno stojeći u dnevnom boravku. Nelagodni su to trenuci, čini mi se. Trenuci iščekivanja, vrijeme koje sporo polazi. Robert je održao kratak govor, uputio ih je da budu dobri, rekao da odlazi za dobrobit svih te da ima velika očekivanja od njih kad se vrati. Thomasu je usna zadrhtala. Helen je gledala pred sebe, ne pokazujući osjećaje. Ja nisam ništa rekla, samo sam se uspela do dječje sobe u kojoj je spavao Henry i šutke poljubila njegovu glavicu.

»Čuvaj mi ga«, rekoh dadilji.

»Divan je on dječak, gospođice. Ne brinite se vi za njega«, tješila me glasom punim miline.

Dala sam joj šiling i pojurila dolje. Ne bih smjela otići. Ne bih smjela otići. No eto me, samo što nisam pošla, sestra me ljubi u obraz, ruke joj drhte.

»Ne brini se za Henryja, ja ću ga čuvati«, prošapta. »Ne boj se«, a tada se okrenula i nježno poljubila Roberta — ovlaš ga je taknula usnama, a on je jedva uzvratio. Bilo mi je teško otići. Stajala sam na stepenicama dok me Robert nije primio za ruku i čvrsto poveo prema rubu pločnika.

Kad smo ušli u kočiju, vidjela sam da se Robertova nesigurnost pretvorila u odlučnu pravičnost. U Kraljevskom društvu prema njemu oduvijek su se loše ophodili, činilo mi se — za njih je bio samo sirota vrtlar kojemu su se smilovali. Mnoge su odvažne ljude tako uništili. Douglas je riskirao svoj život da iz Kanade donese jele, a sjemenke su trunule u uredima Društva. Umro je bez priznanja za svoja postignuća, kao razdražljiva stara pijanica, napola slijep i lud. Roberta su odabrali za samostalnu ekspediciju.

»Krenuli smo! Krenuli smo!« vedro je uskliknuo čim je kočija krenula. Činilo se kao da ne mari za one koje ostavlja za sobom.

Jane nije pustila ni suzu. Posljednji sam je put vidjela kroz prozor kočije u pokretu. Djeca su već bila na katu. Stajala je sama ispred ulaza u kuću. Činilo mi se da je sve bilo previše suzdržano, da bi joj riječi pomogle da ih je samo mogla izgovoriti. Svi koje volim sada su u onoj bijeloj kući sa štukaturama u ulici Gilston, i Jane se sama o svima brine. Te sam se godine drugi put rastajala s njom promatrajući kako kuća nestaje u daljini. Kad je kočija skrenula lijevo, vidjela sam kako se moja sestra okreće i odlazi kroz vrata, a dugačka joj suknja usporava korak. Brzo je zalupila crna vrata čim je ušla u kuću. A mi smo krenuli naprijed.

Drugo poglavlje

Cesta je bila blatnjava pa smo se sporije kretali. Unajmljena kočija, kojom je i u najboljim prilikama neudobno putovati, poskakivala je po neravnoj površini. Kad bih ga ispustila iz ruku, prekrivač bi mi jednostavno skliznuo s koljena.

Kad sam prvi put došla u London, stigla sam pješice. Prešla sam više od sto šezdeset kilometara. Imala sam petnaest godina i gonila me želja da se nađem na pozornici, da na plakatima ugledam svoje ime, da se proslavim. Stigla sam s jednim šilingom u penijima, nešto odjeće i fanatičnim sjajem u očima zbog kojeg sam zabljesnula u svakoj ulozi koja mi je ponuđena. Podmićivala sam pomoćno osoblje, na audicije bih banula nepozvana, a pozornost publike plijenila sam na sve moguće načine, poštene i nepoštene. Sve bih dala samo da glumim, da se na sat ili dva nakratko izgubim na pozornici i uživam u pljesku dok su sve uči uprte u mene. Taktika je uspjela. U deset godina koje sam provela u Londonu postigla sam sve čemu sam se nadala — čak i dvije ljubavne veze kojima u rubrici sa skandalima nisu posvetili ni retka, a zbog kojih sam dugo bila bolje zbrinuta od većine mladih glumica. A onda se pojavio William. Mrzila sam što me na ovaj način žele gurnuti pod tepih.

Robert je bio dobro raspoložen. Gorljivo je držao olovku i zapisivao bilješke u bilježnicu — zapažanja o vremenu ili drveću koje je vidio uz cesili ili preko ciglenih ograda vrtova dok smo za sobom ostavljali Fulham, prolazili uz Wimbledon Common i Richmond Park.

Kad smo napustili rubne dijelove grada i prošli uz prva sela na putu prema jugu — Claygate, Chessington i Esher — polako sam se smirila. Svježi je zrak neočekivano prodirao kroz vlagu i glava mi se razbistrila. Shvatila sam da sam predugo bila zatvorena u plavkastoj sobi u stražnjem dijelu sestrine kuće u Gilston Roadu.

»Jednostavno moram iskoristiti situaciju najbolje što znam«, rekoh sama sebi. »Možda sam ja egzotični cvijetak koji će procvjetati u Calcutti. Možda me slutnje varaju.«

Robert se samodopadno naslonio. »Mi Englezi dobro podnosimo putovanja«, dometne.

»Ti nisi Englez«, podsmjehnula sam se.

Robert je počeo čeprkati po kaputu. Razdražila sam ga. Vidjela sam da će daleko od doma uživati što ne mora otkriti svoje podrijetlo. Može se prikazati kao ugledan gospodin, Englez, što god poželi.

»Oprosti. Nisam te željela povrijediti«, ispričah se.

»To je sitnica naspram ostalog zla koje si učinila, Mary«, zajedljivo odgovori.

Poravnala sam prekrivač na koljenima i spustila pogled. Nisam se željela svađati. Do luke imamo još sate i sate putovanja. Iz džepa je izvukao malu knjigu i počeo čitati. Bacivši onamo pogled, vidjela sam zemljovide Indije, crteže listova čajevca i tablice s očitanjima vlažnosti. Zaključila sam da je Robert nesnosno dosadan.

Padaline su prirodu učinile dvostruko zelenijom i raskošnijom. Platane s kojih se cijedila kiša bile su prelijepe. Promatrala sam svako polje pokraj kojeg smo prošli. Tropi će izgledati drugačije, a ovo su, shvatila sam, posljednji prizori Engleske koje gledam. Prije nekoliko mjeseci, kad sam prošli put prolazila ovim krajem, bila sam toliko opterećena Henryjevim rođenjem i time što mi je William okrenuo leđa da ni jedanput nisam pogledala kroz prozor. Sada se znatiželja probudila.

»Roberte«, upitah, »ima li u Indiji platana? Ima li divljih kestena?«

Robert podigne pogled. Njegove su plave oči bile bistre. »Nema«, odgovori. »U Calcutti ih nema«, lupkao je olovkom po koricama bilježnice. »Sjeme se ne prenosi lako. Ima jedan rasadnik uz ovu cestu. Mogli bismo nabaviti sadnice. Mary, u Društvu bi se oduševili kad bi ti pošlo za rukom uzgojiti stabla na indijskom tlu.«

»Ne, nema potrebe«, odrješito odgovorih. Taj čovjek ne može prestati misliti na posao. Što me briga za Kraljevsko hortikulturno društvo i njihove zasigurno opsežne podatke o drveću i mjestima na kojima uspijeva? »Nisam zato pitala. Samo sam bila znatiželjna«, odgovorila sam, preklinjući samu sebe što sam ga navela na tu temu.

Iz iskustva sam znala da je Robertu nemoguće odvratiti pozornost kad razmišlja o svojim voljenim biljkama. Odložio je bilježnicu i nastavio.

»Zanimljivo, već šezdeset godina pokušavaju uzgojiti čajevac u Indiji. Grmovi su uvenuli čak i u visokim predjelima. Teško ih je održavati. U tomu je problem. Ako pronađem rješenje, idem onamo.« Nešto dosadnije nisam mogla zamisliti.

»Ne zanima te ništa drugo u Kini?« pitala sam ga, pokušavajući izbjeći izvještaj o kiselosti i vlažnosti tla koji mi sigurno ne gine. »Neobična odjeća ili običaji? Hrana?«

Učinilo mi se da se zamislio. »Čuo sam da kormorane uče loviti ribu. Kinezi ih drže na uzicama. Mogao bih skupljati ptičje kože. Osušit ću ih kao i uzorke za herbarij.«

Nehotice sam zinula u čudu.

»A što ćeš ti u Indiji? Što tebe zanima?« naglo upita.

Rastužila sam se. »Ne odlazim svojom odlukom«, odgovorih. »Ništa me ondje ne zanima. Protjerana sam, Roberte. To dobro znaš.«

Pretpostavljam da ga je pitanje posramilo jer me jednostavno ignorirao. Uzeo je knjigu i nastavio čitati.

Sredinom dana stali smo u blatnjavom dvorištu prenoćišta. Robert i ja u tišini smo sjedili uz komad šunke. Nisam mislila da ćemo se zaustaviti. Stali smo samo zbog konja. Gesta je bila zahtjevna.

»Na kraju će nam se više isplatiti ako se sada pobrinemo za njih«, objasni Robert.

Žalila sam što nismo putovali vlakom ili dilažansom. Kad se vlasnik konačišta zagledao u mene kao da me odnekud prepoznaje, Robert se usplahirio. Možda me vidio na pozornici. Nismo bili toliko daleko od grada da to ne bi bilo moguće. Potjerao je našeg domaćina tz male pokrajnje prostorije i zatvorio vrata.

»Nije smak svijeta ako je čovjek bio u kazalištu«, rekoh. Robert je pogledao kroz prozorčić kako bi provjerio je li kočija spremna.

»Nisi posve svjesna što si učinila, Mary. Donekle ti je žao zbog toga, ali ne razumiješ. Dobro je da odlaziš.«

Stisnula sam zube, ali nisam mogla suspregnuti suze.

»Ti nikada nisi bio zaljubljen«, odbrusila sam mu. »Ti ne znaš što je ljubav.«

Robert je graknuo na mene. »Nije znak ljubavi napraviti izvanbračno kopile, Mary. To nije ljubav.«

Takve riječi ne mogu dopustiti.

»S Henryjem će sve biti u redu. Kao što je i s tobom sve u redu«, jasno sam naglasila.

Robertovi roditelji nisu bili vjenčani kad se rodio. Vjenčali su se kasnije. To mi je otkrila Jane. Nije znao da mi je povjerila tajnu pa se razbjesnio.

Robert me gurnuo na okvir kamina. Prostrijelio me pogledom i shvatila sam koliko je snažan. Tkanina njegova zimskog kaputa utisnula mi se u kožu na vratu, a glas mu je bio toliko bijesan da su njegove riječi bile poput uboda bodljikavih strelica.

»To više nikada nećeš izgovoriti, Mary Penney.«

Robert bi često planuo, ali nikada nije bio nasilan. Htjela sam ga udariti, no u takvom bi mi stanju vjerojatno vratio istom mjerom. Obrazi su mu plamtjeli. Henryjev je otac bio lord, a njegov nije. Robertov je otac vrtlar, obrezivao je živicu na imanju u Berwickshireu. To jest, bio je vrtlar do svoje smrti. Stoga Robertova nadarenost za biljke nije bila nikakvo čudo. Ne, čudo je bilo kako se lako otarasio dvosobne kućice u kojoj se rodio i zamijenio je raskošnim domom u Ulici Gilston. Zaboljelo me rame. Izrezbaren drveni okvir kamina bolno mi se utisnuo u kožu.

»Pusti me, nasilniče!« promeškoltala sam se. »Hoćeš li me udariti zato što sam se obranila? Što bi Jane na to rekla, Roberte? Pusti me!«

Ruke je spustio uz tijelo i pribrao se.

»Samo se usudi izazivati me, Mary«, zaprijetio je.

Prezirala sam ga iz dna duše, no suzdržala sam se i prešutjela to što sam mu htjela reći. Robert je očito mogao vrijeđati Henryja, no nije trpio da se iste riječi primijene na njega. Tješila sam se da će to uskoro proći pa ću se otarasiti dosadnoga grubijana. Uzdignute sam glave otišla do kočije i, odbivši pomoć, sjela na svoje mjesto. Robert do kraja puta više nije progovorio ni riječ i to mi je odgovaralo.

Na obali nije kišilo, no bilo je hladno. U Portsmouthu smo trebali odsjesti kod gđe Gordon. Jane joj je pisala i rezervirala sobe. Ako se vrijeme ne pogorša, čekala nas je još samo jedna noć. Jane je procijenila da bismo radije zajedno proveli vrijeme na kopnu, nego da svatko krene na svoj brod. Kad je već tako dogovoreno, nije bilo druge.

Kuća gđe Gordon bila je u prometnoj sporednoj ulici u blizini pristaništa. Sišla sam ispred ulaznih vrata gdje me dočekala naša vedra gazdarica, debela žena u dnevnoj haljini boje šljive koja je isticala bakrenu kosu ispod uširkane bijele kape.

»Uđite, mlada damo. Gospodine«, nasmiješila se. »Ja sam gđa Gordon, a ako se ne varam, vi ste g. Fortune i gđica Penney«, spretno se naklonila i povel nas u kuću.

Kuća je bila čista i udobna, odisala je ugodnim mirisom kadulje i lavande. U raskošnom hodniku obloženom drvetom, gđa Gordon je dala smjestiti prtljagu te nam pokazala gdje ćemo večerati. »Vaše su sobe ondje na katu, s lijeve strane stepenica. Gledaju na ulicu«, dodala je. Spremali smo se krenuti gore kad su se vrata otvorila i pojavila se srdita gospoda sa svojim suprugom. Gđa Gordon predstavila ih je kao supružnike Hunter.

Gđa Hunter poigravala se lančićem oko vrata. Podsjetila me na psa koji se igra sa svojim repom, karike koje je omotala oko prsta nikako joj nisu bile po volji, medaljon od ametista i bisera stalno joj je bježao. Naočigled me odmjerila dok nas je gđa Gordon upoznivala.

»Krenuli smo pogledati *Filigran*«, iz pristojnosti reče. »Sutra isplovljavamo.«

»Onda ćemo zajedno putovati, gđo Hunter«, nasmiješih se.

»Divno. Što vas vodi u Calcuttu?«

Robert se iza mene skamenio. Slutim da se preplašio da ću joj iskreno odgovoriti, no od toga ne bi bilo mnogo koristi.

»Idem u posjet rodbini«, glatko sam slagala, svjesna njegova pogleda. »A moj će brat putovati *Braganzom*.«

Gđa Hunter se okrenula prema Robertu. »Bit će da zavidite svojoj sestri, g. Fortune. Hong Kong se ne može mjeriti s čarima Indije.«

Ta tema Robertu nije odgovarala ništa više od mojih razloga za odlazak u Calcuttu. Istočnoindijska kompanija je htjela da njegova misija ostane u tajnosti. Shvatila sam da sam pogriješila pa sam pokušala skrenuti razgovor u drugom smjeru.

»Vi ste, dakle, već bili u Indiji?« upitah.

Hunterovi su se veselo zahihotali kao da sam izjavila nešto posebno duhovito.

»Pola smo života ondje proveli«, odgovori g. Hunter. »A vama je ovo prvo putovanje na Istok?«

Odmahnula sam glavnom. »No nadam se da ću ovaj put onamo i stići.«

»Dakle vi ste preživjeli brodolom *Regatel* Ajme meni«, glasnije će gđa Hunter, »kako uzbuđljivo! Freddy, gđica Penney će nam donijeti sreću. Nemoguće je dvaput potonuti! Bit će da silno želite vidjeti rodbinu. Kako se zovu? Možda ih poznajemo.«

* * *

Ja bih smislila neko ime, no prije nego što sam stigla odgovoriti, ubacio se Robert.

»Mary će se udati u Indiji«, obrecnuo se i drsko pogledao gđu Hunter. »To je sve što možemo reći.«

Obrazi su mi se zažarili od nelagode, a Hunterovi su se brzo ispričali i pojurili kroz ulazna vrata. Nije bilo nimalo povoda za takvu grubost. Okomila sam se na Roberta.

»Zar si se prestrašio da bih te osramotila čak i s drugog kraja svijeta?« graknula sam, iako sam se zapravo sažalila nad njime. Jadan se čovjek nikada neće opustiti. Malo me je pogurnuo da me potjera uz stepenice, uz naše i Hunterove sanduke koji su se sada nagomilali na odmorištu.

»Imam već dovoljno toga na pameti, Mary. Ti i tvoje kopile na dnu ste popisa.«

To me razjarilo. Sad je bilo dosta. Krenula sam na njega i pritom spazila palicu za kriket među stvarima gđe Hunter. Zgrabila sam je.

»Kako se usuđuješ?« Podigla sam palicu i bijesno zamahnula prema njemu. »Ti bahata, samodopadna, kratkovidna budalo!«

Robert je ustuknuo niz stepenice izbjegavajući zamahe, a mišićav kakav jest, s lakoćom mi je istrgnuo palicu iz ruku, sapleo me tako da sam tresnula na sag. Krv mi je još više uzavrela.

»Moraš se odmoriti, Mary. Sutra krećeš na put«, hladno odbrusi.

Osovila sam se na noge pa razoružana i bijesna potrčala u prvu sobu i za sobom zalupila vrata. Suze su mi potekle. Proklinjala sam Roberta i klonula na krevet. Kako se usuđuje? Nakon jedne minute čula sam tiho kucanje na vratima. Zavitlala sam jastuk na njih.

»Idi dovraga, Roberte«, povikah.

Vrata su se otvorila i u sobu je ušla bujna figura gđe Gordon. Jane je dobro odabrala prenoćište.

»Izvolite«, reče utješnim majčinskim tonom, »uzmite ovu kremu od arnike, gđice Penney. Slutim da ćete od pada dobiti poštnu modricu.«

»Hvala vam«, odgovorih jecajući.

Zbog njezine sam ljubaznosti samo još jače zaplakala. Osjećala sam se smoždeno od bijesa i poniženja. Htjela sam šakom udarati po madracu, no suzdržala sam se.

»Dobru ste točku izveli sa svakom«, dometne gđa Gordon. »Ovdje inače držim do reda. No«, nasmijala se, »s obzirom na njegov pogled kad ste dohvatili palicu, ipak ću vam dopustiti da prenoćite ovdje.«

Nisam ni znala da nas je netko vidio.

»Drago mi je što sutra odlazim«, rekoh plačući.

Gđa Gordon kimne glavom. »Možda je bolje da vam večeru pošaljem u sobu.«

Pomogla mi je da se otkopčam, a ja sam nanijela kremu.

Te sam noći sanjala svoju garderobu u kazalištu. Osjetila sam miris posudica s rumenilom. Slomljena ručica na stolicu nije bila popravljena. U kutu su se nalazila vrata koja su vodila u mračne sobe, nove prostorije iza kulisa. Ondje su bili krznjeni sagovi i dugačke klupe obložene udobnim jastucima, voštanice su gorjele vrlo nisko pa je plamen treperio, prigušenim svjetlom obasjavajući beskrajan labirint prostorija bez prozora. Znala sam da se ondje negdje nalazi novorođenče, no nisam ga mogla pronaći. Stoga sam sanjala kako neutješno lutam, tragam i tumaram.

Kad sam se prenula iz nemirnog sna, obukla sam se za doručak. Kad sam sišla, Robert je upravo završavao. Ispio je čašu. Zaželjela sam mu dobro jutro i s mukom sjela na svoje mjesto. Hunterovi su rano otišli u crkvu. U crkvi sv. Petra održavala se posebna misa za putnike koji kreću na brod, a činilo se da su moji suputnici pobožna čeljad. Bit će nezgodno, no dat ću sve od sebe da se sprijateljim s njima. Naposljetku, dugo ćemo putovati.

U tišini sam pijuckala kakao i polagano jela krišku kruha. S onestrane malog prozora, vrijeme je bilo kao stvoreno za isplovljavanje. U pristaništu se neprestano nešto zbivalo, brodovi su u zadnji tren utovarivali namirnice, mornari su se vraćali iz krčmi uz obalu, jedan pijaniji od drugoga. Robert je platio naš račun.

»Otpratit ću te do *Filigrana*«, reče. »Obećao sam Jane kako ću se pobrinuti da se sigurno smjestiš. Prtljagu sam već poslao.«

Osjećala sam se kao dijete koje prate u školu, no nije imalo smisla raspravljati.

»Krenimo onda«, odgovorila sam i zakoračila na kaldrmu pred kućom.

Uvjeravala sam samu sebe da će sve biti u redu. Odlučila sam pokušati. Možda će mi u Indiji biti divno, a moj novi život u britanskoj koloniji bit će ispunjen egzotičnim avanturama. Ubrzo smo zastali kraj broda. Natpis s imenom, ispisan bijelom bojom, stajao je točno iznad naših glava. Robert mi je dao novac za putovanje. Ja sam mu zauzvrat pružila ruku pomirenja.

»Znam da me se samo želiš riješiti. Možda mi ne vjeruješ, no želim ti sreću, Roberte. Iz svojih se pustolovina vrati živ i bogat.«

Robert je pogledao moju ruku, a onda ju je stisnuo.

»Zbogom, Mary«, reče. »Sumnjam da ćemo se ponovno sresti.«

Nije se zadržao i vidio kako se ukrcavam na brod. Zamišljeno sam se primila za ogradu. Zahvaljujući Williamovu novcu, sada putujem luksuznijim brodom. Ovaj je brod bio veći od *Regate* i raskošniji. Najveći su dio zauzimale putničke kabine. Po drugom su mostiću za ukrcaj utovarivali kutije i bačve — zadnji dio namirnica za putovanje. Stajala sam na vrhu prilaza i s određenim zadovoljstvom promatrala Robertovu siluetu kako kreće prema *Braganzi* i nestaje među mnoštvom glava u pokretu. Bio je nepodnošljiv.

»Dobro«, pomislih, »sada barem mogu sama u miru izvidjeti teren. Potražit ću svoju kabinu.«

Ponosno uzdignuvši glavu, okrenula sam se prema palubi, a po svemu sudeći, i prema budućnosti.

Nije prošlo ni trideset sekunda jer čim sam se pomaknula, kroz vrata u blizini krmene palube pojavio se g. Hunter.

»Gđice Penney«, nestrpljivo me pozdravio.

Kimnula sam mu, ne znajući kako objasniti Robertovo neugodno ponašanje prethodnog dana. Međutim, činilo se da g. Hunteru nije nimalo nelagodno.

»Došao sam pogledati našu kabinu. Clara će mi se ubrzo pridružiti. Možda bih vas mogao otpratiti do vaše?« primio me za ruku.

Na trenutak sam pomislila da će možda sve biti u redu, a onda mi se krv sledila čim je g. Hunter drugu ruku položio na moj struk, približio se malo previše i šapnuo.

»Jučer sam shvatio da ste mi poznati, gđice Penney, no nitko na brodu ni u Calcutti ne mora znati po čemu ste slavni i što vas je snašlo.« Ustuknula sam. Hoću li se ikada otarasiti ugleda koji su mi pripisale proklete glasine iz novina?

»Nekako bismo se mogli dogovoriti, dušo. Nisam očekivao da ćete biti toliko djetinjasti«, toliko mi se približio da sam osjetila miris duhana na njegovoj koži i zadah vina iz usta. Njegove podle namjere bile su sasvim jasne.

»Hoće li me i gđa Hunter smatrati djetinjastom?« izazvala sam ga.

»Prije niste prezali od oženjenih muškaraca, koliko mi je poznato.«

»Sama ću pronaći svoju kabinu, hvala«, odgovorila sam i krenula dalje, primjećujući podrugljiv smiješak koji mi je dobio i prijetnju koju je tiho promrmeljao.

»Nemaš izbora, bludnice.«

Robert bi se vjerojatno složio s njime, sinulo mi je tada. Kao i William, uostalom. Bila sam lak plijen.

No tu na palubi odjednom sam shvatila kako imam izbor. Dakako, nisam mogla učiniti ono što sam htjela, no to je sad manje važno. Shvatila sam u tren oka. Ako je moj ugled zauvijek okaljan i ako će me ta sramota proganjati gdje god odem, zašto da onda uopće odlazim? Posebice ako mi William kroji sudbinu. Ili, još gore, Robert. Dovraga, zašto bi sve moralo biti po njihovu? Jasno, bilo je to i za Henryjevo dobro, no ako ne otputujem ovim brdom, tko će znati? Tko će me izgrditi ili kazniti? Zapravo, važno je samo da

William ne sazna. Robert će otići, uvjeravala sam se. Jane je rijetko izlazila iz kuće, a svakako nije odlazila u kazalište. Ostala sam bez obitelji, otišla u Calcuttu ili ne. Mogu onda barem sebe usrećiti, u skladu s mogućnostima. Neću se pokoravati odvratnim hirovima g. Huntera. Zašto i bih?

Čim se misao rodila, istog me trena obuzela. Srce mi je ustreptalo od uzbuđenja, bez riječi sam se stepenicama popela na krmenu palubu, ostavljajući g. Huntera za sobom. Kapetan nije bio na položaju, no prvi brodski časnik bio je ondje. Čvrsto sam odlučila.

»Skinite moj sanduk«, rekla sam. »Neću danas otploviti.«

»Ali, gđice Penney, vaše je mjesto djelomično plaćeno. Ne možemo vas čekati. «

»Ne idem«, odgovorih vrlo odlučno. »Zadržite novac.«

Kad smo sišli, g. Hunter je napustio palubu. Zasigurno je mislio da će imati dovoljno prilika salijetati me tijekom putovanja. Promatrala sam kako odnose moj sanduk i doplatila dva penija da ga odnesu do gđe Gordon. Odustavši od *Filigrana* i ranijih dobrih namjera, polako sam smišljala plan. Mogla bih se nastaniti u Londonu pod drugim imenom. Oduvijek sam se htjela zvati Georgiana. Što sam više o tome razmišljala, više mi se sviđalo. Bi li me William uopće prepoznao, pitala sam se, ako promijenim ime i izgled? Ako potamnim kosu bojom od orahove ljuske i stavim staromodni madež? Izgubit ću se u svijetu londonskih kazališta. Bez sumnje, za mene je bolje ostati u Engleskoj nego otići u Calcuttu. Zašto moram otići kad nisam prekršila svoju riječ? Pokušala sam učiniti po njihovu, a sada krećem svojim putom.

U zanosu sam projurila preko doka izbjegavajući *Braganzu* i krenula uzbrdo prema kući gđe Gordon. Uz malo sreće, sljedeće ću se jutro diližansom vratiti u London i imati barem nekakvu priliku za sreću, kad već ne mogu dobiti sve. Možda bih stigla do Avenije Shaftsbury prije večernjih predstava. Još ondje imam prijatelje, ljude kojima se mogu obratiti. Bila sam u zanosu. Toliko sam dugo bila zatvorena da mi se sada čak i šetnja uskim uličicama činila kao pustolovina. Eto me na početku nove karijere.

»Zvat ću se Georgiana Grace«, odlučila sam. Ime je imalo zvonki prizvuk. O, da, dobro ću večerati kod gđe Gordon. Povrh svega, imat ću priliku odglumiti Rozalindu.

Pokucala sam na vrata gđe Gordon i služavka me pustila unutra. Sanduk su donijeli za mnom i odložili ga, u sada, prazan hodnik. Gđa Gordon brzo se spustila iz sobe pa sam joj rekla što trebam, provjerila sam jesu li Hunterovi otišli, a kad sam platila noćenje, sjela sam uz vatru s bocom samo za sebe, tanjurom sira i nešto kruha.

»Neka me nitko ne ometa«, rekla sam, a gđa Gordon nije zapitkivala.

Ionako sam pomislila da je ona jedna od onih ljudi koji znaju odgovor i prije nego što se postavi pitanje.

»Diližansa za London polazi u devet ujutro. Pobrinut ću se da vas sluškinja probudi na vrijeme«, reče.

Jela sam, čitala i sanjerala. *Filigran* je napokon isplovio, a kada je otišao i bilo je prekasno da se predomislim, osjetila sam neopisivu slobodu. Srce mi je lupalo od uzbuđenja i odlučila sam otići u poslijepodnevnu šetnju. Vrijeme je bilo lijepo, a ja nestrpljiva. Navukla sam rukavice, u ogledalu provjerila kako mi stoji šešir, i krenula prošetati da s više teka uživam u večeri.

Često se pitam što bi se dogodilo da tog poslijepodneva nisam izašla iz kuće gdje Gordon. Pitam se što bi se dogodilo da je *Braganza* isplovila sat ili dva ranije. Odlučila sam nestati i, naravno, nisam ni slutila da je Robert još u Portsmouthu. Štoviše, uopće nisam razmišljala o njemu, a kad sam zaobišla dokove i uputila se u suprotnom smjeru, nije mi bilo ni na kraj pameti da bi me mogao vidjeti. Vjerovala sam da ploveći morem u svojoj kabini ili na palubi čita neku važnu i dosadnu knjigu.

Međutim, uvjeren da sam otišla, Robert je otišao u krčmu kako bi proslavio prije nego što se njegov brod otisne. Inače nije pio, no slutim da sam ga izmorila pa si je poželio dati malo oduška. Mjesto koje je odabrao nije bila javna kuća. Krčma se nalazila podalje od pristaništa, na puru na koji sam se namjerila u poslijepodnevnoj šetnji. Onamo su odlazili uglavnom pomorski časnici, a mnogi su pošli za Robertom kada me spazio kroz mali prozor pa je bijesan i zaprepašten izjurio na ulicu. Toliko je glasno uzviknuo moje ime da je odjeknulo cijelom ulicom.

Stajala sam kao ukopana, kao i on na suprotnoj strani uske ulice, užasnuti smo s nevjericom piljili jedno u drugo. Nijedno od nas nije znalo što učiniti. Tad sam se okrenula i potrčala ka drvmom koliko me noge nose, skrenula u blatnjavu uličicu razmišljajući samo kako da pobjegnem. Krv mi je tako ubrzano kolala da sam mislila da će mi srce iskočiti. Dakako, dame su u potjerama u mnogo nepovoljnijem položaju pa nisam daleko dospjela.

Grubo me uhvatio i potjerao nizbrdo, a najveći me dio puta vukao. Nisam znala kamo ide, niti sam mogla razabrati što si je bijesno mrmljao u bradu. Prstima mi je toliko čvrsto stezao ruku da sam pomislila kako će mi krv poteći. Ljudi su nas izbjegavali, sklanjali se s puta i namjerno izbjegavali pogledati me u oči. Plakala sam. Kad smo se približili luci, Robert je bio toliko razjaren da sam se pobojala kako će me baciti preko ruba u smrdljivo zeleno more. Umjesto toga, primio me za ramena i ugurao na *Braganzu*. Ja sam neumorno vrištala, »Ne, ne, ne!« Proklinjala sam ga zbog vražje oholosti. Urlala sam sve moguće uvrede koje sam držala u sebi svih tjedana koje sam provela kod kuće. »Lažove! Kopile! Roberte Fortune, običan si licemjerni dotepenac iz Škotske! Čak se i vlastitoj ženi gadiš! Sad ćeš vidjeti kako ću te osramotiti, tako mi Boga! Što bi Jane rekla da te ovakvoga vidi? Životinja si i grubijan, Roberte Fortune! Nisi nikakav gospodin!«

Robert nije odgovarao. Odvukao me preko palube, gurnuo me kroz vrata svoje kabine, zalupio ih i okrenuo ključ prije nego što sam mu uspjela uzvratiti. Klonula sam na koljena, povukla sam posteljinu s kreveta, razbacala papire, prosula njegov ljubljani duhan po golom podu. Sve sam htjela razderati, probiti se van kroz debele drvene zidove i sve porazbijati.

»Pusti me van«, vrištala sam, toliko sam lupala da su me dlanovi boljeli. »Pusti me van! Nemaš nikakvo pravo na to, Roberte! Što si umišljaš?«

* * *

Nitko nije došao. Mahnitost je popuštala, ležala sam na drvenom podu i plakala dok mi suze nisu presušile. Dugo sam čekala, brod je škripao, čula sam korake kraj vrata. Naposljetku se škripanje promijenilo, začuli su se povici i brod se otisnuo. Kroz okrugli prozorčić mi se učinilo kako se nebo miče. Isplovili smo. Zaključivši da mi ne može vjerovati kako ću sama napustiti Englesku, Robert je očito odlučio da će me onda iz nje osobno ispratiti. Nešto gore od toga nisam mogla ni zamisliti.

Pala sam na koljena i ovaj put počela moliti. »Molim Te, dragi Bože«, rekoh, »ne daj da odem s Robertom. Ne s Robertom. Neka se dogodi bilo što drugo, bilo što.«

No dok se brod isplovljavajući iz Portsmoutha na dugačko putovanje valjao s jedne strane na drugu, činilo se da mi je Bog namijenio upravo takvu sudbinu.

Treće poglavlje

Robert i ja nismo razgovarali mjesec dana. Čekao je da dovoljno odmaknemo od obale da me pusti iz kabine. Vjerojatno je procijenio da bih skočila s broda i otplivala natrag ako se ne pobrine da me od Engleske dijele kilometri otvorenog mora. Dobila sam svoju sobu. Moj su sanduk dopremili od gđe Gordon, a krevet namjestili. Dok smo plovili prema jugu, nismo razmijenili ni riječ. Obroke su mi iz brodske kuhinje donosili na drvenom pladnju. Robert je objedovao s kapetanom i brodskim časnicima. Svi su me izbjegavali. Dok me vukao na brod, ponašala sam se kao manijak, bila sam crvena od bijesa i urlala, a mogu samo nagađati što im je Robert rekao. U osami su mi dani i noći sporo prolazili. Skučena u drvenoj mračnoj kabini, na putovanju se ionako nisam imala čime baviti, a mir i razonodu teško je naći osim u vlastitoj glavi, posebice ako vam nitko ne želi uputiti koju ljubaznu riječ. Iz puke sam dosade nastavila učiti hindustanski te čitati o indijskoj povijesti i običajima podneblja oko Calcutte. O boginjama sa slonovskim glavama i zlatnim hramovima. Tonući u očaj sve dublje, pomirila sam se s ponovnim odlaskom u Calcuttu.

Robert se brinuo za svoje biljke. Na palubu je postavio staklene spremnike velike poput golemih putnih škrinja. Predano ih je nadzirao, poput djeteta koje budno motri ptičicu koja je tek naučila letjeti. A biljke su bujale.

* * *

Kako je vrijeme postajalo toplije, činilo se da je sve opušteniji. Radio je bez sakoa, ili sjedio i čitao na palubi. Tjedan dana nakon odlaska s Kanarskog otočja, počeli smo ponovno razgovarati. Obnovili smo namirnice i zalihu svježeg voća, mesa i povrća i cijela je posada već elanima bila dobro raspoložena.

»Ovi su Wardovi sanduci⁹ dobro poslužili«, usputno je rekao kad sam prošla kraj njega spuštajući se na palubu.

Svako sam jutro oko sat vremena provodila u šetnji. Budući da smo bili nedaleko od kopna, mogla sam promatrati galebove i ribe koje su iskakale iz vode. Prošlo je nekoliko trenutaka dok nisam shvatila da se obratio meni i nisam znala što bi bilo najbolje reći.

»Wardovi sanduci«, ponovio je Robert tapšući gornju plohu staklene kutije kao da si obično kratimo vrijeme čavrljajući i kao da taj usputni komentar nije prijeloman trenutak.

⁹ Mali staklenici za prijenos biljaka na velike udaljenosti koje je izumio dr. Nathaniel Bagshaw Ward, britanski liječnik i ljubitelj botanike. - (nap. prev.)

Krajičkom oka zamijetila sam da je mali od palube prestao namatati užu i šutke nas je promatrao. Od svih ljudi na brodu, samo se taj dječak prema meni nije odnosio kao prema gubavcu. Nije mi se nikada obratio, ali bi mi kimnuo u znak prepoznavanja kad bih prošla pokraj njega i često mi je donosio hranu. Jedanput sam se ponudila da ću mu komadom tkanine povezati porezotinu na ruci, no prestravljen je odjurio iz moje kabine. To me nagnalo da se zapitam što li posada misli o meni.

»Tvoje biljke sjajno napreduju«, neodlučno odgovorih Robertu, kao da riječima iskušavam teren.

Sjeo je na palubu. »U početku sam se mučio s korovom. Onda sam shvatio, Mary, ako je uspješno niknulo neželjeno sjeme, proklijat će i ono koje želim. Iskušat ću to na povratku. Na brod ću donijeti vreće sjemenja, a kući se vratiti sa sadnicama spremnim za prodaju, koje vrijede mnogo više.«

Lopaticu je uperio prema bugenviliji koju je nabavio na Kanarima. Cvjetovi su bili predivni, žarko ružičasti. Cijelu je stabljiku prekrilo mnoštvo cvjetova. Robert je ubrao jedan i pružio mi ga u ruke.

»Hvala«, odgovorih.

Moj je svak samo slegnuo ramenima i prionuo na posao. Drugačiju ispriku od njega nisam ni mogla očekivati pa sam je prihvatila takvu kakva jest. Znala sam da je već pisao mojoj sestri. Prepoznala sam njezino ime na pošiljci predanoj u pristaništu na Tenerifima. Zapravo, nije me bilo stid. Bilo mi je samo žao što će Jane saznati da sam uhvaćena na djelu. Ona se neprestano brinula, kao da očeva prikaza vrebja iz prikrajka kako bi nas kaznila za nedjela. Odlučila sam da joj neću pisati. Nisam znala što bih napisala da je umirim. Zaključila sam da će to Robertu bolje poći za rukom. Moja isprika može pričekati. Kad smo isplovili iz luke i uputili se na otvoreno more, promatrala sam kako žute kućice uz obalu polako nestaju sve dok se nisu pretvorile u sićušne točke na plavom obzoru. Činilo mi se da je to konačni rastanak sa svime što mi je donekle blisko. Pred nama se nalazila afrička obala.

Nakon povratka u kabinu, Robertov sam cvijet smjestila u malu čašu vode na stolić kraj kreveta. Bio je to najveseliji predmet u mojem vlasništvu.

Sljedećih sam dana provodila više vremena s Robertom. Volio je tjelovježbu pa bi mi se pridružio u jutarnjoj šetnji. Nakon toga bismo većinom sjeli za moj stol i popili čašu vina. Vrijeme je bilo sve toplije, a ja sam unatoč povjetarcu sve teže podnosila vrućinu. Moja jedina haljina bez rukava bila je za večernje izlaske, no ipak sam je nosila. Robert se nepokolebljivo držao odijela. Lice mu je potamnijelo na suncu, a na zapešćima bi mu se katkad nazirali svjetliji dijelovi kože. Čeznutljivo smo razgovarali o Engleskoj kao da ondje nismo bili godinama, a ne tjednima. Bilo je lijepo što ponovno imam društvo, makar to bio čovjek s kojim sam se rijetko slagala. Umjesto da se unedogled prepiremo, razgovarali smo o prošlosti. To jest, ja sam govorila. Pričala sam Robertu o dogodovštinama iz našeg djetinjstva. Pripovijedala sam mu o ljetnom danu kad je Jane i mene zatekla oluja pa smo kihale ostatak lipnja. Ili o opranom rublju koje smo rasprostrle po lavandi koju je majka zasadila, kako smo ispreplitale i sušile mirisne stabljike koje smo najesen prodavale. Majka je oduvijek obrađivala mali komad zemlje. Na sparini sam pokušavala dočarati božićne blagdane na selu, darove koje sam dobivala od oca — igračke koje je rezbario od drva. Kako je čekao i pušio na snijegu kraj dvorišnih vrata dok smo se vraćale iz crkve.

»Nije on loš čovjek«, majka je znala reći. Voljela sam ga grliti, sjediti na njegovim koljenima. Kad bih lice prislonila na njegovo rame, osjetila bih poseban miris duhana, a vjerojatno i konja jer se time bavio. Čudila sam se što Robert te priče nije već prije čuo ili barem samo neke. Pretpostavljam da Jane nije ništa govorila jer, prema svom mišljenju, nije mogla reći ništa lijepo. Robert je neumorno slušao. Sigurno je i njemu inače vrijeme prolazilo sporo kao i meni, no ja sam uživala u svakom trenutku.

Stigao je dan kad smo trebali prijeći ekvator i došao je red na tradicionalan obred prelaska na južnu polutku za one koji još nisu prošli tim putem. Malog od palube nisu nigdje mogli naći. Na mojem prvom putovanju, na drugoj strani ekvatora, nisu bile samo dame. Posada nas je na palubi zalila kantama morske vode, a za sreću smo nazdravili *maderom*. Bila je to vesela svečanost. Međutim, prema dječaku nisu bili toliko blagonakloni. Pronašli su ga kako se skriva u praznoj bačvi. Užetom su mu svezali ruke, a onda ga bacili preko palube. Izvukli su ga za nekoliko minuta. Dječak se nagutao vode, a na njegovoj su se koži vidjele modrice i gadne posjekline na mjestima gdje se urezalo uže. Posada ga je tjerala da na silu popijeviš nego što može, začepili su mu nos i lijevali mu rum niz grlo. »Dosta je bilo«, povikala sam. »Dosta. Prestanite!« No nitko me nije čuo, a moj se glas izgubio među poklicima razularene gomile dok me Robert čvrsto držao za ruku — kao da se boji da ću pojurit između mornara s namjerom da spasim dječaka.

Suze su mi navrle na oči, iako sam znala da pretjerujem. Nije prošlo mnogo vremena kako sam se i ja nagutala morske vode.

»Okrutni su«, kratko rekoh. »Dečko je vrlo mlad.«

»Katkad si previše osjetljiva, Mary«, prekori me Robert. »Nadam se da ne kaniš napraviti metež. Momak bi mogao još gore proći.«

Prešla sani preko toga. Težak je život na moru, a tada još nisam znala da su osim bacanja u more dječaka snašle i veće nevolje. Pustili su ga da pijan i izmoren spava postrani, a ja sam se usredotočila na svoje brige.

Te smo noći Robert i ja na palubi uživali na večernjem zraku. Proteklih smo se dana dobro slagali pa sam odlučila uzeti život u svoje ruke i pitati ga što namjerava sa mnom. Izbjegavao mi je reći kamo idemo, a potpuno sam ovisila o njegovim odlukama i željela sam znati što smjera. Bila sam nervozna, no odlučila sam iz situacije izvući najbolje i morala sam znati kako stvari stoje.

Bilo je kasno i noćna je straža bila na mjestu. Prizor me ostavio bez daha. Na širokom se nebu pojavljivalo sve više zvijezda. U potpunoj tišini samo je brod sjekao valove stvarajući brazdu poput plivača koji pliva širokim zamasima. Oduvijek sam bila više noćna ptica nego jutarnja. I Robertu je više godilo vedro, blagotvorno, mračno nebo nego podnevna žega. Svoje bi staklene sanduke zaklonio priručnim zastorima od jadravine koje je sam izradio, a najveću bi dnevnu sparinu prespavao, baš kao i ja.

»Smijem li znati«, pitala sam ga dok mi je srce luđački tuklo, »sada kad si me oteo i kad već tjeđnima plovimo, što namjeravaš sa mnom?«

Robert je razdraženo promrmljao sliježući ramenima.

»Nije mi ništa drugo preostalo, Mary«, počeo se braniti. »Nisi mi ostavila nikakav drugi izbor.«

Nisam se htjela svađati s njim. Na taj način zasigurno ništa ne bih postigla.

»Znam«, rekoh. »No hoćemo li pristati u nekoj indijskoj luci? Je li nam Indija na putu ili nije?«

Prije nego što je odgovorio, Robert se promeškoltio. Nisam znala oklijeva li zbog grižnje savjesti ili mi ne želi reći jer se boji što bih mogla učiniti. U svakom slučaju, na trenutak je zastao da razmisli što će reći.

»Kapetan namjerava pristati u nekoj luci na zapadnom dijelu kontinenta, no rekao mi je da prije donošenja konačne odluke mora uzeti u obzir vremenske uvjete na drugoj strani Afrike.« Robert je pokretom glave pokazao ulijevo prema kopnenom prostranstvu. »Tek će tada donijeti odluku.«

»Hoćeš li me ostaviti?« Otvoreno ga upitah.

Ruke su mi se tresle pa sam ih hitro sakrila iza leđa. Nisam htjela da me zavarava iz straha da ću eksplodirati od bijesa i izazvati probleme. Moram ostati savršeno mirna.

Razmišljajući što će učiniti, Robert se kolebao, a onda šutke odmahnuo glavom.

»Krenuli smo prema Hong Kongu«, reče. »Tvoj je put već plaćen.«

Jasno, prava je istina glasila da Robert nije vjerovao da ću ostati U Indiji. Ne mogu reći da ga krivim. Ubrzo nakon isplovljavanja, promijenio je plan. Odustao je od Calcutte i odlučio me odvesti na udaljenije mjesto s kojega je teže pobjeći, a koje će istovremeno biti polazišna točka njegova putovanja. Također je predvidio Hong Kong kao završnu točku svoje ekspedicije. Tako bi mogao provjeriti što se sa mnom događa. Kad sam malo bolje razmislila, to je imalo smisla.

»Tako dakle«, rekoh, pretvarajući se da nisam iznenađena. »Hvala.«

»Pred nama je još otprilike jedanaest tjedana. S druge će nas strane struje brže nositi.«

Pokunjila sam se. Struje uzduž afričke obale već sam iskusila. Morala sam pronaći način da razmišljam jasno i ostanem smirena. Robert je pomislio da sam utihnula zbog straha.

»U ovo doba godine nema monsuna, Mary. Imam puno povjerenje u kapetana Barraclougha. Mudar je on čovjek.«

Taj mlitavi pokušaj tješnja samo me pogodio u živac. Ne smijem se svađati s njim, rekla sam samoj sebi i kimnula, ne rekavši ništa. Ionako sam sve dalje i dalje od Londona.

»Jesi li rekao Jane da sam ovdje?«

Robert kimne. »U najkraćim crtama«, odgovori. Pretpostavljam da je ispravno postupio.

Te sam noći dugo ostala budna. Kad je Robert otišao na spavanje, prošetala sam palubom. Noćni je stražar bio iza mene i izvan mog vidokruga. Zнала sam da sam dobila što sam zaslužila. Bez obzira na to, obuzela me zlovolja. Dok smo plovili kroz mrkli mrak, činilo mi se da će ovo putovanje trajati cijelu vječnost. Vjerojatno sam se ponijela djetinjasto, no suznih sam očiju kradomice istrgnula stabljiku jedne od Robertovih glupih biljaka. Rastrgala sam je na dijelove i bacila u more.

Budna sam ležala u kabini. Pokušala sam se sjetiti svega što sam čula o Hong Kongu. Riječ je o otoku, to sam vidjela na zemljovidu. I tek je nedugo pod britanskom vlasti. Kad ga je Kina predala, *London Times* je to skeptično prokomentirao. Rekli su da je jedva vrijedan zauzimanja. Činilo mi se da je ondje još gore nego u Calcutti, da je to neka odvratna zabit naseljena drugorazrednim doseljenicima. Odlučila sam pitati Roberta može li mi posuditi koju knjigu jer

osim nejasne predodžbe, vezenog kineskog šala kostimografinje iz kazališta i prekrasnog crnog ormara koji je William smjestio u svoj londonski salon, o tome mjestu nisam znala ništa drugo.

Dan je iznenada svanuo kao da je netko upalio šibicu. Svjetlost se probijala kroz okno moje kabine. Izašla sam iz kreveta i bosonoga otišla do stola. Otvorila sam sanduk i knjige o Indiji posložila u jedan kut. Moja je bugenvilija uvenula pa sam izbljedjeli cvijetak umetnula u korice knjige kako bih ga sprešala. »Sigurno će izgubiti žarku boju«, tužno sam pomislila pitajući se hoće li mi Hong Kong ponuditi širok izbor prikladnih muževa kakav se mogao očekivati u indijskoj koloniji. »Hoće li to biti vrhunac mog života?« Pitala sam se, no nitko na to pitanje nije znao odgovor.

Još je dugačak put bio pred nama. Do rta Afrike još nismo prešli ni polovicu puta. Imala sam dojam da sam cijelu godinu provela na moru. Kad je oluja počela, preplašila sam se više nego što sam očekivala. Kad sam se nakon brodoloma bila vraćala kući, nije bilo uzbuđenja. Vrijeme nam je išlo na ruku. Ovaj su se put valovi činili visoki poput planina. Skučili smo se u potpalublju. Časnik nas je otpratio do dugačkog stola u spremištu za teret. Brod se ljuljao i bilo je teško ostati na drvenoj kupi iako je bila pričvršćena za pod.

»Nemojte nas zaključati«, preklinjala sam ga. Časnik nije ništa odgovorio. Naredbu je uputio Robertu. »Ostanite ovdje«, reče. »Sigurnije je. Ovakvo nevrijeme može odnijeti živote.«

Zakopčao je kaput i otišao.

Satima smo čekali u potpalublju dok je bjesnjela oluja. Vjetar je svom silom puhao, valovi su se dizali kao i na dan *Regatina* brodoloma. Robert je koračao gore-dolje zabrinut zbog Wardovih sanduka, a meni je sa svakim škripanjem srce silazilo u pete dok sam čekala da se brod raspukne na dva dijela. Hoću li ovaj put imati toliko sreće da me struja ponese prema obali ili će me odnijeti dalje na jug, na otvoreno more? Robert je toliko strepio za svoje biljke da je jedva primijetio moj strah. Mrmljao si je u bradu o užadi koja je platnene prekrivače držala na mjestu. Brinulo ga je koliko bi temperatura mogla pasti te hoće li sanduci propustiti vodu. Mislim da Uopće nije shvaćao u kakvoj smo opasnosti. S vremena na vrijeme vratio bi se koji pokisli mornar i poslao drugoga da ga zamijeni.

Nakon nekoliko sati, Robert više nije mogao izdržati neizvjesnost. Zanimajući dočasnikovo upozorenje, navukao je kaput i otišao provjeriti štetu. Brod se tresao i zibao. Nevrijeme nije popuštalo. Čeznutljivo sam razmišljala o svom domu. Ne o Londonu, nego o kući u kojoj sam provela djetinjstvo. Priznajem, pomislila sam da ću se vratiti onamo ako Robert nestane u oluji. Kad se vratio, vidjela sam da se uvjerio kakva nam opasnost prijeti. Bio je potpuno mokr, natekle i ledene kože, a na nozi je imao posjeklinu.

»Jedan se sanduk razbio«, odgovorio je pokazujući krvavu ranu. Bit će da je pao na krhotine stakla. »Onaj s bugenvilijama«, odsutno je rekao jer nakon što je spoznao opasnost oluje, više ništa nije bilo važno.

* * *

U tom se trenutku iznad nas prolomio glasan tresak kad se dio pripona otkao s jarbola i pao na palubu. Vrisnula sam i ukipila se; čekajući da nas snaga valova polomi i sve odnese. Robert je položio ruke na moja ramena i stresao me.

»Saberu se, Mary« odlučno mi naredi.

Isprva nisam mogla govoriti od straha. A onda sam smogla snage da izustim.

»Tako je bilo prošli put«, rekoh, »prije nego što se brod raspolovio. Mislila sam da ta buka...«

Robert odmahne glavom. »Tvoje paničarenje ne pomaže nikomu«, reče.

Srdito sam ustuknula. »Tko se već jednom opekao i na hladno puše«, odgovorih.

Robert je iz džepa izvadio rupčić i povezao ranu. Potegnuo je gutljaj iz pljoske i pružio je meni. Odmahnula sam glavom.

»Hajde, Mary. Bit će ti lakše«, reče.

Prihvatila sam, no nisam mu zahvalila. Taj čovjek u sebi nije imao ni trunku ljudskosti, ali me njegov konjak ugrijao. Osjetila sam da mi se obrazi žare.

»Znam da želiš suosjećanje. No moje ti suosjećanje neće nimalo koristiti, Mary. Ako kapetan Barracrough ne uspije prebroditi oluju, morat ćemo se pomiriti s time. Ako nam nije suđeno da preživimo, nećemo preživjeti.«

Frknula sam nosom i vratila mu pljosku. Konjak me omamio. Slabo sam podnosila žestoka pića na prazan želudac i odjednom su mi se odsjekla koljena. Dolje na daskama, zanosilo me zibanje broda, no barem se nisam bojala da ću pasti. Bilo je kasno i unatoč svim strahovima svladao me umor te sam zabrinuto utonula u san.

Kad sam se probudila, brod se primirio, a Roberta nije bilo kraj mene.

»Sad smo sigurni«, uzdahnula sam i drvenim se ljestvama popela na palubu. Nebo je bilo vedro dokle mi je pogled sezao. Kao da oluje uopće nije bilo. Kad sam izašla na paklenu vrućinu.

Robert je spašavao izmučene biljke iz posljednjeg spremnika. Latice bugenvilija razmrljale su se po razbijenom staklu, morska je voda zemlju pretvorila u kašu.

»Pomozi mi, Mary«, naredio je.

Obuzeo me gnjev. Očito Robertu glupe biljke znače mnogo više od mene ili bilo koga drugoga. Nisam mu mogla oprostiti što prvo nije pokazao zabrinutost za posadu ili primijetio da smo imali sreće što smo preživjeli oluju. Beščutno sam promotrila izmučene biljke.

»Ako im nije suđeno da prežive, neće preživjeti«, naglasila sam, i prolazeći pored njega uputila se u kabinu.

Na Rtu dobre nade nije mi bilo dopušteno stupiti na obalu pa sam sjedila na palubi pod improviziranim suncobranom promatrajući kako utovaruju namirnice. Muškarci golih prsa i sjajne kože boje ebanovine na brod su donosili debele grane pune voća. Na glavama su nosili vreće kukuruznog brašna i bačve palmina ulja dok sam se ja poput kraljice hladila nojevim perom koje sam kupila naginjući se preko bočne strane broda, mašući rukama kako bih se sporazumjela s vremešnim Indijcem na doku. Moja jedina haljina bez rukava bila je za večernje izlaske, no bilo je toliko sparno da sam je svejedno obukla. Iako me očaralo utovarivanje broda, moj je pogled privlačio prizor ponad zaljeva. Zadivljeno sam promatrala planinu s ravnim vrhom, okruženu zelenim krajolikom. U takvom se okruženju nisam mogla ljutiti.

Robert je popravio stakleni spremnik i ponovno ga napunio. Odabrao je vinovu lozu dostavljenu u loncima od terakote i umetnuo je u prazna mjesta ispod netom zakitanog stakla.

»Tko zna«, nagađao je, »možda čak u Kini zasadimo vinograd. Ondje prave rižino vino. I žestoko piće od pet vrsta žitarica. Možda se sad okušaju u pravljenju klareta.«

To je sa zanimanjem promatrao kapetan, koji je stajao pokraj nas dok je Robert sadio lozu i dobro je zalijevao vođom.

»Jeste li se oporavili od oluje? Časnik mi je rekao da ste bili u velikom strahu«, reče.

Prije nego što sam dospjela odgovoriti, Robert se uspravio.

»Moja je sestra sada mnogo bolje«, rekao je kao da će to okončati razgovor.

Međutim, kapetan Barraclough bio je uporan. »Vjerujem da je to za jednu damu grozno iskustvo.«

»Recite mi«, upitah ga, »je li posada dobro? Je li tko...?«

Kapetan kimne. »Svi su na broju. Jedan je čovjek ozlijedio ruku kad je pripona popustila, no užad nas je sve čvrsto držala. Nitko nije završio u moru.«

Na to su mi potekle suze, prisjetila sam se onih koji su davno preminuli, druge posade i drugog kapetana. Barraclough se zabrinuo pa sam smatrala da mu dugujem objašnjenje.

»Bila sam na *Regati*«, kratko rekoh.

Robert se razljutio što sam priznala, no Barraclough se smekšao i pokazao razumijevanje. Očito je pomislio da to objašnjava moje ponašanje prilikom ukrcaja na brod.

»Poznavao sam Jamesa Normana«, reče navodeći kapetanovo ime.

Na trenutak je zavladala tišina. Nisam znala što drugo reći. Barraclough se tada naklonio, zaključujući da očito ipak nisam luda.

»Hoćete li nam ukazati čast i večerati sa mnom i časnicima?«

»Hvala«, odgovorih. »Hoću.«

Kad se kapetan uputio prema palubi krmice, čekala sam da me Robert prekori. No on je samo pregledavao svoje biljke.

»Neću reći ništa što će te osramotiti«, obećala sam.

Robert kratko kimne. »Pretpostavljam da je to u redu«, odgovori.

Te sam večeri poput debitantice uživala uređujući se za večeru. Odjenula sam najbolju haljinu, a kosu složila u punđu s nekoliko slobodnih pramenova. Namirisala sam se lavandinim uljem s daškom ljubica. Snažno sam se uštipnula za obraze da naglasim ten i ponosno se promatrala u malom ogledalu. Bila sam uzbuđena što se ponovno vraćam među ljude. Odrazu u ogledalu poslala sam poljubac.

* * *

Priče koje sam čula o razuzdanom pijančevanju u odajama kapetana britanskih brodova te su se noći pokazale neutemeljenima. Barraclough i njegova dva časnika, Matthews i Llewelyn, bili su ugodno i uglađeno društvo. Svi su već bili u Kini i strpljivo su slušali moja zapitkivanja o konačnom odredištu dok su na stol stizala probrana jela iz obnovljenih zaliha. Dok je slani noćni zrak pirio u prostoriju obasjanu svijećama, bila sam jednostavno sretna što vrijeme provodim u razgovoru s ljudima. Nitko nije spomenuo oluju ni moju plovidbu *Regatom* i bila sam zahvalna na tome.

»A sad ću vam kazati nešto zanimljivo o uzgoju krumpira«, najavio je Robert dok smo jeli desert.

Iako sam u sebi negodovala, moram priznati da su se na moru sve pojedinosti činile mnogo zanimljivije nego prije u salonu u Ulici Gilston.

Kad je brodsko zvono otkucalo deset sati, Robert me otpratio do kabine i zaželio mi laku noć. Dok sam skidala rukavice i razmišljala o tome da legnem na počinak, u hodniku sam začula korake. Pričekala sam nekoliko trenutaka da nestanu, a onda otvorila vrata. Robert je na pragu ostavio dvije knjige. Jednu o dinastiji Han, a druga je opisivala proizvodnju kineskog porculana. Činilo se da smo potpisali primirje.

Uzela sam knjige u ruke i prolistala stranice. Bilo je teško spavati na vrućini. Čak i u gluho duba noći bilo je sparno i nesnosno. Često sam čitala dok mi oči ne bi postale suhe od umora, Tako mi je vrijeme najbrže prolazilo. U drugoj mi je knjizi nešto zapelo za oko — neobičan porculanski tanjur s motivom zvijezda. Za večerom je kapetan spomenuo koliko su zvijezde drugačije kad ih gleda s juga pa sam mu htjela pokazati na što sam naišla. Možda će znati prepoznati zvijezde na pločici. Još smo dugo trebali zajedno putovati i vjerojatno sam se htjela sprijateljiti. Uzela sam knjigu i izašla iz kabine.

* * *

Po mjesecini sam prešla preko palube i pokucala na kapetanova vrata, ne čekajući poziv da uđem. Tek sam nedavno odande otišla pa sam očekivala da mu netko i dalje pravi društvo. Bila sam u pravu. S njim je bio mali od palube. Kad je prestrašeni dječak izjurio pored mene, na palubu, shvatila sam da sigurno nema više od dvanaest godina. Nije dobro zakopčao hlače i osjetila sam znoj odraslog muškarca — miris seksa na njegovoj koži. Krv mi se sledila.

Barracrough se uspravio, a donji dio košulje virio mu je iz hlača. Potpuno je ignorirao činjenicu da je dječak izjurio.

»To ste vi, gđice Penney«, reče. »Kako vam mogu pomoći?«

Nisam kreposnica ni nevinašce. Dobro sam s time upoznata. Za razliku od Jane, kretala sam se u različitim krugovima, a neki su od njih krugovi noći, kockarnica i otrcanih bordela, ugađenih dečkića i bogatijih muškaraca. Robert s razlogom nije htio da govorim o svom životu u Drury Laneu i Covent Gardenu. Možda glumački talent nije sasvim sramotan, no sramotna su neka mjesta na koja talent može odvesti. Ovom su dječaku nanijeli zlo. Prisjetila sam se modrica koje sam ovih tjedana vidjela na njegovim nogama i rukama, kako su se ponijeli prema njemu na ekvatoru, kako je pobjegao od mene kad sam se ponudila da mu povežem ranu, a sada još i ovo. Barracrough mi se gadio. Je li to činio svake noći tijekom putovanja? Je li se rastao od uzvanika na večeri kako bi zlostavljao dječaka? A ako ga otvoreno optužim, što bi mogao učiniti? Bludničenje nije malen prijestup. U Engleskoj ljude za to vješaju. Ako je riječ o kapetanu, mnogo je toga na kocki. Nisam ga htjela stjerati u kut i izazvati sukob. Samo sam htjela spasiti dječaka ako ikako mogu.

»Ništa. Nije važno«, odgovorila sam i istog trena otišla.

Dječaka nigdje nisam vidjela. Pobjegla sam u kabinu bjesomučno razmišljajući. U slučaju počinjene nepravde mogla sam se obratiti jedino kapetanu. Na moru su moćni poput kraljeva. Razmišljala sam da kažem Robertu. Zamalo sam to i učinila, no kapetan je kapetan, a Robert nije mario ni za koga. Sljedećeg sam jutra pristupila dječaku dok je na palubi obavljao svoja zaduženja. Prestrašio se i naljutio.

»Odlazi!« graknuo je.

»Kako se zoveš?« ustrajala sam. Bezizražajno me promatrao. »Ja sam Mary«, odgovorih.

Pogrbio se i bilo je jasno kako razmišlja hoće li mu razgovor sa mnom donijeti kakvo zlo.

»Simon«, reče. »Ja sam Simon Rose. Molim vas, ostavite me na miru. Istući će me.«

Nijedno dijete ne bi smjelo trpjeti takvu izopačenost, no na brodu nisam mogla mnogo poduzeti. No odlučila sam učiniti sve što je u mojoj moći. Te sam večeri odbila poziv na večeru s kapelanom. I odbijala sam ga svaku večer nakon toga.

Ni tjedan dana poslije, Barraclough je prošao kraj mene dok sam šetala po palubi. Dotaknuo je šesir u znak pozdrava.

»Manire ne čine čovjeka«, rekla sam i produžila dalje. »Vidjela sam što se dogodilo.«

Nije odgovorio i od toga se trenutka držao podalje od mene.

»Zaboga, Mary«, reče Robert. »Ti ne možeš biti na miru. Što sada izvodiš?«

Zamalo sam mu rekla istinu. Zamalo sam mu rekla što sam vidjela, no poznajući Roberta, to bi samo pogoršalo stvari. Nije on čovjek koji mari za brodske dječake i slugе, glumice i izvanbračne sinove. Dječaku nisam mogla pomoći ništa više nego što je moja sestra mogla pomoći meni. Ponudila sam mu što sam mogla, no dječak nije htio prihvatiti ni komadić hrane (kojim sam mu htjela pomoći), a ni ponudu da, ukoliko želi, noću prespava pred mojim vratima kako bi bio na sigurnome. Jadno dijete.

Kada je Robert pisao memoare svojih pustolovina, nije se puno bavio ovim putovanjem. Rekao je, čini mi se, da je četveromjesečno putovanje u Hong Kong prošlo »bez uzbuđenja«. Naposljetku, njegove su čitatelje više zanimala lutanja Kinom, čari Istoka i biljke koje je ondje pronašao, kao i pokoje zapažanje o ljudima. Knjiga je bila uspješna. Prihod od prodaje njegovoj je djeci omogućio obrazovanje, a kuća u

Gilston Roadu dotjerana je i obnovljena, obješeni su fini ručno izvezeni zastori iz Su Choua, a na zidove su postavljene kićene tapete. Mogu si predočiti kako Jane cvate od ponosa dok se ornata stolom od kašmira. Naravno, nije spominjao mene — svoju suputnicu na putovanju bez uzbuđenja. Nije pisao o nevremenu kod Rta dobre nade niti je spomenuo ijednog člana posade. Ti su dani nezabilježeni. Partije remija koje smo do kasna igrali u mojoj kabini. Ona večer kad smo jeli začine uz obalu Alleppeya. Ni onaj dan kad je tijelo Simona Rosea, položeno u Indijski ocean, potonulo prekriveno modricama i omotano vrećom. Siroto dijete nije imalo ni mrežu za spavanje u kojoj bi ga mogli pokopati, nego je spavao na golom podu.

Nakon toga, ostatak sam putovanja provela u svojoj kabini, iako je bilo zamorno provoditi vrijeme u zatvorenome i u osami. Čitala sam i razmišljala — često sam mislila na svog dječaka, pitala sam se kako napreduje i nadala se da je sve u redu te da je dadilja Charlotte dobra prema njemu. Sanjarila sam zahvaljujući prozorskom oknu, oči bih uprla u nebo bez oblaka, a srce mi je još bilo u Londonu. Nosila sam teško breme. Odlučila sam pisati Jane kada stignemo.

Kad smo stigli u Hong Kong, bila sam jedina osoba na brodu koja osamnaest tjedana nije kročila na kopno. Zrak u zaljevu bio je zasićen sparinom. Za iskrcavanje sam odjenula stezник, znajući da će me vidjeti i komentirati. Podignula sam kosu i stavila šešir. Zrak je bio toliko sparan da mi je od toga svaki pokret bio težak, a noge mokre od znoja. Dok se raskošan zeleni zaljev približavao, srce mi je tuklo. Bacila sam pogled na Viktorijin vrh, primijetila sam da grade kuću ili dvije.

»Skele od bambusa«, razdragano reče Robert. Stavio je dvogled. »Sjajna ideja. Briljantno.«

Međutim, moju je pažnju privuklo пристаниште koje se polako približavalo. Bilo je prepuno malenih silueta, iako je u zaljevu bilo svega pet brodova. Jedanput ili dvaput sam uzdahnula, kao da čekam povoljnu priliku, i odlučila sam da ću dati sve od sebe. Otok je izgledao raskošno i zeleno, nimalo neugodno, nije bio gola stijena koju sam očekivala. Možda će mi vrijeme u Hong Kongu brže proći ako ostanem pokorna. Sada sam već mogla razabrati pojedina lica u gomili ljudi koji su išli svojim poslom. Žene širokih lica prodavale su rezance i vrući čaj. Kuliji s drvenim škrinjama na leđima jurili su od brodova prema gradu. Redovi Engleza u crvenim uniformama s tropskim šljemovima, kojima su štitili lica pocrvenjela od sunca, sve su nadgledali, provjeravali papire i preusmjeravali promet. Podalje od najveće gužve, kineske djevojke u živopisnim satenskim haljinama dokono su odmjeravale vojnike.

Promatrala sam Barracrougha dok je silazio. Prvi se spustio niz mostić i uputio prema uredu upravitelja luke s tovarnim listom u ruci. Bilo mi je drago što silazim za njim i hladno sam ga gledala na rastanku i kad se rukovao s Robertom. Možda je Robert znao nešto o onom što se dogodilo jer je Barracrough u Hong Kongu trebao provesti još tjedan dana ili više, a Robert mu nije uputio poziv na večeru.

Dok smo promatrali kako istovaruju našu prtljagu i čekali da oslobode i spuste Wardove sanduke, Robert je zadovoljno uzdahnuo.

»Ovo je mjesto za pustolovine, Mary«, reče. »I puno je pustolova.«

Činilo se da se u njegovim planovima za mene nije promijenilo ništa osim mjesta zbivanja. No svidio mi se ovaj mali grad. Na štandu sam kupila šalicu zelenog čaja i pijuckala ga uživajući u čvrstom tlu pod nogama. Dok se Barracrough vraćao na brod kako bi im dao upute, samo sam se na trenutak zabrinula da ono što uistinu tražim možda nije pustolovina.

Četvrto poglavlje

Robert se posvetio pripremama. Preostala su mu samo tri tjedna do plovidbe prema kineskom kopnu i do trenutka kada će me ostaviti samu. Za to je vrijeme morao pronaći vodiča, prodati biljke koje je donio sa sobom i isplanirati putovanje. Ja sam se trebala smjestiti. Unatoč tomu što mi se otok na prvi pogled svidio, bilo mi je neobično teško. Biti protjeran je doista neugodan osjećaj. I dalje sam bila ljuta i ogorčena, no te sam osjećaje krila od svih. U kolovozu je vrijeme nesnosno, a bez povjetarca s broda u plovidbi, klonula sam od sparine. U vojarnama u Dolini sreće pojavila se epidemija malarije i cijeli je grad strahovao — umrle su stotine vojnika, a činilo se da se širenje bolesti ne može obuzdati. Neke gospode uopće nisu izlazile na ulicu.

Robert je bio pragmatičan. Nije imao vremena za takve ideje. Bojnik Vernon, zapovjednik bataljuna, posjetio nas je u odajama ubrzo nakon dolaska. Močvarno tlo u Dolini sreće pogodovalo je epidemiji pa je Robert predložio da se protiv nje bore promjenom vegetacije. Vernon je odmah počeo sa sadnjom. Budući da je britanskoj zajednici predstavljen kao stručnjak i dobrodošao član, Robertu je odbačeni posao u Kraljevskom društvu sada omogućio da lako sklapa prijateljstva te da svakog dana posjeti nekog novog. Sa sobom bi donosio sadnice biljaka za zaljubljenike i poneku vijest o Londonu — promjene u poznatim ulicama, novosti o zajedničkim poznanicima i detaljne opise novih biljaka u vrtovima u Kewu, Hyde Parku ili Chelseau. Čini se da su ljude toliko razveselile svježije novosti da su zanemarili strah kako ćemo ih zaraziti. Ni Robert se nije brinuo da bi naši novi znanci mogli zaraziti nas. Bilo je mnogo važnije povezati se s njima.

Novi su mu prijatelji pomogli u planiranju putovanja, satima su proučavali zemljovide, upozoravali ga na opasnost u slučaju sukoba s mandarinima, vladajućom kastom u unutrašnjosti, te se nudili. Ja će uputiti pisma s preporukama europskim misionarima, koji su živjeli u unutrašnjosti. Bijelci nisu smjeli prijeći kinesku granicu. U samo pet kineskih luka postojale su britanske zajednice, a i one su postale službene tek godinu dana nakon što smo dobili rat. U svom pothvatu Robert će se izložiti smrtnoj opasnosti — ako otkriju što smjera, Kinezi će ubiti i njega i njegovu svitu. No upravo su zbog toga svi podupirali njegovu odvažnu ekspediciju, a činilo se da u hongkongškim gospodskim kućama svatko o unutrašnjosti zna nešto što je za planiranje puta bilo od neprocjenjive važnosti. Bez takve bi pomoći bilo teško nastaviti, a ljudi su bili iznimno velikodušni.

I mene su pozivali na sva druženja. Pretpostavljam da je Robert htio iskoristiti priliku da me predstavi kako bi mi osigurao priliku da pronađem zaposlenje, ali i da učvrsti moja poznanstva te tako manji vjerojatnost da odem.

»Ženina se sestra odlučila ovdje skrasiti«, govorio bi. »Mogu li vas zamoliti da je pripazite dok mene nema? Ne, ona je gospođica Penny. Nije udana. Barem ne za sada.«

Da mi koža zbog vrućine nije bila ružičasta i podbuhla, sigurno bih se naježila od nelagode, no te su riječi na jedno uho ulazile, a na drugo izlazile baš kao da mi je razum pomutio vruć i sparan zrak prožet opijumom, radi kojeg smo i osvojili otok. Robert je bio toliko zaokupljen aktivnostima vezanima za planiranje putovanja da se ponašao kao da me nema.

Jednog se poslijepodneva Robert u kuću vratio s Kinezom kojeg je zaposlio dolje u zaljevu. Bio je pothranjen pa je navalio na kruh i čaj, koje su poslali iz kuhinje, dok ga je Robert ispitivao u mojem društvu. Na mješavini kantonskog kineskog koji je Robert već mjesecima proučavao, i na Kinezovu krnjem engleskom, shvatili smo da je iz Hui Choua, jedne od pokrajina čaja koje je Robert namjeravao posjetiti. Zvao se Sing Hu.

Ruku na srce, Sing Hu mi se nije dopao. Loše su s njime postupali i nije ga u životu pratila sreća, to je bilo jasno. No ostavljao je dojam lukave osobe koja uvijek pokušava izvući korist. Nakon što je popio čaj, potajice je kvrcnuo porculan kao da želi provjeriti kvalitetu. Kad je shvatio da sam ga vidjela, nelagodno se promeškoltio.

»Kinezi žene ne gledaju u oči«, mudro je objasnio Robert, koji nije primijetio Sing Huovo petljanje sa šalicom, ali je vidio moj prodoran pogled i da je Kinez okrenuo glavu.

Nisam mu ništa rekla.

Dan ili dva nakon toga Robert je slušao sve što je Sing Hu znao reći o čaju. Odrastao je na malom gospodarstvu i od djetinjstva je ondje uzgajao čajevac.

»Možeš li me odvesti tamo? Možeš li mi to pokazati?« pitao je Robert svaki put kad bi opisivao pojedini postupak. Postavljajući povremeno općenita pitanja vezana za hortikulturu, Robert je sve marljivo bilježio, sve pojedinosti o tlu, vremenskim uvjetima ili o uzgoju čajevca. Dok je Sing Hu objašnjavao postupak sušenja ubranih listova ili dodavanja aroma, Robert je prema tomu izradio crtež stalka za sušenje ili zdjele za miješanje, a Sing Hu je prasnio u smijeh, zgrabio papir i popravio skicu.

Nakon dva-tri dana Kinez više nije izgledao izgladnjelo, no i dalje sam mislila da samo vrebalo će se okoristiti. Kada je Robert rastvorio zemljovide i pozvao Sing Hua da mu pomogne isplanirati ekspediciju, postao je nepovjerljiv i odbijao suradnju. Slutim da nije vjerovao da će njegove usluge i dalje biti potrebne ukoliko kaže sve što zna. Robert nije krio nezadovoljstvo dok je pokušavao otkriti gdje su granice pokrajina i koliko će putovanje trajati. Na karti je prelazio neobične predjele kako bi unaprijed razmislio o svemu što je mogao predvidjeti. Znala sam da smišlja kako će poslati sjemenke i biljke bez obzira na njegovu vlastitu sudbinu nakon što preko zabranjene granice prijeđe u unutrašnjost Kine.

Ja sam vrijeme provodila u šetnji. Otok mi se svidio. Nakon dugog vremena koje sam provela zatvorena na brodu, bilo je lijepo slobodno lutati, a Hong Kong mi se činio kao golem i ne sasvim otkriven svijet — kao tajanstven san koji me obuzeo raskošnim zelenilom. Pasla sam oči gledajući uokolo. Iz krošanja je provirivalo obilje živih boja — mnoštvo nevjerojatnih, šiljastih ružičastih, crvenih i narančastih cvjetova čije nazive nisam poznavala. Nisam pitala kako se zovu. Nisam željela da mi Robert počne potanko objašnjavati oprašivanje i navodnjavanje i tako umanjiti njihovu čarobnu egzotičnost.

Svidjele su mi se mirne vode zaljeva u kontrastu sa stalnom vrevom pristaništa. Svidjele su mi se nagomilane košare s pilićima i sjaj živopisnih boja satena izloženog u balama. Zanimali su me bezubi starci ispred malog hrama, koščati i suhonjavi poput paličnjaka sjedili su u hladu proseći milostinju. Prašnjava djeca vrzmala su se oko svojih očeva koji su se borili u ratu i tek se nedavno doselili. Mnogi su bili bez ruke ili noge, ili su imali ožiljak na licu na mjestima gdje im je u borbi prsa o prsa bila razderana koža. Dok sam prolazila, netremice su me promatrali, koštunjavi i željni. Njihovasi djeca već protezala prste, spremna uzeti mi torbicu ukaže li se prilika, odvažniji su na sigurnoj udaljenosti kružili poput ptica koje oblijeću ribarski brod, spremni napasti. Srce bi mi uzbuđeno tuklo kad bih se približila nečemu toliko stranom i opasnom pa sam se držala samo rubnih područja njihova teritorija, nikada ne zalazeći u smrdljiv sirotinjski dio grada. Zavirivala sam u uske, vruće ulice prekrivene utabanom zemljom i smrdljivim izmetom koji je isparavao na suncu, prilazila sam im što sam bliže mogla. Osjećala sam se kao da me opčinjava otrovna zmija koju držim u ruci, a koja bime svakog trena mogla ugristi. Bila sam očarana, no držala sam se podalje.

Za jednog takvog obilaska susrela sam Wanga. Tog sam dana odustala od čari stračara i odlučila krenuti uzbrdo i uživati u pogledu na zaljev. Uspon po blatnjavoj šljunčanoj stazi bio je težak, no vjerovala sam da će se trud isplatiti. Sljeme Viktorijina vrha vrlo je visoko, a pogled je zasigurno veličanstven. Robert je otišao na drugu stranu otoka prodati dio biljaka i nije imao ni volje ni potrebe praviti mi društvo. Krenula sam nakon ručka, opskrblivši se samo ploškom prokuhane vode.

U početku je sve bilo u redu. Cesta nije bila odviše strma, no što sam se više uspinjala, njezin se nagib sve više povećavao. Nisam prešla ni trećinu puta kad sam zaključila da to nije pothvat za damu bez pratnje. Čizmice su me tiskale i oblijevao me znoj. Pronašla sam krupnu stijenu da se oslonim i otpila vode.

»Bilo bi bolje da se vratim«, pomislih.

Nisam htjela dopustiti da me brdo pobijedi, pa sam odlučila pokušati neki drugi dan u prikladnijoj obući i slabije stegnutom korzetu. Pogled se već nazirao. Prema zapadu sam vidjela dim koji se izdizao iz tisuću peći u prljavom naselju i male siluete koje se poput mrava kreću improviziranim uličicama. Činilo se da svaka nosi nekakav smotuljak s prednje strane ili na leđima. Odlučila sam se vratiti i ponovno uživati u pogledu, uspeti se još više.

Bilo je sparno cijeli dan. Vjerovala sam da će uz obalu s mora stići povjetarac, no vrijeme se opiralo mojim očekivanjima. Više nismo bili u Europi. U samo nekoliko sekundi spustio se tropski pljusak. Sklonila sam se pod veliko drvo ravnih listova, no nije me zaštitilo. Suknja mi je odmah promoćila, a ja sam užasnuto promatrala kako se staza kojom sam došla uzbrdo pretvara u blatnjavu baru, kamenčići koji su mi bili uporište postali su skliski poput ulaštenog stakla. Iz našeg sam stana otišla prije manje od sat vremena. Povratak će trajati dulje.

Uza sve to, primijetila sam da pokraj staze naglo pucaju grane te da se neko stvorenje probija kroz njih. Uspaničeno sam pogledavala oko sebe razmišljajući kamo bih mogla pobjeći. Kad sam vidjela da izlazi muškarac, tek sam donekle odahnula. Wang je imao spljošteno lice. Njegove široke hlače i kulijska košulja sasvim su promoćili, a preko ramena je prebacio par mrtvih golubova. Činilo mi se da se podjednako prestrašio mene koliko i ja njega. Blatnjave bjelkinje ispod prokislog drveta sigurno nisu uobičajena pojava. Vidjevši nož u koricama zataknut za

komad tkanine vezan oko struka, ustuknula sam u strahu. Nije bilo nikoga barem milju od nas. Počela sam plitko disati, razmišljajući da pobjegnem, iako je staza izgledala nesigurno.

Tada mi se Wang obratio na kineskom. Nisam ga razumjela pa je prvo pokazao na mene, a onda nizbrdo pozivajući me da krenem za njim. Nakesio mi se smeđim zubima i nije izvadio nož. Na trenutak sam se nećkala, a onda sam, obuzdavajući strah, odlučila poći za njim. Sama bih se teško vratila.

Krećući se mnogo sporije nego što bi se spuštao da je sam, probijali smo se kroz drveće. Tako je najbolje sići s brda kad ovako lijeva. Korijenje je zemlju držalo na mjestu i mogli smo se primiti za grane. No džungla je veoma zarasla i ako se čovjek ne zna orijentirati, lako se izgubi. Wang me sigurnim korakom vodio naprijed. Već je prošao ovim putem.

Izašli smo u blizini grada.

»Um goi«, rekoh. Hvala.

Činio se toliko spretan da sam sumnjala da je gladan, no učinio mi je uslugu i htjela sam mu se odužiti. Tada sam ja njega pozvala da krene za mnom. Kod kuće mu barem mogu dati koji novčić. Kad smo se našli u gradu, hodao je iza mene, mokar ulov koji je nosiopreko ramena šljapkao je udarajući o njegovo tijelo. Ti su golubovi bili kao od spužve.

»Ovuda«, rekoh.

Kad smo ušli, Robert se već bio vratio. Izašao je iz dnevne sobe.

»Dobijesa, gdje si bila?«, obrecnuo se moj svak. »Pogledaj se kako izgledaš.«

»Ovaj me čovjek doveo kući po pljusk«, objasnih mu. Robert je Wangu dao novčić i uputio ga u kuhinju da se okrijepi hranom.

Mislim da ću poći gore«, rekoh. Bilo je neobično da Robert nije tražio da mu objasnim gdje sam bila. No čim sam zakoračila na prvu stepenicu, shvatila sam zašto. Netko je bio u dnevnoj sobi.

Starac. Nakrivio je glavu i prišao vratima. »To je djevojka?«

Robert kimne.

»Tako je, moja šurjakinja, Mary. Bojim se da ju je zadesilo nevrijeme«, reče.

Želudac mi se okrenuo tako brzo da sam se osjećala kao da sam dobila hitac u unutarnje organe. Robert je kovao plan. Starac me željno odmjeravao. Unatoč vrućini, prsti su mi se sledili.

»Dakle, draga moja, odlučili ste se skrasiti u Hong Kongu?« reče.

»Moram se presvući«, hladno sam odgovorila i otišla u sobu.

Mislim da bih radije bila usidjelica nego da me prodaju, podaju ili kako se već to kaže. Nakon Williama, izgubila sam povjerenje i više nisam željela začu u svijet ljubavi i braka. Ako se udam, s tim bi došao i podugačak popis onoga što ne mogu ili ne bih smjela činiti. Neki kažu da nakon udaje žena ima slobodu činiti što ju je volja, no nije tako u slučaju udaje za osobu koja svjesno postavlja ograničenja. Žena ima mnogo manje nadzora nad muževim životom nego on nad njezinim. Na Robertove planove počela sam gledati kao na bolesnu opsesiju. Bilo mi je sasvim dobro ovako.

Kad sam se obukla, odšuljala sam se u kuhinju. Wang je još bio ondje, iz zdjelice je jeo juhu s rezancima. Između gadnih, proždrljivih zalogaja postavio je pitanje na kantonskom, a sluškinja ga je izgrdila.

»Što je rekao?« upitah. Djevojka se dovoljno dobro služila engleskim. »Glupan. On pita vi vidjeli brod koji plovi bez vjetra. Nema toga.«

»Jesam, vidjela sam ga. Parobrod.«

»Želi raditi na tom brodu.«

»Reci mu da ih ima u Londonu, daleko odavde.«

Wang je nastavio jesti, a kada mu je prenijela moje riječi, jedva je zastao dovoljno da se nasmije.

»On iz unutrašnjosti«, pokazala je sluškinja. »Ionako nije dobar mornar. Iz Bohee.«

»Bohee?« razveselila sam se. Posrećilo mi se. Bila je to druga Robertova zemlja čaja. Domovina crnog čaja.

»Idi po gospodara«, naredih joj. »Odmah ga dovedi.«

Na sluškinjino nezadovoljstvo, uzela sam žlicu i kušala juhu s rezancima iz lonca koji je još vruć stajao pored štednjaka. Za razliku od nas, possluga je jela egzotična jela. Rezance i okruglice, pileće nožice i rižu. Kuharica je pravila slastan umak od šljiva. Šljive su dopremali mirisne, još su zorile na granama. Primamljivo su mirisale. Za razliku od manga, bambusovih klica, dinja i svježeg đumbira, podsjećale su me na Englesku.

»Pozovi ga«, potjerala sam je, zanemarujući prijekoran pogled koji mi je uputila kad sam zagrabila još jedan zalogaj.

Robertov je znanac očito otišao i Robert se povukao u radnu sobu. U kuhinju je stigao nekoliko sekundi nakon što ga je sluškinja pozvala, a oči su mu zasjale čim sam objasnila odakle je Wang. Toliko se uzбудio da nije spomenuo svog prijatelja, predbacio mi hladno ponašanje niti mi rekao, kao što je običavao činiti, da se moram više uživjeti u ulogu domaćice. Umjesto toga, Wangu je postavio niz pitanja koja je ispalio poput metaka. Wang je polako odgovarao. Znao je kako se čaj uzgaja i suši. Pravio je crni čaj, no radije je pio zeleni. Bohea je brdovita i po toj je pokrajini najbolje putovati u nosilkama.

Do kraja razgovora Robert je zaposlio Wangu za potrebe svoje ekspedicije. Usprkos očitoj opasnosti, Wangu je privukao novac, baš kao i Sing Hua, te isprva naravno nije sasvim shvatio svrhu Robertova pothvata. Iako ga je najviše zanimalo čaj, Robert je postavljao općenita zemljopisna pitanja i nije posvećivao mnogo pozornosti plantažama čaja koje su bile njegov glavni motiv. Ni Wang ni Sing Hu još neko vrijeme nisu smjeli znati da je Robert bacio oko na najvažniju kinesku izvoznu robu. U međuvremenu, žestoko je kimao i široko se osmježivao dok je Robert govorio jer mu je za posao na mjesec obećano dvostruko više nego što bi inače mogao zaraditi. Podaci koje je znao o Bohei bit će od neprocjenjive važnosti.

»Bravo, Mary«, rekao je Robert i opet otišao na kat.

* * *

Sjela sam uz prozor i lijeno i usporeno jela piletinu iz mramorne smočnice. Kiša je prestala pljuštati i ponovno je izašlo sunce. Otkad smo stigli zrak nije bio toliko čist. Neopisivo mi je nedostajala Engleska.

Sing Hu i Wang nisu se složili. Od početka je bilo jasno da su potpuno različiti. Isprva sam se pitala jesu li ljudi iz Bohee i Hui Choua inače u zavadi poput navijača protivničkih momčadi, no

nije bila riječ o tome. Jednostavno se na prvi pogled jedan drugomu nisu sviđali. Ublažavanju suparništva vjerojatno nije pomoglo ni to što ih Robert nije raspoznavao. Iako su bili sličnog stasa i imali slične crte lica, nisu nipošto bili nerazpoznatljivi. Za početak, Sing Hu je bio barem deset godina stariji. Robert jednostavno nije zamjećivao ni ovu ni druge razlike i vjerojatno je smatrao da su ionako nevažni sve dok se pridržavaju naredbi.

Posljednje dane u Hong Kongu obilježile su njihove razmirice koje bi u svakoj pogodnoj prilici ubrzo prerasle u podmukle udarce, bockanje i batine.

»Ne mili mi se godinu dana lunjati s njima«, zadirkivala sam Roberta. »Poubijat će se za mjesec dana.«

Robert se nije dao uznemiriti. »Tako je sa slugama«, mlako je odgovorio kao da se i ostatak posluge redovito mlati u prolazu i kao da je njihovo neprijateljstvo sasvim normalno.

Zalihe robe za putovanje visoko su naslagali u hodniku. Robert je nabavio pušku, peć, sanduke s robom za trgovanje i kineski novac. Ovo potonje sačinjavala je neobična zbirka novčića koje je spremio duboko u unutarnje džepove kaputa, u šuplje potpetice cipela, u lažno dno putnih škrinja, te ušio u rubove hlača. Veliki su novčići bili srebrni. Manji, brončani, u sredini su imali rupe i nosili su se nanizani na nit.

Za vrijeme boravka u Hong Kongu, Robert je kupio robu koju je slao kući za prodaju. Kupio je deset škrinja s intarzijama, nekoliko bala vezene tkanine, različite porculanske predmete te lepeze od izrezbarene slonovače i sedefa. Pošiljku je podijelio na dva dijela i ugovorio prijevoz do Londona na dva različita broda kako bi smanjio rizik. Roba će se prodati na aukciji prije nego što se on vrati i osigurat će nešto uštedećine za Jane.

»U unutrašnjosti će biti još jeftinije«, veselo reče. »Odande ću poslati još. Ovo je samo za početak.«

Divila sam se Robertovoj ustrajnosti i odlučnosti u Hong Kongu. Došao je ovamo samo s glavnim crtama plana, a u velikoj je mjeri uspio razraditi pojedinosti. U ta je tri tjedna organizirao putovanje, obavio dogovore za planirani izvoz i dao sve od sebe da me zbrine. Još je dvaput u kuću doveo vremešne muškarce kojima me pokazao, iako u tome nisam htjela sudjelovati. Svima je spominjao da ću trebati zaposlenje. Dvije su obitelji ponudile da njihovu djecu podučavam engleski. Neka djeca, koju su odgajale dadilje Kineskinje, počela su više govoriti kantonski nego engleski. Užasnuti su roditelji željeli popraviti stanje. Robert je u moje ime prihvatio obje ponude. S dva odlaska na tjedan neću se moći uzdržavati, no Robert je naglasio, »*nešto* moraš imati, Mary«. Tuda me djeca nisu previše zanimala, no on za to nije mario. Robert mi je također pronašao stan i platio šest mjeseci unaprijed. Sobe su bile sasvim u redu, no nisam znala kako ću si ih priuštiti kad istekne plaćeni najam. Na otoku je bilo malo posla za dame, a ako želim duže opstati, morat ću na štošta pristati.

»Tko zna«, rekla sam jednog dana Robertu nakon večere, »možda ću se baviti izvozom. Mogla bih sama odabirati predmete. Imam oko za to. Mogla bih unajmiti brod i poslati robu na aukciju u London.«

Robert se nasmijao kao da sam predložila nešto nezamislivo.

»Pa ti si to učinio«, odvratih.

Robert je podigao ruku da prekine daljnju raspravu.

»Ti si žena«, odgovorio je i strusio piće. »To ženama ne priliči.«

Imao je pravo. Znala sam da s udaljenosti od nekoliko tisuća kilometara mogu prikriti svoj identitet da trgovac u Londonu ne sazna. Znala sam tla bi mi to nekako pošlo za rukom. Naravno, u Hong Kongu bi ipak znali.

»Možeš se baviti podučavanjem«, rekao je Robert. »Možda bi mogla nekomu voditi knjige. Ako želiš raditi, nešto će se već pronaći.«

»Mogla bih glumiti«, dodala sam.

»Zaboga«, graknuo je Robert. »Zar ti nikada ne odustaješ?«

Trudio se pomoći mi najbolje što je znao. To je istina. Sigurno sam mu zadavala velike brige. Znala sam to. Robert je bio na pragu ostvarenja svoje davne želje da se obogati. Ja sam bila daleko od ispunjenja svih svojih snova. Govorila sam si da moram širom otvoriti oči. Mora se naći nešto za mene. Sigurno muž u poznim godinama ili uloga knjigovotkinje nisu jedino što mi preostaje.

»Je li mi ovdje suđeno ostati?« pitala sam se.

Postati salonska dama u dalekoj koloniji. Usidjelica. Gotovo nevidljiva.

»Zašto sam morala otići toliko daleko ako sam spala na to? Nisam učiteljica, Roberte. Nisam ni prikladna žena za kakvu staru dušu koju sretnoš usput dok planiraš putovanje. Želim biti svoja.«

Robertovo je lice poprimilo izraz kakav bi imao da je kušao kiselo mlijeko. »Svoja«, ponovi. »Ne znam nijedno mjesto koje bi bilo prikladno za tebe, Mary. Misliš samo na to kako ćeš sebi ugoditi.«

»Sviđa mi se Hong Kong«, odgovorih.

»Dobro. Dobro«, nije me slušao.

»No nemam se ovdje čime baviti.«

Još od Cape Towna pisala sam pisma Jane, no ni jedno nisam poslala. Robert je svojoj supruzi poslao samo jedno kratko pismce javljajući joj da smo dobro i da smo stigli ovamo. Bila sam neobično šutljiva i nisam imala s kime podijeliti svoje osjećaje. Iskreno govoreći, bojala sam se i osjećala prilično izgubljenom.

Po običaju, Robert je ostao staložen. Iako je veoma šturo pisao obitelji, redovito je dopunjavao botanički dnevnik podugačkim zapažanjima o biljnom životu u svakom mjestu gdje smo pristali. Dogovorio je da će ih jedanput mjesečno objavljivati u redovitoj kolumni. Smetalo ga je što se članci neće objavljivati u odgovarajućim godišnjim dobima, no na to nije mogao utjecati. Put na Zapad nepredvidiv je kao i put na Istok, a njegove će se riječi pojaviti tek kad stignu u Englesku. Ako moju sestru zanima čime se njezin suprug bavio proteklih pet mjeseci, dovoljno je da se pretplati na časopis pa će doznati njegove stavove o egzotičnim cvjetovima, papratima, palmama i neobičnom voću i povrću.

Upravo zato što je morao poslati članak, Robert je odgodio svoj odlazak za dva dana, a zbog užurbanih priprema za putovanje, nije stigao prije. Pokazalo se da je Hong Kong bogat izvor hortikulturnih uzbuđenja pa je Robert nervozno koračao dnevnom sobom, nastojeći skratiti

iskustva cijelog tjedna na stranicu ili dvije. Nije bio ishitren kad je o biljkama riječ pa se ponešto mučio. Na kraju je odlučio poslati članke za dvije kolumne. Jednu o autohtonoj flori i fauni Hong Konga, a drugu o kultivaciji uvezenih vrsta. Mnoge su naši novostečeni prijatelji nedavno donijeli na otok te ih uzgajali iz sjemena.

Ja sam se držala podalje od Roberta. Bila sam uzrujana zbog njegova odlaska. Prvo će otploviti za Amoy, preko Namoe. Istražila sam rutu na karti. Zнала sam da je ravan papir katkad varljiv. Udaljenost koja na karti iznosi prst-dva, u stvarnosti će možda prelaziti tjednima, a kada stigne na kontinent, putovanje kopnom bit će zahtjevno. Robert se u Hong Kong neće vratiti barem godinu dana, a ja ću biti sama. Tisućama kilometara oko nas nije bilo druge osobe koja me poznaje i koja bi se (barem prema njegovu sudu) brinula za moju dobrobit.

Odlučila sam sjesti u vrt. Na tratinu su postavili dugačku pagodu koja je davala dobru hladovinu. Odlučila sam nešto napisati Jane. Morala sam se obračunati s onim što se zbilo, no svaki put kad sam naumila pisati, znala sam da će se moja sestra toliko zgroziti nad mojim ponašanjem da nisam mogla početi. Nakon sat vremena, napisala sam tek tri retka.

Najdraža Jane,

Stigla sam u Hong Kong. Tu me Robert može držati na oku. Prihvatila sam se podučavanja. Otok je divan, iako je malarija uzela maha. Trudim se svom snagom. Sestro draga, vrlo mi je žao što sam te ponovo razočarala. Oprosti mi, molim te.

* * *

Odložila sam pisaljku. Kad sam putovala *Regatom*, iz svake luke na putu poslala sam joj nekoliko stranica. Kad je moja obitelj već mislila da sam se utopila, stigla su barem još dva pisma iz egzotičnih krajeva. Svaku sam svoju misao stavila na papir. Sada mi se činilo da nemam što reći. Ili barem ništa lijepo. Ostat ću sama na ovoj stijeni, morat ću se sama snalaziti. Ovdje zasigurno ima mnogo manje slobodnih muškaraca nego u Calcutti, a nema ni posla. Robert odlazi za dva dana. Postala sam bolno svjesna činjenice da nema kompromisnog rješenja koje je prihvatljivo za obitelj i za mene. Netko će morati popustiti.

Te smo večeri večerali u guvernerovoj palači. Hodnik je blještao obasjan svijećama. Obukla sam večernju haljinu bez rukava, a sjajna se tkanina isticala na svjetlu. Večera je imala deset sljedova, čini mi se, a nakon toga smo slušali gdicu Pottinger, guvernerovu nećakinju, koja je svirala klavir. Bila je to lijepa večer. Kuću su prije nekoliko mjeseci opljačkali, no pobuna je ugušena, a sve su ukradene dragocjenosti vraćene na mjesto.

»Tko će biti sljedeći?« pitao je *sir* Pottinger kad je njegova nećakinja završila. »Gdice Penney?« upitao je.

Mislim da se zapravo htio našaliti, očekujući da će se Fortuneova mirna i gotovo neprimjetna šogorica zahihotati i zarumenjeti. No ja sam prihvatila izazov. Bila sam dobro raspoložena.

»Ne znam svirati klavir. To nikako. No znam recitirati«, rekoh.

Guverner je podigao obrve. Kad sam ustala, Robert je probljedio, lice mu je izgubilo boju. Uzalud je pružio ruku da me zaustavi kad sam krenula prema prednjem dijelu prostorije. Mislim da to nitko drugi nije primijetio.

»Divno«, reče guverner. »Recitacija. A što ćete interpretirati?«

Uprizorila sam Lady Macbeth. Odabrala sam govor gdje bodri Macbetha, gdje ga naziva polučovjekom. Uvijek sam ga smatrala uzbudljivim. Nastao je potpuni muk. Guverner je utonuo u stolac. Nedostajao mi je Shakespeare. Sva strast koju nisam mogla osobno izraziti pretočila se u riječi. Recitirala sam pet minuta do dijela kada Macbeth napušta svoju suprugu i odlazi ubiti kralja. Bilo je divno opet glumiti, makar samo na trenutak. Kad sam završila, zavladao je dugačka tišina. Svi su bili zaprepašteni. Tada su počeli komentirati u isti glas i nastao je metež. Gđica Pottinger je ustala i oduševljeno mi iskazala počast.

»Ostao sam bez riječi«, rekao je vojnik Vernon dok me pratio natrag na mjesto. »Uistinu ste daroviti.«

Robert me promatrao potihom kipteći od bijesa. Nema te hvale koja bi ga uvjerila da je moj nastup išta drugo doli izdaja.

»Guverner me zamolio da nastupim«, šapnula sam mu, no nije pomoglo.

»Doći ćete k nama na večeru kada vaš svak otputuje«, izjavila je starija dama kraj mene. »Znate li *Oljuju*?«

»Znam ulogu Ariel.«

»Sjajno. Draga moja, moramo vas potaknuti da nam još recitirate. Vrhunska izvedba. Vrhunska!«

Naslonila sam se u stolcu od mahagonija, a moram priznati da sam se odmah osjećala mnogo bolje.

Na povratku kući jedva da smo rikšom dovoljno odmaknuli da nas ne čuju kad mi se Robert obratio. Njegove su se plave oči iskrile od bijesa.

»Dižem ruke od tebe«, reče. »Nepopravljiva si.«

Nisam odgovorila. Pogledala sam u vis. Vedro su nebo krasile goleme zvijezde kao da se čitavo jedno zviježđe smjestilo iznad Vrh. Nakon ponoći na otoku je vladao neuobičajen mir. Bilo je prekrasno.

»Zvijezde su predivne, Roberte. Vidi«, rekla sam. Robert je bacio pogled na nebo.

»Uvijek se praviš važna. Uvijek praviš predstavu od sebe, Mary.«

»Neću se svađati s tobom«, odgovorila sam. »Prekosutra odlaziš. Ako si ovdje moram stvoriti život, neka onda bude tako.«

»Sramotiš me.«

»Time što sam zaradila aplauz? To je nečuveno! Kladim se da *sir* Pottinger ne kudi svoju nećakinju zato što izvanredno svira klavir. «

Robert se toliko uzrujao da je počeo rastreseno čeprkati tkaninu hlača. To mi je bilo smiješno.

»Sada će se sve otkriti«, reče. »Trebali smo ti promijeniti ime. Netko će to spomenuti u pismu za London. Netko će shvatiti što si učinila. Pokrenut će se glasine. O tvojoj su sramoti pisali u novinama, Mary. Tvoje je ime dobro znano.«

Preplašila sam se da će napraviti rupu na hlačama.

»Pokušaj se smiriti, zaboga«, rekoh. »Moraš me ostaviti na miru. Ako se toliko bojiš da će se sve otkriti, povedi me onda sa sobom, zašto ne?«

»U Amoy? Ning-po? U unutrašnjost?« reče kao da to uistinu razmatra.

»Roberte, saberi se, molim te.«

»Težak je to teren. Previše surov za ženu.«

»Nema razloga za pretjerivanje«, rekoh.

»Pretjerivanje?« Robert se sada derao. »Dok mi ti uporno stvaraš neugodnosti u javnosti? Uživaj izazivati sablazan. Vratit ću se u Hong Kong i moram se pouzdati u dobru volju stanovnika, Mary. Ne mogu te ovdje ostaviti da me dalje sramotiš.«

Tada smo stigli kući. Robert je iskočio sa sjedala i pojurio u kuću a da mi nije pomogao da siđem. Kada sam ušla u hodnik, čula sam da sluškinji, koja nas je pospana došla pozdraviti, izvikuje naređenja. Pokazala je na moj putni kovčeg koji je spremno čekao da ga sljedeći dan premjeste.

»Što radiš?« pitala sam.

Kao da ga je obuzelo ludilo.

»Ne mogu ti vjerovati, Mary. Previše slabo procjenjuješ ljude. Za šest mjeseci sve će se saznati, ako ne i ranije.«

»Zar ćeš me natjerati da cijeli život provedem u bijegu?« rekoh. »Promisli do jutra, Roberte, i shvatit ćeš da se bez razloga brineš. Samo sam recitala. To za razonodu čine žene u svim kolonijama.«

Robert je doviknuo sluškinji na dnu stepenica. Srdito se primio za ogradu. Bojala sam se da će me udariti, no tada mi se učinilo da se smirio, kao da je pokleknuo.

»Ne znam što da učinim«, izmoreno reče. »Svako malo mi zadaješ nevolje. Ja samo želim da nam svima bude dobro.«

Jasno, te sam noći jedva oka sklopila. Bilo mi je nezamislivo da bi Robert svoju prijetnju proveo u djelo. Međutim, iznenadilo me što se nisam bojala poći s njim. Čula sam priče o čarobnim gradovima, kazališnim krinkama, snježnim planinskim vrhuncima, bijelim tigrovima i mističnim hramovima. Postoje legende o toliko fino rezbarenom žadu da mu je vrijednost neprocjenjiva. Ništa me ne veže za Hong Kong. Da je Robert ugodnije društvo, svojevrijedno bih nastavila putovati i upoznavati Kinu.

Robert je dovršio članak i poslao tekst. Rekao je da se posebno osvrnuo na azaleje i ljubičasti naprstak koji smo vidjeli, a pripadaju istom redu kao i čajevac. Kad sam ga vidjela mrkog pogleda i tromoga, znala sam da ni on nije spavao i da je pod velikim pritiskom. Štoviše, svi su u kući bili razdražljivi. Dovršivši pakiranje, služavka je s osobitim užitkom pripremala kuću za sljedeće stanare. Cijelo ju je jutro redila. Wang je provjeravao torbe, prebrojavao ih i označivao na popisu koji je sastavio. Ponosno se razmetao pergamentom, neprestano ga je motao i razmotavao. Pokazalo se da Sing Hu nikada nije naučio čitati ni pisati pa je ljubomorno motrio suparnika.

»Mislila sam da Kinezi uvijek poštuju starije«, u prolazu sam dobacila Robertu, no on je samo slegnuo ramenima. Svi smo iščekivali.

Očigledno, moj je zadatak bio umiriti Roberta. Naposljetku, ipak je obavljao hvalevrijedan zadatak. Nisam mu htjela dodatno otežavati. Pitala sam se jesam li možda ipak prenašla s

recitacijom — možda sam trebala pričekati da napusti otok. Mogla sam odabrati neku drugu večer. Nikako nisam uspijevala ispravno postupiti. Oboje smo bili nezadovoljni i pristala sam prošetati do tržnice ptica za koju je čuo.

Pokazalo se da je to zapravo malena skupina trošnih krletki od bambusa, posložena uz uzak, prljav i blatnjav prolaz nešto dalje od glavne ulice. Na prvim su štandovima stajale drangulije i miomiris, no uskoro su ih zamijenile krletke. Neke su visjele na štapovima od bambusa. Bilo je lijepih malih ptica pjevica i bijelih golubica koje su lepetale krilima. Veća su stvorenja bila posložena na tlu i egzotičnija. Primjerice, plava ptica veličine psa, možda retrievera, ali s dugačkim, tankim nogama poput čaplje. Imala je veličanstveno crveno pero. Robert je naumio u djelo provesti ideju o skupljanju ptica koje će posušiti kako bi ih nakon povratka u Englesku preparirao. Pozorno je promatrao stvorenja.

»Bit će to krasan prizor«, rekao je saginjući se kako bi pogledao paunove, »no mislim da bih ih radije sam ulovio u divljini. Čuo sam da postoje i bijeli.«

»Imat ćeš novu razbibrigu.«

»Dakako.«

Htjela sam razgovarati s Robertom, no nisam znala kako započeti razgovor. Znala sam što je uistinu najbolje za sve nas — za one u Londonu i za nas dvoje u inozemstvu. Trebala bih se pokoriti i voditi miran život. Barem dok se Robert ne vrati s puta i krene natrag za Englesku. Naposljetku, to je samo nekoliko mjeseci. Godina ili dvije. Nije to velika žrtva za moju sestru, njezinu djecu i moga jedinog sina. Po običaju, postupila sam nepromišljeno i bilo mi je žao. Dok smo se vraćali s tržnice, skupila sam hrabrost i iskoristila priliku.

»Živjet ću povučeno ako moram, Roberte. Žao mi je što sam te jučer uzrujala. Znam što tražiš od mene. Tako će i biti.«

Robert kimne. Odjednom mi se činio viši, kao da ga je tištalo moje ponašanje. Nije me uopće kanio voditi sa sobom. To ga je užasno opterećivalo. Čini mi se da je to obećanje čekao tjednima.

* * *

Vratili smo se u kuću. S doka su dopremili ručna kolica i natovarili ih. Moje su torbe bile naslagane sa strane, čekale su da stignu nosači. Wang je pri ruci još imao svoj popis, kineska slova ispisana crnom tintom poput paukova su ispunila stranicu. Zapazivši nas, prišao nam je, s poštovanjem se naklonio i prosljedio mi zapečaćenu omotnicu koju su dostavili dok sam bila vani.

»Što kažeš, Roberte?« pitala sam ga dok sam lomila pečat. »Hoćeš li mi vjerovati na riječ?«

Pismo mi je poslala starija dama s večere prethodnog dana. Robert nije odgovorio na moje pitanje. Čitao je preko mojeg ramena.

»Toliko se veselim vašoj Ariel. Gdje li ste samo naučili tako divno interpretirati? Molim vas, dođite u četvrtak«, pisalo je.

Taj je komadić pergamene sve promijenio.

»Žao mi je, Mary, prekasno je. Ne mogu dopustiti da saznaju. Sing Hu«, doviknuo je Wangu koji je još stajao pred nama, »odnesi prtljagu mlade dame na brod.«

Peto poglavlje

Itako smo krajem kolovoza pošli u Amoy. Pismo koje sam napisala Jane predala sam upravitelju pristaništa i na brzinu ga dopunila, dopisala sam da me Robert vodi sa sobom dalje na putovanje. »Tako ćemo se moći brinuti jedno o drugomu«, dodala sam na kraju, misleći da će je to umiriti. »Opet ću ti pisati čim stignem.«

Moram priznati da sam u prvi tren pomislila da sam počinila veliku pogrešku. Na stranu bijeli tigrovi i žad neprocjenjive vrijednosti, brod koji je Robert izabrao za plovidbu bio je oronuo, a čim smo krenuli prema sjeveru, počelo je nevrijeme. Dok se Vrh udaljavao na obzoru i naizgled nestajao u oceanu, preplavio me osjećaj bespomoćnosti, a usprkos svemu znala sam da je moje srce još u Londonu. Da je Robert nestao, odmah bih se vratila kući. Osim što mi je nedostajao maleni Henry, silno sam htjela vidjeti sestru. Štoviše, mislim da mi je nedostajala više nego Robertu.

U djetinjstvu se Jane uvijek skrbila o drugima. Pomagala je oko uzgoja majčinih životinja. Kad bi ovca izlegla mlade, izabrala bi si najdraže janje i brinula se o njemu. Sjećam se da je jedno ljeto nekoliko prašćića povela do ruba dvorišta i učila ih preskakati plot. Ja sam bila previše sebična, tvrdila je majka. Meni je odgovaralo pravljenje maslaca ili spremanje bobica, kad sam se mogla udubiti u vlastite misli. Cijelo sam djetinjstvo pravila maslac uz poeziju Johna Donne'a ili brala povrće uz Marlowea, dok se Jane iza staje brinula o janjadi i prašćićima.

Nakon što bi se cijelo ljeto brinula o mladuncima, Jane nije imala problema s klanjem. Štoviše, do moje jedanaeste i Janeine trinaeste godine obje smo postale iskusne mesarice. No Jane je bila osobito nadarena. Umirivala ih je prije nego što bi im prerezala grkljan, a najviše ih je uginulo poput voljenih bića, smireno u njezinu zagrljaju. Jedne je jeseni majka velikoj kući prodala šest svinja koje je trebalo dostaviti rasječene na komade. Jane ih je sve zaklala. Kad je izašla iz staje, bila je prekrivena njihovom krvlju, ali se iz štaglja nije začuo ni glas.

»Svi su otišli sretni«, rekla mi je. »Nisu ni slutili što ih čeka.«

Moja je sestra imala čelično srce, vrlo hrabro i zastrašujuće. Vjerojatno nisam pamtila da ju je tata tukao zato što nikada nije pisnula dok je dobivala batine zbog sitnica, a ja bih se često izvukla s daleko gorim nedjelima. Da je vrištala, pokušala bih je obraniti, sigurna sam u to. No bila sam malena, jednostavno nisam razumjela. Unatoč svojem čeličnom srcu, godinama nakon tatine smrti često se budila noću, zabrinuta da ga je nekako ozlijedila.

»Nikada mu nisam rekla«, kazala je dok sam je grlila u mraku naše male, zajedničke sobe na tavanu.

»Što mu nisi rekla?«

»Da ga volim«, odgovorila je.

Bilo je hladno, iako je bio srpanj, a mislim da sam već tada znala da nikada neće moći zaboraviti što se dogodilo. Ja sam prolazila nekažnjeno i to će je stalno proganjati. No svejedno sam je pokušala utješiti. Gladila sam je po kosi i govorila, »Zna on to, draga moja Jane. Naravno da zna.«

A onda bismo ponovno zaspale.

Kućica u kojoj smo Jane i ja odrasle još je bila naša, a prije nego što sam zatrudnjela, razgovarale smo o tome da bismo se povremeno mogle koristiti njome kao ladanjskom kućom. Nije bila raskošna, no mogla se lijepo iskoristiti, a sviđao nam se njezin krov prekriven valovitim crijepom i grubi, kameni zidovi, gotovo prekriveni bršljanom i glicinijama. Mislile smo da bismo mogle onamo odvesti djecu i podučiti ih poljodjelstvu i životu na selu, onomu što dječica odrasla u gradu ne mogu ni pojmiti. John je baš poput oca bio sklon biljkama pa smo zaključile da bi to bilo dobro za njega kad stigne vrijeme školskih praznika.

Mislim da je jesen najljepše godišnje doba na selu. Sijeno je skupljeno u bale i naslagano u stogove, bobičasto voće je zrelo, a listovi počinju mijenjati boju. Obična prženica s plavim cvjetovima raste u divljini, a ptice su već savile gnijezda. »Nikada to više neću vidjeti«, shvatila sam. Sume, polja i skrivene lokve. Tajne puteljke i blatnjave konjske staze.

»Nikada ne čezneš za domovinom?« pitala sam Roberta.

No bilo je uzalud. Taj čovjek ništa nije osjećao.

Trebali smo kratko pristati u Namoi prije nego što nastavimo u Amoy, a onda po Formoškom prolazu do zaljeva Chimu pa do otoka Chusana. Do tih predjela bijelci su se mogli kretati slobodnije nego što se Robert nadao. U Londonu su neki tvrdili da će mu posve zabraniti pristup na kinesko tlo, kao što stoji u dogovoru s kineskim vlastima. No pokazalo se da se u oko pet britanskih luka ljudi mogu donekle slobodno kretati ako se ondje ne namjeravaju nastaniti. Trgovalo se uspješno, a brodovi su tako brzo pristajali i isplovljavali da bi ionako bilo teško Europljanima zabraniti kretanje.

Oneraspoložena neočekivanim putovanjem, vrijeme sam uglavnom provodila u kabini, razmišljajući o domovini. Osim nekoliko sati koje sam provodila šecujući palubom ili čitajući, najveći sam dio vremena sjedila na krevetu i proklinjala Williama ili čučala kraj malog prozora i sanjerala o životu kakav sam mogla imati. Da se nisam zaljubila, još bih bila u svojoj garderobi u ulici Drury Lane, nedjeljom poslijepodne posjećivala bih sestru te se s nećakinjom i nećacima u dječjoj sobi igrala kolutom. Mogu se i dalje truditi, no stalno se vraćam na isto. Uistinu bih mnogo radije sada bila u Engleskoj.

* * *

Da stvari budu gore, putovanje je bilo pravo razočaranje. Na ovome smo dijelu puta pristajali samo u velikim lukama uređenima prema potrebama putnika. Hong Kong je bio dovoljno nalik

na Kinu da bude egzotičan i dovoljno nalik na Englesku da mi bude blizak. Sada smo putovali prema sjeveru, a sva su se naselja uz obalu činila uistinu strana i osiromašena. Prolazili smo pored daščara koje su pružale slab zaklon od nevremena i kineskih nomada s mnoštvom gotovo izgladnjele djece koji su boravili u nečemu nalik na šatore i pecali su uz obalu. Vidjela sam jednog dječaka koji je bio toliko gladan da je ulovljenu ribu počeo jesti sirovu i živu.

Amoy je bio najprljavije mjesto koje sam vidjela u životu. Od skladišta opijuma s balama vrećevine naslaganim iza daščanih drvenih vrata do prljavih stračara koje su se protezale oko luke, cijelim se mjestom širio takav vonj da mi se povraćalo. Robert kao da to nije ni primjećivao, njegovu su pozornost zaokupile neobične stijene u zaljevu na otoku zvanom Ku Lung Su. Izobličeno drveće visjelo je s oštih stijena poput paprati, debla su im rasla ravno iznad oceana. Vidjela sam stablo koje je stajalo potpuno naopako. Luka u Amoyu bila je krcata te gotovo nije bilo mjesta da se još jedan brod usidri. Većina je brodova prevozila opijum, a zbog vijesti koje je donosio iz Londona, Roberta su trgovci i kapetani objeručke prihvaćali.

Na kopnu nije bilo prikladnog mjesta na kojemu bismo mogli odsjesti pa smo se dogovorili da ćemo ležajeve na brodu zadržati dok ne pronađemo brod za nastavak putovanja. Dok je Robert obilazio naizgled prihvatljiva plovila, ja se nisam micala iz kabine. Prepustila sam se očaju. Ne smatram se suviše majčinskim tipom žene — očito nisam takva — no osjećala sam se povezanom sa sinom i što smo se više udaljavali, sve mi se češće uvlačio u misli.

U kabini sam u glavi prevrtala detalje Henryjeva rođenja i zamišljala njegov budući brak. Williamov novac možda jamči da će se oženiti kako priliči gospodinu, no hoće li on to htjeti, pitala sam se? Svom sam silom željela da Henry misli svojom glavom, da bude od važan muškarac jer to William očito nije. Nadala sam se da će od moje obitelji naslijediti prije svega ljudske vrijednosti. Uistinu je neobično patiti za nekim koga ne poznajete — kovati planove za njegovu budućnost. Tješila sam se da mu je barem budućnost osigurana. Zasigurno će se školovati na Etonu, a potom studirati na Cambridgeu kao i njegov otac. William će mu to priuštiti. Sve je u redu. U redu. No svejedno sam se pitala hoćemo li imati slične crte lica. Hoće li moj sin naslijediti očeve nevjerojatno plave oči i aristokratsko držanje? Njegovu sklonost žarko zelenoj boji, pečenoj janjetini i finom viskiju? A možda će naslijediti tračak, samo dašak moje ljubavi prema trešnjama, zdjelicama vruće čokolade iz kojih se još izdizala para i tipično engleskomu mirisu jorgovana.

U Hong Kongu sam kupila knjigu o kineskoj mitologiji, a kako bi mi vrijeme brže prošlo, čitala sam o nevjerojatnim stvorenjima — o feniksima, jednorozima i zmajevima, o demonskim lisicama, bogovima zemlje, Budi i kralju majmuna. Počela sam zapažati raskošne hramove koje su u pristaništu podignuli ovdašnji trgovci, s mnoštvom zlatnih i crvenih vrpca, figurica i posuda za miomirisu. Razabrala sam hamajlije koje su nosili mornari, darove *Tien Hou*, boginji moreplovaca.

Nakon nekoliko dana odlučili smo se za mjesto na britanskom brodu koji je plovio sve do Chusana. Iako je bio manji od brodova na koje smo se naviknuli, kabine su bile udobne, a polovicu posade činili su Europljani. Kapetan Landers bio je iz Northumberlanda. Bio je veseo

čovjek crvena lica, koji je pored Roberta izgledao kao div. Morem je plovio već petnaest godina i tvrdio je kako od svoje dvanaeste nije nijednu noć proveo na kopnu.

»Neuobičajeno je da jedna dama putuje ovuda«, dometne. »Amoy nije ugodno mjesto za boravak.«

Robert se nakostriješio, no Landers je bezbrižno nastavio.

»Vi ste misionari?« upita.

Složila sam pobožan izraz lica. »Ne, kapetane Landers«, odgovorila sam. »Ja samo pratim svog svaka.« Robert je pokušao promijeniti temu.

»U kakvim samo uvjetima žive ti siroti poganil!« uzvikne. »Kao da stanuju u škotskim kućercimal!«

Suzdržala sam se od toga da dodam kako život u škotskom kućerku Robertu nije mnogo naškodio. Na mojem se licu zasigurno pojavio kiseo izraz.

»Istina«, rekoh. »Jadnici.«

Landers mi je vratio vjeru u čestitost kapetana. Nije bio uglađen kao Barraclough i uopće nije bio uredno odjeven, no pokazao se kao srdačan i iskren čovjek pa se svidio i Robertu i meni. Svoje smo ležajeve premjestili na *Dundas*, Wardove sanduke premjestili na palubu, a meni se pomalo popravljalo raspoloženje.

U Amoyu je Robert prikupio prve biljke. Do tamo je uvijek nosio svoje primjerke, no odlučio je otići malo dalje, do brda iznad pristaništa i vidjeti što će pronaći. *Dundas* je trebao isploviti tek sljedeći dan pa nismo bili u žurbi. Poveo je Sing Hua i Wanga, a krenuli su odmah u zoru.

Moram priznati da i nisam imala čime ispuniti vrijeme. Sljedeći put kad Robert bude išao u brda, pomislila sam, možda ću ga moliti da me povede sa sobom. U pristaništu je bilo toliko neugodno da bi sigurno bilo pravo olakšanje otići u prirodu, ako se u Amoyu mogu tome nadati. Dan sam provela uobičajeno, čitajući i šecući po palubi. Unatoč teškom zraku i smradu koji se izdizao iz vode, bilo je vrlo zanimljivo promatrati mnoštvo koje ide svojim poslom. Čak je i izdaleka u gomili bilo lako razabrati malobrojne Europljane. Kinezi su se kretali na drugi način. Koračala sam po brodu, držeći rupčić na nosu, oponašajući Kineskinje koje bih ponegdje vidjela, njihove sitne korake i uspravna ramena, prekrasnu mirnoću malih očiju i širokih lica s istaknutim jagodicama. Dok su se spretno kretale kroz gomilu, pitala sam se kakve li su pogreške one počinile u životu. Preljub. Nedolično ponašanje. Mogle su počinuti bilo što. Je li koja od njih bila nečasna poput mene?

Robert se vratio dobro natovaren. Odlazak u brdo urodio je plodom, a biljke koje je donio mirisale su na sparnom večernjem zraku. Wang je posrtao noseći dva mala stabla smokava, a u platnenoj torbi koju je nosio preko ramena bilo je žarkih zlaćanih i brončanih krizantema.

Sing Hu je nosio različite kineske ruže nježno ružičaste boje, naizgled gotovo bijele, a Robert se natovario jasminom. Metalne posude za uzorke koje su ponijeli sa sobom bile su prepune reznica i čvrsto stegnute Robertu i Singu Huu preko ramena.

Oduševila sam se. Tko bi rekao da pored bijednog Amoya cvate toliko prekrasnog cvijeća? Pomogla sam Robertu da zasadi cvijeće u staklene sanduke. Blatom sam zaprljala ruke, no

blagotvoran miris to je nadoknadio. Radili smo uz svjetlost svjetiljke dok je Robert objašnjavao gdje je pronašao blago i žalio se na Wang i Sing Hua koji nisu znali kako valja cvijeće izvaditi iz tla.

»Čupali su ih«, stresao se. »Pokazao sam im kako se to čini, no obojica su toliko lijeni da se ne mogu pouzdati u njih ako ih osobno ne nadzirem.«

»Ja ti mogu pomoći«, ponudila sam se.

»Wang je iščupao jednu *oleu*. Jedinu koju sam pronašao. Gotovo ju je uništio, no sačuvao sam je da je osušim za herbarij.«

»A u herbariju«, usudila sam se pitati, pobuđenog interesa, »sve su biljke mrtve?«

Robert me prostrijelio pogledom kao da sam oskvrnula uspomenu na voljenog rođaka.

»Osušene su«, jetko reče. »U Kew Gardenu imamo herbarijske primjerke koji su stariji od sto pedeset godina.«

Te je večeri Robert postavio svoju prešu i stalke za sušenje. Pažljivo je označio svaki lisnati primjerak, položio ga između debelih listova papira i pustio da zrak odradi svoje. Tada se posvetio sjemenkama. Malenom ih je četkicom detaljno očistio, a neke smjestio u označene platnene vrećice. Druge je raširio da se osuše. Prema tomu sam zaključila da neke sjemenke valja neko vrijeme ostaviti na zraku, a druge ne. Pozorno sam promatrala postupak, platnene sam vrećice držala otvorene i čvrsto ih vezivala špagicom. Bio je budno usredotočen na posao, iako se činio vrlo umoran. Činilo mi se da nikada ne prestaje planirati. Bio je potpuno obuzet ekspedicijom. Trudila sam se upamtiti sve što je činio. Uostalom, kad sam već bila tu, mogla sam naučiti kako mu mogu pomoći. Dok je posljednju vrećicu stavljao u drvenu kutiju, podigao je pogled i mislim da je tada shvatio da sam ga cijelo vrijeme promatrala. Na licu mu je zasjaos osmijeh i dohvatio je svjetiljku da me otprati do kabine i zaželi mi laku noć. Za tu je večer dovršio posao. Uistinu vjerujem da je Robert bio snažniji od slugu. Dulje je ostajao budan i često je radio dvostruko više. Kad je ispružio ruku da dohvati svjetiljku, vidjela sam mišiće na ruci.

»Mogu ih poslati iz Chusana«, reče pokazujući na primjerke koji su se sušili. »Do tada će biti gotovi.«

U Formoškom prolazu vrijeme je bilo olujno. Brod se žestoko ljuljao na uzburkanim valovima, a Sing Hu se razbolio. Wang je kuhao što bliže njemu i hranu bi veoma začinio. Jadani čovjek gotovo ništa nije uspijevaao zadržati u želucu i svakog bi dana nekoliko puta povratio preko brodske ograde. Spavali su s još dvoje Kineza koji su putovali samo do zaljeva Chimu, ako sam dobro shvatila. Noću bi iz daljine Sing Huovi jauci katkad nadglasali huk valova. Dakako, nije nam prijetila opasnost. Valovi su bili visoki i nemirni, no teško bi se to moglo nazvati olujom. Ipak, Sing Hua ništa nije moglo umiriti.

Robert je nekoliko dana budno motrio primjerke koji su se sušili. Kad bi ih tko trknuo ili udario, lako bi se oštetili pa ih je držao na mjestu isprepletenim konopčićem koji je čavlima pričvrstio za okvir. Papir za prešanje mijenjao je svaki dan, motrio je biljke u staklenim spremnicima i marljivo bilježio u dnevnik. Uporno sam mu željela pomoći, a s vremena na vrijeme dodatan par ruku bi mu uistinu dobro došao. Dok je radio, Robert je objašnjavao postupke. Ja sam uglavnom samo uživala u cvijeću, međutim kad sam se uhodala, primijetila sam da s lakoćom vežem čvoriće i bez uputa pripremam različito sjemenje za pohranu. Bila sam zadovoljna što se nečim mogu zabaviti.

Jedne sam večeri pomagala pri sušenju biljaka kada je Sing Hu počeo glasno zavijati u kabini niz hodnik.

»Misliš li da bismo ga trebali posjetiti?« predložila sam.

Robert odmahne glavom. »Nema potrebe.«

Jasno, Robert se zapravo nije htio odvojiti od uzoraka.

»Možda mu bude lakše ako nas vidi«, nisam odustajala.

Robert me srdito pogleda. »Ima on svoje ljude«, graknuo je.

Spremala sam se naglasiti da je sigurno čak i on zamijetio da se Wang i Sing Hu nikako ne bi mogli nazvati bliskim drugovima, no brod se tada naglo nagnuo, a ja sam poletjela na pod. I Robert je pao, a u pokušaju da stalak zadrži u uspravnom položaju, slomio je jednu nožicu i sve se raspalo. Mislim da smo imali sreće što se listovi još nisu sasvim osušili pa su još bili gipki. Papir ih je zaštitio i samo su se dva lista zgnječila. One koje smo uspjeli spasiti naslagali smo na hrpu između papira i povezali ih špagom.

»Dodavola i ovo vrijeme«, povikao je Robert. »Mislim da su ovako na sigurnijem«, potapšao je smotuljak. Kad se brod još jedanput nagnuo, oboje smo zamalo pali i ponovno smo začuli Sing Huov užasnuti vrisak.

»Nije baš neki moreplovac«, rekoh.

Robert se nasmijao. »Mislim da će bolje podnijeti putovanje kopnom. Pretpostavljam da bismo ga mogli posjetiti, ako to i dalje želiš.«

Provlačili smo se kroz mračan, drveni hodnik, držeći se za prečku, i bez kucanja ušli u Kinezovu sobu. Sing Hu se zgrčio u kutu. Drhtao je izbezumljena pogleda, skočio na noge i počeo nerazgovijetno vikati tako da ga ni Robert ni ja nismo razumjeli. Suputnici s kojima je dijelio sobu gledali su ga s otvorenim gađenjem.

»Sjedni«, naredio je Robert i krenuo Sing Hua primiti za ruku.

Sing Hu ga je divljački zaskočio poput psa stjeranog u kut, mahao rukama i kesio se. Moram dodati da se Robert kretao spretnije nego što sam očekivala. Za samo sekundu Robert je oborio Sing Hua, nogom ga prikovao za pod, a ruke mu čvrsto stegnuo na leđima. Moj je svak bio okretan u fizičkim obračunima — to sam i sama već spoznala još za razmirice u Portsmouthu.

»Jesi li dobro?« pitala sam Wanga koji je oduševljeno promatrao Robertov napad na suparnika i nestrpljivo nagnuo glavu.

Robert je maknuo stopalo i pustio Sing Huove ruke, no on nije ustao. Bez glasa je ležao na golom podu.

»To uskoro mora prestati«, Robert je uperio pogled prema ostalima koji su napeto stajali u kutu nasuprot mjestu gdje se odigrao sukob.

Više se ništa nije moglo dodati pa sam se naklonila kao što sam vidjela da čine i Kinezi, sklapajući ruke ispred sebe, spuštenu pogleda, i zaželjela im laku noć.

Robert je bio nasilan, no čini mi se da je katkad bio prisiljen biti takav. Te sam noći sanjala da sam ratnica i da sam ga napala. Oborila sam Roberta na tlo. Vezala sam mu ruke i prisilila ga da me gleda dok mrvim njegove glupe uzorke i bacam mu ih u lice. Tada se sa škarama u rukama kraj mene pojavila Jane.

»Šuti, Mary«, reče.

Iznenada više nisam bila ratnica. Našla sam se u vrtu, na koljenima. Još sam u ruci držala škare, no njima sam obrezivala ružin grm. Kuliji su zalijevali druge biljke oko mene. Svi su bili Kinezi. Kada sam se probudila, duboko sam uzdahnula.

»Taj me čovjek izluđuje«, prošaptala sam.

Mislim da me najviše ljutilo što je unatoč ponašanju koje je bilo vrijedno prijezira toliko često imao pravo.

Vladao je običaj da manji brodovi posadu hrane ribom koju ulove za vrijeme plovidbe, no more je bilo toliko nemirno da nisu mogli baciti mreže. Nakon nekoliko dana dvopeka i groga, posada je postala mrzovoljna. Vidjela sam da Wang nekim mornarima prodaje male porcije svoje kuhane riže — riže koju je Robert kupio za njega i Sing Hua. Robert i ja smo jeli s Landersom. Na kapetanovu se stolu našla konzervirana hrana, a nakon nekog vremena i te su zalihe iscrpljene pa smo došli do oskudne prehrane usoljenom govedinom i krekerima.

Pokušala sam nagovoriti Sing Hua da pojede nešto da ojača, no bilo je uzalud.

»Još mnogo dana?« zabrinuto je ispitivao.

Ja sam ga samo pokušavala uvjeriti da će se vrijeme sigurno promijeniti.

* * *

Kako ne bih mislila na sve te nedaće, posjećivala sam Landersa na krmenoj palubi. Poput svih pomoraca koje sam upoznala, bio je opčinjen zvijezdama i ponudio je da će mi pokazati noćno nebo kada sunce zađe ispod obzora. Nisam znala da zvijezde izlaze i zalaze. Landers me raspoloženo podučavao. Oduševilo me što je netko toliko sposoban da se može orijentirati isključivo promatrajući nebo.

»Nevjerojatno«, rekoh.

»Jest«, zaneseno odgovori Landers, »nebo je golem zemljovid. Znaite, prema putanjama nebeskih tijela može se odrediti vrijeme, kao što danju možemo pogoditi koliko je sati prema položaju sunca.«

Bila sam presretna što učim o Orionu i Blizancima, što promatram kako se mjesec kreće nebom i učim u koje se doba godine može očekivati kiša meteora ili vidjeti određeni planet. Landers je bio ugodno društvo, jedan od onih rijetkih ljudi koji uživaju u svakom trenutku i ne očekuju više od toga.

Jedne sam takve večeri bila s njim na palubi i promatrala zvijezde, kad je udario nalet vjetra. Te su vode bile dobro poznate po lošem vremenu, no čak i kad se to uzme u obzir, uistinu nas je pratila loša sreća. Premjestili smo se u zaklon na krmi gdje je Landers izdao mornarima naredbe kako da nas izbave iz oluje, a oni su se latili posla. Valovi su postajali sve jači. Tada je nešto puklo točno iznad naših glava. Zavrištala sam kad se drveni krov srušio i krhotine drva rasule po podu. Zar se sve ponavlja? Nagonski sam čučnula kad se kraj mene iznebuha zatreslo nešto golemo i smeđe. Bila je to grdosija od ribe i činilo se da ju je pad prestrašio. Ostatak broda prošao je bez oštećenja. Nismo doživjeli brodolom.

Landers se nagnuo da pregleda mrežu. Ostao je začuđujuće staložen.

»Što to imamo ovdje?« reče.

»Je li to morski pas?« pitala sam osovljavajući se polako na noge.

»Nije«, nasmija se Landers. »Je li to morski pas? Iskreno govoreći, ne znam kako se zove, gđice Penney. Pogledajte tu gadnu ribetinu. No kad se nađe na tanjuru, bit će za prste polizati.«

Pozvao je vođu palube koji je procijenio da ulov ima petnaestak kilograma, spustio je u mrežu i odmah poslao u kuhinju da pripreme obrok za sve nas.

Te smo večeri za kapetanovim stolom imali gozbu. Kuhar je ispržio ribu i pronašao limun da je prelijemo sokom. Bili smo proždrljivi, jednolična prehrana povećala nam je tek.

»Zato volim ploviti«, izjavi Landers. »Čak i ribe padaju s neba, tko bi rekao?«

Kad smo stigli u zaljev Chimu, kineski su se putnici iskricali, a primjerci za herbarij osušili. Robert ih je umotao u novi papir, brižno označio svaki, odložio ih u veliku metalnu kutiju i poklopac zapečatio voskom. Na prednju je stranu naljepio upute i adresu Kraljevskoga hortikulturnog društva. U pristaništu je platio slanje pošiljke natrag u Hong Kong usidrenim brodom za prijevoz opijuma. Odande će paket nastaviti prema Londonu prvim brodom Kraljevske mornarice. Slično je učinio sa sjemenkama koje su poslane u rasadnik u Wiltshireu s kojim je Robert imao dogovor.

U luci smo trebali ostati dva dana. Sljedeći dio putovanja, do otoka Chusana, trajat će duže od tjedan dana. Robert je izjavio da bi do tada htio skupiti još primjeraka. Nakon kratkog raspitivanja, pokazalo se da u blizini nema nijednog rasadnika što ga je silno razočaralo. Bilo bi mnogo jednostavnije, rekao je Robert, razgovarati s nekim tko poznaje bilje tog podneblja.

»Za sat ili dva u rasadniku prikupio bih više korisnih podataka nego u tjedan dana u brdima«, tvrdio je.

»Roberte«, pitala sam. »Mogli li poći s tobom?«

Robert se zagledao u mene, ali nisam mogla pogoditi o čemu razmišlja.

»Moraš činiti što ti kažem«, reče.

Sljedeće smo jutro izazvali pomutnju u pristaništu. Robert i ja jedno do drugoga, a Wang i Sing Hu iza nas. Tada smo već bili na mjestu gdje Europljane rijetko viđaju. Europljanke su im bile gotovo sasvim nepoznate. Prvi nas je kilometar izdaleka pratilo znatiželjno mnoštvo. Djeca su zinula i pokazivala rukom. Bilo mi je neugodno u suknji, premda nije bila otmjena ni osobito široka. Međutim, zasmetalo me kad sam vidjela da jedan dječak mladoj sestri objašnjava da su bjelkinje građene u obliku zvona te da je moja suknja šivana točno po mjeri nogu. Pokazujući rukama, jasno joj je dočarao veličinu mojih nogu i, prema svemu sudeći, urnebesno velika stopala. Robert me čvrsto uhvatio za ruku i povukao naprijed. Dakako, nisam se mogla svađati s djetetom niti bih podignula suknju mu dokažem, no graciozne pokrete mojih gležnjeva kritičari su više puta pohvalili i bila sam zgrožena. Naslutivši to, Robert me odlučno potjerao dalje.

»Prirodno je da su znatiželjni«, tiho reče. »Ne obraćaj pozornost na to.«

Dok smo se udaljavali iz naselja, primijetila sam da se u prljivim sjenovitim kutcima kreću štakori. Nakon što smo prošli uz skladišta, ukazale su se sumnjive zalagaonice i trgovine s opremom za brodove s naslaganom robom, a trgovci su nas željno promatrali.

»Hoćete kupiti, gospodine?« pitao je jedan čovjek Roberta. »Uđite u moju skromnu radnju i pripremit ću vam čaj.«

»Ne. Ne«, odmahnuo je Robert.

Nastavili smo dalje. Na kraju grada vidjela sam da na ulici leže dva trupla, jedno do drugoga, prekrivena samo tankom bijelom tkaninom. Na suncu su se jasno nazirali obrisi tijela. Još nisu počela vonjati. Pitala sam se kako su umrli. Ima li ovdje malarije ili tifusa? Nismo zastali, a ni naša pratnja. Kad smo došli do samog ruba grada, mnoštvo se razišlo, osim jednog starijeg muškarca koji nas je nastavio slijediti većinu dana, nikada toliko blizu da bi čuo naše razgovore i nikada dovoljno daleko da ga izgubimo iz vidokruga.

Brdo je postajalo sve strmije i nije dugo potrajalo da Robert pronade zanimljivu biljku zbog koje se popeo na stijenu i počeo vaditi korijenje. Kad sam predložila da nastavimo dalje i kopanje prepustimo slugama, ustrajao je u tomu da sve obave pod njegovim nadzorom. Sing Hu, koji se očito osjećao bolje otkad je stupio na kopno, vrzmao se iza Wanga pa su sva trojica stajala oko blatnjave iskopine. Umirala sam od dosade i s nestrpljenjem sam čekala da krenemo dalje. Pitala sam se hoćemo li naići na kakvu kućicu ili možda čak na kinesku obitelj. Priželjkivala sam priliku za razgovor s Kinezima, a da nije riječ o našim slugama. Brda su bila divna pa sam nakanila pronaći uzvisinu s koje se pruža prekrasan pogled.

No Robert se nije micao s mjesta. Predano je radio. Sing Hu nije skidao pogled s gospodara. Otkad ga je Robert srušio pri ispadu s urlanjem, stekao je više poštovanja prema mojem svaku i budno motrio Roberta dok je u dnevnik zapisivao latinska imena i skicirao teren. Robertu je možda smetalo moje vrzmanje pa mi je mahnuo da nastavim dalje i ja sam se uspela još četiristotinjak metara. Odmorila sam se na ravnoj stijeni s pogledom u daljinu. Naravno, ostajući u njihovu vidokrugu.

Dok sam čekala, pitala sam se kiši li u Londonu. U ovo doba dana Jane bi obično pazila na djecu dok ručaju u svojoj sobi. Sada to možda čini dadilja Charlotte. Da sam kod kuće, sad bih tek doručkovala u krevetu u maloj, ciglenoj kući koju sam unajmila u Sohou. Moja se služavka zvala Mary. To me je neprestano zabavljalo. Jane bi se naljutila kad bih to spomenula u društvu, ali meni se sviđalo što nosimo ista imena. Koliko mi je poznato, Mary se dobro snašla kad sam je otpustila. Jane nije htjela moju posluhu u svojoj kući, a meni je trbuh suviše narastao da bih se nastavila pretvarati kako se ništa nije dogodilo. Budući da više nisam zarađivala za sebe, morala sam poštovati njezinu odluku. Moja garderobijerka, koja me posjećivala dok sam se skrivala u Gilston Roadu, rekla mi je da je Mary otišla raditi za kurtizanu u Chelseau. Ja sam se pak potpuno povukla iz društva. Sudbina mi je dodijelila čudne karte. Da barem nisam upoznala Williama. Ili, još bolje, da sam ga barem odbila. Zalila sam što ne mogu i dalje pijuckati čokoladu i što me Mary više ne poslužuje.

Nedaleko od mjesta gdje sam sjedila, tlo je bilo ravno i rasla je bengalska smokva. Roberta to nije zanimalo, znala sam, a već je imao reznice i sjemenje nekoliko različitih biljaka. Međutim, za oko su mi zapeli neobični listovi oko stabla. Pozornost su mi privukli glatki izduženi listovi lijepe crvenkaste boje. Iz drveta je rasla i sjemena čahura. Odlučila sam pogledati izbliza, no čim sam se približila, zapuhnuo me neugodan miris. Poput septičke jame usred ljeta. Stavila sam rupčić na nos, začepila usta i udaljila se. »Roberte«, doviknula sam s ravne stijene. »Silazim.«

Robert je na trenutak podigao pogled sa skice. Još je radio na njoj kad sam mu se približila.

»Ondje odvratno smrdi«, rekoh. »Više nego u luci u Amoyu. Bit će da je gore nekakva lešina ili nešto slično.«

»Gdje?« pitao je Robert.

»Ondje kraj bengalske smokve. Ondje je ta čudna biljka, no odvratno smrdi.«

Robert kao da se nečega sjetio. Skočio je na noge i pohitao uzbrdo prema ubitačnom vonju. »Pokaži mi tu biljku«, reče.

Lakonski sam pokazala, nisam se željela ponovno približiti smradu.

»Hajde«, uporan je bio Robert, zgrabio me za ruku i povukao za sobom.

»Ne trebam ti ja, Roberte«, negodovala sam. No on me samo nastavio vući uzbrdo.

Dakako, nije bilo lešine. Smrad je stvarala biljka.

»*Paederia foetida*«, pobjedonosno je uzviknuo Robert veselo je spremajući u posudu.

Wang i Sing Hu začepili su nosove i gledali u nevjerici. Ostala sam postrani. Iako je posuda bila hermetički zatvorena, smrada se nismo otarasili cijelo poslijepodne.

»Sjajno«, oduševljeno usklikne Robert. »Odlično je što si je našla, Mary. Bravo!«

»Nedostaje mi London, Roberte«, uzdahnula sam. Nisam htjela ovako provoditi vrijeme. Kako je vrijeme prolazilo, postajalo je sve gore i gore unatoč tomu što sam se sve više trudila.

* * *

Robert nije ništa rekao, samo mi je dodao svoju plosku. Mislim da nije ni slutio kako se osjećam.

Na povratku u Chimu ponovno nas je u stopu slijedila poveća povorka. Robert je odlučio propješačiti do sjevera i s te strane ući u naselje. Nije se htio vraćati istim putem. Wang je preuzeo posudu s *paederiom* i namrgođeno koračao u daljini. Sing Hu je teglio opremu i nekoliko procvalih, manjih biljaka koje je Robert prepoznao. Činilo mi se da je on mnogo bolje prošao.

»Ovdje misle da svi bijelci nose oružje«, mudro je komentirao Robert, glavom pokazujući prema prvim u pratnji. »To je zbog rata. Mi smo za njih poput demona. Neće se usuditi prići bliže.«

Otprilike oko sat vremena od luke jedan ili dvojica iz skupine počeli su raspravljati sa Sing Huom, bjesomučno pokazujući da se vratimo natrag. Otprilike milju dalje, skupina se povećala. Svi su bili Kinezi, muškarci i žene, no bilo je više muškaraca. Rukama su pokazivali u smjeru iz kojeg smo došli pokušavajući nas zaustaviti. Počela sam se osjećati nelagodno i trudila sam se pogledom pratiti siluete koje su se motale oko nas. Nisam znala što bi mogli učiniti.

Robert se odlučno držao svog cilja. Čini se da je Istočnoindijska kompanija za zadatak odabrala pravog čovjeka — ništa ga nije moglo pokolebati.

»Nismo smjeli izlaziti iz luke«, reče. »Drske nas hulje grde što smo prešli dopuštenu granicu. Dođi. Neće se usuditi taknuti nas. Ne obaziri se na njih.«

Sati ih je bilo desetak. Izgledali su odrpano, mršavo i nemarno.

»Možda bismo se trebali vratiti«, rekoh. Sada su nam se previše približili. To nije bilo uobičajeno.

»Vraćamo se u zaljev najkraćim putem. Nemoj pokazivati strah, Mary. Sve je u redu.«

Nije mi se činilo u redu, a i Wang i Sing Hu su postajali nervozni. Starca, koji nas je cijeli dan pratio, više nije bilo u blizini. To sam protumačila kao loš znak, a povremeno bih osjetila kako mi povlače suknju kao da žele opipati tkaninu.

»Robert zna što čini«, govorila sam sebi. »Samo to izdrži i za sat vremena si u svojoj kabini.«

Međutim, svjetina je za nas imala druge planove. Jedan je mladić iznenada pokazao na nas i povikao. Nisam razumjela što je rekao, ali Wang i Sing Hu su pobjegli, potrčali su koliko ih noge nose i ostavili nas same. Dvoje ili troje potrčalo je za njima, no ostali su se umirili, kao da oklijevaju, a onda su se odjednom obrušili na Roberta i na mene. Vrisnula sam.

Šal su mi strgnuli s ramena, uzeli su nam ostatak zaliha, a nekoliko je ruku hvatalo moju suknju, prilično su je razderali. Robert se borio, pokušavao se osloboditi. Pomalo su zazirali od njega, a tako razjaren bio je iznimno snažan. Ukrali su mu šešir i džepni sat koji je nosio, ali kad je netko dohvatio njegov dnevnik, Robert je luđački nasrnuo i odmah su ga ispustili na tlo. Trojica napadača izgubila su ravnotežu i otkotrljala se nizbrdo. Nije mi bilo drago što moram sudjelovati u tučnjavi. Nikad do tada nisam se našla u fizičkom obračunu, a povrh svega na mene su nasrnule dvije starice. Htjele su mi rastrgati suknju. Skupila sam hrabrost i uzvratila, jednu sam pogodila ravno u čeljust. Osjećala sam se neobično dobro kad sam iskalila bijes i obranila se. Krv mi je uzavrela. Udarajući i mlatarajući rukama, probila sam se do Roberta i stala iza njega, da se zaklonim. Krvario je iz nosa i još je zamahivao na sve strane, ali budući da su stajali podalje, već je otjerao polovicu napadača. Lice mu je oblio znoj i duboko je disao. Osratak skupine još je neko vrijeme bockao i izazivao. Razderali su Robertov džep pa je nekoliko ušivenih novčića ispalo na tlo, no ukrali su ih prije nego što je stigao uhvatiti nasilnike. Oni koji nisu imali toliko sreće, osjetili su punu snagu njegovih udaraca. Bilo mi je drago što mi Robert može poslužiti kao štit, a i ja sam počela spretnije uzvraćati. Jedan me muškarac pokušao dohvatiti pa sam mu se osvetila snažnim udarcem u cjevanicu prije nego što je ustuknuo. Moram priznati, Robert je imao dobar desni kroše, a nakon još nekoliko rundi razišao se i ostatak. Hvala Bogu da nisu bili snažniji.

* * *

Sjeli smo na suhu, žutu zemlju, znoj koji se cijedio u prašini je postao blatnjav.

»Jesi li dobro, Mary?« pitao je.

»Jesam«, rekoh. »Razderali su mi suknju i to je sve.«

»Ne razumijem. Misliš li da bi nas napali da smo se vratili natrag?« upita.

»Ne znam.«

Otrgnula sam komadić tkanine i obrisala krv s Robertova nosa. Bolio me gležanj, no koža nije bila izgrebena. Mislila sam da će mi pozliti.

»Dodi«, pomogao mi je da ustanem, »mogli bismo se vratiti.« Krenuli smo prema jugu, natrag u zaljev.

Wang i Sing Hu sjedili su na tlu pet minuta dalje. Biljke koje su nosili bile su rastrgane. Latice i listovi razbacani po tlu. Oni koji su pobjegli od Roberta, prekopali su platnene torbe ne bi li u njima pronašli nešto dragocjeno. Smrdljiva posuda s biljkom ležala je sa strane, ogavnu sjemenu čahuru nitko nije taknuo. Robert je zatvorio kutiju i pregledao muškarce. Sing Hu je imao gola

prsa. Ukrali su mu košulju. Imao je samo jednu cipelu. Činilo se da Wangu nije ništa, no sjedio je rukama držeći se za glavu i ne obazirući se na nas. Robert je nogom odgurnuo razbacane latice i pregledao prašnjavu zemlju.

»Nema tu ništa što bi vrijedilo spasiti«, reče. »Idemo.«

Šepavi i napola odjeveni, vratili smo se na brod. Više nije bilo potrebe nagađati kakvog su mi oblika noge jer ih, osim razderanim ostacima pamučne podsuknje, nisam imala čime prekriti. Robert me pokušao zakloniti. Naredio je Wangu i Sing Huu da jedan hoda odmah iza mene, drugi s lijeve strane, a on je uljudno stao meni Jesna pogleda uperenog u pod.

»Sada razumijem zašto su spominjali tvoje gležnjeve, Mary«, Ironično dobaci. »Nadajmo se da ih stanovnici zaljeva Chimu neće promatrati koliko i londonski kazališni kritičari.«

Učinilo mi se ljubaznim što me pokušavao razveseliti, iako smo manje pozornosti privukli pri povratku na dok, nego kad smo s njega krenuli. Landers nas je odmah primijetio s palube. Činilo se da je samo on shvatio da su nas opljačkali i odmah nam je priskočio u pomoć. Naredio je da nam u kabine donesu vruću vodu i zagrmio me svojim kaputom.

»Što su vam uzeli?« pitao je Roberta.

»Moj sat, odjeću i nešto novca«, ravnodušno odgovori Robert.

»Proširit ću vijest tako da znaju i drugi koji se ovamo upute«, obećao je Landers jer nam drugačije nije mogao pomoći. Nismo uopće smjeli onamo otići. Kretanje je dopušteno samo unutar pristaništa. Takav je bio zakon.

U kabini sam povezala gležanj. S jedne je stane natekao, no nije to bilo ništa ozbiljno. Ogrnula sam se kućnim ogrtačem i polako se cijela oprala. Pomislila sam da ćemo sigurno poginuti unutar kineskih granica.

»Što sam to učinila?« prošaptala sam.

Sjela sam na krevet i dugo plakala.

Budisti meditiraju o smrti i najzad mi se učinilo da bi mi to moglo pomoći ili mi barem odvratiti misli. Iz sanduka sam izvadila knjigu i pronašla stranicu s opisom tog običaja. Svrha je te meditacije, pretpostavljam, pripremiti se za odlazak — kako bismo bili spremni kad kucne smrtni čas. Valjalo je prisjetiti se svoja tri dobra djela. Samo tri. Međutim, kad sam se te večeri pokušala prisjetiti, bilo mi ih je teško izdvojiti. Stalno sam razmišljala o tome da sam sve svoje obaveze prepustila Jane. Eto me ovdje, jadikujem što sam odbačena, a nisam ja ostala sama u Londonu s četvoro djece. Koliko ću dobrih djela morati učiniti da se iskupim?

Nakon promišljanja, naposljetku sam shvatila da su moja najbolja djela sitnice. Majci sam brala cvijeće i kuhala joj kada se nije osjećala dobro, poslijepodne sam provodila s djecom, slala sam novac sestri, a na rastanku sam u dječjoj sobi poljubila Henryjevu glavicu prije odlaska. Prisjetila sam se svih sitnica i nakon toga sam se osjećala bolje. Sumpor i Božji oganj nisu me nikada privlačili, a moram priznati i da se lako zbunim kad treba razlučiti dobro od zla. Ipak, razumijem ljubaznost. Dakako, trudila sam se popraviti, no shvatila sam da nisam jedina iz obitelji Penney koja je sama na svijetu.

Do Chusana nam je preostalo deset dana, a budući da ćemo to vrijeme provesti zatvoreni na brodu, odlučila sam naučiti služiti se štapićima za jelo. Wang me strpljivo podučavao. Usudila bih

se reći da su on i Sing Hu Roberta i mene smatrali nepopravljivim ekscentricima. S obzirom na Robertovu opsjednutost biljkama i moje zanimanje za svjetovnu stranu kineskog života, ne mogu im zamjerati. Brzo sam naučila držati štapiće, no nije bilo tako lako jesti služeći se njima. Wang me opskrbio gomilom praznih školjki pa sam marljivo vježbala. Landers je to smatrao prilično duhovitim.

Jedne sam večeri sjela na svoje mjesto za stolom, a umjesto noža i vilice, pored tanjura su stajali štapići. Vedro raspoložen kao i inače, kapetan mi se široko smiješio s druge strane stola. Bilo je vrijeme za zabavu.

»Eto, gđice Penney«, rekao je Landers, »potaknuli ste nas da i mi prigrlimo divljačke običaje.«

Robert se uznemirio. Za njega nije bilo veće sramote. Primio je svoje štapiće i odmah ih ispustio. Landers je dao znak mladiću koji je posluživao i pred nas su postavili tri vruće zdjelice. Bile su pune rezanaca kakve prodaju u pristaništu. Jednim sam štapićem probola grašak.

»Nije to lagan zadatak«, rekoh. »Uistinu. Samo nastavite.«

Dakako, Landers je već svladao vještinu i dobro se snalazio s rezancima. Robert i ja smo tek učili. Oprezno i nespretno manevrirali smo štapićima.

»Umrijet ćete od gladi ako nastavite pristojno jesti«, smijao se Landers, trpajući u sebe hranu na kineski način, brzo i ne mareći za manire. »Oni podignu tanjure, znate«, bodrio nas je.

Uspjela sam nekoliko rezanaca ubaciti u usta. Bili su mekani i ukusni. Prepoznala sam dumbir i češnjak. Odgrizla sam kraj i shvatila da mi jedan rezanac visi s obraza. Robert me upozorio.

»Gospode«, reče Landers, »toliko o uljudnom ponašanju.« Robert je zdjelicu uzeo u ruke i oponašao kapetana. »Za prvi pokušaj, nije loše«, ponosno izjavi.

Nakon večere, nastavili smo se igrati štapićima. Pokušali smo podići soljenke, natočiti vino (s lošim posljedicama) i mačevali smo se štapićima za posljednju naranču na brodu.

»U Chusanu se nalazi garnizon«, rekao je Landers iza ponoći i nakon dvije boce vina. »Hoće li gđica Penney nastaviti s vama dalje ili će se ondje skrasiti? Chusan ili Šangaj posljednja su mjesta gdje dama može biti sigurna.«

Robert se uozbiljio. Bit će da mu se Landers svidio jer inače ne bi odgovorio na takvu primjedbę. Međutim, nije promijenio stav o mojem ponašanju, a okršaj u zaljevu Chimu nije ga pokolebao da me nastavi vući sa sobom u misiju. I dalje ga sramotim.

»Mary će ostati sa mnom. Ne mogu je nigdje ostaviti«, rekao je, vrlo ozbiljnog izraza lica.

»Razumijem«, odgovori Landers. Pretpostavljam da nije htio dalje ustrajati.

Zemljovid i kineske unutrašnjosti bili su nejasni i donekle proturječni. Mnogo je naših brodova plovilo vodama između Hong Konga na jugu i Šangaja na sjeveru, a karte obalnog područja i mjesta koja su od luka bila udaljena dan-dva putovanja bile su odlične. Nedokučivi su bili predjeli dublje u unutrašnjosti. Za zemlje čaja mogli smo se pouzdati samo u grube skice, posebice za Boheu, zemlju crnog čaja, u kojoj je rođen Wang. Robertova bilježnica nije sadržavala samo obilje hortikulturnih činjenica i opsežan popis svih izdataka (uključujući cijenu robe i biljaka koje su poslane kući), nego i dnevnik sa svim mogućim bilješkama o unutrašnjosti Kine. Sve je bilježio, čak i usputne opaske. Veliku rijeku koju bi netko spomenuo, sustav kanala ili grubu skicu

divovskoga, plavičastog majmuna za kojeg je čuo da živi u sjevernim šumama, sve je to bilo podrobno zapisano.

Dopustio mi je da pročitam njegove bilježnice, a katkad bih, s njegovim dopuštenjem, neke bilješke prepravila ili dopunila. Razgovarali smo s različitim ljudima o različitim temama pa sam njegovim spoznajama mogla dodati još neke pojedinosti. U takvim bi se prilikama Robert nagnuo naprijed dok sam zapisivala komentare. Obično je bila večer, gorjele su svjetiljke, a ja bih se sklopčala na tapeciranom stolcu koji je Landers poslao iz svoje kabine kako bi mi bilo udobnije. To me je podsjetilo na večeri u Gilston Roadu kada bi Jane čitala uz vatru pa bismo razgovarale o odlomcima koje je odabrala. Roberta to nikada nije zanimalo pa se tada, naravno, povlačio u knjižnicu ako bismo se nakon večere odlučile razonoditi »priprostim romanom«. Sada je pozorno nadgledao svaku riječ svojeg rukopisa. Pregledavajući dnevnike, shvatio je, čini mi se, koje mu pojedinosti nedostaju i što još mora učiniti.

Na otoku Chusanu odlučio je nakratko zastati i prikupiti još podataka. Chusan je imao razvijenu industriju, a osim popunjavanja rupa u znanju, Robert je kanio kupiti još robe koju će poslati na aukciju u London. Nakon zapuštenih luka u kojima smo u zadnje vrijeme pristali, Chusan me oraspoložio. Bilo je ondje uobičajenih džepara i ništarija, a postavljene su i obavijesti o Europljanima koje su u obližnjim mjestima napali i opljačkali. Čuli smo da je stanoviti g. Martin nedavno gadno pretučen. Ohrabrila su me dobro očuvana skladišta i uredni smještaj u luci u Tinghaiju, no nakon nemilog događaja u Chimuu, nisam namjeravala izvidjeti okolicu.

Zaljev su na mjestima preplavile flotile brodića kojima su prevozili putnike ili nudili usluge. Kad smo stigli u luku, Landers je prvo skočio na splav s brijačnicom te se ošišao i obrijao. Promatrajući s palube našeg broda, primijetila sam kako troje brijačeve djece zadivljeno promatra kako se njihov otac bavi »bijelim vragom«. Kinezi uglavnom briju glavu te ostavljaju samo dugačak konjski rep odostraga. Zasigurno im je bilo neobično vidjeti glavu obraslu kosom, a Landers je k tomu bio svijetle puti i krupne grade pa su djeca bila opčinjena. Skrivali su se u jednom kutu splavi, a kada je šišanje završilo i kapetan ustao sa stolca, razbježali su se kao sačma i skočili u vodu.

Na odlasku s broda srdačno smo se rastali. Robert je kapetanu čvrsto stisnuo ruku, pohvalio njegovu hrabrost u Formoškom prolazu te mu poklonio šest boca finog porta. Činilo mi se da ćemo Landersu ispariti iz sjećanja čim isplovi, kao što je obično bivalo, ili možda nakon što ispije posljednju bocu našeg porta. Mahao nam je dok smo odlazili iz pristaništa. *Dundas* je isplovio sljedeći dan.

Bližila se zima i zahladilo je. Već je bio kraj listopada, možda čak i početak studenoga. Oduvijek sam zamišljala da je u egzotičnim predjelima klima u najmanju ruku umjerena, no ovdje očito nije bilo tako. U sparnom sam Hong Kongu često poželjela hladan povjetarac, a sada sam to zažalila. Robert nam je pronašao smještaj, no kasnije se pokazalo da je ondje prohladno. U Chusanu nisam vidjela nijednu zgradu sa staklenim prozorima, osim crkve. Drugdje su prozori bili mali i izloženi svim vremenskim uvjetima ili zastrti debelim, neprozirnim papirom pribijenim na okvir s unutrašnje strane te s kopcima s vanjske strane. Nisam ponijela odjeću za takvo vrijeme pa sam

prvom prilikom kupila debeli šal, podstavljen kaput, vunenu suknju i rukavice. Ne mogu tvrditi da Robert nije osjećao promjenu vremena, no možda ga je očvrstnulo odrastanje u Škotskoj pa se na takve nepogode nikada nije žalio. Čak ni kada nas je nakon buđenja na kućnim podovima dočekalo inje. U svakoj smo sobi imali malu željeznu peć, a dok se Robert u garnizonu družio s časnicima Drugog madraskog bataljuna, ja sam se smjestila uz toplo ognjište i rijetko izlazila iz kuće. Čak i na Božić, kad su me pozvali na objed u vojnoj blagovaonici, odbila sam poziv. Činilo mi se da to nije prikladno i nisam imala volje ići. Robert se držao za sebe i rijetko smo razgovarali. Mislim da me počeo smatrati neobičnim i samotnjačkim stvorenjem, a to mi je odgovaralo.

Kad sam izlazila iz kuće, odlazila bih sama. Oduševljavala me vreva chusanskih ulica. U Chusanu su majke djecu Henryjeva uzrasta tkaninom čvrsto stezale i nosile sa sobom. Dok sam lunjala gradom, prolazila sam pokraj žena koje su išle s djetecom u nosiljci na prsima. Čak i ako su bila budna, dječica su uvijek mirovala. Zнала sam da se moj sin voli meškoljiti i mahati ručicama i nožicama. Dosad je već prohodao. Kod kuće bi mi ga dadilja svaki dan donosila. Možda bih ga uspavljivala pričama ili ga posjećivala za vrijeme čaja. Sada bili trebala birati cipelice, kapice i kaputiće, kupiti riđega drvenog konjića za ljuljanje. To mi se činilo kao neki daleki svijet, kao da sve to postoji samo u mojim mislima. Plod moje mašte, sinčić stvoren ni iz čega.

Najdraža su mi mjesta u Tinghaiju bile radnje uz manufakture odjeće. U njima su izrađivali svakakve odore koje su vani izlagali. Činilo mi da svi vojni odredi na tom području odjeću naručuju iz manufakture u Chusanu, a ovdje su ih već čekale šarene uniforme različitih činova, od hlača od tartana do kićenih broširanih kaputa. Osim toga, bilo je i prekrasnih šešira i kapa urešenih blistavim perjem i vrpcama pričvršćenim mjedenom dugmadi. Često sam viđala mlade časnike koji su ulazili i izlazili iz radnji, otresito bi razgovarali s elegantnim trgovcima koji su, kao što se činilo nama iz europskog podneblja, govorili u zagonetkama. Sva prodaja, s vremenom sam saznala, odvijala se uz dobronamjerna pitanja o zdravlju zapovjednika odreda i srdačnim željama vezanima za dobitak na nedavnim utrkaма pasa ili kartaškim igrama. Promatrala sam i slušala, obično ne bih ništa rekla. Trgovci su se naviknuli da, s vremena na vrijeme zamotana u podstavljen kaput i šal navučen preko brade, promatram police s predivnim ruhom.

Jednog sam dana u pokrajnjoj ulici otkrila trgovinu s pisaćim priborom. U stražnjem je dijelu stajao oltar posvećen Weng Chang Ti Chunu, svecu zaštitniku proizvođača papira. Iz knjiga sam odmah prepoznala njegov lik. Pokraj sveca i njegove pratnje, izgarali su miomiris. Dim je prožela zamamna mješavina aroma. Zbog mirisa sam i zastala. Iako je većina robe u dućanu služila za kinesku kaligrafiju, a crna tinta, debeli pergamenti i izrezbareni kistovi svih veličina bili izloženi od poda do stropa, na svojem sam mu oskudnom kantonskom zaželjela dobru sreću, čestitala na prekrasnoj trgovini, a na kraju i upitala za boje. Sitni je Kinez pozorno slušao. »Dobro došli u moju skromnu radnju«, reče. »Aha! Znam što bih vam mogao pokazati...« Toliko je vedro kimnuo da sam se zapitala nije li pogrešno shvatio što tražim, no tada se vratio iz skladišta noseći malu kutiju vodenih boja. Kupila sam ih.

* * *

Nisam slikala od djetinjstva. Kupila sam bilježnicu s odgovarajućim papirom, skupčala se uz peć i počela slikati na sivkastom zimskom svjetlu. Za početak sam odabrala prizore iz Londona. Naslikala sam razmrljan prikaz ulaznih vrata kuće u Gilston Roadu i groznu sliku dječje igre u parku i drvenog konjića za Henryja. Tada sam krenula na nemirne obrise brodova u zaljevu. Slikala sam britanske brodiće i sampane usidrene bok uz bok, redove jarbola nalik na ogoljelo zimsko drveće visoko iznad malih brodica koje su prodavale robu između većih brodova. Prikazala sam ih kako idu svojim poslom, trgovci glasno nude rezance, čaj, cvijeće i šišanje mornarima koji se nagnju s brodova kako bi kupili robu. Razumije se, Robert bi pokazao interes samo kada bih se posvetila njegovoj zbirci biljaka. Kući je donio maleno drveće s glatkim tamnozelenim listovima i sitnim narančastim plodovima kojima, čini se, zima nije smetala.

»Kumkvat«, reče. »Prilično su gorki, ali mislim da će biti odlični za marmeladu.«

Moje je crteže biljaka poslao u rasadnik u Wiltshireu s velikom pošiljkom sjemenja. Zadao mi je da izradim još crteža. Jedan s *paederijom* i jedan s palmama. Na crteže nisam smjela staviti svoje inicijale, no ipak sam tada, prvi put otkad smo bili na putu, osjetila kako netko ima povjerenja u mene. Imala sam svoje zaduženje i nitko me nije mogao zamijeniti. Bilo je lijepo što se imam čime baviti.

Osim toga, pomogla sam odabrati tkaninu koju smo poslali kući. Poslali smo čitavu kutiju u Gilston Road, bale satena i predivnog brokata. Kineske jaknice za djecu, nekoliko lijepih plavih hlačica za Henryja, prilično zgodnu kapu (kupila sam različite veličine, da se nađe kad poraste). Za Jane sam odabrala večernju torbicu od teške svile i krznene muf za ruke. Nadala sam se da će joj se svidjeti. Zamišljala sam kako otvara kutiju i vadi predmete jedan po jedan. U mislima sam vidjela kako Helen Henryju navlači kapice držeći ga ispred ogledala kako bi se mogao vidjeti. Njezin se brat kočoperi po sobi pokazujući svoju otmjenu novu jaknicu dok Jane raskošno, tamno krzno zadovoljno prislanja na obraz i već zamišlja kako joj pristaje uz zimski kaput dok ruke drži na toplom.

»Svidjet će joj se«, pomislila sam dok sam slagala darove, spremala ih u drvene sanduke jedan po jedan i na vrh ubacila nekoliko crteža potpisanih poljupcem.

Aukcijskim kućama u Ulici Strand poslali smo kutije dugmadi od sedefa, bale svile i satena, prekrasne lakirane lepeze na kojima se u pokretu presijavalo svjetlo i kićene ukrase za glavu izrađene od bjelokosti. Iako je Robert uspješno birao biljke za rasadnike i donekle imao ukusa za namještaj, nije znao koje bi nijanse svile očarale dame pa sam mu i u tome mogla pomoći svojim znanjem. Dok su se kutije punile, zamišljala sam haljine koje će se nositi sljedeće sezone, savršene krojeve od svjetlucavih tkanina koje sam ja odabrala. Nježne, bijele vratove s niskama bisera. Saloni u Knightsbridgeu zasjat će punim sjajem.

Tri smo se mjeseca odmarali u Chusanu i cijelo vrijeme nisam vidjela gotovo nijednog Engleza. Ne pamtim da sam se osjećala usamljeno. Moje su se uši naviknule na zvuk kantonskoga, na rastegnute samoglasnike istančanog tona. Imala sam dojam kao da za predstavu učim tekst s osobitim ritmom i nijansama. Umotana u podstavljeni saten, jedne sam noći sanjala da mi je neki časnik svratio u posjet. Prvo sam ga u mislima nazvala *Hong-mou-jin*, crvenokosi čovjek, a tako Kinezi zovu sve Europljane. Probudivši se ozebla nosa i smrznutih ušiju, u polumraku sam se

prisjećala sna i shvatila da sam razmišljala na kantonskom. Robertu nisam ništa rekla jer bi se zabrinuo. U vojarni se udomaćio kao i u našoj unajmljenoj kući, a znala sam da ne zna protumačiti izraze lica koje poprimaju Kinezi ni razumjeti razgovore trgovaca i kupaca koji su dopirali do nas dok smo prolazili ulicom. I dalje se mučio s kantonskim. Koliko je meni bilo poznato, još nije kupio nijedan kineski odjevni predmet, a rijetko bi omastio brk toplim jelima sa štandova po gradu, na kojima svježi rezanci i pržene okruglice od jabuka uvaljane u sezam mame prolaznike.

»Proklete njihove splačine«, negodovao bi kao da je kakav pukovnik.

Ja sam pak uživala u kineskim specijalitetima.

* * *

Jedne večeri krajem veljače dok sam sjedila kraj peći, Robert se vratio s večere u vojničkoj blagovaonici. Razmišljala sam o vrtu. U jednoj sam knjizi pročitala da u Indiji postoje mjesta koja se posjećuju noću, a u njima raste blistavo, bijelo cvijeće koje se na mjesecini čini napola prozirno. Na večernjoj hladnoći oslobađa ugodan miris. Ondje se sastaju ljubavnici. Sada sam naslikala jezerce okruženo cvijećem, kineskim i zvjezdastim jasminom i tratinčicama. Kako bi vidio, Robert se navirio preko mog ramena.

»*Trachelospermum jasminoides*«, reče.

Ne znam zašto uvijek cvijeće mora imenovati na latinskom kad je naš naziv mnogo ljepši.

»To već uspijeva u Engleskoj«, dodala. »U Englesku moramo poslati neuobičajene biljke.«

»Ti si na ekspediciji, Roberte. Ja nisam«, rekoše. »Možda načelno ne volim biljke, ali volim cvijeće.«

Robert slegne ramenima. Pustivši me da dalje slikam mjesecinu na vodi, izvadio je vrećicu s duhanom i smotao cigaretu. Sve je rjeđe pušio jer nije uspijevaao pronaći ništa što bi se moglo mjeriti s njegovim omiljenim duhanom koji sam prosula po kabini na *Braganzi* prvi dan putovanja.

Vidjela sam Robertovu bilježnicu. Čitala sam je svakih nekoliko dana. Stranice su bile ispunjene podacima o Hui Chou — o planinskim lancima, selima i tvornicama čaja. Sve je potankosti prikupio u Chusanu, uz pomoć vojske koja mu je omogućila prevoditelja svaki put kad bi se pojavio Kinez iz tog kraja. Osim Wangova opisa, koji se uglavnom odnosio na njegovo selo, Bohea je i dalje bila zagonetka. No bilo je vremena da se i to riješi.

»Uskoro odlazimo oдавде, zar ne?« upitah. Robert zapali cigaretu i obližne. »Previše je gorak«, promrmlja.

»Nećemo još dugo biti ovdje«, pokušah pridobiti njegovu pozornost.

Robert ugasi cigaretu. Nagne se prema naprijed i nalakti na koljena.

»Kako znaš?« reče. »Možda se dulje zadržimo.«

»Imaju tri berbe na godinu, Roberte. Teško mi je zamisliti da ćeš to propustiti.«

Robert kimne. Činilo mi se da se zabavlja. Nije se sjetio da bi me mogao uputiti u svoje planove.

»Uistinu me poznaješ, Mary. To ne mogu poreći.«

»Volim zeleni čaj«, rekoše.

»Pa, gđice Penny, imat ćete ga napretek«, nakloni se Robert. »Prije odlaska u Hui Chou, posjetit ćemo Ning-po. Ondje zelenog čaja ima u izobilju. Uostalom, moram se susresti s jednim čovjekom.«

Izvukla sam zemljovid i položila ga ispred sebe. Ning-po nije daleko. To je još jedna britanska trgovačka luka, smještena dalje uz tjesnac. Robert me promatrao iz stolca.

»Najviše dva tjedna, Mary«, reče. »Uzeo sam nam mjesta na brodu.«

Šesto poglavlje

Po dolasku u Ning-po, Robert i ja trebali smo se javiti britanskom konzulu, g. Thomu, no on je bio službeno odsutan zbog važnog posla. Vrzмали smo se u blizini njegove kuće ne znajući što ćemo dalje. Nismo znali ime druge osobe koja bi nam bila voljna pomoći niti smo imali preporuku za siguran smještaj. Kućepaziteljica g. Thoma, Kineskinja, koja je očito bila sama u konzulatu, uzoholila se što je rezidencija prepuštena u njezine ruke i nadmeno nam rekla da ne zna kada bi se njezin gospodar mogao vratiti. Tada je stigao Wang s vijestima o drugom Europljaninu, koji živi u katoličkoj misiji, pa smo ga odlučili posjetiti i zatražiti savjet. Živio je u blizini.

Kad smo stigli, vidjeli smo prilično veliku kuću s dvorišnim vratima u europskom stilu, oko kojih se okupilo nestrpljivo mnoštvo. Progurali smo se unutra, zalupali golemim mjedenim zvekirom, a u kuću nas je pustio sluga. Uveo nas je u ugodan, veliki salon. Nakon minute ili dvije na vratima se pojavio čovjek. Otac Allan očito je bio osebujna osoba. Bio je nizak i na prvi sam pogled zaključila da se priklonio kineskim običajima. Međutim, ubrzo sam shvatila da je njegova odora zapravo prilično komična. Nosio je kulijsku kapu i mandarinsku odoru, što bi otprilike odgovaralo stavljanju otmjenog cilindra na težačku glavu. Odmah sam shvatila zašto se pred vratima okupila gomila. Kad bi u mojoj blizini živio takav čudak, i ja bih se nadala da ću ga ugledati ako se duže zadržim pred njegovim vratima. Otac Allan nije bio uznemiren. Govorio je američkim naglaskom i gestikulirao rukama dok je govorio.

»Dobro došli, dobro došli«, pozdravio nas je. »Ja sam otac Allan, no svakako me zovite Bertie«, naklonio se. »Tu ne držimo previše do formalnosti.«

Razumije se, meni se odmah svidio, no Robert se zbog svećenikova otvorenog pristupa nelagodno vrpolio. Našli smo se u nezgodnoj situaciji i nismo se imali komu obratiti, a Bertie je znao što nas je snašlo i velikodušno nas primio.

»Vi ste zasigurno ljupka gđica Penney«, naklonio se i poljubio mi ruku. »I g. Fortune, dakako. Vijesti ovdje putuju brzinom munje. Dođite, popijte čaj pa ćemo prošetati vrtom. Imam voćnjak, znate. Kao da je stvoren za vas. Rado ću vas ugostiti dok se g. Thom ne vrati. Imamo previše soba, a ja ću uživati u vašem društvu. Stigli ste iz Chusana?«

Iako je Robert isprva inzistirao da sami pronađemo smještaj, naposljetku smo u toj kući ostali nekoliko tjedana, a iako se u Bertieja nije moglo pouzdati za izbor odjeće, pokazalo se da je nepresušan izvor podataka o unutrašnjosti. Iza otvorenog ponašanja krio se bistar um, a Robert i

ja smo u tjednima koje smo proveli s njime otkrili da je osoba prepuna iznenađenja. Bertie je na neki način bio središnji oslonac svih misija pa je pismenim putem bio u kontaktu sa svim katoličkim svećenicima na području Kine. Na različitim mjestima, od Hong Konga pa do udaljenih krajeva u unutrašnjosti gdje nijedan bijelac prije nije kročio, postojale su vjerske zajednice. Za razliku od anglikanaca, papisti su svoje poslanike poticali da prihvate lokalne običaje, a zbog toga su bili dobro upućeni u tamošnje prilike. Bertie je znao gdje se točno nalaze planinski putovi i granični prijelazi između pokrajina u Bohejskom gorju. Znao je dragocjene podatke o područjima osamsto kilometara u unutrašnjosti, o lokalnim navikama i običajima koji su se razlikovali od regije do regije, o budističkim samostanima u koje su se putnici mogli skloniti te o područjima kojima su se širile bolesti. Bertie bi satima sjedio u knjižnici i govorio, a Robert bi cijelo vrijeme zapisivao.

Bertie je pronalazio vremena za svakoga i znao je proniknuti u ljudsku dušu. Živio je u lijepoj kući, no nije se zbog toga uzoholio niti je zaboravio zašto je došao u Kinu. Svake je večeri posluživao juhu na stražnjem ulazu. Golem lonac kipuće juhe, koja je mirisala na piletinu i sojin umak, poslužili bi sirotinji koja bi se željno okupljala u šest sati.

»Ne mogu u miru večerati ako se prvo ne pobrinem za one koji nemaju toliko sreće«, govorio je Bertie.

Svi ljudi koje smo do sada susreli na putu Kineze su smatrali lijenim ljudima kojima ne valja vjerovati. Bertie se nije slagao s uvriježenim mišljenjem. On bi prigrlio svakoga. Imao je razumijevanja za sve. Kad sam sjedila kraj njega, činilo mi se da me vidi točno onakvu kakva jesam, da mi je proniknuo u dušu.

Jednog je dana Robert otišao tražiti žutu kameliju. Taj je cvijet bio na dugačkom popisu vrlo unosnih biljaka koje se nadao pronaći u Kini. Cvjetovi žute boje u Europi još nisu viđeni i kleo se da se na njoj može dobro zaraditi, a kad je čuo da rastu u blizini Ning-poa, odlučio je okušati sreću. Bertie i ja taj smo dan proveli u misiji, na terasi. Bertie se morao pozabaviti korespondencijom, a ja sam pokušavala pisati Jane. Naravno, upustili smo se u razgovor.

»Mary, prava ste pustolovka«, reče.

To me rastužilo. Na kraju krajeva, to nije bila istina.

»Robert me natjerao da dođem ovamo«, priznala sam.

Bertie se nagnuo naprijed s umiljatim pogledom u očima. »Oh, nisam mislio na vaše putovanje. Iako je i to hvalevrijedan podvig. Ne, draga moja, mislio sam na vaš duh. Doimate se kao hrabra osoba. Nadam se da me nećete smatrati drskim, jednostavno sam takav. Pretpostavljam da je razlog zbog kojeg vas je Robert natjerao da podete s njim više povezan s Robertom nego s vama. Prema mojem iskustvu, četristo kilometara je dovoljno da se pobjegne od skandala.«

Nasmijala sam se. »Itekako je riječ o skandalu. Kako ste znali?«

Bertie slegne ramenima. »A što drugo?« reče zveckajući zvoncem na stolu i zamoli sluškinju da nam donese čaj. »To mi je posao. Bit će da ste vrlo privrženi sestri kad ste odlučiti sve ovo pretrpjeti zbog nje«, reče.

Kolebala sam se. »Bertie, biste li... Možete li me ispovjediti?«

Bertie je nakrivio kapu. Tog je popodneva nosio svilenu kapu nalik onima kakve nose mandarinini.

»Prvo bih vas morao preobratiti, a danas nemam vremena za krštenje«, odgovori. »Možda biste mi se jednostavno mogli povjeriti.«

Nisam se premišljala. Ni časa. Činilo mi se da sam samo čekala da mi se netko ponudi. U Chusanu sam mjesecima bila sama i ni s kim nisam mogla razgovarati, osim s Robertom koji se tek povremeno pojavljivao u našoj mračnoj unajmljenoj kući. Poznanstvo s otvorenim i nesebičnim Bertiejem godilo mi je poput skoka u ocean nakon mjeseci provedenih u pustinji. Sve sam mu izbrbljala. Od prvog susreta s Williamom do dana kad smo Robert i ja otišli iz Hong Konga. Moram priznati, toliko sam se uživjela u priču da sam gotovo zaboravila da je Bertie ondje. Činilo se da iz mene istječe bujica riječi koju nisam mogla zaustaviti.

»Ah, znam, Bertie«, privela sam priču kraju, »u jednom sam vam mahu priznala stotinu grijeha. Preljub, izvanbračno dijete. Bila sam tvrdoglava i tašta. Sigurno sam i ohola jer ne mogu reći da sam uistinu sve zažalila. A Robert plane ako priznam i polovicu. Napatila sam se.«

Bertie je svoju ruku položio na moju.

»Zar vas je odvuкао pet tisuća kilometara zbog nezakonitog djeteta i glumačkog talenta?«

Briznula sam u plač. Bertie je preda mnom u zraku ispisao križ. »Smirite se«, reče.

Dok su suze polako jenjavale, osjećala sam se neizmjereno zahvalnom što je g. Thom odsutan te što sam u Ning-pou s osobom koja me razumije. Toliki sam put prešla da me netko sasluša i osjećala sam veliko olakšanje, kao tla mi duša lebdi, lagana i prozračna.

* * *

Nakon što sam mu se povjerila, bilo mi je teško okaniti se teme, moram priznati. Osjećala sam se drugačije. Bolje. Ujutro bih na terasi pijuckala čaj kao što to čine Kinezi, s listovima koji plutaju u šalici, a Bertie bi me strpljivo slušao prije nego što bi se posvetio vjerskim zaduženjima za taj dan. Zapanjilo me što Bertie ni po čemu nije odavao da sve zna. Štoviše, iako smo prije doručka nas dvoje bili kao prst i nokat, nije bio ništa manje opušten s Robertom nakon večere kad bi se povukli u knjižnicu da razglabaju o hortikulturi.

»A kakvi su mandarinini?« pitao ga je Robert.

Posluživali su nas Kinezi i kupovali smo od kineskih trgovaca, no nije znao mnogo o vladajućem sloju društva, a ja nikada nisam vidjela nijednog mandarina.

Bertie se osmjehnuo, oči su mu zasjale. Nekoliko je knjiga uzeo s mjesta i naslagao ih na tamni stol.

»Ovo je za početak«, reče. »No da biste ih shvatili, trebat će vam prakse. I oni su ljudi poput svih nas, Fortune. Svaki je zasebna jedinka. Čine ono što moraju.«

Robert je kimnuo i pročitao knjige. Svaki je dan nekoliko sati provodio u knjižnici.

Ustvari, ondje je Robert čuvao svoje žute kamelije. Bio je vrlo uzbuđen kad ih je pronašao, ili u najmanju ruku možda pronašao, jer je Robert primjerke kupio za pet dolara, no nisu se još dokazali. Stisnuti pupoljci nalikovali su na majušne loptice za kriket, a priželjkivan žuti cvijet bio je obećanje koje se tek treba ispuniti. Postao je opsjednut njima, premještao je i namještao biljke

svako jutro kako bi dobile najviše svjetla. Jednom sam zgodom ušla u knjižnicu i uhvatila ga kako golemim povećalom pupoljke promatra sa strane ne bi li otkrio nagovještaj žutih latica.

»Vrijedit će stotine dolara«, zaklinjao se.

»Samo ako su žute«, napomenula sam. »Roberte, kako si mogao biti tako lakovjeran?«

Robert je slegnuo ramenima i opet se primio knjige. »Svjesno sam prihvatio rizik. No vjerujem da će biti žute poput jaglaca. Tomu se nadam jer će kad procvatu vrijediti koliko i svi božuri i azaleje koje sam već poslao kući.«

Kada se cvjetovi otvore, dogovorio se Robert, dječaku koji mu ih je nabavio poslat će još pet dolara. Nažalost, plan se izjalovio jer kad su se pupoljci napokon razvili, pokazalo se da je riječ u običnim bijelim cvjetovima. Sjedio je na pletenom stolcu pored biljke, povećalom promatrao cvijet kao da se među bijelima kriju žute laticice koje će tek izaći. Nakon početnog razočaranja, Robert se pomirio sa stvarnošću, a nitko se nije iznenadio kad ni Wang ni Sing Hu nisu uspjeli pronaći malog skitnicu koji nam je uzeo novac. Hitro je s novcem pobjegao iz grada, jamačno presretan što se domogao čak pet dolara. Robert je očito zaključio da bi se tako ponijeli svi Kinezi. Zadržala sam to za sebe, no smatrala sam da se siromahu ne može zamjeriti što se okoristio kad mu se ukazala prilika da se obogati. Doduše, bilo mi je žao što je Robert tako loše primio vijesti.

Nakon što su kamelije procvale, Robert, Bertie i ja tog smo poslijepodneva odšetali u Ning-po. Bertieja smo tog dana vidjeli tek nakon ručka jer je cijelo jutro proveo u tihoj kontemplaciji, a nakon toga je molio s vjernicima u obližnjoj kapelici. Divila sam se Bertiejevoj predanosti. Katkad bi govorio o vremenu koje je proveo na studiju u Rimu te kako mu se činilo da raskoš Vatikana, Berninijevi anđeli i Caravaggiovi grešnici nisu njegovo poslanje. Dolje uz rijeku, Robert i ja smo prestali misliti na cvijeće koje nas je iznevjerilo, a dok smo šetali nepopločenim ulicama, Bertie nam je govorio o godini koju je proveo u sjemeništu u Napulju. Govorio je o svojoj misiji u Kini. Naposljetku smo se zaustavili na obali i promatrali zanimljiv brod na drugoj strani rijeke. Zbog velike razlike visine vode između plime i oseke, inženjeri su sagradili plutajući most koji se nalazio na golemim čamcima. Oni su se dizali i spuštali s razinom vode ostavljajući ispod lukova mosta uvijek dovoljno mjesta za prolazak brodova.

»Genijalna ideja«, zavidljivo reče Bertie. »Dakako, gradili su ga mjesecima, ali na kraju se isplatilo čekati.«

Robert je i dalje u glavi prevrtao svoje kamelije. Promatrao je pokretni most i trud uloženi u gradnju protumačio kao poruku upućenu sebi.

»Pokušat ću ponovno«, zamišljeno reče. »Negdje ću je pronaći.«

Odlučili smo zadržati se ondje još neko vrijeme pa sam namjestila svoj stolac za crtanje i izradila nekoliko skica olovkom. Dosjetila sam se da bismo kod kuće mogli sagraditi pristaništa prema sličnom principu, kako bi brodovi mogli pristajati na mjestima gdje se izmjenjuju plima i oseka. Smatrala sam da bi Robert crteže trebao poslati kući da vidimo mogu li se iskoristiti. Bertie je dotle živahno čavrljao s malom skupinom koja je došla promotriti njegovo ruho. U vrećici povezanoj špagom nosio je drvena raspela koja je dijelio ljudima da ih nose za sreću. Kada sam završila crteže, pregledao je svaki list, s odobravanjem kimao i pomogao mi sklopiti stolac.

»Dobro«, reče, »ne možemo se ovdje zadržati cijeli dan. U blizini živi moj prijatelj koji ima zanimljiv vrt. Hoćemo li ga posjetiti?«

Pokazalo se da je Bertiejev prijatelj mandarin kojeg su zvali dr. Chang. Po svom običaju, Bertie nam to nije spomenuo dok se nismo našli pred njegovim vratima. Mislim da je to cijelo vrijeme planirao.

»Da ne ostane sve na znanju iz knjiga, g. Fortune«, smijuljio se Bertie. »Vidjet ćemo što ste naučili.«

Dok smo stajali pred vratima, stavljeni pred gotov čin, primijetila sam da sam zbog upoznavanja s mandarinom uzbuđena i uznemirena. Bez sumnje, Bertiejev je prijedlog opasan. Prema kineskom zakonu, izvoz živih biljaka čajevca kažnjava se smrću. Putovanje u Boheu i Hui Chou na koje se Robert spremao teško je kazneno djelo, a kineske su vlasti poznate po okrutnosti. Robert je rekao da je u vojarnama slušao višesatne rasprave o kineskim metodama mučenja — što je lakše podnijeti, a što čovjeka najbrže ubije. Pričalo se o monstruoznim kaznama. Koža mi se naježila kad sam saznala da muškarce i žene danima drže obješene za kosu ili za palce, zatvaraju ih u mračne metalne kutije sa samo jednom rupicom za zrak ili osumnjičenike tuku bez milosti dok im cijelo tijelo ne prokrvari.

Godinu dana ranije, pronašli su truplo muškarca kojemu su nanijeli više od tri tisuće sitnih rezova, navodno u tri dana i noći. Osim Smrti tisuću rezova ili Ling Chija, izdaja ili ubojstvo kažnjavali su se i polaganim gušenjem mokrom tkaninom. Ako se dogodi ono najgore, dogodit će se strašne posljedice.

Iako je Europljanima Robertova ekspedicija, čini mi se, bila dobro poznata, spomenuti je Kinezima nije dolazilo u obzir. Osim ako bi se njihova odanost mogla kupiti novcem, kao u slučaju Wang i Sing Hua. No čak ni tada Robert nije sasvim otkrio o čemu je riječ te je i dalje govorio da na putovanju kani skupiti mnoštvo različitih biljaka. Zbog neprestanog zapitkivanja o proizvodnji čaja znali su da to uključuje i čajevac, no u godinu dana ili više otkad smo napustili London, Robert je u Englesku poslao sjemenke i sadnice preko osamdeset drugih vrsta te dotad još nisu shvatili da je čajevac glavni cilj odnosno svrha cijelog putovanja.

Stojeći na pragu kuće dr. Changa, premještala sam se s noge na nogu. Dlanovi su mi se oznojili. No osim straha, osjećala sam i uzbuđenje. O Kini sam znala mnogo više nego o njezinu narodu, a sada mi se pružila prilika upoznati mandarina. Prvo se pojavio samo elegantno odjeven sluga. Tek se neznatno iznenadio što pred vratima vidi troje Europljana, a među njima i jednu ženu. Duboko sam uzdahnula da se umirim. Čovjek se naklonio i uveo nas u kuću, poveo nas je kroz predvorje preko dvorišta do ljupko uređene primaće sobe. Tada je nestao, a mi smo čuli povike iz kuće. Bertie se veselo smijuljio. Svojim smo dolaskom izazvali omanju pomutnju.

»Katkad volim izazvati metež«, vragolasto se osmjehne. »Vine?«

Nakon minute ili dvije, pojavio se dr. Chang. On je bio sitan čovjek finih crta lica i vrlo otmjeno odjeven u vezenu plavu odoru uz koju je nosio crne cipele i kapu. Čim je ugledao Bertieja, Chang se ozario i izustio bujicu riječi na mandarinskom koju nisam uspjela pratiti.

»Oh, da, čuo je za vas, razumije se«, smješкао se Bertie. »Naklonite se, Roberte. Takav je običaj.«

Robert je poslušao, duboko se naklonio, a tada su se iznebuha pojavili sluge donoseći pladnjeve s čajem i svi smo sjeli u vrt, a dr. Chang je blistavog pogleda promatrao svoje goste.

Pokazalo se da smo mi Kinezima neobični koliko i oni nama. Dok smo na terasi pili čaj, svratio je jedan doktorov prijatelj, a onda i drugi. Za pola sata našli smo se među pravim pravcatim mandarinima koji su došli u posjet čim su saznali da smo ondje. Skupilo se povećé društvo. Svaki put kad bi se pojavio novi gost, Bertie bi se drznuo vragolasto nam namignuti. To me umirilo i odmah sam se uspravila, shvaćajući da iza sebe imam godine glumačkog iskustva. Podrobno sam zamislila u kakvom se svjetlu želim pokazati mandarinima i potrudila sam se ostaviti takav dojam unatoč ubrzanim otkucanjima srca. Ubrzo sam se opustila kao da sam redovito jedina žena u velikom društvu stranaca koji bi se mogli pokazati opasnima i kao da se pritom znam savršeno ponašati.

Samo je jedan muškarac umjesto njihova profinjenijeg dijalekta govorio kantonski pa sam razgovor vodila sporo i ukočeno, uz čestu potrebu za prevodenjem, jer je mandarinski jezik bio složen i težak. Kantonski, najrasprostranjeniji jezik na jugu Kine, Robertu i meni postao je drugi jezik. Vjerujem da je mandarinu koji mi je prevodio to bio treći ili četvrti jezik. Mnogo je drugačije u našoj domovini gdje sunarodnjak možda govori drugim narječjem, no svi u osnovi upotrebljavamo iste riječi. U Kini je društvo podijeljeno u klasne skupine, a svaka govori svojim jezikom. Narječja imaju vrlo malo međusobnih sličnosti, što Kinezima otežava komunikaciju sa sunarodnjacima, a pogotovo sa strancima. Slušala sam kako se riječi koje sam izgovarala na kantonskome preoblikuju u nove izraze, a svi elegantno kimaju. Imali su besprijekornu put i smiren pogled.

Mandarinu su gorljivo prihvatili Robertov interes za biljke. Pokazalo se da se većina s dubokim zanimanjem brine o svojim vrtovima, a jedan ili dvojica imali su ladanjska imanja na kojima su uzgajali hranu za obiteljske potrebe. Na spomen određene vrste šljive, branja breskvina cvijeta, pa čak i uzgoja povrća, odmah bi počeli ushićeno raspravljati. U jednom trenutku tijekom žustre rasprave o obrezivanju voćaka, shvatila sam da je to silno uzbuđenje zapravo smiješno uzme li se u obzir da raspravljaju o nečemu toliko prozaičnom. Kunem se, vrtlarstvom su bili opsjednuti koliko i Robert!

»Vidite?« prišapnuo mi je Bertie. »Isti su kao pripadnici našega dragog srednjeg sloja u domovini.«

»Ubili bi nas kad bi samo znali, Bertie«, tiho sam odgovorila.

Pogledao me kao da sam dijete.

»Mary«, kudio me, »a ne bi li naši mili, odani, domoljubi ubili stranca kada bi došao ukrasti naše tajne? To se podrazumijeva.«

Dakako, imao je pravo. Ti ljudi nisu uopće bili zli, samo opasni. Ako želimo razumjeti ono što nas okružuje, moramo biti otvoreni. Bertie nam je dao priliku da to shvatimo i prikazao nam naše neprijatelje kao stvarne ljude.

Nakon dugačkoga i formalnog rastanka, ugorali smo se svatko u svoju rikšu. Robert mi je pomogao da uđem.

»Krasno. Bila si sjajna, Mary«, tiho mi reče.

»Nije to ništa«, nasmijehih mu se iz svojeg sjedala. »Zahvali Bertieju«, rekoh. »On se toga sjetio.«

Nosači su se kretali jedan do drugoga. Dok smo prolazili uz tržnicu, raspremali su štandove, a životinje su na prašnjavom tlu tražile ostatke hrane. Među razbacanim listovima kupusa bilo je lokvica prolivene krvi i komada riblje kože, ali nisam primijetila nikakav drugi miris osim onog iz kuhinja obližnjih svratišta. Osvrnula sam se iza nas, no dr. Chang nije krenuo za nama.

»Očarana sam ovim mjestom. Moramo ga istražiti!« doviknula sam Robertu.

Iznenadilo me kad sam shvatila da smo u dotadašnjim razgovorima o mandarinima razglabali samo o tome kako ćemo ih izbjeći.

Tada su rikše jedna za drugom skrenule u neravnu uličicu. Ubrzo sam se zatekla kako se ushićeno smijem zabačene glave, drndajući se ulicom presretna, a povremeno bih između visokih zgrada s obiju strana ugledala tračak modrog neba.

* * *

Sljedećih smo tjedana čekali g. Thoma. Ostala sam u gradu, a Robert je nekoliko puta otišao u pohod u brda. Svidio mi se Ning-po i otkrila sam da mi vrijeme brzo prolazi.

Svake sam večeri običavala promatrati mnoštvo koje je na stražnjim vratima Bertiejeve kuće čekalo juhu. Shvatila sam da sam među njima rijetko viđala žene. Obično bi se okupilo pedeset muškaraca i desetero odrpane djece, ali gotovo nikada žene. Kad sam to spomenula Bertieju, raspitao se i doznao da je za Kineskinje sramota osjećati se dužnima, a pokazalo se da smatraju neprimjerenim prihvatiti i običnu šalicu juhe ako nemaju što dati zauzvrat.

Bertie je odlučio riješiti problem, stoga je u crkvenoj dvorani organizirao žensku pučku kuhinju u koju su žene mogle doći i zaraditi obrok tako da učine nešto za crkvu. Neke bi mele pod, laštile predmete od mjedi ili obavljale neki drugi jednostavan posao. Bertie je pribavio listove papira kako bi žene iz njih mogle izrađivati lijepo cvijeće i kutiju s priborom za šivanje kako bi mogle pokrpati crkvenu krevetninu i stolnjake. Roberta to naravno nije previše zanimalo, no obzirno se smješkao kad sam o tomu govorila.

»Mary drži oči širom otvorene«, reče.

Pučka se kuhinja punila i uskoro smo imali gotovo stotinu korisnica. Često sam navečer odlazila pomoći. Većina je žena bila vrlo siromašna. Neke nisu imale zube. Neke su gubile kosu. Nosile su iznošenu i prljavu odjeću. Međutim, primijetila sam jednu ženu koja je bila drugačija i ona me posebno dimnula. Bila je mojih godina. Noge su joj bile povezane pa se vrlo sporo kretala, a imala je fine manire poput plemkinje iz naroda Han. Od drugih se izdvajala po prekrasnim očima. Imala je pametan i bistar pogled, a iako je nosila iznošenu staru haljinu, zbog očiju dubokih poput mračnih jezera izgledala je posebno. Zvala se Ling. Za razliku od mnogih koje su dolazile po

besplatnu juhu, ona nije u dronjcima sjedila na ulicama Ning-poa. Nigdje je nisam vidjela osim svake večeri u crkvenoj blagovaonici.

* * *

Jedne večeri nisam mogla odoljeti znatiželji pa sam odlučila slijediti Ling kad pode kući. Navečer su ulice vrvjele ljudima pa nije bilo teško neprimjetno je slijediti. U večernjim bi se satima po Ning-pou proširili štandovi, a centar grada mirisao bi na prženu ribu i kipući čaj. Dok smo se kretale uličicama, zamijetila sam da ja privlačim mnogo više pozornosti nego ona. Bjelkinje nisu običavale hodati same, a posebice ne navečer. Nisam se obazirala na poglede i odlučno sam koračala, kao da točno znam što činim i da moram biti ondje. Ling je otišla sve do obale rijeke. Ondje je namjeravala prespavati. Užasnula sam se i nisam je mirne savjesti mogla ostaviti da ondje prenoći, no na trenutak sam oklijevala jer nisam znala kako bih dostojanstvenoj dami iznijela prijedlog. Ako se u Kini prilikom kupovine rabe uvijeni izrazi, u ophođenju s ljudima valja biti još tankočutniji. Dok sam se tako kolebala, prošao je jedan Kinez. Mangup je udario sirotu Ling samo zato što mu se našla na putu. Produžio je dalje. Takva okrutnost nije bila neuobičajena, ali je ipak bila nepotrebna. Požurila sam naprijed smišljajući što ću joj reći. Nadala sam se da ću to dobro izgovoriti.

»Molim vas«, rekla sam, »u crkvenoj sam misiji vidjela koliko ste vješti s iglom, a ako biste bili toliko ljubazni da mi pomognete s krevetnom i stolnjacima, rada biste mojem prijatelju, Bertieju Allanu, ukazali veliku čast ako ostanete s nama.«

»Toliku velikodušnost ne mogu prihvatiti«, rekla je Ling dok se pokušavala osoviti na noge. Čovjek joj je povrijedio nogu pa je šepala.

»Nije to velikodušnost«, uvjeravala sam je. »Prekrasno šijete. Molimo vas da nam dođete pomoći.«

Ling me polako promatrala. Načas nisam mogla naslutiti što će učiniti. Ling se kolebala. Mi Englezi rekli bismo da se bojala da će izgubiti ponos. Uistinu je razmišljala o tome da prenoći pod vedrim nebom.

»Molim vas«, rekoh, »krevetnina je u groznom stanju, a sama ne mogu s lime izaći na kraj.«

Hvala nebesima, tada je popustila.

»Pomoći ću vam ako budem mogla«, odgovorila je.

Ling je krenula za mnom u kuću pogleda uprtog u tlo. Kad smo stigle, kućepaziteljica je pripremila pomadu za njezinu nogu. Naredila sam da donesu jedan moj kineski kaputić jer sam primijetila da joj je hladno, iako je vrijeme ugodno. U vrtu sam ubrala cvijet, kinesku ružu, i ponukala je da je stavi u kosu. Kineske plemkinje imaju prekrasno uređenu kosu pa sam pomislila da bi je to moglo razveseliti.

»Ne brinite se«, rekoh. »Ovdje ste na sigurnome.« Tada smo sjele i u tišini na terasi jele breskve.

Kad se Bertie te večeri vratio kući i vidio koga sam dovela, rekao je da će se za sve pobrinuti. Znao je za samostan u Šangaju u koji bi je mogao poslati, ako Ling pristane.

»Dakle, pronašla si svoju miljenicu, Mary«, reče.

Činilo se da su simpatije bile obostrane jer sam i ja njoj bila draga. Ling je u misiji ostala tri dana i šutke me pratila gotovo svugdje.

»Što mislite da joj se dogodilo?« pitala sam Bertieja kad smo ostali sami.

Lice mu se smrknuo, no Bertie je kao i uvijek imao razumijevanja za životne teškoće ljudi oko sebe.

»Povezali su joj stopala. Možda zato da joj osiguraju dobar brak. Obitelji to katkad čine kćerima kada za njih žele bolji društveni položaj. Ako se planovi za brak izjalove, slijede teškoće. U želji da djevojci omoguće bolji život zapravo su je pretvorili u bogalja.«

To je bilo točno. Ling nije mogla obavljati fizičke poslove.

»Što se događa s takvim ženama?« pitala sam.

Bertie je slegnuo ramenima. »Ponekad ih namjerno odbace. No to ne znači da se isto dogodilo s Ling, razumije se. Možda je njezinu obitelj snašla nesreća, zbog smrti ili okaljanog ugleda, a nju su ostavili samu i nezaštićenu. To nam neće otkriti, Mary. U to nimalo ne sumnjam.«

* * *

Nisam je ispitivala. No zato smo Ling i ja aranžirale cvijeće za hodnik, pokrpale Bertiejevu krevetninu i stolnjake i šetale vrtom — koliko su njezina povezana stopala mogla izdržati. Služavka joj je pomogla previti ranu, okupala je sitne slomljene bartljke na kraju nogu u toploj vodi s travama. Bertie je rekao da bi je samo još više boljelo kad bismo joj skinuli povoje, a izložili bismo je opasnosti upale. Noge su joj već vonjale na trulež, ali kad sam je zamolila da mi ih pokaže, Ling se zarumenjela, stoga nisam htjela navaljivati. Čak i sa zavojima na nogama, bilo je jasno da je velika šteta već učinjena te da se od nje nikada neće oporaviti.

Kad sam trećeg dana ispratila Ling, bila sam jednostavno sretna što sam joj mogla pomoći. U Londonu takvoj osobi zasigurno ne bih nikada pružila ruku i imala sam dojam da sam se promijenila zbog svega novog što sam vidjela, zbog mjeseci promatranja i osluškivanja, pogađanja riječi i izraza. Možda je Robert imao pravo, možda sam se u Engleskoj ponašala sebično, možda nisam mislila ni na koga osim na sebe i na zadovoljenje svojih želja. Bila sam razmažena.

Moglo bi se reći da su mi se tijekom boravka u Ning-pou otvorile oči, a pokazalo se da se isto dogodilo Robertu. One večeri kada je Ling otišla u Šangaj, Bertie i ja smo nakon večere sjedili u sjeni ognja kada smo odjednom čuli lupanje na ulaznim vratima. Ušli smo u hodnik gdje smo otkrili da je metež izazvao Robert koji se prije vratio sa svojeg pohoda. Začudili smo se. U to su doba gradska vrata zatvorena i tijekom noći više nitko ne može ući u grad.

»Popeo sam se preko ograde«, objasnio je Robert. »Čim me vidio, stražar je pobjegao derući se *Guaj-lo!*« Bijeli vrag. Bijeli duh. Oponašao je stražara pretvarajući se da izvlači mač.

Bertie mu je ponudio konjak. »Bit će da ste se silno željeli vratiti u Ning-po«, zadirkivao ga je. »I mi smo imali svoje dogodovštine dok vas nije bilo. Mary je spasila jednu dušu, usudio bih se reći. No ne svoju vlastitu.«

Iza Bertiejevih leđa, Wang i Sing Hu istovarivali su kutije u dvorišni. Robertovo je putovanje urodilo plodom. Vidjela sam hortenzije i krizanteme, nekoliko bambusa i brojne sadnice. Robert ih je uvijek sam presađivao. Nešto nije bilo u redu.

»Roberte, jesi li dobro?« pitala sam ga.

Robert spusti pogled.

»Što se dogodilo?«

»Došlo je do nesporazuma«, reče. »U selu. Žive u velikoj bijedi.«

Često smo viđali takva sela. Blatnjave kuće uz jednu jedinu blatnjavu cestu. Nisu imali ni za dimnjak, bijedni su kućerci bili puni dima, a stoke nije bilo kilometrima daleko. Ljudi su болоvali od žutice i bili sama kost i koža. Robert je uvijek govorio da si Kinezi sami uzrokuju tolike bolesti neobičnom ishranom i prljavim navikama. Da to nije bilo potrebno. Uznosito smo se držali, prolazili smo uz njih ne obraćajući previše pozornosti. Bili su samo siromašni ljudi, ništa više.

»Mislili su da sam liječnik. Misionar medicinar«, reče. »Došli su... Svi su došli da ih izliječim. Stvorili su se niotkuda. U tren oka. A ja im nisam mogao pomoći. Mislim da ih je bilo na stotine.«

Sigurno je grozno kad su tako navalili na njega. Osakaćeni i starci, slijepci i ljudi na samrti, s gnojnim čirevima koje valja probosti, skorenim ranama od gangrene, odvratnim mirisom trulog mesa. Svjetina koja očekuje da ih izliječi. Vjerojatno su crkveni liječnici bili jedini bijelci koje su vidjeli u životu.

»Budale«, pljunuo je Robert, no ruke su mu se tresle. »Dao sam im novac. To im neće nimalo pomoći.«

Bertie je brižno primio Roberta za nadlanicu.

»Ne možemo svakoga spasiti«, tiho reče. »Moramo se pomoliti za te sirote očajne ljude, a i za vas, Roberte, koji ste pred njihovom patnjom bili bespomoćni.« Tada je nasred hodnika pao na koljena.

Nakon toga smo se svi opet stisnuli uz ognjište i šutke sjedili. Učinilo mi se da sam na prigušenom sjaju plamena primijetila suzu na Robertovu obrazu. Odlučila sam da mu neću spominjati Ling.

Nakon toga što je doživio, činilo mi se sebičnim isticati da sam nekomu pomogla dok su njemu ruke bile vezane. Bertie je u vatru ubacio borove češere, a oni su zapucketal i sobu je prožeo miris šume. Nismo ni riječ prozborili, ni laku noć si nismo zaželjeli, a ne sjećam se u koje smo doba napokon legli na počinak.

Zbog nemilog susreta sa siromasima, Robert danima nije došao k sebi. Morilo ga je kako je moglo doći do takvog nesporazuma te što im nije mogao pomoći. Promijenio se.

»Ako u unutrašnjosti stradam«, zadubio se u misli, »nitko za to neće znati mjesecima. Ako me smaknu, najvjerojatnije nitko uopće neće saznati.«

»Oh, ali kad se vratite s glavom na ramenima i i te kako živi«, naglasi Bertie, »obogatit ćete Britansko carstvo i u London se vratiti proslavljeni.«

Iz džepa je izvadio brončani novčić i bacio ga.

»Što li će ispasti?« pitao je.

»Mislim da ste obojica morbidni«, izjavila sam.

Robert je crtkaao po mojem bloku. Nacrtao je visoki spomenik s anđelima koji se izdižu iznad groba.

»Zaboga, Roberte«, reko, »svojim ćeš si otkrićima na ljepši način odati počast. Zar si sada zaključio da je nemoguće pronaći ono što tražiš?«

»Nisam«, odgovori Robert dodajući natpis »FORTUNE« na grobnicu koju je skicirao.

Shvatila sam da ja budućim naraštajima možda neću ostaviti ništa. Henry ima samo moju fotografiju, ako mu uopće dopuste da je zadrži.

»Pitam se što će naša djeca misliti o nama«, izjavila sam udubljena u misli.

Shvativši da Bertie zasigurno zna moju tajnu, Robert se zarumenio od stida.

»Žao mi je. Mary vam stvara neugodnosti svojim osobnim problemima, Bertie. To je ipak samo naša sramota.«

Bertie je Roberta pogledao u oči. Bertie je bio iznimno uporan. Iznimno dovitljiv.

»Ah, ne«, staloženo reče. »Božja se volja u svemu ogleda. Nikada se ne valja sramiti nakana Svevišnjega.«

Na to je Robert umuknuo.

Tada sam prvi put pomislila da će možda sve ispasti kako valja. Već se nekoliko dana nisam smatrala bezobzirnom, pokvarenom ni nepromišljenom. Naposljetku, sve je to Božja nakana. Dopušteno nam je grijehiti. Štoviše, pogreške koje počinimo ionako su za naše dobro. Oprošteno mi je. Sada sam bezbrižnije koračala kamo god sam se uputila. Navečer sam prošetala Bertiejevim vrtom. Kuća je bila sasvim mirna, treperilo je samo jedno svjetlo. Skakutala sam među voćkama, po sjenama u tami. Spavala sam do kasna, a kad je stiglo vrijeme doručka, uživala sam u njemu. Moji su grijesi odriješeni. Imala sam dojam da mi je bilo suđeno doći u Ning-po, za Robertom, spasiti unesrećenu kinesku plemkinju i poslati je u samostan na sjeveru. Bilo mi je suđeno proživjeti ove dane u kući katoličkog misionara.

»Živim toliko daleko od domovine«, zamišljeno reče Bertie za doručkom. »Mislim da sam se ovdje oporavio kao što se i vi sada oporavljate, Mary. Znaite, ovdje uistinu možemo pomoći potrebitima.«

Stisnula sam mu ruku. Znaite, slutim da je Bertie ovdje prevladao vlastiti skandal, premda o tome nikada nije govorio. Zapravo, malo je o sebi otkrivao i pokazalo se da ga poznajemo mnogo manje nego što smo mislili jer nam je Bertie u dugačkom, izvezenom rukavu od satena skrivao iznenađenje.

G. Thom, naš konzul, vratio se nakon nekoliko tjedana, a vijesti su do nas stigle dok smo bili na izletu na rijeci. Bertie je predložio da odemo promatrati ribare. Dresirane bi kormorane vezali za čamac pa bi prema gospodarovoj naredbi uranjali u vodu i lovili ribu. Dakako, to smo poželjeli vidjeti vlastitim očima. Kako bi ptice spriječili da potamane ribu, ribari bi im konopom stegnu li vratove tek toliko da je ne mogu progutati. Konopce su nakratko skidali svake večeri kad su bistra stvorenja ručno hranili jeguljama. Dresirani su kormorani bili na cijeni pa su ribari dobro zarađivali. Možda je zato Bertie organizirao putovanje. Djeca iz obližnjeg sela izgledala su punašno i zadovoljno. Stariji su stanovnici bili dobro odjeveni.

Pregovarajući uz obalu rijeke, Robert je kupio par kormorana za šest dolara, a kasnije ih je poslao u London kao raritet, sa spremnikom živih jegulja za hranu. Međutim, nakon nekoliko mjeseci saznali smo da se spremnik s jeguljama izlio, a kako bi spriječio da jadne ptice umru od gladi, kapetan ih je zaklao. I tako u Londonu nisu nikada vidjeli čudesa kojima smo posvjedočili na obali rijeke uzvodno od Ning-poa.

Wang je stigao do nas s vijestima koje smo čekali tjednima.

»Konzul, g. Thom, vratio se u Ning-po«, obznanio je.

»Oho«, rekao je Bertie neobičnim, zagonetnim tonom koji je dao naslutiti da je očekivao da će on to saznati prije svih.

Robert je oduševljeno skočio na noge. »Napokon«, uzvikne. »Moramo smjesta krenuti natrag.«

Bertieja i mene potjerao je u brodić koji je unajmio za put, a onda se vratio na obalu i doviknuo slugama koji su raspremali našu užinu. Bertie i ja smo nastavili grickati šunku koju smo držali u rukama. Robert je tada našeg veslača gotovo bacio na mjesto i toliko snažno skočio na brodić da se počeo opasno ljuljati.

»Zaboga, Roberte. Zuriš kao da je taj čovjek ljubav tvog života«, našalila sam se.

»U Ning-po«, Robert je odrješito naredio veslaču, a tada sjeo bez riječi.

Kad smo se uputili natrag, još sam oblizivala prste.

G. Thom bio je visok čovjek, umorna pogleda, a oči su mu u kutovima bile malo obješene. Bez obzira na vremenske prilike, na sebi je nosio vuneno englesko odijelo.

»Biskupe«, srdačno pozdravi Bertieja.

Bertie se duboko naklonio, a Robert i ja smo zinuli u čudu. Biskup? Iskreno govoreći, da smo to znali, ne bismo Bertieju uopće povjerali svoje tajne. Činilo bi nam se da je na suviše visokom položaju.

»Uvaženi konzule«, pozdravi Bertie g. Thoma.

Robert se sabrao brže nego ja i rukovao se s konzulom, a ja sam bila toliko zaprepaštena da sam se zaboravila nakloniti. Samo sam razrogačenih očiju piljila u Bertieja.

G. Thom se nasmijao. »Ah, znam, teško je to povjerovati, gđice Fortune. Naš se dragi Bertie možda neće busati u prsa, ali u kritičnim je situacijama čovjek i pol, bilo da je riječ o krizi duha ili pukom političkom problemu.«

Robert je tada nestao u konzulovu radnu sobu s papirima koje je obećao osobno dostaviti iz Chusana. Čini se da smo zbog toga cijelo vrijeme čekali. Bertie i ja smo ostali u dnevnoj sobi.

»Biskupe Allan«, prekorila sam Bertieja, a on me čak prilično skrušeno pogledao. »Trebali ste nam reći. Uistinu, Bertie, stvarno ste mustral«

Nakon toga mu se Robert počeo obraćati s »Vaša Milosti« što je Bertieju bilo beskrajno smiješno.

»U jedno sam prilično siguran«, reče, »a to je da sam u Božjim očima samo čovjek, a ne biskup. I meni je to sasvim dovoljno.«

Tijekom našeg boravka u Ning-pou, Robert je prikupio mnogo novih podataka. Čuo je priče o lokalnom stanovništvu koje draži majmune kako bi pobacali listove čajevca svisoka i tako im olakšali posao u vrijeme berbe. Posjetio je kineska kupališta i vratio se kući s pričama o parnim kupeljima nalik na one u kojima uživaju Turci, o luksuznim privatnim kupkama s miomirisom mentola ili ružmarina, o ležajevima za masažu prekrivenim ručnicima, o darovanom čaju i duhanu. Bertie i on su pozvani na večeru kod dr. Changa. Veličanstvenu gozbu s trideset sljedova napustili su nakon četiri sata, a navodno su došli tek do polovice. No u zemljovide se sada moglo pouzdati. Zalihe su osigurane, pošiljke poslane. Bilo je jasno da odlazimo.

* * *

Robert je napisao tri vrtlarska članka jedan za drugim. Zadnjeg smo poslijepodneva Robert i ja zasadili mladice u Bertiejevu vrtu. Robert je biskupu odlučio darovati sadnice jagoda. Potajno ih je uzgojio, a sada ih je posadio pokraj voćaka. U Kini nismo nigdje vidjeli ni jagode ni maline, ali Robert je vjerovao kako nema razloga da ne uspiju. Pažljivo ih je zalijevao, a Bertiejevu je vrtlaru ostavio upute. Iako se Bertie obradovao daru, rekao je da je žalostan jer to znači da više neće uživati u našem društvu. Mislim da smo svi bili tužni.

Te smo večeri večerali u konzulatu. Čim smo došli u njegov salon, g. Thom je Robertu i meni uručio čašu šerija i svakom po jedno pismo koje je stiglo brodom mornaričke fregate. Pisma nam je poslala Jane. Prosljedili su ih iz Hong Konga prije nekoliko tjedana. Bit će da ih je napisala u isto vrijeme kad smo napuštali Amoy prije mnogo mjeseci. Robert je svoje pismo spremio u džep i prihvatio piće, ali ja sam htjela pročitati što mi poručuje sestra. »Smijem li?« pitala sam.

G. Thom me uputio u pokrajnju sobu i zatvorio vrata kako bih imala privatnost.

Draga moja Mary,

ne mogu reći da razumijem ni da odobravam to što se dogodilo. Svoje glava si i toliko sklona nevoljama da se bojim što ćeš sljedeće učiniti. Ti si borbene naravi, a ja nisam. Moram te prisiliti da sada daš sve od sebe, sestro najdraža. Što će ti škoditi ako se skrašiš? Uvjerena sam da ćeš u Hong Kongu pronaći odgovarajućeg muža, a možda ćeš roditi još jedno dijete. Tko zna. Ne želim ti ništa drugo doli ono što je meni pružilo najveću sreću. Molim te, draga moja, ne zadržaj Robertu muke. Ionako već ima dovoljno briga. Pusti ga da u miru obavlja svoj važan zadatak i ne opterećuj ga nepotrebnim dramama. Znam da ti nisi svjesna što činiš drugima.

Henry je dobro. Dapače, odlično. Probodao je i prilično je nestašan! Pisat ću ti opširnije, no sada ti želim poručiti sljedeće. Molim te, Mary, učini ono što je najbolje za sve nas, a ne samo za tebe. Skraši se.

S ljubavi,

tvoja sestra, Jane

* * *

Ona je živjela u drugom svijetu. Tiho sam se vratila u salon g. Thoma. Kako da joj pišem da sam spasila kinesku plemkinju i da mi je katolički biskup postao bliski prijatelj? Kako da joj kažem da su me počele zanimati Robertove glupe biljke? Kako da joj kažem da se sada u to bolje razumijem i da me sjemenje više ne zamara kao ranije? Kako da joj pišem o kapetanu Landersu i smrskanoj palubi ili o mnoštvu zvijezda koje krase ponoćno nebo iznad tjesnaca? Kako da joj kažem da sada razumijem kantonski kao da mi je materinji jezik, da sam opčinjena barbarskim Kinezima i da sam pila čaj s mandarinima? Henryja volim svim srcem, ali očuh koji za njega nikada neće saznati neće utjecati na njegov život. Moja sestra to nije mogla razumjeti.

Nakon večere, vratili smo se kući i sjedili na terasi promatrajući zvijezde. Bertie je zatražio da na drveće objese fenjere od crvenog papira. Vrt je izgledao čarobno. Grane su bacale dugačke sjene,

zelene su se krošnje blistale pod ponoćnim nebom, crvenkasta je svjetlost prošarala debla. Bilo je ugodno i pijuckali smo konjak.

Robert je ispred nas koračao terasom i upalio cigaru. Papreni miris duhana dopro je do Bertieja i mene. Osjećala sam se omamljeno. Konjak me uvijek uspava, a već je bilo kasno. Sing Hu se uspio dogovoriti s vlasnikom brodice da nas sljedećeg jutra odvede u unutrašnjost. Masno ga je podmitio jer Europljani nemaju što raditi zapadno od Ning-poa. Zabranjen im je ulazak u gradove u unutrašnjosti. Za tripot veću cijenu čovjek je odlučio prihvatiti rizik i povesti nas uzvodno, sto šezdeset kilometara dalje, u pokrajinu Chekiang.

Robert je toliko silovito ispuhivao u hodu da se oko njega stvarao oblak dima.

»Jane mi kaže da su djeca dobro«, reče. »Pročitao si svoje pismo?« Kimnuo je.

»Što je tebi poručila?« upita.

Slegnuli ramenima. »Da budem dobra, čini mi se.«

»Istina.« Robert je duboko udahnuo i napravio još jedan krug prije nego što se zaustavio pred mnom.

»Mary«, reče. »Donio sam odluku. To jest, odlučio sam da ću ti dopustiti da sama odabereš. Odluka je na tebi. Shvatio sam da nemam pravo prisiljavati te da me dalje pratiš. Već si se dovde suočila s mnogim opasnostima. Ning-po je ugodan grad i mogu se pobrinuti da se ovdje skradiš ako tako želiš ili te mogu poslati natrag u Hong Kong ako ti je tako draže.«

Nagnula sam se naprijed. Obrazi su mi se zažarili. Pogled sam uperila dolje, prema vrtu i svjetlima u voćnjaku. Robert je nemirno stajao.

»Dopuštaš mi da ostanem?«

Robert kratko promisli.

»Dopuštam.«

»Te da biram između Hong Konga i Ning-poa?«

»Ili se možeš vratiti u Calcuttu, ako ti je tako draže. Ovisi o tebi, odluku prepuštam tebi.«

»Hvala«, odgovorih.

Robert se kratko naklonio, no nisam bila gotova. Vrt je blistao pod nebom boje čađe. Robert se zagledao u tminu. Nakašljala sam se.

»Hvala, zahvaljujem na ponudi. No neću je prihvatiti.«

Robert se naglo okrenuo. Proteklih je mjeseci pokazao odvažnost. Iako sam ga u Londonu smatrala napornim knjiškim moljcem, ovdje sam shvatila da je vizionar. Nije bio suviše ljubazan, u to nema sumnje. No imala sam povjerenja u njega. Prisjetila sam se kako sam se molila na podu njegove kabine, onog dana kad smo isplovili. Neka se dogodi bilo što, samo da ne moram s Robertom. Sada mi se takvo rješenje nije činilo toliko lošim.

»Naime, ne želim živjeti u Ning-pou ni u Hong Kongu, a ni u Calcutti«, nastavih. »Ako je tebi svejedno, uistinu bih je rado vidjela«, rukom sam pokazala prema tami. »Kinu.«

Robert se nasmiješio, a oči su mu se zacaklile. Činilo se da mu je laknulo.

»Poći ću s tobom«, rekoh. »Ako me želiš povesti.«

Bale egzotičnog satena, predivne izrezbarene dragocjenosti, brdsk i samostani s vjericima obrijanih glava. Sav taj dragocjeni žad, blistavo zlato, sve je to pred nama. Putovanje do Ning-poa

bilo je suviše uzbudljivo da ne nastavim dalje. Okrenula sam se prema susjednom stolcu tražeći ohrabrenje, no Bertie se diplomatski izvukao. Zaspao je sjedeći u stolcu. Robert je ispio konjak.

»U redu. Dobro. Nisam to očekivao, ali odlazimo u šest«, kratko reče. »Neće biti lako, Mary.«

Kimnula sam. To sam već znala. Znala sam da će biti i te kako teško, i opasno, no veselila sam se uzbudljivoj pustolovini. A Jane će biti bijesna, u to sam bila sigurna. No prepustio mi je da sama izaberem.

»Hvala, Roberte«, rekoh. »Reći ću služavki da priredi moje stvari.«

Tada sam nježno probudila Bertieja da legnemo na počinak.

Sedmo poglavlje

U kratko, zaklela sam se da neću negodovati. Znala sam što me čeka i pripremila sam se za to.

Otišli smo potihlo, oprostili smo se iza zatvorenih vrata jer Robert nije htio privlačiti nepotrebnu pozornost. Brodicu su natovarili i platili da nas povede tristo pedeset *li*¹⁰ do Hang Chou Fua. Putovanje će potrajati nekoliko dana jer je brodica plovila toliko polako da smo mogli hodati uz nju. Nakon prethodnih putovanja u skućenim prostorima, sada smo uživali u slobodi. Dakako, brodica je bila mnogo drugačija od ostalih brodova. Unutrašnjost, oličena lijepim bojama, izgledala je slikovito, a kabinu je krasilo mnoštvo raskošnih jastuka, sagova i zastora. Za razliku od putovanja oceanskim prostranstvima, kanali u unutrašnjosti bili su različite širine — katkad bi se jedva mimoišle dvije brodice, a na nekim mjestima su bili široki poput Temze u Richmondu. To mi se činilo vrlo zanimljivo. Isprva nismo plovili ravno na istok, nego prema sjeveru, jer je Robert želio vidjeti jezero kod Tai Hoa. Čuo je da se ondje može vidjeti mnoštvo vodenih biljaka, uključujući i veličanstvene šarene lopoče.

»Dobro je što ovdje nema drugih putnika«, primijetio je Robert u kabini drugog jutra putovanja kad smo odmaknuli daleko od Ning-poa.

Naredio je Sing Huu da zagrije vodu na žeravniku. Tada izvadi malo ogledalo i poče rezati kosu. Jedva sam primijetila. Očarao me spokojan krajolik. Sjeverno od Ning-poa naveliko se proizvodila svila, na obje strane kanala prostirala su se polja stabala duda. Već mjesecima nisam vidjela toliko zelenila, a to je imalo blagotvoran učinak na mene. Smjestila sam se na mekane plave jastuke pokraj prozora i promatrala divno drveće koje je klizilo kraj nas. Kad sam se ponovno okrenula prema unutrašnjosti kabine, ostala sam zaprepaštena. Robert je stajao na nogama i promatrao se u ogledalu, potpuno obrijane glave. Obrijao je prednji dio glave kao što to čine Kinezi, no nije mu baš najbolje pošlo za rukom. Imao je porezotine na tjemenu na mjestima gdje je prejako pritisnuo. Nehotice sam ispustila vrisak.

»Pa«, nacerio se, »*bijelcima* je zabranjeno kretanje ovim prostorima.«

Nasmijala sam se. Robertova put ionako je bila suviše blijeda.

Wanga i Sing Hua je očito zanimalo što će Robert učiniti od sebe pa su se vrzmali po kabini. Wang je Robertu ponudio sivkastu kremu da njome premaze rane na tjemenu. Sing Hu je toliko

¹⁰ Li, stara kineska mjera za duljinu, iznosi otprilike 500 m. — (nap. prev.)

pomno sređivao ostatak Robertove kose da mi je bilo smiješno, no moram priznati da mu je dobro pošlo za rukom.

»A sada«, naredio je Robert kad je napokon bio zadovoljan, »donesite sanduk koji sam spakirao u Chusanu.«

Nisam ni slutila o kakvoj je prtljazi riječ pa sam nestrpljivo iščekivala dok je Wang izvršavao naređenje. U sobu je dovukao sanduk i uz naklon ga otvorio. U njemu se skrivala gomila veličanstvenoga mandarinskog ruha: dugački, satenski kaputi obrubljeni zečjim i nerčevim krznom i široke hlače predstavljene svilom. Upadljive su se boje presijavale: jarko plava, cinober crvena i blistava zlatna. Kleknula sam da pretražim sadržaj sanduka, a Robert me promatrao. U jednoj se kutiji nalazio dugačak, taman konjski rep koji se mogao učvrstiti češljicom. Robert ga je odmah stavio u kosu. Ja sam i dalje prebirala po odjeći, smijući se svakom novom predmetu koji bih izvukla.

»Nadam se da ću ih ovime zadiviti«, reče Robert držeći u rukama ljepše odjevne predmete. »Novcem je lako zamazati oči, zar ne?«

Bila je to istina. Mnogim se prosječnim damama sreća osmjehnula zbog fine čipke, ukrasa od markizeta i vještih krojačica. Društveni se status ne postiže zlatnim rukama, već haljinama urešenim zlatom. Bez obzira na sve, odvažan je ovo pothvat. Nečuven. Tada sam shvatila da to Robert dosada uopće nije spomenuo.

»Ovakav ih nećeš zavarati«, rekla sam iznenađena. »Zašto ne?«

»Roberte. Zato što si bijelac.« Robert je promotrio svoj odraz.

»Slušaj me, Mary. Kina je golema. U njoj žive Mongoli i kantonski Kinezi, Kinezi naroda Han i mandžurijski Kinezi, a svi se izgledom razlikuju. Duboko u unutrašnjosti možda su čuli priče o bijelim ljudima, no većina ih nikada nije vidjela.«

Robert je skinuo košulju. Kad je na sebe prislonio saten jarke boje, njegove su ruke i prsa doslovno blještali od bjeline.

»Daj mi nekoliko minuta«, reče. »Vidjet ćeš.«

Na kraju sam se morala složiti da bi mogao proći kao mandarin, a kad se presvukao, s bljedožućkastim je tenom njegova krinka postala uvjerljivija. Prirodnu tamnosmeđu kosu (to jest, ono što je od nje ostalo) obojio je u tamniju nijansu. Potom je obuo cipele. Ispočetka je hodao s noge na nogu zbog visokih peta, koje su po običaju nekoliko centimetara više, no nakon malo vježbe svladao je uspravno držanje i prestao je pogledom pratiti svaki svoj korak.

»Sjajno«, zamišljeno je rekao Robert dok se promatrao dio po dio jer je naše ogledalo bilo premalo da se u njemu promotri od glave do pete.

Ja sam se i dalje brinula. Robert je imao vrlo svijetle oči, no uvjeravao me da će se predstaviti kao dužnosnik iz dalekih krajeva, s dalekog sjevera gdje su ljudi svjetlije puti i gdje, činilo se, mogu imati drugačiju boju očiju.

»Doista je tako, Mary. Razgovarao sam o tome s Bertiejem.«

To me nije utješilo. Naposljetku, Bertiejev je izgled sam po sebi bio toliko osebujan da mi to što je podupro ovaj plan nije ulijevalo nikakvo povjerenje. To sam mu i rekla.

»Nije to rekao samo Bertie«, Robert me dalje uvjeravao. »Jedan je vojnik iz škotske pukovnije isto učinio lani. Prešao je osamsto kilometara kako bi razotkrio opskrbe putove. I ja

sam sitnog stasa i imam tamnu kosu. Hajde, pa ti si uspješno izvela još veće promjene. Vidio sam te.«

S time sam se morala složiti.

»A jezik?« pitala sam ga. Iako je Robert pristojno govorio kantonski, možda čak i bolje od toga, u njegovu se govoru osjetio naglasak, kao i u mojemu.

»Vladajući sloj govori jednim od dva ili tri jezika. Znaš kako je to, Mary. Kantonski će mi biti treći jezik«, zadubio se Robert u misli. »Najvažnije je da ostanem staložen. Morat ću se pouzdati u šutnju i autokratsko držanje.«

»A što ako se nađeš u prilici kad ćeš morati govoriti mandarinski?«

Robert se nasmiješio. »Pa, Bertie me ponešto naučio«, priznao je. »Mogu tražiti da se tim pitanjem pozabave sluga, o čemu god bila riječ, a znam i psovati. Uostalom, i mandarinski se pojavljuje u različitim oblicima. U to ću se pouzdati. Hajde, Mary, tko bi me mogao natjerati da govorim, a potom se žaliti jer ne govorim ovaj ili onaj jezik? Svaki bi Kinez pri putovanju mogao doživjeti teškoće pri razgovoru sa sunarodnjacima, a to nije nimalo čudno. Koriste se s barem sedam jezika, koji se potpuno razlikuju, a povrh toga imaju i različite dijalekte. Rizik je uistinu velik, no tu ionako nema pomoći.«

Dakako, Robert je imao pravo. Promotrla sam ga s boka. Kad bih u zadnje vrijeme promatrala Roberta, svaki bih se put iznenadila koliko se promijenio od odlaska iz Londona. Iako je Robert i dalje vrijeme provodio udubljen u knjige i opsjednutost biljkama nije popustila, u Kini je pokazao i nove vještine — hvalevrijednu odlučnost, snalažljivost u obavljanju poslova i buntovnički žar za koji nisam ni slutila da se u njemu krije. Iz Ning-poa je jašući odlazio u dugotrajne potrage za biljkama, a fizički je rad dodatno naglasio njegov ionako mišićav stas koji se sada izgubio u kineskoj odjeći širokog kroja koja je sakrivala njegovu snagu. Bila je to još jedna dobro čuvana tajna. Činilo se da Robert u sebi skriva mnogo više no što sam slutila.

»Moram priznati, izuzev očiju, uistinu izgledaš kao pravi mandarin.«

»Istina je«, široko se osmjehnuo. »A što se očiju tiče, nema nam druge doli istaknuti ih kao vrlinu. Dolazim sa sjevera. S dalekog sjevera. A ondje su plave oči na cijeni. Reci mi sada, Mary, kako ću se zvati?«

Nakon poduže rasprave i dojmljivih poza koje je Robert zauzeo, na kraju sam mu nadjenula ime Sing Wa.

Sada smo bili doista neobična skupina — mandarin, dvojica kineskih sluga i bjelkinja. Robert za mene nije ništa isplanirao. Očekivao je da ću ostati u Ning-pou. Zaprepastilo ga je što sam odlučila nastaviti putovati s njim, a iskreno govoreći, iznenadio je i samog sebe kad me pristao povesti. Upustio se u iznimno opasnu misiju, no omogućio mi je da sama odaberem i sada je morao održati riječ.

»Mary, ne preostaje nam drugo nego da i tebe prerušimo u Kineskinju«, reče.

No nakon kratke rasprave, zaključili smo da to neće glatko proći. Robert se preraslo u mandarina iz naroda Han. Među pripadnicima naroda Han, samo su seljanke imale stopala veća od dlanova, a nismo se mogli dosjetiti krinke koja bi mi sakrila udove. Odjeća krojena na neprikladnu duljinu i predugački rukavi na pogrešan bi način privukli pozornost, a samo jedan pogled na moje cipele odao bi da sam žena iz niskog staleža. Sjetila sam se sirote Ling i znala sam da sakaćenje kakvo je ona pretrpjela ne mogu odglumiti. Razmišljali smo o drugim mogućnostima

s dna društvene ljestvice i zaključili da ženska sluškinja na ovakvom putovanju ne bi bila potrebna i ne bi priličilo da spava u zasebnoj sobi, odvojeno od Wanga i Sing Hua. Shvatila sam da mi preostaje samo jedna mogućnost, a to je da putujem prerušena u muškarca.

»Mogla bi biti moj tajnik«, zamislio se Robert. »Tako ćemo imati valjano objašnjenje za tvoje blokove i moći ćemo opravdati zasebnu sobu. Imaš dovoljno malo lice. Ti momci imaju prilično nježne crte lica.« Znala sam da se prisjetio nečeg što su mu rekli vojnici, no nisam komentirala.

»Da se prerušim u Kineza?« razmišljala sam.

Raspustila sam kosu, sjela i promatrala se u ogledalu, prolazeći prstima kroz pramenove s prednje strane. Uvijek sam glumila ljepotice. Krhku Juliju, ili opasnu Goneril. Uvijek sam utjelovljivala ženstvenost i njezinu moć privlačenja suprotnog spola. Kada sam uzela Robertove škare, a Sing Hu odjurio po još jedan lavor vode, nisam osjetila vrele suze koje bih očekivala u trenutku kada sam se odricala sebe. Štoviše, kad sam odrezala kosu na dijelu koji sam morala obrijati, na mojem se licu pojavio osmijeh. Dok je moja kosa padala na pod, pomislila sam da kao muškarac mogu činiti sve što poželim, ama baš sve. Činilo se da ću u Kini ipak doživjeti veličanstvenu pustolovinu.

Odjenula sam Robertovu najmanje raskošnu mandarinsku odoru i crne hlače širokih nogavica, a preko dugačke pletenice stavila jednostavnu kapu. Wang je od tamnog sezamova ulja koje je nosio među kuharskim priborom napravio pomadu kojom sam požutila kožu, a kolom sam izdužila oči. Zajedničkim smo snagama moju kosu potamnili pastom. Iznenadila sam se i obradovala što je široka odjeća prekrila moju siluetu tako da se pravi oblik i grada mojeg tijela nisu mogli nazrijeti. Uvijek sam bila sitne građe pa su obline jednostavno nestale. Moram priznati da sam u ogledalu izgledala kao Kinez. U najmanju ruku, koliko i Robert. Ako se potrudim zadržati duboku boju glasa, sve će biti u redu.

Kad smo izašli na palubu, lađar je zinuo u čudu, no uz dodatan se novčani iznos ponovno osmjehnuo. Pitali smo ga ima li kakvih primjedbi na naš izgled, no ništa nije rekao, samo je mahnito kimao oduševljen novčanom nagradom i promatrao nas iz svih kutova.

»Kao pravi Kinezi«, rekao je u čudu. »Ali ipak niste.«

Kad smo na kraju dana stigli do Tai Hoa, prošetali smo do kanala na jezeru čiju su plitku vodu prekrili cvjetovi koji su se prostirali u daljinu. Na tom je mjestu vladala tišina, a zrak bez daška vjetra prožeo je nezaboravan miris. Bilo je neopisivo. Kad smo na dijelu površine bez cvjetova ugledali svoje odraze, Robert i ja smo prasnuli u smijeh. Promotрили smo se, popravili smo svoje konjske repove i namjestili kape.

»Osjećam se kao da sam opet u Covent Gardenu«, razdragano rekoh. »Roberte, uskoro ćeš se okušati u ulozi Otela. Ili možda Shylocka?«

Robert se smrknuo.

»Nisam te htjela uvrijediti«, rekoh. »Samo sam...«

»Mary, razumiješ li u što se upuštamo? Znaš li kakva nas kazna čeka ako nas uhvate?«

Kimnula sam.

Robert je gorljivo nastavio.

»Nije ovo turistički izlet. Ni uprizorenje predstave. Ako u Indiji uspijemo uspješno uzgojiti čajevac, Kina će Engleskoj postati nepotrebna. Imam priliku promijeniti svijet.«

Znala sam to. U svakom se britanskom domaćinstvu na svijetu pije čaj. Redovita opskrba robom iz britanske kolonije umjesto iz konkurentske države donijet će milijunsku zaradu. Bez obzira na to, razljutilo me što Robert smatra da ne razumijem što je na kocki. I te kako sam razumjela koliko je opasno.

»I Shakespeare je promijenio svijet«, obrecnula sam se na njega.

Kimnuo je. »Ne u istoj mjeri koliko će ga ovo promijeniti, Mary«, a tada se njegov glas smekšao. »Ne moraš ostati ako se bojiš upustiti u ovako ozbiljan pothvat. Još smo dovoljno blizu da te pošaljem natrag u Ning-po. Moram ti reći, zabrinut sam što sam te poveo sa sobom. Ubit će me ako saznaju. Ubit će i tebe. Možda je bilo sebično od mene što sam pristao na tvoj zahtjev.«

»Nije. Želim biti ovdje, Sing Wa. Uistinu želim«, naklonila sam se. »Oprosti što sam se ponijela tako neozbiljno. Znam u što smo se upustili. Ne brini se.«

Duboko je udahnuo.

»U redu. Kad sam prije zalazio u unutrašnjost, u potrazi za biljkama, uvijek sam se držao podalje od ljudi. Mnogo je opasnije kretati se među domaćim stanovništvom. I ja sam nervozan, Mary. Hoćemo li okušati sreću? Ako ne premostimo ovu prepreku, morat ćemo bježati do obale i ponovno u Bertiejevoj radnoj sobi smišljati novi plan. Misliš li da ću ih uspjeti zavarati?«

Pokušala sam ga promotriti očima stranca. Nije to lako ako je riječ o poznatoj osobi. Poznati glumac u novoj ulozi nije ništa više doli glumac. Gđica Penny u ulozi tajnika Kineza i dalje sličí gđici Penney ako ima prepoznadljivo lice. Za ovu je varku najvažnije proći nezamijećeno. I za to je potrebno umijeće, shvatila sam, a ja se u tome još nisam okušala. Zamislila sam da sam Roberta susrela na hongkonškim ili chusanskim ulicama. Nije se ni po čemu isticao. I ja sam čvrsto odlučila poprimiti takvo takvo držanje. Moram biti neprimjetna. O tome ovisi hoćemo li izvući živu glavu. Skupila sam hrabrost.

»Hajdemo«, rekoh.

Wang nam je otvorio put. Govorio je umjesto nas, no u Kini je bilo uobičajeno da slugе izražavaju želje svojih gospodara, kao i u našim krajevima. Pobrinuo se da nam postave stol i naručio hranu. Konačište je bilo neugledno, no odande se pružao pogled na svjetlucavo jezero i njegov pokrivač satkan od zelenih, žutih i bijelih cvjetova. Unutra se osjećao miris zapaljenih drva i jetkoga vrućeg ulja koji je dolazio iz kuhinje. Blagovaonica je bila napola puna i desetak je ljudi sjedilo za grubo otesanim stolovima. Svjesno sam razmišljala da ne želim privlačiti pozornost i držala sam pogled spuštenim. Gostioničar koji nas je došao pozdraviti jedva me pogledao, ali je zadržao pogled na Robertovoj odori kao da pokušava procijeniti koliko točno vrijede kićeni vezovi njegova kaputa. Zamijetila sam da ga je novac općinio baš kao što se Robert nadao. Kao običan sluga, nisam bila dostojna tolike pozornosti. Bila sam beznačajna. Beznačajan muškarac.

Dok sam pijuckala čaj, shvatila sam da prvi put nakon godinu dana nitko ne pilji u mene. Prvi put nakon dugo vremena nisam privukla pozornost nijednog muškarca. Nitko se za mnom nije osvrnuo.

»Osjećam se nevidljivo«, tiho sam rekla jer smo bili dovoljno udaljeni da razgovaramo na engleskom. Istina, osjećala sam se kao neposlušna školarica, no osjetila sam i neopisivu slobodu. Uspjelo nam je.

Robert je kimnuo. Pretpostavljam da se i on podjednako osjećao. Zbog svoje smo boje kože mjesecima privlačili pozornost pa nam je stapanje s okolinom donijelo neobično i priželjkivano olakšanje.

Nakon objeda, koji bih iskreno mogla nazvati osrednjim, Robert se odlučio izložiti opasnosti i pitati gostioničara kakav nam je čaj poslužio. Zabilježio je naziv — zvao se Zmajski nektar. Iskazujući poštovanje spuštenim pogledom, gostioničara je zanimao Robertov naglasak.

»Ponajprije govorim *Kuan-hua*«, uznosito odgovori Robert. Dvorski dijalekt. Čovjek se još dublje naldonio.

»Daleko ste od rodnog kraja«, reče, a Robert mudro, gotovo neprimjetno kimne.

Bili smo mnogo dalje nego li je siroti čovjek mogao zamisliti.

Tijekom kratke šetnje pri povratku na brod ponijelo nas je ushićenje. Zvijezde su prekrile tamno nebo, a nisko na obzoru, mjesec je obasjao jezero nježnim plavkastim zelenilom. Neprekinuta se tama prostirala kilometrima oko nas. Robert je uhvatio krijesnicu i rukama obuhvatio njezinu svjetlost.

»Možeš li povjerovati da nam je pošlo za rukom?« rekoh.

Robert se nasmije od uha do uha. Krijesnicu je pustio na slobodu.

»Ne smijemo se previše opustiti. U gradu bi moglo biti drugačije. Hang Chou Fu je glavni grad pokrajine. Ondje će biti stražara koji su vidjeli više svijeta.«

Bili smo u zanosu. Naše su se ruke na trenutak dotaknule i među nama je prostrujala iskra. Ponio nas je osjećaj slobode.

»Nadam se da ćeš uistinu promijeniti svijet«, rekoh.

* * *

Dublje u unutrašnjosti, prema jugozapadu, prostiralo se mnogo sela i manjih gradova. Kanali su donijeli razvoj gospodarstva, a gradovi su bili dobro utvrđeni i održavani. Robert je sve bilježio. Osim stabala duda, bilo je nasada voćaka i do vode su dopirali valovi slatkastog mirisa jer je vrijeme bilo toplo, a voće dozrijevalo. Sjedila sam na palubi i izrađivala skice svega što sam vidjela. Dan ili dva udaljeni od grada, nakon berbe voća, nailazili smo na čudnovate ptice. Bilo je ondje čvoraka s bijelim krilima i jata vrana s bijelim vratovima. U šašu uz obalu rijeke letjeli su vodomari, a vidjela sam i crnu lunju. Robert je odlučio početi skupljati ptice za zbirku koju je imao na umu. Naredio je Wangu da mu donese pušku.

Siroti je Wang dobio zaduženje da Robertu služi kao lovački pas. Brodica nije plovila mnogo brže, no svejedno je morao pretrčati dobar komad puta kad je trebalo donijeti pticu, pogotovo kad bi je Robert ustrijelio nešto dalje od obale. Sing Hu se posvetio kuhanju *kondija*¹¹ i bezbrižno je ignorirao uspuhanog Wanga svaki put kad bi se vratio s ulovom. Robert je ustrijelio pozamašan broj neobičnih ptica, no nažalost, nijedna se nije pokazala jestivom. Dosadilo mu je nakon sat vremena, a Wang se vratio na brod i sjeo kraj pramca vratiti snagu.

¹¹ Kaša od riže koja se satima kuha na vodi. — (nap. prev.)

Robert je pregledao ustrijeljene ptice i naredio Sing Huu da donese kuhinjske noževe kako bi razrezao strvine. On im je znalački ogulio kožu dok smo Robert i ja od pruća sastavljali stalak na kojem će se pernate kože osušiti na suncu. Pomislila sam kako sablasno izgledaju oguljene kože postavljene duž palube, s beživotnim glavama koje vise.

»Ovo me podsjeća na neki jeziv običaj crvenokožaca«, reko.

Stresla sam se od jeze. Lađar je bio opčinjen. Prošetao se uz stalke detaljno promatrajući svaku pticu, a onda pitao Roberta zašto ih je ondje postavio.

»Kako bih ih poslao na sjever«, odgovorio je Robert koji se nakon sinoćnjeg uspjeha u krčmi srodio s likom Sing Waa.

Lađar je mudro kimnuo, ne čudeći se što se Robert uživio u svoju novu osobnost, no ja sam se ipak zajedljivo nasmiješila.

Sljedećeg smo poslijepodneva stigli u Hang Chou Fu. Bilo je to veće mjesto, a unutar zidina vladala je vrema. Na doku za iskrcavanje nalazilo se mnoštvo zanimljivih trgovina s prepariranim životinjama, finim, puhanim staklom i lakiranim predmetima grube izrade. Ponovno je trebalo pakirati naše sanduke jer smo trebali prijeći na drugu brodicu kojom ćemo putovati dublje u unutrašnjost.

»Odavde ću poslati novosti u Hong Kong«, rekao je Robert dok je kroz maleno okno iz kabine promatrao pristanište i odlagao posljednje papire. »Prošli smo uz onaj garnizon. Čini mi se da ondje ima oko dvjesto ljudi. Vernon se posebno zanimao za Hang Chou Fu. To je najbliža vojna baza u unutrašnjosti.«

»Kako ćeš to izvesti?« izravno sam ga pitala.

Robert se nasmiješio. »Poruku će primiti posrednik.«

Istog sam trena shvatila da se svih ovih tjedana u Hong Kongu, Chusanu i Ning-pou Robert nije bavio samo rješavanjem hortikulturnih interesa.

»Robert! Ti si špijun?« protisnula sam u nevjerici, bacivši preko ramena pogled na ljude koji su prolazili po doku.

»Nipošto«, bezbrižno odgovori. »Ja sam samo Britanac.«

Nisam dalje ispitivala, no kasnije sam shvatila da su se te poruke naizgled činile kao narudžbe od kineskih trgovaca, koje je Wang uz ostalu poštu u Robertovo ime slao na obalu, po brodovima u prolazu. Naravno, Roberta nisu zanimala svinjske potrbušnice niti je trebao velike količine svježe zemlje za sadnju — toga je bilo napretek svuda oko nas. Međutim, g. Thom će ih bez sumnje odgonetnuti i jednom kad ih dekodira, proslijediti Vernonu ili čak Pottingeru u Hong Kong. Činilo se da čaj nije jedino što tražimo.

»Eto nas, stigli smo do Hang Chou Fua«, nasmiješio se Robert. »Sad ćemo se iskrcati.«

Robert je na palubi formalno zahvalio našem lađaru. U ruku mu je stavio dodatnu svotu novca u znak zahvalnosti za njegovu diskreciju. Naposljetku, osim naše svite samo je on znao tko smo zapravo. Spremali smo se rastati s njim kada je prema nama domarširala četa vojnika i zaustavila se točno ispred naše brodice.

Robert i ja smo se ukipili na mjestu. Kapetan je salutirao, a Robert je bio dovoljno pribran i mudro je kimnuo.

»Strana roba?« graknuo je časnik.

Robert je pozvao Wanga.

»Moj će vam sluga pomoći«, odrješito reče.

Primijetila sam našeg lađara. Pokušavao je polako uzmaknuti po palubi.

»Hej, ti!« nemilosrdan je bio kapetan koji ga je odmah spazio. Jadnika je dovukao naprijed. »Tvoja brodica?« Čovjek kimne.

»Strana roba?« ponovio je pitanje, a tada sam shvatila da žele naplatiti namet na sve što nije proizvedeno u Kini. To je bilo u potpunosti opreci s nedavno sklopljenim sporazumom.

»Nije. Nemam ništa. Samo sam prevezio cijenjenog Sing Waa. Ne nosim nikakav teret.«

Kapetan nije bio zadovoljan odgovorom te je dvojici podređenih dao znak da uđu na naše plovilo. Bezobzirno su pomaknuli užad na palubi kako bi provjerili krije li se nešto ispod nje, a onda su otišli pretražiti kabine. Koža mi se naježila od straha. Dakako, među svojim smo stvarima imali stranu robu, ponajprije naše bilježnice. Zahvalila sam svim svecima što ih nismo ostavili u potpalublju već smo ih spremili na sigurno, u džepove kaputa. Ako nas osobno ne pretresu, sve će biti u redu. Nakon nekoliko trenutaka, na palubu je izašao čovjek držeći na maču nabodene dvije ptičje kože. Robert je pokazao prema njemu.

»Aha, doista. Tako lakše podnosim putovanje. Skupljam ih. Časniče, možda ih želite ponijeti kao uspomenu. Slobodno ih uzmite.«

Čovjek je zaustio da nešto kaže. A onda se nasmijao. Naredio je vojnicima da ptičje kože vrate na mjesto.

»Pomozi im«, rekao je Robert Sing Huu koji je otišao u potpalublje.

Iščekivanje je bilo nesnosno. Čuli smo kako u potpalublju prevrću stvari i mogli smo samo nagađati što će sve pronaći. Međutim, većina je naše prtljage uistinu bila kineskoga ili hortikulturnog podrijetla. Strane robe koju su tražili bilo je vrlo malo i bila je dobro skrivena. Nakon nekoliko minuta, muškarci su se vratili na palubu. Hitro su se pridružili svojim drugovima. Izbrojila sam deset mačeva i jednako toliko noževa. Pokušala sam ostati smirena ili u najmanju ruku hiniti mirnoću.

»Hvala vam, gospodine«, kapetan je ponovno salutirao. »Dobro služite Kini«, odgovorio mu je Robert.

Nakon što su se vojnici povukli, osjećala sam se kao da ću pasti s broda.

»Hulje«, protisne Robert. »I dalje nameću poreze na našu robu. Pottinger to mora doznati. Ponovno ću mu pisati. Jesi li dobro, Mary?«

Kimnula sam. »Pretpostavljam da nemaš čašicu konjaka?« pitala sam ga.

»Draga moja, to je inozemna roba.« Nisam mogla obuzdati smijeh.

»Nabavit ćemo žestoko piće od pet vrsta žitarica prvom prilikom.«

Wang se pobrinuo za nosiljke u kojima će nas prenijeti kroz Hang Chou Fu, kako bismo se na drugom kraju maloga grada ukrkali na drugi brod. Mislim da je našem lađaru bilo drago što ga napuštamo. Jasno, nakon vojničkog posjeta svi smo bili potreseni, a da su ih više od nameta zanimali ljudi, prokockali bismo život. Nije to bilo ni prvi ni posljednji put da nam se posrećilo.

Naše je sljedeće odredište bio Hui Chou Fu koji se nalazio prilično daleko, udaljen više od tisuću i petsto *lia*. Robert je Sing Huu dao zadatak da iskrca našu prtljagu i da je sigurno preveze do novog broda.

»Čuvaj se lopova«, upozorio ga je, oprezno motreći mnoštvo ljudi, »a kad odemo, još jedanput nagradi lađara.«

Sing Hu je organizirao nekoliko nosača i primio se posla. Wang je za to vrijeme otišao naprijed kako bi dogovorio najam novog broda. Na novom brodu neće biti potrebe za podmićivanjem jer ćemo se ondje pojaviti kao ugledni Kinezi. Ondje nas nitko neće poznavati.

Iz nosiljke sam primijetila nekoliko pogleda upućenih u mojem smjeru, baš kao što bi u Engleskoj loše odgojeni bacili pogled na otmjenu kočiju u prolazu. Međutim, drugi oblik pozornosti nismo privukli — naše su se krinke stopile s okolinom. Na to sam se upitala u što bih se sljedeće mogla upustiti. Hoću li se zaustaviti i kupiti okruglice od soja sira koje su pržili uz cestu? Hoće li mi u krčmi poslužiti piće ako uđem sama? Kako će mi se obratiti ako to učinim? Što obično čine kineska gospođa okružena robom žarkih boja izloženom na tržnicama i mirisima koji dopiru zrakom?

Priznajem da sam osjećala uzbuđenje zbog toga što smo bili jedini bijelci u krugu od tristotinjak kilometara ili više. Još me više ushitilo što ne privlačimo pozornost. Zapanjila sam se kad su prošle tri uglađene Kineskinje i plaho se naklonile Robertu zbog njegova uzvišena položaja, a kad bi znale da su samo metar od barbarskog *bong-mou-jina*, užasnule bi se i pobjegle vrišteći.

Prisjetivši se sivog Londona i svih ograničenja, nasmiješila sam se razmišljajući o novostečenoj slobodi. Kuća u Gilston Roadu nije bila drugo doli zatvor. Stegnuti korzeti na koje sam nekoć bila navikla sputavali su me poput lijesa. Opijena pustolovnim duhom i ne mareći za opasnosti, sažalila sam se nad svojom sestrom koja je još bila u Londonu i nasmiješila se razmišljajući o sebi, muškarcu u Hang Chou Fuu.

Naš je novi brod bio mnogo veći od prethodnoga i s nama je plovilo još desetak putnika. Kad smo stigli u пристаниšte, Wang se derao na lađara i molio ljude oko sebe da priznaju da traži previše. Međutim, pokazalo se da je to jedini brod koji plovi za Hui Chou Fu u sljedećih tjedan dana, a s kojim nećemo morati presjedati u

Wai Pingu ili Che Kiangu (a znali smo da je ondje utvrđen granični prijelaz) te nismo imali mnogo izbora. Kabine koje su nam dodijelili bile su skućene, a teretni je prostor bio toliko krcat da su višak prtljage morali odložiti u naše sobe.

Vidjevši Robertovo ruho, lađar se premišljao oko soba koje nam je dodijelio. Duboko se naklonio, kao što priliči, i preko mene se obratio Robertu. Ispričao se i poručio da se nada kako njegove skromne kabine nisu suviše priproste. Nije snizio cijenu. Robert je dostojanstveno kimnuo. Pristao je na tražen novčani iznos. Doduše, kasnije sam sa sigurne udaljenosti načula kako se drugom lađaru hvali bogatim putnicima koji će ploviti njegovim brodom te velikim iznosom koji su platili za plovidbu. Htjela sam se požaliti, no Robert me spriječio.

»Moramo sve hladnokrvno podnositi i nikada se ne uzrujavati«, savjetovao me. »Pažljivo ćemo birati bitke, Mary, a nema ih smisla voditi zbog malih novčanih iznosa.«

Imao je pravo. Mogli bismo izgubiti mnogo više od nekoliko novčića.

U kabini smo popili piće od pet vrsta žitarica. Svatko je popio jedan gutljaj iz grube pljoske koju je kupio u krčmi u pristaništu. Suze su mi navrle na oči.

»Stigli smo dovde«, nazdravio je Robert. »Dugačak je put pred nama.«

»Stigli smo«, odgovorila sam.

Prije isplivljavanja smo provjerili jesu li sve naše stvari na broju. Robertove plitice s biljkama posložene po dijelu palube bile su živopisan prizor. Kutije sa sjemenkama i lukovicama pohranjene su u potpalublje. Kad smo se već uvjerali da je sve na svojem mjestu, Wang je donio vijest da je na brodu još jedan mandarin, koji će putovati s nama, smješten u prednjem dijelu brodice. Stali smo kao ukopani.

»Ako nas netko može razotkriti, to je drugi mandarin«, prošaptao je Robert. »To bi moglo biti previše za nas, suviše opasno.«

Klonula sam u stolac, koljena su mi popustila. Možda je ovaj brod veći od onog kojim smo ležerno doputovali iz Ning-poa, no sobe su bile skućene.

»Koliko će mandarin putovati brodom?« ispitivao je Robert Wanga, koji je otišao vidjeti može li saznati odgovor. Pomislila sam kako je čajanka sa skupinom mandarina u kući dr. Changa u Ning-pou jedno, no sasvim je druga stvar pod krinkom danima putovati u blizini ljutog neprijatelja.

»Putovat će s nama oko tjedan dana«, obavijestio nas je Wang za minutu-dvije. Upoznao se s mandarinovim slugama.

»Onda znamo što nam je činiti. Morat ćemo se iskrcati«, uzdahnio je Robert. »Nema nam druge. Njegova je kabina suviše blizu. Imali smo zlu sreću. No ni Bertie ne bi u ovom ustrajao.«

Složila sam se. Ovdje nam prijeti mnogo veća opasnost nego što bi nas mogla snaći ako pronađemo mjesto na drugom plovilu, a ne možemo ga jednostavno natjerati da ode.

»Potrajat će nekoliko dana dok pronađemo drugi brod, no to je sve«, Robert se pomirio s činjenicama. »Dobijesa. Jednostavno ne smijemo privlačiti pozornost. Pronaći ćemo smještaj negdje izvan ruke.«

Posegnuo je za svojom bilježnicom, a ja sam krenula spakirati nekoliko predmeta koje sam izvadila nakon dolaska.

Izašli smo iz kabine i krenuli kroz tijesan hodnik. Već sam razmišljala o tome da moramo pronaći sobe u dijelu grada koji je najdalje od garnizona. Vojnici su me prestrašili. No nikad se ne zna kada se sreća može okrenuti u vašu korist. Kad smo se spremali okrenuti i krenuti stepenicama, odjednom smo zastali. Iz soba u prednjem dijelu dopirao je opor zadah. Prepoznali smo miris i zaustavili se.

»Opijum«, prošapta Robert. »Jesu li ono njegove odaje, Wange?«

»Jesu, gospodaru.«

Mandarin je bio uživatelj opijuma — ovisnik. To je bila odlična vijest.

* * *

Robert nam je dao znak da se vratimo u napuštene odaje i razmatrao je što možemo učiniti u novim okolnostima. Car je naredio da svi Kinezi moraju prestati pušiti opijum. Prema zakonskim propisima, mandarin ovisnici neće izgubiti samo svoje namještenje, nego će izgubiti i sve položaje i privilegije koje uživa njihova obitelj. Prema tomu, čini se da je mandarin u prednjem dijelu broda odmetnik. Mogao bi ostati bez svega, kao i mi. Poslali smo Wanga da sazna što više informacija.

»Dobro. Možda možemo ostati«, polako reče Robert. »Nisam nikada mislio da ću postati ucjenjivač, no ako do toga dođe, učinit ću to. Uostalom, ako je ovisnik o opijumu, teško će biti pri zdravoj pameti pri obavljanju dužnosti. U najmanju ruku, neće nas dovesti u toliku opasnost kao izbjegavanje garnizona u Hang Chou Fuu. Što kažeš, Mary?«

Ja sam se složila.

Kasnije smo otkrili da se mandarin zamalo iskrcao kada je čuo da ćemo putovati brodom. Naposljetku, visokopozicioniran dužnosnik kao što je Sing Wa sigurno bi poštovao carev dekret. Međutim, Wang je sve vješto izveo, upustio se u razgovor s mandarinovim slugama i prikazao Sing Waa kao liberalnog čovjeka kad je o opijumu riječ. Bolje je da on ostane, nego da netko drugi zauzme njegove odaje. Štoviše, okolnosti su se okrenule u našu korist.

Kad smo odlučili putovati s odmetnikom, a čini se da je i odmetnik odlučio putovati s nama, unatoč svim dvojabama, isplovili smo sa samo sat vremena zakašnjenja. Kada se broдика udaljila od grada, Robert je primio neočekivan poziv u mandarinove odaje.

»Očito je sišao s pamet!« kleo je Robert. »Što smjera?«

No pokazalo se da je mandarin prije odlaska iz grada naručio da mu dostave obilnu večeru i samo ju je htio podijeliti s nekim. S obzirom na to da smo se uglavnom hranili rižinim kondijem, koji bismo nadopunili mesom, povrćem i čajem iz naših zaliha, Robert se pomamio za raskošnijim i ukusnijim objedom. Uostalom, moglo bi biti neobično ukoliko odbije. Naš suputnik, hedonist u svakom pogledu, odabrao je pečenu patku i ostale raskošne specijalitete — svinjske okruglice sa šljivama i pečeno povrće u umaku od graha.

»O čemu ćete razgovarati?« pitala sam Roberta dok se pripremao.

Slegnuo je ramenima. »Cijeli je dan pušio«, neopterećeno reče. »Mogu slutiti kakav ćemo razgovor voditi za večerom. Uostalom, Kinezi ne razgovaraju o privatnim stvarima. Bit će u redu. Uz posredovanje njegovih slugu i Wanga, uspjeh ćemo se sporazumjeti.«

Kad se smračilo, jela sam sama i bezvoljno žlicom grabila rižin kondi, znajući da će Robert na drugom kraju broda mnogo bolje proći. Kad sam večerala, počela sam čitati preveden odlomak iz *Ch'a Chinga, Knjige o čaju*. U njoj je prikazana povijest čaja u Kini, puna nevjerojatnih priča i uzbuđenja. Bila sam umorna. Svjetiljka je treperila i naprezala sam oči, no odlučila sam ostati budna dok se Robert ne vrati. Vratio se kasno i bio je veseo.

»Dakle ne moramo još skakati s broda?« provjerila sam.

»Jedva sam ondje disao«, hihotao se. »Bit će pravo čudo ako izađe iz sobe prije nego što stignemo u Che Kiang.«

Mogli smo odahnuti.

Na putovanju smo plovili uz mirne gradove: Se Mun Yien, Yen Chou Fu i Wai Ping. U svakom su se naselju uz brod sjatili prosjaci koji su tražili milostinju. Lađar bi im uvijek dao rižu, a nakon toga bi još nekoliko kilometara hodali uz bok broda dok se ne bi uvjerali da neće dobiti više hrane. Činilo mi se lijepom gestom što im je lađar uopće dao milostinju.

Robert je usput skupljao sjemenke bora. »*Cryptomeria japonica*«, izjavio je. Također je uz obalu pronašao različite palme, cvjetove i mahovine. Lađar je imao strpljenja za njega, udovoljavao je neobičnim zahtjevima i čekao da Robert skupi ono što ga zanima. Često smo se zaustavljali kako bismo se okrijepili u krčmama, a slutim da je za to lađar od gazda dobivao naknadu. Pokazalo se da je Robert točno procijenio našeg prijatelja mandarina, koji ni u jednom mjestu nije izašao, već bi naručio da mu se večera donese na brod. Pladnjevi koje su donosili bili su do vrha puni egzotičnog povrća s nešto svinjetine i pačetine, što su mu očito bila najmilija jela. Skicirala sam ga u bilježnici poput paše na divanu prekrivenom svilom, s lulom za opijum u rukama. Robert se previjao od smijeha.

»Njegova je kabina poput naše«, ismijao me, »nema ondje satenskih jastuka. A on je prilično suhonjav.«

No meni je bilo draže zamišljati raskošnog mandarina, punašnoga i tajanstvenoga, kako povlači dimove svog *kong si paka*. A sudeći prema njegovoj hedonističkoj prirodi, znao je od svega odabrati najbolje.

Kad smo zaplovili na zapad, pojavili su se čempresi, a Robert je skupljao sjemenke i primjerke za herbarij. U vrtu jedne krčme pronašli smo prekrasno, staro drvo i otuđili sjemenje. Robert ga je nazvao »žalosnim čempresom«, a bio je prilično drugačiji od ostalih čempresa koji su rasli oko nas. Sada sam već točno znala kako treba obraditi takvo sjemenje, a Robert me zadovoljno promatrao dok sam ga čistila i sušila, a ovaj put je on meni pomagao zavezati vrećice konopčićem.

Tako je sve dobro teklo dok nismo stigli do Che Kianga. Robert je provjerio bilješke i obznanio da je prema svim izvještajima grad dobro utvrđen.

»To je vojno uporište«, reče. »Ondje se nalazi veliki garnizon. Rado bih ga vidio ako je moguće.«

Koraćao je po kabini, nanovo provjeravao svoju odoru, a zatim nemirno gledao kroz prozor. Neprestano je razmišljao o opasnostima.

»Mary«, naposljetku reče, »ako nas pronađu, ako mi se što dogodi, znaš kako ćeš pobjeći odavde, zar ne? Uputi se u Ning-po. K Bertieju. Pomoći će ti svaki katolički svećenik kojeg sretnoš na putu. Pronaći ćeš katoličku misiju u Hang Chou Fuu, a i u Yen Chou Fuu. Ne brini se za mene. Samo izvuci živu glavu.«

Ganula me njegova brižnost pa sam odložila knjigu.

»To neće biti potrebno«, rekoh. »Uvjeren sam. Uostalom, ako umjesto tebe uhvate mene, svakako očekujem da me dođeš spasiti, znaš. Ne prihvaćam junački stoicizam. Nema onog >spasi se ako možeš<, g. Fortune.«

Robert se nasmijao. »Razumije se«, reče. »I neću štedjeti streljivo, Mary. Ipak si ti dama.«

Budući da je kanal bio glavni plovni put za svu robu, većina se naselja nalazila u blizini, a putujući u grad prošli smo pokraj mjesta na kojemu se očito nalazilo glavno vojno središte na tom području. S jedne se strane nasipa smjestio grad, s manjim kanalom podalje od glavnoga plovnog puta. Robert je stajao na palubi i pokušavao što bolje promotriti vojarne. Nalazile su se barem pola kilometra dalje i činilo mi se da su veće nego što je očekivao. Zamolio je lađara da se približi pod izlikom da je izdaleka vidio zanimljive biljke, a on je po običaju pristao. Poput mnogih koje smo susretali, zaslijepio ga je novac i želio je Sing Wau biti na usluzi.

Wang je otišao po posudu za biljke, a vječno strpljivi lađar je čekao. Bilo je jasno da u prirodi oko nas nema ništa novo i drugačije zbog čega bi se vrijedilo zaustaviti pa sam nervozno koračala kabinom. Robert se uputio u izvidnicu, popeo na brijeg koji se nalazio s jedne strane vojarne i naredio Wangu da ponegdje uzme sadnice. Sa svojeg sam položaja primijetila da Wang čupa korijenje biljaka koje mu je Robert pokazao, no Robert se zbog toga nije uzrujavao. Nestali su mi s vidika, nije ih bilo dobrih dvadeset minuta, a ja sam se molila da ne budem prisiljena poslušati Robertov savjet i bježati u Ning-po ako ga zarobe. Priznajem, iako sam se ranije hrabro držala, laknulo mi je kad se ponovno pojavio i bezbrižnog izraza lica uputio prema brodici. Slutila sam da će kad stignemo u Che Kiang, kineskom trgovcu u Ning-pou ponovno uputiti čudnovatu narudžbu. Samo nekoliko stotina metara od kineskih vojarni šetao se Englez, a nitko ga nije zaustavio.

»Svaka ti čast, Roberte«, potihom sam rekla, ponosna na njega.

Kad se vratio u kabinu, lijeno sam otvorila kutiju za prenošenje biljaka koju je Wang položio na stol. U njoj je ležalo četiri ili pet malih biljaka koje je toliko osakatio da će uz malo sreće jedva preživjeti sat-dva. Primila sam primjerke u ruke i provjerila jesu li vrijedni spašavanja. Robert nije ni pogledao što radim.

»Još malo«, reče. »Uspio sam se približiti, Mary. Sve sam vidio.«

Sjeo je za stol napisati izvještaj, a ja sam ga ostavila na miru.

U Che Kiang su ponovno pretražili naš brod. Kad su vojnici stigli, čitala sam knjigu i zataknula svezak za pojas hlača. Ovaj su put ušli u svaku kabinu na brodu i sve detaljno pregledali, ali ne dovoljno detaljno da otkriju lažno dno Robertova putnog sanduka u kojem je, otkrila sam, skrivao engleske predmete koji bi ga mogli inkriminirati. Svi smo ustali i promatrali dok nisu obavili posao. Tada se časnik na dužnosti s poštovanjem naklonio Sing Wau, koji je zadržao njegov pogled, a onda su krenuli u druge kabine. Prema meni su se ponašali kao da me nema.

Kad su otišli od nas, vidjela sam da se sluga uživatelja opijuma naklonio kapetanu i uručio mu malu vrećicu s novcem. Tada je Wang zatvorio vrata, a vojnici su uskoro napustili brod. Utješilo me što ih se može podmititi.

»To je posljednji korak«, uzvratila Robert. »Potkupit ćemo civile ako bude potrebno, ali ćemo izbjegavati plaćanje vojsci dokle možemo. Ako se namjerimo na krivog čovjeka, mogli bismo mu se zamjeriti i onda smo gotovi.«

Imao je pravo. Kineska je vojska na zlom glasu po okrutnosti, a kazne su nemilosrdne, bilo da je riječ o običnim ljudima ili mandarinima. Neće svaki vojnik pristati na mito. Donekle nam te

grozote idu na ruku jer nas naši pomagači, poput lađara ili naših slugu, vjerojatno neće predati vlastima zbog straha za sebe i svoje obitelji. Najvažnije je, govorio je Robert, dobro podmazati dlanove i pustiti da ostatak za nas odradi jeza koju Kinezi osjećaju prema vlastitom pravosuđu. U Engleskoj bi čovjeka nagradili za otkrivanje podataka, no u Kini bi i nenamjerno pomaganje strancu nesretniku navuklo smrtnu kaznu za vrat.

Kao što obično biva nakon odlaska vojnika, pozabavili smo se vlastitim nevoljama. Trebali smo prijeći još mnogo kilometara, a tog smo poslijepodneva pristali u Che Kiangu i spremali se ondje prenoćiti.

Htjela sam se odmoriti pa sam pomislila da bismo te večeri mogli naručiti objed u kabinu. U blizini je bilo mnogo krčmi. Tada smo otkrili da su Sing Huovi prijestupi postali ozbiljniji.

Novac smo nosili nanizan na nitima jer je radi toga kovan s rupom u sredini. Nosili smo pretežno srebrne novčiće koje je Robert držao kod sebe ili skrivene u prtljazi. Međutim, imali smo nekoliko niti s brončanim novčićima za manje kupovine, a njih smo držali u kutiji u kabini. Tog je poslijepodneva Robert krenuo izvaditi nit s novčićima kako bi naručio večeru i kupio potrepštine. No kada je otvorio kutiju, primijetio je da niti nisu jednake te da su dvije ili tri »potkresane«. Metal je na rubovima novčića bio stanjen, a nizovi nejednoliki, što bi svaki trgovac odmah primijetio. Od otkinutog su se metala mogli izraditi novi, cijeli novčići, no ostatak je izgubio na vrijednosti i bio gotovo bezvrijedan. I Wang i Sing Hu znali su gdje držimo nizove s novčićima, a budući da je za to očito trebalo nekoliko dana, znali smo da su samo naši sluge imali priliku izvesti lopovluk. Razgovarali smo o tome, a onda ih obojicu pozvali u kabinu, ostavivši otvorenu kutiju s novcem na stolu.

Wang je stajao uspravno, isprsio se i bistro gledao. Sing Hu se ponašao poput psa, pogled je uperio u pod i pogrbio leđa. Nije bilo dvojbe tko je krivac. Jedno je ukrasti nešto hrane, no sasvim je drugo polakomiti se za novcem i Robert je to smatrao ozbiljnim prekršajem.

»Nedostaje nam novac«, rekao je Robert, a Sing Hu se odao izjavom da nije dirao novac i oštetio ga.

Robert nije rekao da je novac oštećen, spomenuo je samo krađu.

Da sve bude gore, nismo samo mi provjeravali zalihu novca nakon dolaska u grad. U tom je trenutku na naša vrata pokucao lađar, srdito otvorio vrata i zgrabio Sing Hua za vrat. Na to je nastala takva strka da su svi u blizini pojurili vidjeti što se zbiva (osim, razumije se, našeg ljubitelja opijuma) i u kabinu su se nagurali brbljavi putnici i posada. Kad smo razdvojili muškarce, lađar je tvrdio da ga je Sing Hu ranije tog dana zamolio da mu srebrni novčić promijeni u brončane, no kad ga je htio potrošiti, otkrio je da ne vrijedi. Sing

Hu je urlajući tvrdio da nevaljali srebrni novčić nije njegov te ga lađar nepravедno optužuje nakon što je bezvrijedan novac pronašao drugdje. Nitko mu nije povjerovao.

Robert je odmah preuzeo stvar u svoje ruke. Moram priznati da se dobro postavio. Potjeravši sve iz kabine, rekao je da će osudu izreći na jedinom mjestu gdje svi tomu mogu svjedočiti i poveo

okupljeno mnoštvo na palubu. Sjedeći na bačvi i razmišljajući, Robert je ispitao obje strane poput prekaljenog suca.

»Sing Hu je moj sluga i ja ću ga kazniti«, obznanio je, vraćajući lađaru novac. Sing Huu je poručio da će mu taj iznos malo-pomalo oduzimati od nadnice.

Robert ga je odlučio osobno izbičevati. To nije umirilo lađara. Bio je bijesan i htio se sam osvetiti, no Robert se nije dao pokolebati. Lađar se dosad činio kao razuman čovjek. Doduše, sve dok nije našem slugi skočio za vrat. Sada se šunjao po rubnom dijelu improvizirane sudnice.

»Dočepat ću ga se ja kad-tad«, prezrivo je dobacio.

Ne zamjeram Robertu što je poduzeo drastične mjere. Sing Hu je mogao upropastiti cijelu ekspediciju neprijateljstvom koje bi zbog lopovluka navukao na sebe. Zbog toga Robert nije mogao olako prijeći preko toga, premda je kazna koju je odabrao za moj ukus bila suviše staromodna. No nije se mogao pouzdati u drugi autoritet osim vlastitoga, a kazniti ga je mogao samo surovom pravdom.

Sing Hu je stajao okružen svjetinom dok se Robert pripremao, namrgođen i čeličnog pogleda. Kad je Sing Hu vezan stao na mjesto, dvadesetak je puta improviziranim bičem zamahnuo po njegovim golim leđima. Krv mu je potekla niz noge, a zapomaganjem je budio sažaljenje. Skupina prolaznika sjatila se oko broda, radoznalo promatrajući što se zbiva. Robert mu je naposljetku u rane utrljao sol kako bi spriječio upalu, a Sing Hu je, dakako, još jače urlikao. Prljava je krv kapala na drveni pod, a Sing Huovo se lice grčilo od bola. Miris je dopro do mene — vonj znoja, krvi i trpkog straha. I mokraće, jer kad su ga pustili, Sing Hu se srušio na tlo i nije se više mogao obuzdati. Naizgled podla svjetina kao da se veselila prizoru koji se našao pred njezinim očima. Kad je pravda zadovoljena, ljudi su se polako razišli. Ja sam pak osjetila kako mi se želudac okreće i da gubim svijest. Pomislila sam da će mi pozliti. Tada mi se smračilo pred očima i nisam više znala da sebe. »Što li će misliti o meni?« prostrujalo mi je kroz misli dok sam padala na pod.

Kad sam se pribrala, ležala sam na krevetu. Robert je sjedio kraj mene. Brod je plovio i otišli smo iz grada. Proklinjala sam samu sebe što sam tako gadljiva u usporedbi sa svojom sestrom. Jane je tako izdržljiva. Ona ne bi pokleknula. Morala sam uložiti više truda.

»Nisam mislila da sam toliko slaba«, rekla sam, osjećajući da mi se grlo osušilo.

Robert mi je dodao malenu šalicu čaja, ja sam se uspravila da je popijem.

»Zaboravio sam da si ipak dama«, reče. »Trebao sam te zamoliti da odeš.«

»Je li Sing Hu dobro?«

Robert kimne. »Morao sam biti čvrste ruke«, krenuo je kao da se opravdava za svoje postupke, no odmahнула sam rukom da stane. Nema potrebe za tim.

»Dobro si učinio«, odgovorila sam. »Kao i uvijek.«

Te sam noći ponovno usnula. Vratila sam se u djetinjstvo. Skrivala sam se, igrala sam se i sklonila u mamin kredenc s posuđem. U ustima sam okusila kruh i mast, kao da sam netom doručkovala pa mi se okus još topio u ustima. Provirila sam van i vidjela oca u kuhinji, na koljenima je držao Jane i devetao je. Koža joj se od udaraca zažarila, a ona je šutke trpjela dok je on žestoko zamahivao. Pogled joj je plamtio od bijesa, piljila je ravno u ormarić kao da zna da sam ondje. Što želi od mene? Što? Probudila sam se oblivena znojem, nesigurna je li to stvarno sjećanje ili samo

izmišljen san. Stezalo me u utrobi i osjećala sam užasnu krivnju. Imala sam dojam da sam kriva, da Jane prima udarce kako bi mene zaštitila. Bila sam tek dijete.

* * *

Što sam dalje odmicala od doma, sve sam jasnije shvaćala da se tate nisam toliko dobro sjećala. Izjedala sam se ležeći u postelji. No ako je bio toliko zao, kako ga je majka mogla voljeti, a ipak se veseliti što ga više nema? Ne može se reći da je gubitak roditelja nešto neobično, no svejedno me kopkalo što mi je promaklo nešto toliko zagonetno. Ljudi koji bude tako proturječne osjećaje zasigurno su vrijedni truda, govorila sam sama sebi. Znala sam da me Jane veoma voli. Bez obzira na to sjećanje koje ne mogu prizvati, kao odraslu me ženu zaštitila u trenutku kada mi je lako mogla okrenuti leđa, a svejedno sam je ljutila i teško je sa mnom izlazila na kraj. Što će moj sin misliti o meni? Jadan moj Henry. Njegova je majka daleko, a moglo bi se reći da ni Williama nema. Nisam se mogla oteti dojmu da smo i Henry i ja zaslužili bolje od ovog što nam je dodijelila sudbina. A možda i Jane.

Zapalila sam lojanicu pored kreveta, izvukla bilježnicu i istrgnula jedan list.

»Draga Jane«, napisala sam. »Pišem ti iz kineskog podneblja. Želim ti reći da često mislim na tebe. Želim ti reći, premda nam nije običaj takvo što govoriti, da te veoma volim. Uvijek si bila uz mene. Hvala ti.«

Bugačicom sam osušila tintu i presavila papir. Zamolit ću Roberta da to pošalje prvom prilikom.

Nakon još četiri dana putovanja, naš se prijatelj mandarin iskrcao u malome selu iza Che Kianga, a sa sobom je ponio polovicu brodskog tereta. Stajala sam na palubi i zaprepaštena promatrala kako sluge na palubu dižu tri lijesa. Natovarili su ih na kola, a Wang mi je objasnio da će mandarin mrtvačke sanduke otpratiti do posljednjeg počivališta njegove obitelji, koje se nalazi u blizini. Kineske obitelji dostavljanje lijesa ne smatraju hitnim, a katkad se to putovanje odgađa godinama. Kineski su običaji u tom pogledu slobodniji od naših.

Otkrila sam da ljesove često uopće ne ukapaju, nego ih polože na zemlju na ledini u vlasništvu obitelji. Mandarin se možda tek sada uputio na putovanje koje ga tišti mjesecima, možda čak i godinama. Ja pak nisam ni slutila da spavamo toliko blizu njegovih pokojnih rođaka, položenih točno ispod naših odaja. Da sam znala, uvjerena sam kako ne bih tako spokojno snivala. Nije ni čudo što sirotom čovjeku nije bilo do druženja i što je vrijeme provodio omamljen, u samoći.

Dok je mandarin odlazio, primijetila sam da se Sing Hu mota po pristaništu, a osim što je kupovao lisnato, zeleno povrće za naš konđi, činilo mi se da ovdašnjim seljanima prodaje malu vrećicu riže. Prepredeno je pogledao u mojem smjeru, sigurno u nadi da neću prozreti kakvu transakciju obavlja. Ta je riža bila naša ili lađarova, jer ni Sing Hu ni Wang nisu nosili vlastitu hranu. Nakon nekoliko razmijenjenih novčića, izbila je još jedna svađa. Nisam mogla razabrati je li razmirica nastala zbog cijene ili zbog neizvrćenog iznosa. Wang, koji je stajao kraj mene, samo je uzdahnuo.

»Ne želim«, reče, bacajući pogled na Sing Hua ispod nas. »Zbog njegovih nedjela, netko bi nas mogao ubiti. Ne želim nastradati.«

Zaključila sam da Wang ima pravo. Robert ga je kasnije zatekao dok je u teretnom prostoru pakirao svoje stvari, spremajući se da ode. Robert je bio prisiljen još jedanput ga potkupiti, obećavši mu dodatan iznos nakon završetka putovanja.

Ja sam ipak smatrala da je Sing Hu beznadan slučaj. Činilo se da ništa ne može popraviti njegovo ponašanje. Jednostavno bi prihvatio kaznu koja mu je dodijeljena i bez obzira na to potajice bi nastavio prodavati robu. No mi smo odlučili riskirati. Morali smo zadržati obojicu sluga, ostali oni uz nas zbog privrženosti, povjerenja ili novca. Sing Hu je znao našu tajnu i zbog toga je morao ostati. Međutim, Robert je zaključao kutiju s novcem i sakrio ključ. Na Wangovo i lađarevo veselje, bilo je jasno da smo izgubili povjerenje u Sing Hua, iako ga nismo otpustili.

Dalje prema zapadu, Robert je pronašao nekoliko vrsta zimzelene božikovine koja nas je gadno izgrebla dok smo rezali primjerke za herbarij.

»Ovo nije pravo doba za bobice«, zamijetila sam.

Robert je kimnuo. Grane koje smo uzeli bile su trnovite i zelene, neke su na rubovima imale izbljedjele ili žućkaste listove. Nije bilo ni trunke crvenila.

»Što misliš, gdje ćemo ove godine proslaviti Božić?« Razmišljala sam dok sam reznice pažljivo odlagala u košaru. Možda je blagdan bio daleko, no ipak smo se u tom trenutku bavili božićnim ukrasima.

»U crkvi svetog Bartolomeja u Kensingtonu«, našalio se Robert.

U tu smo crkvu obično odlazili slušati božićne pjesme. Zbor je bio na dobrom glasu, a Jane je voljela sve što je imalo veze s Božićem pa bismo uvijek i onamo otišli, povrh mise u crkvi sv. Marije koja je bila bliže našoj kući. Činilo se da ćemo ove godine, kao i prethodne, propustiti ljupke melodije u prohladnom transeptu. No možda ćemo barem imati božikovinu.

Ogrebavši se, Robert je opsovao pa se ispričao. Grmlje nas je zavaralo te sam i ja imala nekoliko crvenih, točkastih ogebotina. Kožu smo namazali lavandinim uljem da brže zaraste, a brod je danima odisao opojnim mirisom dok su ogebotine od božikovine polagano zarastale.

Kako smo se više udaljavali, krajolik je postajao brdovitiji, a oko nas se širilo ozračje propadanja. Na brežuljcima su stajale napuštene pagode, jedne više, a druge manje trošne. Neobičan kraj. Činilo se da mnoge obitelji na području između Che Kianga i Kiang Nana imaju svoja ukopišta. Imala sam dojam da putujemo zemljom mrtvih. Neki su ljesovi ležali na tlu, a toliko su dugo stajali na mjestu da su ih obrasli isprepleteni grmovi divljih ruža, kao da je zemlja krenula u susret mrtvima koje je trebalo pokopati ispod njezine površine.

Nikada nisam voljela jezive priče ni duhove. Robert nije imao takvih tegoba, a očito ga je oraspoložila pomisao na dobre priče iz zagrobnog života. Trudio se privoljeti me da se uživim, prvo prizivajući duh Hamletova oca, a onda pričom o obitelji Borgia. U sumornom i mračnom krajoliku s uokolo razbacanim ljesovima, postala sam razdražljiva.

»Nemoj, molim te«, preklinjala sam ga, poput desetogodišnjakinje, dok smo u sumrak prije večere hodali po brodu. »Roberte, plašiš me.«

»Pa sigurno ti je drag smrtonosan pakt na kraju *Romea i Julije*? Mislio sam da će ti se to svidjeti, Mary.«

»I sviđa mi se. Ali duhovi iz zagrobnog života...« stresla sam se pokazujući koliko se toga grozim.

»Dakle uznemirilo bi te kad bi koji od onih ljesova zaškripao, polako se otvorio i kad bi se uspravio kostur glavešine dinastije? Mary, Mary«, zadirkivao me, govoreći dubokim i teatralnim glasom.

Kada je prstima zatapkao po mojem ramenu, odgurnula sam ga i, sramim se priznati, nisam uspjela suspregnuti vrisak.

Nakon toga sam nekoliko dana provela na brodici, odbijajući Robertov poziv da mu se pridružim u blagotvornoj šetnji uz obalu. Ako odem s broda u pokretu, činilo mi se, mrtvi će me šćepati za gležnjeve. Postala sam razdražljiva i ponovno sam razmišljala o domovini, kao da obuzeta razmišljanjima pokušavam pronaći smisao u svemu što se dogodilo.

»Prije odlaska, svojem sam ocu kupio mramorni nadgrobni spomenik«, povjerio mi se Robert jednog dana. »Visok je gotovo četiri metra. Kad sam ga naručivao od klesara, pokušao mi je prodati manji. Rekao je da je moj otac bio samo sluga. Htio sam da njegov grob bude označen onako kako mu priliči. To je najmanje što sam mogao učiniti. Naučio me svemu što znam. Jedino me on podučavao. Sve sam ostalo naučio na vlastitim pokušajima i pogreškama.«

Pretpostavljam da smo oboje mnogo razmišljali o domovini.

Nakon sumornog tjedna, krajolik se polako razvedravao, a rekla bih da se i hrana popravila. Brda su bila manje neuredna, postajala su veličanstvenija, pa sam izašla iz sobe i sjela na palubu kako bih uživala u krajoliku. Robert se ispričao za djetinjaste šale u zemlji mrtvih i ponovno me pozvao da prošetamo stazom uz rijeku. Razgovarali smo satima. Prisjećali smo se dana u Hong Kongu i vremena koje smo proveli u Ning-pou. Dana kad smo obrijali glave i postali Kinezi. Razgovarali smo o engleskoj hrani koja nam najviše nedostaje (samo slatka i kremasta jela, primijetili smo), o krevetima s pristojnim plahtama na kojima bismo se mogli naspavati. A najviše smo se zaželjeli kupanja u emajliranoj kadi, s vrućom vodom i sapunom. Kakve li divote!

»Sapun od kopriava«, zaključila sam. Moja je služavka kupovala nježan sapun od kopriava u ljekarni u Chiswicku. Nakon kupke, put bi mi bila svijetla i glatka poput alabastera.

Jednog smo dana čavrljali, a Robert je na moje zaprepaštenje spomenuo Williama. Sada mi se činilo da se moj život u Londonu, sa svim nepodopštinama, dogodio u nekom drugom životu. Možda se zbog udaljenosti koja nas je dijelila od Engleske Robert ohrabrio za takva pitanja.

»Zašto si se upustila u takvu vezu?« upita. »Nisam to nikada shvatio.«

»Teško mi je prisjetiti se«, priznala sam mu sa smiješkom. »No nije tako strašno biti nečija ljubavnica. Nitko nije prezreo Emmu Hamilton zbog ljubavi prema lordu Nelsonu.«

»Druga je stvar biti prezrena«, odgovori Robert. »Poput Byronove žene. Poigravala si se. Poigravala si se s nečim vrlo dragocjenim.«

»Možda je tako u Londonu«, priznala sam. »No nisam toga bila svjesna. Loše sam ga procijenila. Uistinu sam vjerovala da će ostati uz mene. Mislila sam da smo zaljubljeni. No ovdje ipak osjećam da sam se promijenila, Roberte. Imao si pravo. Bila sam tašta i razmažena«, nasmijala sam se. »Vjerojatno sam i dalje tašta.«

Robert se zacerekao. »Pa, vjerujem da dame imaju pravo biti tašte«, reče. »No moram te pitati, koliko bi ih obrijalo glavu, kao što si ti učinila?«

Pomislila sam na gđicu Pottinger iz Hong Konga, na Jane i na gđu Hunter koja se već sigurno udobno skrasila u palači u Bombaju sa svojim ogavnim mužem. Slegnula sam ramenima.

»One su na gubitku«, rekoh. »Draže mi je biti ovdje nego bilo gdje drugdje na svijetu.«

Robert je stao kao ukopan. »Uistinu?«

Na trenutak sam razmišljala. London. Slatke, kremaste poslastice, udobni kreveti i vruće kupke. London i moje prekrasno dijete, a i pohvale kritičara, kad smo već kod toga. Mjesecima sam se opirala odlasku iz grada. Bih li to sada zamijenila za ovu pustolovinu?

»Ne bih ovo mijenjala ni za što«, odgovorila sam. »Predomislila sam se.«

»Doista si izuzetna žena«, dodao je, a ja sam ga počela oponašati.

»Doista izuzetna, gđice Penney«, zadirkivala sam ga, zakoračila sam naprijed držeći ruke iza leđa. »Štoviše, vraški izuzetna.« A on je vatrena pogleda potrčao za mnom na brod.

Sljedećih smo dana polako dolazili na sve veće nadmorske visine, a zrak se činio čišći i rjeđi. Vrijeme je prolazilo i približavali smo se Hui Chou Fuu, a ujutro kad bismo krenuli i navečer prije spavanja, na karti smo pratili gdje se nalazimo.

Čitala sam u potpalublju kad je naše ugodno putovanje prekinulo urlikanje. Kunem se, nešto je zavijalo poput vile koja naviješta smrt. Skočila sam na noge i izjurila van da vidim što se zbiva. Zatekla sam Roberta kako vrišti i skače po palubi. Bila sam izvan sebe. Kakva nas je sada strahota snašla? Uznemireno sam se ogledala oko sebe i vidjela da su svi dobro i da je brod neoštećen. Tada sam shvatila da Robert uopće nije uzrujan. Štoviše, bio je izvan sebe od sreće. Pokazao je prema naprijed.

»Bože mili!« rekao je, smogavši snage da progovori. »Na brdu. Pogledaj, Mary!«

Podigla sam pogled na goru ispred nas, a kad sam shvatila što mi je pred očima, osjetila sam val uzbuđenja koji navire iz utrobe. Na obroncima su ležale prve plantaže čaja. Poželjela sam uskliknuti od oduševljenja, poput Roberta, no bilo bi suludo ponijeti se jednako mahnito. Umjesto toga, zajedno smo stajali na palubi i promatrali, ni jedno od nas nije moglo izustiti ni riječi. Samo tri *lia* od nas, smaragdna su brda prekrile male plantaže čaja.

* * *

»Stigli smo. Stigli smo«, naposljetku je izustio, a ja sam ga primila za ruku i čvrsto je stisnula.

Zemlje čaja prostirale su se pred nama.

Osmo poglavlje

U okolicu Hui Chou Fua proveli smo neko vrijeme. Bilo mi je drago što psi na ulici više ne laju ni na Roberta ni na mene. Zbog prehrane kineskom hranom, sada smo i mirisali poput lokalnog stanovništva. Iako sam katkad poželjela popiti vruću čokoladu ili pojesti *welsh rarebit*¹², navikla sam se na čaj bez šećera i mlijeka, na proljetne rolice, rolice s jajima i kondi, na rezance uronjene u sojin umak s pilećim nožicama i na pečene golubove koje su posluživali cijele, s glavom.

Smjestili smo se u sobe koje je Robert za nas unajmio u obližnjem konačištu. Zaključili smo da bi bilo suviše opasno ostati u gradu. Konačište je bilo bijedno, a ono malo pokućstva bilo je u očajnom stanju, no sobe su bile velike i čiste. Sing Hu nam je kuhao. Spremao je mnogo prihvatljivija jela od presoljenog povrća i masne svinjetine koje smo jeli prve večeri i odmah zaključili da to nećemo ponoviti.

»Voljan sam platiti samo da ne jedemo te splačine«, negodovao je Robert.

Tako je i bilo jer se Robert s vlasnikom dogovorio da će se Sing Hu koristiti kuhinjom za iznos koji je otprilike odgovarao cijeni hrane koja se ondje mogla naručiti. Procijenili smo da će to biti dobro utrošen novac.

* * *

Većinu smo vremena izbjivali. Putovali smo uglavnom na nosilkama od bambusa, koljena i stopala omotali bismo nauljenim papirom kako bi na kiši ostala suha, a glave zaklonili ispod kišobrana bez obzira na vrijeme — kad nije bilo kiše, sunce je bilo nemilosrdno. Putem smo susretali kulije koji su nosili drvene sanduke pune čaja, koje bi na kraju slali u Šangaj, glavnu luku u regiji. Po nesigurnim planinskim puteljcima najbolje je sanduke prenositi na leđima. Na uskim dijelovima staze, muškarci bi se na opasan način sklonili u stranu, kako bismo mogli proći. Bilo je pogubno približiti se rubu planine, no činilo se da ne mare za opasnost.

»Zaboga, život im visi o niti«, zamijetio je Robert, »no bit će da im je to u krvi.«

Mnogo sam kulija nacrtala u bilježnici. Neki su, dok su se odmarali, svoje sanduke s čajem radije držali na dugačkim drvenim štapovima nego ih spuštali na vlažno tlo, gdje ih je mogla upropastiti vlaga. Meni se činilo da su prestari i previše krhke građe za nošenje tako teškog tereta. Činili su mi se tananima poput grančica koje bi odlomio jači povjetarac. Za razliku od Roberta, nisam imala toliko povjerenja u njihov osjećaj za ravnotežu.

¹² Zapečen tost sa sirom rastopljenim u pivu. — (nap. prev.)

Naš je prvi izlet bio na brdo Sung Lo Shan. Bilo je to hodočašće. Visoko iznad ravnica, nalazilo se brdo na kojemu je prema predaji otkriven čaj. Dotad sam pročitala pozamašan dio *Cb'a Chinga* (*Knjige čaja*) pa sam Robertu mogla prenijeti podatke iz svakoga od tri sveska. Neke su legende bile divne. Svidjela mi se priča o osamnaest stabala čajevca koja su se uzgajala samo za cara, kao i podaci o medicinskom djelovanju biljke. Smatralo se da čaj pomaže kod bolesti srca, da je dobar za bubrege i pospješuje plodnost žena. Listovi su se žvakali i stavljali na ozeblina da olakšaju bol. Sve sam to prenijela Robertu, a on je povremeno zapisivao, no samo kad bi procijenio da bi se to moglo iskoristiti u industrijske ili medicinske svrhe.

Upravo je na Sung Lo Shanu Robert napokon pronašao svoju žutu kameliju. Prošli smo pored mnogo plantaža čaja. Većinom su to bila malena gospodarstva od četiri ili pet jutara s ruševnom kućicom u blizini. Robert je pokraj jedne zamijetio vrt s voćnjakom pa smo odlučili stati i pogledati. Gospodarica kuće, vremešna žena lica izbrazdana borama, živjela je s dvojicom sinova i njihovim obiteljima — desetero ljudi stiskalo se na malom prostoru. Prema Robertu su se ophodili kao da je plave krvi, tijekom cijelog su se posjeta držali pogrbljeno i obraćali mu se s »vaša uzoritosti«. Protegnuli smo noge šecujući vrtom, djeca su nijemo i nesigurno stajala u vrsti, zadivljeno promatrajući Roberta.

Tada sam je ugledala. Stajala je sa strane, slučajno je izrasla među šljivama — kamelija sjajnih listova posve prekrivena žutim cvjetovima. Odmah sam je prepoznala.

»Ajme, Roberte«, uzbuđeno sam uskliknula. »Gledaj! Eno tvoje kamelije.«

Usprkos neminovnom veselju, Robert je ostao staložen. Ležerno je pozvao ženu i rekao joj da mu je jedna biljka zapela za oko te bi je njegov tajnik rado kupio. Dogovorili su iznos od dva srebrna dolara. Pretpostavljam da je taj iznos obitelj smatrala pravim bogatstvom, no nije se mogao mjeriti s cijenom koju ćemo postići u Engleskoj. Wang i Sing Hu pod budnim su Robertovim okom iskopali cvijet i položili ga u škripav stari sanduk za čaj koji su im pribavili. Na povratku u konačište, u Robertovoj je nosiljci bila kamelija, a on je koračao uz nju, pazeći da je nosači previše ne njišu. Bio je to nesvakidašnji prizor, nema sumnje.

»Budite oprezni! Oprezno«, razdražljivo je napominjao Robert.

Te smo večeri ostali budni do iza ponoći, uzimali reznice i isprešali cvijet ili dva. Robert je detaljno proučavao biljku, planirao je kada bi mogao dobiti sjemenke. Na brizi je imao i prekrasnu bijelu gardeniju rajskog mirisa, ružu s dvostrukim cvjetovima žutu poput sunca, nekoliko grmova pamuka, koje je pronašao zasađene među čajevcem, bijelu gliciniju i nekoliko patuljastih drvaca koja naposljetku nije zadržao jer se u Engleskoj smatraju pokazateljima lošeg ukusa i bila su izašla iz mode. Zemlja u dvorištu konačišta bila je plodna pa je Robert ondje držao biljke u različitim staklenkama. Tako se zapušteno dvorište pretvorilo u raskošan rasadnik pa je nakon nekoliko tjedana ruševna građevina počela izgledati prilično ljupko.

Najbolje je od svega bilo što su lokalni uzgajivači čaja, na naše iznenađenje, objeručke prihvatili Sing Waa, otvoreno govorili o svom poslu i dopustili nam da posjetimo njihove plantaže i stupimo u prostore gdje se čajevac sušio i obrađivao. Wang je pronalazio gospodarstva koja smo mogli posjetiti, a Roberta je predstavljao kao osobenjaka, imućnog sjevernjaka koji je zaluden

čajem i želi na svojoj zemlji zasaditi plantažu. Kako bi sve prošlo glatko, uvijek bismo ih podmazali kojim srebrnim dolarom.

»*Thea viridis*«, mrmljao je Robert, kao da izgovara molitvu.

Propustili smo prikupljanje uroda na prve dvije godišnje berbe — prve, sitne, dragocjene listove u travnju, koji su postizali nevjerojatne cijene, i drugu, svibanjsku berbu koja čini najveći dio izvoza, obrađenu prije našeg dolaska. Urod koji se ubire u posljednjoj berbi, najlošije kvalitete, za kinesko je tržište i berba počinje uskoro. Oči smo držali širom otvorene.

Sing Hu, koji se već dobro oporavio, bio je dobre volje. Cijeli je dan pjevušio obavljajući poslove. Pokrajina Hui Chou njegov je rodni kraj i priznao je da je lijepo opet se naći na mjestu gdje mu je sve poznato. Tražio je dopuštenje da posjeti nekoliko rođaka koji žive jugozapadno od Hui Chou Fua, ništa dalje od Mo-yuena. To bi potrajalo nekoliko dana pa je Robert odgađao putovanje. Govorio je da će ga pustiti kad se naš boravak približi kraju i kad posao bude gotov. U međuvremenu, Sing Hu se spetljao sa sluškinjom. Jednog smo se dana ranije vratili s plantaža čaja i zatekli ih kako besposličare, ona s božur u kosi. Robert se razbjesnio. Naposljetku, zbog takvog bi ponašanja u Londonu oboje završili na ulici. Ja sam se nasmijala, naručila čaj i raspustila ih.

»Zaboga, Roberte, pusti ih neka se zabavljaju«, rekoh. »Učinio je i mnogo veću štetu pa se izvukao.«

»Da ga ne trebamo, letio bi odavde«, srdito odgovori Robert. »Nadam se da božur nije ubrao među mojim cvijećem.«

* * *

Drugom zgodom kad smo se vratili ranije, Wangu smo pomrsili račune. Zatekli smo ga u Robertovoj sobi s dvojicom muškaraca koji su platili, zaključili smo, razgledavanje odaja velikog mandarina. Utekli su čim smo došli, ostavivši za sobom posramljenog Wanga i Sing Hua koji se samodopadno kesio. Činilo se da u njihovu kolu sreće čim jednom svane, drugom se smrkne. Znala sam da je Wang katkad prodavao rižu i vidjela da si je prisvojio neke manje predmete, no Sing Hu je ipak bio mnogo gori. Ovaj se put Wang ispričao, što mu ide u prilog, ali nije otkrio koliko je zaradio. Robert se ljutio, no nije ništa poduzeo. Bila je riječ o nevažnim propustima i imao je štošta drugo na pameti. Oboje nas je zaokupilo obilje podataka koje smo prikupljali. Zajedno smo crtežima i opisima ispunili nekoliko bilježnica.

Osim čaja, bilo je u gorju i cvijeća prekrasnih boja — sjajnih, zelenih listova s tamno ljubičastim i crvenim laticama, čiji je nježan mošusni miris odudara od drskih, egzotičnih boja. Katkad su pak listovi bili svijetle žućkastozele boje, okruženi krhkim, čipkastim, bijelim cvjetovima s primjesama boje breskve i bljedoružičaste. Takvi su mirisali na plodove koji se tek trebaju razviti. Zalila sam što nemam veću paletu vodenih boja, no ipak sam davala sve od sebe kako bih prikazala sve nijanse.

Jedne smo noći imali posebno slavlje. Robert je kupio bocu rižina vina i zadužio Sing Hua da ga rashladi u potoku.

»Kupio sam kutije sjemenki čaja«, obznanio je, pomalo u nevjerici.

Tomu se cijelo vrijeme nadao.

»Kako si uspio?« uzbuđeno sam ga pitala.

Sjemenke čajevca u tom su kraju vrijedile kao suho zlato, a prodaja je bila strogo zabranjena, no Robert se sprijateljio s uzgajivačem. Pridobio ga je uvjeravajući ga da su sjemenke za njegova »imanja« na sjeveru te da neće otići dok ih ne dobije, bez obzira na cijenu.

»Potrajat će dva mjeseca«, nazdravio je, »ali rekao bih da je pouzdan čovjek.«

Kutije će biti spremne nakon berbe, ali je uzgajivač Robertu dao jasne upute kako s njima postupati. Za optimalan urod, sjemenke treba zasaditi tako da između svakog grma ostane oko jedan metar prostora. Dakako, Robert je zbog tih detalja bio iznimno sretan. Od uzgajivača čaja napokon je dobio odgovore na pitanja koja je na početku putovanja zapisao u bilježnicu.

»Uspio sam, Mary. Imamo rješenje«, nestrpljivo je rekao i oboje smo bili presretni.

Robertova se ekspedicija ubrzano pretvarala u neviđen uspjeh.

Mene je pak privlačila zemlja. Naumili smo još neko vrijeme ondje ostati i odlučila sam uživati u svakom trenutku. Prekrasna, zelena brda puna čistog zraka prostirala su se kilometrima. Zalasci sunca nalikovali su na tihe vatrene eksplozije boje kurkume i karamela. Spokojna jednostavnost tog kraja podsjećala me na beskrajna ljeta u djetinjstvu. Katkad bih poslijepodne krenula od obrađenih polja prema drveću na obzoru. Ondje bih se uspela i odmorila među sjenovitim granama te promatrala berbu daleko pred sobom. Jednog sam dana naišla na jezerce, uskočila i zaplivala u ledenoj vodi. Koža me peckala od hladnoće, a moja se kosa za mnom rasplela poput olujnog oblaka. Bilo je prekrasno. Mjesto vrtoglavoga i čistog užitka. Razmišljala sam o Jane i Henryju, ali više nisam pritom osjećala tugu. Jednostavno me plivanje podsjetilo na sestru i naše djetinjstvo, a baš sam zato pomislila na svog sina jedinca koji je već davno navršio prvu godinu. Sigurno je punašan i, nadam se, sretan.

Nakon berbe, čajevac je valjalo sušiti. To je potrajalo nekoliko dana i zauzelo sve slobodne površine. Kuće, staje i sporedne zgrade bile su pretrpane, a svaki muškarac, žena i dijete su u tom postupku imali svoju ulogu.

Robert je rano ustao. Krenuo je za bambusovim košarama, krcatim zelenim listovima, do niskih željeznih posuda za sušenje postavljenih na peći u zatvorenom prostoru. Staje i kuće bile su zadimljene jer su svi objekti umjesto pravih dimnjaka imali tek male otvore. Čak su i zidovi odisali mošusnim mirisom.

Nakon dopremanja ubranog čaja, listove bi pet minuta oprezno premetali iznad vatre, a onda ih ručno uvijali. Za svakim stolom sjedile bi tri ili četiri žene. Svojim su okretnim prstima prebirale po listovima, presavijale ih sve dok ne bi potekao zeleni sok, a listovi se smanjili na četvrtinu prvotne veličine. Tada bi čaj ostavili da se suši vani na zraku, zaklonjen od vrućine i žarkog sunca zbog toga što, kao što nam je rečeno, s njime valja pažljivo postupati.

Kada je postupak završio, listove su vraćali natrag u posudu i premetali ih metlicama od bambusa oko sat vremena te ih na kraju ostavili u plitkim košarama iznad ugljena. Dakako, čaj tada više nije imao bistru, svjetlozelenu boju, no Kinezi čaju, koji koriste za vlastite potrebe, ne dodaju boju i zbog toga preziru zeleni čaj na koji smo mi naviknuli — čaj koji se proizvodi za izvoz.

Robert je stajao pokraj sanduka u koji su djeca u slamnatim cipelama slagala jednolike, kvalitetnije, male listove. Uzgajivač ih je poticao da ih poslože što više mogu. Kada bi tu i tamo zapazio mjesto koje prema njegovoj procjeni nije bilo dobro obrađeno, povukao bi dijete u stranu i natjerao ga da to učini kako valja.

»A zeleni čaj?« pitao je Robert. »Čaj kakav vole bijeli vragovi?«

Čovjek je frknuo nosom. »Prodavači dodaju boju«, reče. »Moj je brat jednom otišao u Šangaj s velikim urodom. Prodao ga je trgovcu i ostao mu pomoći s bojenjem. Kad se vratio kući, ruke su mu bile plave.«

»Plave?« Robert ga je pokušao dalje ispitati, no čovjek nije znao ništa više.

»Za strane barbare boje ga u plavo«, potvrdio je.

To ga je kopkalo, no nakon dva tjedna neprestanog ispitivanja svih uzgajivača s kojima je imao priliku razgovarati, Robert se uspio domoći uzoraka boje. Pažljivo ih je upakirao i poslao u London na analizu. Jasno, to je potrajalo nekoliko mjeseci (i do tada smo već otišli dalje), a kasnije smo saznali da su upotrebljavali prusko modrilu i gips. Čaj je također sadržavao boju za koju Robert dotad nije čuo, a pravila se od kineske biljke s prekrasnim plavim cvjetovima, i rasla je u podnožju planina.

»*Isatis indigotica*«, nadjenulo joj je Robert ime.

U Engleskoj do tada nije bila poznata. Dakako, Robert je uzeo reznice i skupio sjemenje.

»Bit će to laka zarada«, dometnuo je, jer je pronalazak biljke koja ima tako jasnu primjenu uistinu zgoditak.

Naše su sobe počele sličiti rasadnicima. Na zidove smo pričvrstili crteže, na prozorima su rasle mladice, a uz ognjište su se sušili primjerci za herbarij. Naslagali smo kutije pune sjemenja, a između njih teške papire s uloženim uzorcima. Jedne sam večeri izbrojila više od tisuću crteža koje sam izradila. Obložila sam ih listovima papira, svaki sam detaljno označila i povezala. Na kraju su sve naše stvari zauzele ukupno dvadeset kutija veličine drvenih putnih škrinja. Šest smo napunili rezbarijama na koje je Robert naišao. U brdima je otkrio klesara, koji je radio samo u zimskim mjesecima i izrađivao neobične statue, uglavnom drveća. Bili su to čarobni, graciozni radovi, toliko fino i savršeno izrađeni da su podsjećali na plesače u pokretu. Kasnije smo čuli da su u aukcijskoj kući *Turnbull* u Strandu postigli odličnu cijenu. Bilo nam je žao što nismo kupili više.

U zemljama čaja bilo mi je divno i pitala sam kako sam uopće mogla živjeti u velikom gradu kao što je London, koji je toliko siv. Nisam se više čudila ni muškarcu koji me promatrao u odrazu malog ogledala u kutu sobe. Osjećala sam se kao svoj na svome.

Kako bih se nečim zaokupila dok je Robert tjednima izbivao, počela sam se zanimati za mirise. Pripremala sam cvjetna ulja i miješala ih u malim bočicama u različitim kombinacijama. Umislila sam si da sam stručnjakinja za proizvodnju parfema pa sam prostoriju na dvorišnoj strani pretvorila u svoju radionicu mirisa. Postavila sam dugačak drveni stol, nekoliko ormarića, zdjelice za miješanje i sva pomagala za pravljenje ulja. Ujutro sam u košare brala divlje cvijeće i trave, a čak sam zaposlila tri žene koje su mi pomagale. Pokazivala bih im biljke koje su me zanimale, a one bi potom odlazile u brda da mi donesu dovoljnu količinu. Od njih sam pravila mirisna ulja

kao što je u djetinjstvu činila moja majka jer smo živjeli okruženi livadama majčine dušice, lavande i metvice, koje su žene brale i obrađivale za ljekarnu u obližnjem gradu.

Zamišljala sam kako miješam mirise pojedinog dana — težak mošusni miris obronaka poslije kiše s lakoćom svježih cvjetova pokislih na pljusk. Zamišljala sam da je svaka bočica esencija tužnoga ili sretnog dana. Miješala bih miris usamljenog trenutka — sandalovina i bergamot prevladali bi nad bogatom, paprenom podlogom. Kako je berba napredovala, počela sam praviti ulja od bresaka, jabuka i dinja, koje su mojim pripravicima dodavale slatkoću. Ponekad bi prostorije prožeo opojan miris, pogotovo kad su dani bili vrući.

Robert je iz moje kolekcije odabrao nježno ulje s mirisom šljive i dodao ga svojoj vodici za brijanje. Miris se zadržavao u zraku. Ja sam više voljela ruže i breskve pomiješane tako da cvjetni miris prožme miris voća.

Jednog dana, nekoliko tjedana nakon našeg dolaska, vraćala sam se s izleta u brdima. Neko sam vrijeme bila toliko zaokupljena svojim mirisnim eksperimentima i toliko sam se stopila sa životom u Hui Chou da sam se iznenadila kad sam izdaleka ugledala muškaraca koji mi je odmah privukao pozornost. Srce mi je počelo lupati. Iako je nosio kinesku odjeću, čak i s petsto metara prepoznala sam da je Europljanin. Hodao je drugačije. Cijelo mu se tijelo trzalo dok je čvrsto marširao nizbrdo prema cesti. Uzbudeno sam potrčala u njegovu smjeru, košaru s travama koje sam brala stisnula sam na prsa, spremna ispustiti je iz ruku ako bude potrebno. Preda mnom je bio sunarodnjak. Nisam zamjećivala da mi nedostaje druženje s našim ljudima, ali mislim da se nikada do tada nisam toliko razveselila što vidim neznanca. Nisam htjela vikati da netko slučajno ne čuje da se derem na engleskome ili ako se slučajno dogodi da sam si samo umislila, a on uopće nije Europljanin. Naposljetku me primijetio pa sam mu počela sumanuto mahati.

Kimnuo mi je i odmah se zaustavio.

»*Waiye*«, pozdravio me kad sam mu se približila.

»Oh, oprostite«, protisnula sam, a košaru bacila na tlo da dođem do daha.

Odmah se razvedrio. Bio je krupan čovjek i nosio je bradu, ali kad je čuo da sam progovorila na engleskome ozario se kao desetogodišnji dječak. Kad mi se srce umirilo, pitala sam ga, »Jeste li Englez?«

»Bože mili! Vi ste žensko?« odgovorio je na naglasku sa sjevera zemlje, iz okolice Liverpoola ili možda čak iz Cumbrije. Zaprepastila sam ga pa sam se nasmijala. »Mary Penney«, pružila sam mu ruku. »A vi ste?«

»Edward. Otac Edward.«

»Vi ste Bertiejev svećenik!« radosno sam uskliknula, bila sam toliko uzbuđena da sam mu se bacila oko vrata.

Robert je u konačistu platio sobu za oca Edwarda. Imao je malo novca, a spavao je bez mnogo udobnosti.

»Pa što vi radite ovdje?« pitao je dok smo međusobno nazdravljali posljednjom bocom porta koju je Robert skrivao među stvarima.

»Skupljamo biljke«, pokazao je Robert uokolo. Cijelo je konačište napunio svojim primjercima.

»A vi? Kamo ste se vi uputili, oče?«

»Nazad u Ning-po. Potrajat će to neko vrijeme, ali tako sam odlučio. U unutrašnjosti sam učinio sve što je bilo u mojoj moći. Živio sam sjeverno odavde i ondje nas je bilo petero, ali redovnice su pomrle od tifusa i sada sam prepušten samom sebi.«

»Bili smo u Ning-pou prije nekoliko mjeseci. Mogu vam dati nešto novca, ako želite. Mogli biste brže stići«, velikodušno ponudi Robert.

Otac Edward odmahne glavom. »Hvala vam. Dobro mi je ovako«, skromno je odgovorio. »Imam dovoljno da kupim hranu i ne trebam više od toga.«

* * *

Večer smo proveli razgovarajući o tome što je vidio u Kini. Otac Edward nam je govorio o imanjima iz podneblja gdje je živio, o misiji koju je ondje postavio te o svom radu, pomaganju starima i bolesnima. »Siromašna je to zemlja«, reče, »Kina.«

»Ovdje nije«, usprotivili se.

»Nije. Ovdje je gospodarstvo razvijeno, premda su ljudima nametnuti preveliki nameti. A vojska je nemilosrdna.«

»Istina je«, reče Robert. »Strašno je to što čine svojim ljudima. A tek bolesti. U selima sam se nagledao strahota.«

Sing Hu je pripremio obilnu večeru pa smo se zadržali za stolom. Govorila sam ocu Edwardu o ženskoj misiji u Ning-pou i rekla mu kako je Bertie pred nama glumio skromnog svećenika pa nas nasamario. Otac Edward bio je ozbiljan čovjek i nije se smijao mojim pričama, samo me pažljivo promatrao.

»Mary nije za to mnogo marila«, rekao mu je Robert, »ali ja sam se ipak zapitao jesam li trebao sve izbrbljati Bertieju.«

Otac Edward je uzdahnuo.

»Umorni ste, oče«, zamijetili. »Mislili smo samo na sebe, suviše smo vas dugo zadržali.«

»Žao mi je«, odgovori. »Već dugo nisam govorio engleski. Vi imate jedno drugo pa vam nije toliko strano.«

Sljedeći je dan svećenik s Robertom otišao na jednu plantažu čaja i mislim da je ondje shvatio svrhu Robertove ekspedicije. Kad su se vratili, osjećala se napeta atmosfera, a otac Edward je rekao da odlazi.

»Molim vas«, preklinjala sam ga, »biste li mogli Bertieju odnijeti moje pismo? Nemojte odmah otići. Ostanite još jednu noć. Malo će potrajati dok ga napišem.«

»Zna li biskup zašto se došli ovamo?« hladno je upitao otac Edward.

»Dakako. Naravno. Bertie nam je veliki prijatelj. Što se dogodilo?«

Frknuo je nosom kao da ga pitam besmislice.

»Nije li sporazum ionako prilično nepravedan? Znate li koliko su ti ljudi siromašni? Znate li što će im vaši postupci donijeti?«

»Teško mi je povjerovati da ste na njihovoj strani«, u nevjerici reče Robert.

Bilo je jasno da su razgovor započeli još u polju, a sada su ga samo nastavili.

»Ja sam na strani pravde«, uzvratu otac Edward. »Prema meni ste se ljubazno ponijeli, no ne mogu ovdje ostati mirne savjesti. Ako vaš zadatak uspije, ovi će ljudi izgubiti svoj izvor prihoda. Okrast ćete ih, g. Fortune.«

Pognula sam glavu. Robert je kiptio od bijesa.

»Kako se usuđujete?« graknuo je. »Mislite da se oni pridržavaju sporazuma? S tajnim nametima i golemom vojskom? To su besmislice. Sišli ste s pameti. Svaka se zemlja treba pobrinuti za sebe i za svoje ljude učiniti sve što može. Koliko ste vremena proveli ovdje, Edwarde? Nakon koliko ste vremena zaboravili da ste Britanac i podanik naše Kraljice?«

Otac Edward je spustio pogled na tlo.

»Savjest mi tako nalaže i neću vam lagati. Napišite pismo, gđice Penney, pričekat ću vas.«

»Nema potrebe, oče Edward, neću vas moliti da za mene nešto prenosite«, obrecnuo se Robert.

Te je večeri svećenik pješice otišao iz grada. Poslala sam za njim Sing Hua sa zavežljajem hrane, ali Edward je nije htio ponijeti. S prozora svoje sobe gledala sam kako odlazi gotovo praznih ruku.

»Neće nas prijaviti«, rekao je Robert.

Toga se nisam ni sjetila.

Dva su me dana izjedali grižnja savjesti i razočaranje. Možda smo ih doista okrali, ali zašto bi bilo koja biljka bila u vlasništvu samo jednog naroda? Vjetar bi sjemenke lako mogao odnijeti preko granice. Zašto je veći grijeh uzeti čajevac nego žutu kameliju? Sadnicu umjesto sjemenke? Uostalom, Robert je svima izdašno plaćao. Žalila sam što otac Edward nije ostao kako bih imala priliku razuvjeriti ga. Žalila sam što se prvotno oduševljenje rasplinulo. Tko bi pomislio da ću nakon nekoliko mjeseci napokon slučajno naići na bijelca i da ću se na kraju s njime posvađati? Razgovarati s Robertom nije imalo smisla. Možda smo se previše opustili, no protekao je cijeli tjedan dok se nismo oporavili od neugodnog iznenađenja koje je izazvao sukob s ocem Edwardom.

Ne znam kako je svećenik završio. Povratak u Ning-po pješice je trebao potrajati dva mjeseca. Možda je došao u sukob s vojnicima koje je susreo na putu. Kako bilo da bilo, moje pismo nikada nije stiglo do Bertieja, a otac Edward, pokoj mu duši, nikada se nije vratio na britansko tlo.

Deset dana nakon Edwardova odlaska, Robert i ja smo otišli na izlet u polja, ali smo pogrešno procijenili udaljenost. Kada je sunce zašlo, činilo se kao da je sva zemlja nestala i shvatili smo da je već prekasno da se vratimo kući, osim ako se ubrzo ne nađemo na glavnoj cesti. Nije nam bilo pomoći, ostali smo u brdima okruženi jutrima čajevca i potokom koji je tekao s jedne strane. Kilometrima uokolo nije bilo ničega drugog. Noću je gotovo nemoguće putovati. Staze su bile opasno neravne, nije bilo nijednog putokaza i bila je tek poneka oznaka. K tomu, te se noći mjesec nije pojavio pa nismo vidjeli ni prst pred nosom. Nasreću, nije bilo mnogo divljih životinja — možda poneka lisica, ali ne više od toga, pa nije bilo velike opasnosti. Robert je ponio nešto voća i kruha te smo to podijelili. Nakon toga smo neko vrijeme sjedili na velikoj ravnoj stijeni koja je virila iz jarka. Robert je nakon nekog vremena ustao. Otišao je do vode i umočio noge.

»Vruće je«, objasni.

»Pa«, rekoh, sjedajući na tlo, »ako može čudak poput oca Edwarda, onda možemo i mi.«

Otkrila sam da je udobnije ležati na tlu nego na brodskom ležaju, a kad sam pregledala ima li kamenčića i pronašla listove na koje ću položiti glavu, udobno sam se smjestila. Čak su i ljetne noći bile prohladne, a bili smo i prilično visoko. Kad se Robert vratio do mene, privinula sam se uz njega kako bi mi bilo toplije.

»Nisu li zvijezde divne?« uzdahnuo je. Baršunasto nebo bez oblaka krasile su poput dragog kamenja. U gorju je vladala takva tišina da sam čula kretanje grana u daljini. Osjećala sam se manjom od makova zrna i uživala u osami, kao i u anonimnosti zbog koje me nitko ne primjećuje niti osuđuje.

»Moram ti reći«, dodao je Robert dok smo ležali na mračnom brdu, »da mi je tvoje društvo postalo ugodno, Mary. Bez tvoje pomoći, ne bih imao toliko različitih crteža.«

Nasmiješila sam se u tami i tada shvatila da vjerujem u Robertovo poslanje. Potpuno sam se predala njegovoj misiji. Usprkos tvrdnjama oca Edwarda, divila sam se Robertu i onomu što je želio postići. Edward je skrenuo s puta. Zalutao je. Treba znati gdje su nam korijeni i držati se toga. Robert se nikada ne bi tako zbunio, a u tom sam tihom trenutku shvatila da se to ni meni nikada neće dogoditi, unatoč suosjećanju prema Kinezima. Možda razmišljam na njihovu jeziku i ugodno se osjećam u ovoj pustolovini, ali ja sam odana kraljici, a ne caru. Znam kamo pripadam.

»Ja sam na tvojoj strani, znaš«, došapnula sam Robertu.

Nije odgovorio. Bio je mrkli mrak, no na trenutak mi se učinilo da su mu zubi zasjali u mraku i da se nasmiješio. Možda je zbog toga bio zabrinut otkad je Edward otišao.

Nakon minutu-dvije, odlučila sam promijeniti temu.

»A što ćemo sa svim mojim crtežima?« pitala sam ga.

»Mislim da će najprikladnija luka biti Šangaj«, predložio je. »*Helen Stuart* odande plovi redovitom linijom. Poslat ću ih na Zapad kad krenemo prema jugu. Vratit će se u Englesku. Katalog ćemo priložiti zapisima s naše misije.«

S tračkom tuge sam se zapitala hoće li na kraju sve do čega mi je u Kini stalo poći kući. Ja to nipošto nisam htjela.

»Nakon ovoga«, rekoh, »mislim da se više neću vratiti na pozornicu.«

Čula sam da se Robert okrenuo. »Zašto? Čime se želiš baviti?«

»Želim biti ovdje.«

»Mary Penney! A sve tvoje kutije s bižuterijom i ukrasima s perjem?« zadirkivao me Robert. »More obožavatelja i skupocjena, francuska čipka? Potoci klareta? Komadi janjetine i finog *cheshire* sira, mlada damo?«

»Mnogo je bolje biti strogo čuvana tajna. Možeš li se zamisliti da opet predaješ u Hortikulturnom društvu? Da naglašavaju da te cijene usprkos tvojem skromnom podrijetlu, a ovdje si slobodan biti tko želiš?«

Robert je nakratko utihnuo.

»Čeznem za tim«, odgovori. »Želim zaslužiti njihovo poštovanje i pažnju.«

»Po tome se razlikujemo«, odgovorila sam i zagledala se u čađavo crno nebo, udovi su mi se toliko opustili da mi se činilo kako lebdim. U cijelom svom životu nikada nisam bila toliko zadovoljna, toliko sretna.

Kad sam se kasnije te večeri probudila i kad su mi se oči priviknule na tamu, primijetila sam da se Robert pomaknuo u stranu i sjedi naslonjen na drvo, koljena je privukao na prsa i nije mogao zaspati. Pitala sam se što mu nije dalo mira. Pogled mu je bio odsutan i činilo se da je ranije koraćao gore-dolje, iako je sada mirno sjedio.

»Je li sve u redu?« upitala sam.

»Šššš«, umirivao me i skrenuo pogled.

»Što se dogodilo?«

»Samo ti spavaj, Mary.«

Učinila sam što je htio i okrenula se na drugu stranu.

Ujutro sam se probudila u polumraku. Spustila se rosa i tlo je bilo mokro. Prešli smo oko kilometar i pol po puteljku i pogostili se divljim trešnjama s drveta uz put. Robertu se sok cijedio s brade.

»Rastrzan sam«, zamišljeno reče Robert, »između slobode koju imam u ovoj pustolovini i blagodat civiliziranog svijeta premda one donose i ograničenja. Ne znam još kako, ali nadam se da ću pronaći način da oboje uskladim.«

Bilo mi je drago što mu je sloboda dovoljno važna da tako razmišlja. Što se mene tiče, iako sam i dalje bila Britanka, a ondje su živjeli moji Henry i Jane, fućkalo mi se za London.

Jednog dana, nakon nekoliko tjedana provedenih u toj pokrajini, kucnuo je čas da Sing Hu posjeti svoju obitelj. Vidjeli smo berbu čaja na sjeveru i uskoro smo se spremali nastaviti u zemlje crnog čaja kako bismo ondje učinili isto. Krenut ćemo prema jugu, a onda pričekati proljeće i ranu berbu u travnju. Znala sam da je Robert pregledavao bilješke i planirao, po svom starom običaju. Ako Sing Hu ne pode sada, bit će prekasno.

Nije nam lako polazilo za rukom saznati gdje se točno njegovo selo nalazi jer nam Sing Hu nije htio pokazati na karti. Robert je to pripisao mješavini gluposti, tvrdoglavosti i moguće namjere da nestane bez traga i pobjegne nam iz službe ako mu se pruži prilika.

»Kad se vrati u selo, htjet će ostati kod kuće«, gundao je Robert. »Uostalom, mogao bi nas prokazati. Jesi li pomislila na to, Mary?«

»Teško mi je zamisliti da bi im rekao tko smo«, procijenila sam. »Dosada nije nikome rekao. Uostalom, bolje je biti sluga velikog mandarina, nego zločinac u službi stranca. Istina, nije pouzdan čovjek, ali sigurno želi zadiviti obitelj.«

Bez obzira na to, Robert je inzistirao da otpratimo Sing Hua i naposljetku smo ustanovili da je selo udaljeno tri dana putovanja.

»Možda ćemo usput pronaći zanimljive biljke«, rekao je Robert s namjerom da iz situacije izvuče najviše što može.

Za dar sam odabrala rezbariju s prikazom broda, minijaturnu kopiju velikoga, kamenog broda ispred Ljetne palače. Kad je shvatio da će njegova obitelj dobiti darove, Sing Hu se isprsisao i

široko nacerio. To će mu sigurno povećati ugled, a Sing Hu se uvijek volio šepiriti pred drugima. Na kraju smo ponijeli i sezamovo ulje, vreće riže, nekoliko bočica mojih parfema i nekoliko patuljastih četinara, koji nama više nisu koristili.

»Sing Wa će iskazati počast mojoj obitelji«, Sing Hu se ozario od sreće.

Robert je mudro kimnuo i iskazao svoje namjere. »Tebi ćemo odati počast«, reče. »Tvoja će obitelj biti ponosna.«

Usprkos svim manama, morali smo Sing Hua zadržati uz sebe. Tako nam je bilo lakše.

Wang je bio nesretan što njegova suparnika obasipamo tolikom pažnjom. Prije nego što smo krenuli na put, poslužio je večeru kojom je nadmašio samog sebe i skromne mogućnosti kuhinje u konačistu.

»Možemo posjetiti i tvoju obitelj u Bohei«, tješila sam ga. »I njima ćemo odnijeti darove, Wang. Za nekoliko mjeseci udomačit ćemo se u Bohei.«

Ipak je bio neutješan. Pokunjio se i te sam ga večeri vidjela kako sjedi na niskom zidu u dvorištu i baca kamenčiće u mrkli mrak. Robert mu je dao nekoliko novčića da se zabavi dok nas nema i popis sa strogim uputama za održavanje rasadnika.

Kad smo krenuli sljedeći dan rano ujutro, Wang se potpuno prepustio očaju. Već je bio pijan, a oko pasa mu je visjela bočica s pićem od pet vrsta žitarica. Pretpostavljam da se cijelu noć opijao.

»On nema obitelji«, zlobno se rugao Sing Hu. »Svi su umrli.«

Osvrnula sam se iza sebe, vidjela sam Wangu koji je sam stajao pred vratima konačista i gledao za nama.

»Jadničak«, promrmljala sam.

»Dodi«, potjerao me Robert. »Sumnjam da je to istina. Uostalom, moramo se požuriti.«

Na kraju smo stigli prije nego što smo očekivali, a putovanje je trajalo samo dva dana. Sing Hu je nakon svakog zavoja bio sve veseliji, a govorio je toliko brzo da smo ga jedva razumjeli. Kad su brda postala manje strma, a mi stigli do pitome doline, vičući je potrčao naprijed i shvatili smo da smo vrlo blizu cilja.

»Zamisli kako bi bilo da se nakon toliko godina vraćaš kući«, nasmiješio se Robert.

Sing Hu svoju obitelj nije vidio barem deset godina. Koliko ćemo mi izbivati, pitala sam se, ako se uopće ikada vratimo?

Njegovo je selo bilo malo. Sastojalo se od šest ili sedam kuća. Sing Huova je obitelj živjela u prvoj kućici do koje smo došli, a imala je dva kata. Na njegove su povike izjurili na ulicu i odmah sam vidjela da Sing Hu sliči svojim rođacima. Imali su iste male i izdužene oči, ista izobličena usta. Na njihovim sam licima vidjela koliko se vesele kada su ga zagrlili, a onda se sumnjičavo osvrnuli kad su shvatili da je njihov brat stigao u pratnji uglednog mandarina i njegova tajnika. Sing Hu nije duljio s uručivanjem darova kojima smo ga opskrbili, a nas su srdačno dočekali. Žene su omirisale bočice s parfemima i razdragano se nasmijale. Braća su rezbariju broda postavila kraj vrata njihova doma. Sing Hu je svoju zaradu tjednima stavljao na stranu, shvatila sam, i svečano je uručio obitelji. Pomislila sam da bi isto bilo s Jane. Možda bismo joj uručili darove, podijelili s njom nekoliko dogodovština, no bi li ona ikada shvatila kakve smo pustolovine doživjeli?

Te smo večeri jeli rižu i piletinu, kuhane iznad otvorenog ognjišta, i sjedili na grubim jastucima položenim na pod, slušajući obiteljsko čavrljanje. Sing Hu je kratko tugovao za svojom majkom koja je umrla prije nekoliko godina. Mislim da nije znao da je preminula. No uz dječje se prepirke prenuo iz tugovanja i ubrzo se opet razveselio što je stigao kući. Pozorno sam promatrala dok je Sing Huova šogorica, kojoj su ruke ohrapavjele od rada na polju, posluživala čaj koji je sama ubrala. Nakon godina izbivanja, jedna večer brzo prođe, ali barem je Sing Hu uživao u njoj. Dok je prepričavao svoje pustolovine, preuveličavajući kako bi uvećao svoju ulogu u njima, moje su misli odlutale. Već sam razmišljala o sljedećem putovanju.

»Misliš li da bismo ga mogli ovdje ostaviti?« potihlo sam upitala Roberta. »Čini mi se dovoljno sigurnim, a vrlo je sklon nevoljama.«

Robert je kratko promislio, a onda odmahnuo glavom.

»Ne možemo. Trebamo ga, Mary. Tko bi sada zamijenio Sing Hua? On sve zna.«

Pretpostavljam da je Robert imao pravo.

* * *

Sljedeće me jutro probudio plač. Sing Hu mi je donio čaj i kondi i rekao da njegova braća uručuju dar Robertu, koji je u dnevnoj sobi, te da se ne obazirem na plač. Plače jedna žena, tetka koja ne bi htjela da ode.

Činilo mi se da naš odlazak traje cijelu vječnost. Svi su se ustrčali oko Sing Hua, bacali mu se oko vrata i jecali kao da nikada neće prežaliti rastanak. Robert je naposljetku izgubio strpljenje, gotovo ga istrgnuo iz njihova zagrljaja i inzistirao da smjesta krenemo. Sing Hu je većinu puta na povratku u Hui Chou Fu proveo u tišini. Hodao je iza nas, polagano i mirno.

Te smo noći spavali na otvorenom poput prekaljenih putnika, a sljedeći dan žurili da stignemo do konačišta i odvažili se zadnji kilometar-dva prijeći u mraku jer smo nakanili te noći spavati u vlastitim krevetima. Kad smo stigli, Wang se šunjaao oko nas, pripremao čaj i ljubomorno motrio Sing Hua kao da je ovaj smišljao mutne poslove dok je boravio s nama. Vatra je gorjela jer je noć bila prohladna, a ja sam se pod svjetlom plamena ogrnula pokrivačem i jela dunju sa zelenom korom i ružičastim, slatkim mesom. Iz hodnika sam čula prigušene glasove Wanga i Sing Hua koji su se, po svom običaju, svađali bez razloga.

Naš je posao u toj pokrajini okončan. Berba je završila, poljoprivrednici su njegovali svoje biljke kako bi ih pripremili za prikupljanje sjemenja i posvetili se zimskim poslovima. Došao je i tjedan kada je naglo zahladilo, ujutro se katkad pojavljivao mraz, a nebo su prošarali zimski oblaci. Izvadila sam svoj podstavljen kaput i šalove, a Robert mi je dao toplu, krznenu kapu jer sam zbog obrijane glave itekako osjećala oštru zimu. Kada su Robertu dostavili sjemenke čaja, pozorno ih je pregledao kako bi se uvjerio da su dobro očišćene i uredno ih spremio u presvučene, drvene kutije.

Zaposlio je sedmoricu ljudi koji će bezbroj sanduka s prtljagom i biljkama prevesti u suprotnom smjeru od onog kojim ćemo mi krenuti. Oni će se uputiti u Šangaj, a teret će isprva nositi na leđima, potom na kolima (kada stignu do širih cesta) i naposljetku brodom po kanalu. Pošiljku će dostaviti prvo lokalnom trgovcu, a odande diskretno britanskom konzulu s pismom koje sadržava

Robertove detaljne upute za daljnji prijevoz. Dio je tereta namijenjen Istočnoindijskoj kompaniji, a ostatak Kraljevskom hortikulturnom društvu, za aukciju, ili za rasadnik, s kojim je Robert imao dogovor.

Putovanje koje će se odigrati bez nas i većinom kopnom, isplanirano je do najmanjih detalja. Za biljke će se pobrinuti Li, mladić star petnaestak godina, koji je često Roberta pratio kao nosač dok je prikupljao primjerke u brdima. Dokazao se kao pažljiv i pouzdan sluga, a njegov je jedini zadatak da se pobrine za biljke. Novac za put primio je njegov stariji rođak, također zvan Li, koji je trebao nadzirati cijeli pothvat, organizirati kola i brodove i pripaziti da ljudi pažljivo postupaju sa sanducima. Robert je konzulu popisao što se točno nalazi u svakom sanduku i ostavio upute da oba Lija dobiju dodatan iznos ako isporuče sve što je dogovoreno. O tome su bili obaviješteni.

Sjemenke čaja zbog velike će vrijednosti putovati s nama. Prodaja sjemenki strancu kažnjava se smrću. Kineski je car znao koliko je ta roba na cijeni pa je izvoz sjemenki i živih primjeraka čajevca strogo zabranio. Bilo je suviše opasno poslati ih u kutijama na drugi kraj zemlje. Stoga smo ih upakirali među našu osobnu prtljagu za putovanje u suprotnom smjeru, prema nepoznatom teritoriju. Preko gorja smo krenuli prema jugu.

»Poput Hanibalala!« šalio se Robert dok smo pregledavali prtljagu koja je, u najmanju ruku, bila pozamašna.

»Uistinu se osjećam kao nomadska kraljica.«

»Kralj«, ispravio me Robert.

»Kraljević«, uzvratila sam.

Putovanje visinskim predjelima trajat će mjesecima, a budući da naše karte nisu bile precizne, znali smo da bi nas na putu mogla snaći iznenađenja. Zemlje crnog čaja i dalje su bile nedokučive unatoč velikoj pomoći koju smo dobili od Bertieja i pojedinostima koje smo saznali od uzgajivača u pokrajini Hui Chou, od kojih su neki posjetili Boheu. Za ovu je ekspediciju Robert spakirao šatore i nabavio nekoliko uljanica. Uskoro će previše zahladiti pa nećemo moći spavati na otvorenome, a budući da u brdima nema mnogo naselja, morat ćemo sami potražiti zaklon. U visokim je planinama već bilo snijega, iako smo planirali putovati pitomijim gorjem dokle god je moguće. Međutim, nakon prolaska kroz pokrajinu Kiang Si, naići ćemo na veliki planinski lanac na koji ćemo se morati popeti. Ponijeli smo mnogo namirnica jer nismo bili sigurni gdje i koliko često ćemo moći dopuniti zalihe. Trebala su nam se pridružiti šestorica iskusnih muškaraca iz sela s dvojica kola i četiri mazge. Dvojica su već onamo putovali i dobro su poznavali planinske klance. Kad stignemo do Bohee, oni će se vratiti kući.

Nikada nisam voljela ni hladnoću ni zimu. Majka bi katkad otvorila vrata da u kuću pusti svjež, prohladan jutarnji zrak, ali ja sam bila ljetno dijete. Na dan polaska, Robert i ja smo stajali u našim praznim sobama. Napisao je pismo koje će kući stići zajedno s pošiljkom. Znala sam da ga je sastavljao nekoliko dana. Tako sam i ja pripremila pismo za Jane i poslala joj nekoliko bočica parfema. Bilo mi je lako pisati o zemlji, o prekrasnim mjestima i neobičnoj i egzotičnoj prehrani. Opisala sam joj Wangovo i Sing Huovo neprijateljstvo, mrzovoljnog vlasnika konačišta i njegovu

ljepuškastu sluškinju. Dočarala sam joj putovanje u Sing Huovo selo. No kad sam već pismo zapečatila, shvatila sam da nijedanput nisam spomenula Roberta.

U sobi je bilo hladno, iako je vatra gorjela već satima, naložena dok je još bio mrak. Sing Hu je skuhaov vruću juhu koju smo pili ravno iz zdjele, stojeći uz ognjište.

»Nadam se da će posjet zemljama crnog čaja biti jednako unosan«, reče Robert. »U svakom slučaju, gospodarstvo je ondje razvijenije. Mogli bismo dobro zaraditi na manufakturama svile.«

»Mislim da će ovo biti naporno putovanje«, odgovorih. »Bit će zahtjevno, a put će biti težak.«

Robert kimne. »Jesi li spremna na to?« upita.

»Jesam. No moram priznati da se ipak malo bojim.«

»Postoje planinske staze«, ohrabrivao me Robert. »Nećemo se uspinjati po golim stijenama. No uzdat ćemo se samo u sebe, ne smijemo pogriješiti. Imam pušku.«

Nosio ju je za zaštitu od životinja. Znali smo da u visokom gorju ima divljih zvijeri, a čuli smo raznorazne opise, od životinja nalik na vukove do opakih snježnih tigrova i medvjeda. Govorilo se da ondje ima i zmajeva, a premda smo, naravno, prema tim pričama bili skeptični, stekla sam dojam da je riječ o opasnome mjestu gdje je svašta moguće.

»Eto«, reče Robert. »Do ponovnog dolaska u civilizaciju«, nazdravio je, podižući malu čašu kojom se kucnuo sa mnom.

»Za civilizaciju«, odgovorila sam i otpila gutljaj. Robertov se nos zacrvnio.

»Čini mi se«, reče, »da bi vani moglo biti toplije. Ove sobe nisu sagradili tako da održe temperaturu.«

»Hoćemo li poći?« nasmijala sam se.

Sing Huova dragana, sluškinja, promatrala ga je kroz prozor na katu dok je provjeravao užad na jednim kolima. Primijetila sam je kad sam zakoračila u dvorište. Robert i ja putovali smo na mazgama, oboje smo jahali na grubim sedlima prebačenima preko njihovih leđa. Ja sam svoju nazvala Prudence. Pretpostavljam da Robert svojoj nije nadjenao ime. Dok smo odlazili iz konačišta, priznajem da sam slutila da nas čekaju nedaće, no možda sam samo osjećala da napuštam mjesto gdje sam bila sretna. Nismo imali rukavice, nego su mi za tu svrhu poslužila dva komada vunene tkanine kojima sam umotala ruke i primila uzde da potjerani Prudence. Primijetila sam da je Sing Hu otišao bez trunke žaljenja. Možda mu je njegova dragana bila samo razonoda. Wang je izgarao od nestrpljenja. Naposljetku, sada je bio njegov red da se vrati u rodni kraj.

Robert je, po običaju, bio nedodirljiv, poput čovjeka koji sudbinu drži u svojim rukama. S divljenjem sam ga promatrala kako jaše na mazgi, u veličanstvenoj narančastoj odori obrubljenoj krznom, dok mu se dugačak rep pri svakom koraku klatio, a na usnama mu treperio osmijeh.

Deveto poglavlje

Prema jugu smo putovali polako. Brda su zimi bila negostoljubiva, a put naporan. Svi su nosači, osim Wanga i Sing Hua, bili rodnom iz pokrajine Kiang Si. Nosili su našu prtljagu, nosiljke, vodili mazge i postavljali šatore. Od nas su zauzvrat dobivali bogate obroke. Četvrtina naše prtljage, a i više, sastojala se od riže, graha, mesa sušenog na zraku, octa, sojina umaka, ulja i velikih kutija pomno pakiranih jabuka. Osim toga, u košarama smo nosili nešto živih pilića koji su nam dobro poslužili prvih mjesec dana. Kupovali smo ih svaki put kad bismo naišli na selo u brdima, no što smo dalje odlazili, to se događalo sve rjeđe.

Svake bismo se večeri u sumrak Robert i ja smjestili u isti šator. Uglavnom smo bili suviše izmoreni za razgovor pa bismo se umotali u krzno i istog trena zaspali. Robert je katkad strepio zbog brzine kojom smo napredovali. Planina je bila hladna i stjenovita, a mi smo se kretali sporo. Pod svjetlom lojanica, zadubljeno bi pregledavao zemljovide.

»Danas smo prešli jedva šesnaest kilometara«, negodovao bi, bilježeći pomak. »Bilo je dobro, četrdeset kilometara«, rekao bi pak kad bismo prolazili nizinom ili se spuštali nizbrdo.

Pogled me ostavljao bez riječi, premda na tim visinama nije bilo mnogo vegetacije, a oskudno raslinje prekrio je snijeg.

* * *

S vremena na vrijeme, uživajući u čaju čiju smo berbu i obradu proučavali nekoliko tjedana ranije, Robert bi razvezao jezik. Na ciču se zimu naviknuo u djetinjstvu i pripovijedao mi je o šetnjama po imanju *Kelloe* u potrazi za odlutalim ovcama.

»Tada nisam nosio krzno«, nasmijao se, »no nikada nisam bilo ovoliko daleko od ugodnog života. Neobično je putovati ovim predjelima, Mary. Ne znam čak ni što nas čeka kad stignemo na odredište. Čemu se možemo nadati? Tko zna što bismo mogli zateći.«

Usne su mi se osušile. Mazala sam ih orahovim uljem kojemu sam dodala malo ružina ulja, kako bih povremeno osjetila miris, prisjetila se ljeta.

»Strah me pomisliti u kakvom ćemo stanju biti kad ove povoje skinemo sa sebe«, dodala sam.

Jedne smo noći sat vremena uživali sanjareći. Zamišljali smo kruh i marmeladu, tople, mirišljave kupke i svježju posteljinu, vrijeme dovoljno toplo da odškrinemo prozor i uživamo u povjetarcu.

No uglavnom smo bili suviše umorni. Sati počinaka doslovno bi iščezli, prohujali kao da ih nije bilo. Kratki, snježni dani vukli su se unedogled, a svaki nam je korak bio težak.

Peti je tjedan jedan nosač uganuo gležanj, koji mu je gadno natekao. Wang mu je izradio priručne štake od komada drva koji je pronašao uz put. Jadničku nismo mogli ustupiti mazgu jer smo je trebali za prenošenje namirnica. Svi smo se kretali pješke. Nosiljke smo nosili prazne, natovarene na kola. U tom sam trenutku putovanja iznenada shvatila da mi sve mazge izgledaju isto te da više ne znam koja je Prudence.

U Houkou smo se zaustavili da se odmorimo, namjeravajući ozlijeđenoga ostaviti u konačistu s dovoljno novca kako bi se što brže oporavio i vratio kući. Mjesto je bilo maleno, ali nakon otvorenih gorja uživali smo u raskoši čvrstih zidova i pečenom mesu. Vijesti o bogatome mandarinu i njegovoj sviti brzo su se proširile malim mjestom te smo razglasili kako namjeravamo dopuniti zalihe. To bi moglo potrajati nekoliko dana jer će mještani paziti da nam prodaju samo ono bez čega se oni mogu snaći. U planinama je zimi lako skapati od gladi ako zalihe hrane nisu dovoljne, a znali smo da nam neki seljani vjerojatno neće ništa prodati. No nadali smo da ćemo nešto ipak uspjeti prikupiti. Nije nam nedostajalo hrane, ali kao što je Robert napominjao, »moramo se snabdjeti svaki put kad nam se pruži prilika.«

Upravo su nas u Houkou snašle nevolje, stoga nismo imali vremena pregovarati oko peradi i sušenog graha. Zapravo je sve pošlo po zlu zbog preduga jezika. Kada je Robert otišao provjeriti jesu li mazge smjestili u staju kako valja, naišao je na Wanga koji se sprijateljio s djevojkom iz sela. Činila mu se previše krhkom za život u ledenim brdima, a procijenio je da ima tek četrnaest ili petnaest godina. Wang ju je zabavljao govoreći o velikim gradovima i o tome kako je u službi stranca plovio kineskim tjesnacima. Djevojka se zaprepastila, ali i oduševila. Očito je se duboko dojmio.

»Sa strancem!« usklikne. »Barbarinom?«

Tada je djevojka pogledala Roberta, rekao mi je, i nekako je prepoznala ono što nitko drugi nije zamijetio.

»Koješta«, obrecnuo se on. »Kad se vratimo na moje imanje na sjeveru, pobrinut ću se da dobiješ kaznu jer besmislicama obmanjuješ sirotu, seosku djevojku.«

Robert je odvukao Wanga prije nego što je dospio još što reći i održao mu dugačko predavanje o zakonu, samoočuvanju i kaznama koje će ga snaći ako vlasti saznaju da nam je pomogao na putovanju.

Wang se branio da je stranac o kojem je govorio bio drugi gospodar za kojeg je radio i zaklinjao se da Robert to nije primijetio zbog nijansa u jezičnim izražajima. Pomislila sam da je to moguće te da je Robert možda suviše burno reagirao, no pokazalo se da Wangova nepromišljenost neće tek tako proći. Potom smo u tom neugodnom mjestu primili neželjen posjet.

Ja sam se dotle okupala, obrijala glavu i presvukla se, a shativši da većinu odjeće koju sam nosila treba spaliti, nisam se ni trudila spasiti je. Kada se pojavio mandarin, sjedila sam uz vatru. Sing Hu je banuo u sobu i u znak upozorenja dobacio nam »*Loi-yu*« — pazite! — tik prije nego što je

čovjek ušao. Skočila sam na noge, stala iza Roberta, oborila pogled i zahvalila nebesima što je svjetlo u sobi prigušeno.

Mandarin je nosio krzneni kaput i muf za ruke. Duboko se naklonio, a Robert mu je isto uzvratio. Tada je na kantoskome, uz cijelu ceremoniju kićenih jezičnih izraza, upitao kojim smo povodom došli. Robert je prema običaju počeo ushićeno govoriti o svojoj opsjednutosti biljem i želji da skupi biljke za svoje imanje. To bi u drugih obično pobudilo oduševljenje — počeli bi govoriti o vlastitoj sklonosti biljkama, pristojno ispitivati o imanju i kazivati da će rado pomoći, prema svojim skromnim mogućnostima. Ovaj je čovjek dugo mirno stajao, ne izgovorivši ni riječi. Kada je progovorio, vagao je svaku riječ kao da promišljenim potezima igra partiju šaha.

»Možda biste htjeli«, naposljetku reče, »iskoristiti našu besplatnu uslugu. Mogu se pobrinuti da sigurno stignete na odredište.«

Rekavši da bi svakako htio putovati o svom trošku te da će sam preuzeti rizik, Robert se uljudno zahvalio.

»Mislim da bi za vas bolje bilo otputovati u Hong Kong. Ili možda Šangaj? Ning-po?«

Ponudu je ljubazno iznio, međutim tri luke koje je spomenuo bile su pod britanskom upravom. Robert se ukipio. U prtljazi smo nosili pušku, no znala sam da Robert uvijek drži bodež pri ruci. Ruke su mi se sledile i neznatno zadrhtale, a požalila sam što i ja ne nosim nož.

»Ondje nisam nikada bio«, oprezno je odgovorio Robert. »Doputovali smo kopnenim putem od mog imanja na sjeveru.«

Osjetila sam nervozu u želucu. Dakako, mandarin je bio mrtav-hladan. Nije nam izravno prijeto, ali njegovo je držanje ipak ulijevalo strah u kosti.

»Živio sam u Šangaju«, kratko odgovori. »Smatram da bi vam taj grad više odgovarao. Bit ću toliko slobodan da vam pošaljem pratnju.«

* * *

Tada je otišao, a za njim smo otišli i mi. Robert je skočio na noge i zadubio se u zemljovide, proučavajući koliko bi vremena mandarinu moglo trebati te, naravno, kojim ćemo putem pobjeći i koliko brzo.

»Ako nam želi poslati pratnju«, rekao je, »morat će poslati glasnika. Najbliži garnizon za koji znamo, malen je i odavde udaljen tjedan dana. To nam ide u prilog. Za dva tjedna možemo daleko odmaknuti.«

Tad se zaustavio i zamislio. Bio je potresen, no nije se činilo da ga je uhvatila panika, premda je skupio usne i pogrpio ramena.

»Međutim, ako ga odvratimo od toga da uopće pošalje glasnika...« razmišljao je, nakratko je zastao, a onda graknuo. »Sing Hu! Pakiraj sve naše stvari!«

Tada Robert grubo povuče Wanga u stranu.

»Svi bismo ovdje mogli umrijeti, Wang. I ti, tako mi Boga«, reče. »Pronaći ćeš onu djevojku. Reci ćeš joj da je tvoga gospodara, mandarina, uvrijedio posjet koji je primio. Reci joj da je lijepa. Reci joj da ti je žao što moraš otići. Da je tvoj gospodar naredio cijeloj sviti da večeras nastavljate put. Reci joj da smo krenuli na istok. Prema obali. Na istok. Da sam uzrujan, ali sam odlučio nastaviti dalje bez tuđe pomoći.«

Prestrašeno zvjerajući uokolo, Wang ponovi Robertovu poruku, a onda brzo napusti sobu. Pomislila sam da će mi pozliti. »Hajde, Mary«, reče Robert. »Svi moramo pomoći.« U jedan sam sanduk počela trpati papire.

Selo smo napustili kad je pao mrak s još dvije mazge, a čovjek koji je trebao mirovati zbog gležnja, jahao je na jednoj od njih. Nosači su bili ozlojeđeni, ali još nisu sasvim shvatili što se zbiva. Nakon što smo prešli tri kilometra u smjeru istoka, Sing Hu je dobio naređenje da zamete tragove jer mijenjamo smjer. Ostao je iza nas, otirući sipki snijeg kad smo se uputili prema jugu.

»Hoće li mandarin krenuti za nama?« nervozno sam pitala Roberta dok smo u tami nastavljali putovanje. Robert je slegnuo ramenima. »Ako je Wang odradio svoje, vjerojatno mandarin nije nikoga stigao obavijestiti o našem dolasku prije nego što je doznao da smo već otišli. Možda zbog toga odustane od slanja glasnika. Neće htjeti priznati da smo mu izmaknuli iz ruku, Mary. U to se uzdam.«

»A što ako pošalje glasnika?«

»Do garnizona treba prijeći mnogo kilometara. Ako krenu za nama, nadam se da će se ispočetka uputiti u smjeru tragova koje smo ostavili i poći prema obali. Tako ćemo dobiti još veću prednost.«

»Misliš da je mandarin saznao da smo otišli?«

Robert je pogledao Wanga na čelu povorke.

»Za naš je dolazak odmah saznao. Bilo bi mu najbolje da jednostavno zaboravi da smo se našli u njegovu selu i pomiri se s time da smo se ionako uputili prema istoku. Carevi su ljudi nemilosrdni prema propustima. Ako prijavi da smo utekli, a on nas nije uhvatio, mogli bi ga kazniti. I njega i njegovu obitelj.«

Oko pola sata nakon što smo skrenuli prema jugu, čuli smo da Sing Hu urla iza nas. Robert je odjahao do njega, a Sing Hu ga je uvjeravao da nas netko prati.

»Poslao je uhodu«, izbezumljeno reče Sing Hu. Potrajalo je dok ga nismo smirili, a kad smo uspjeli, tvrdio je da je negdje iza nas primijetio baklju.

Robert i ja smo se vratili unatrag, no nismo pronašli svježije tragove i isprva nismo nigdje vidjeli žive duše. Kad smo se ponovno uputili prema povorci, začuli smo pucketanje. Robert je krenuo prema šipražju s bakljom u ruci. Prenio je plamen na najsušie grančice i zapalio ih. Čekali smo teško dišući dok suho granje u snijegu nije zahvatila vatra. Vrlo brzo, kroz razbuktali smo plamen raspoznali siluetu, dva užasuta oka. Čovjek je potrčao kroz šikaru, ali Robert je bio brži. Oborio je uhodu na tlo.

»Mary, ugasi vatru«, doviknuo je, a ja sam nagazila na niske grane i na plamen nabacala snijeg sve dok u mraku opet nisu gorjele samo naše baklje.

* * *

Mandarin ga je poslao za nama. Trebao se vratiti prije jutra, a ako bi saznao kojim smo smjerom krenuli, dalje bi nas nastavile pratiti trupe. Znao je da smo prvo krenuli na istok, a potom na jug, u to nije bilo sumnje. Poslati ga natrag bilo bi izvan svake pameti.

»Guailou«, izazivački je pljunuo Robertu u lice. »Doći će za vama. Pronaći će vas.«

Robertove su oči mahnito zasjale. Nisam vidjela da je izvadio nož i nisam primijetila da ga je, bez trunke oklijevanja, uhodi zarinuo u želudac. Shvatila sam tek kad sam primijetila da teče krv stvarajući lokvicu u snijegu. Lice sam prekrila rukama. Čovjek je brzo umro, a Robert ga je spustio na zemlju. Odmaknuli smo se, bjesomučno razmišljajući, problijedjeli od užasa.

»Truplo ne možemo zakopati«, reče Robert. »Zemlja je suviše tvrda. No moramo ga ukloniti.«

Pogledala sam nizbrdo. Sing Hu je ionako već bio izvan sebe.

Prisjetivši se da smo onuda već ranije prošli, osvrnula sam se oko sebe. Morali smo uputiti mazge u drugom smjeru jer se malo dalje nalazilo smrznuto jezerce.

»Dođi«, rekoh. »Znam što ćemo. Zajedno ćemo ga podići.«

Truplo smo odvucli stotinjak metara i skinuli ga. Ispod podstavljenog kaputa i čizama od janjeće kože, čovjek je još bio topao.

»Daj mi svoj bodež«, rekla sam mu i s ruba izdubila otvor u ledu. Nije se dubinski zaledio pa sam led lako uklonila s površine vode koja se nalazila ispod njega. Otvor će se sigurno opet zamrznuti i preko noći prekriti tragove našeg zlodjela. Truplo smo zajedno gurnuli u vodu i vratili se na mjesto gdje smo ga pronašli. Robert je staloženo skupio odjeću i krvav trag zasuo snijegom, a ja sam se za to vrijeme trudila prekriti tragove paljevine u šipražju.

»Slijedit će tragove koji vode na istok, ali to je oko kilometar i pol odavde«, razmišljao je Robert naglas. Lice mu se činilo upalo. Pitala sam se izgledam li i ja isto.

»Ako se rašire po području, mogli bi naići na ovo, ali neće znati kamo smo otišli i imat ćemo jednu noć prednosti. Ili više.

Moramo zamesti i njegove i naše tragove, a onda se što brže vratiti. To je sve. Hoćeš li to izdržati, Mary?«

»Živa sam«, odgovorih, »i nadam se da će tako ostati. Nećemo reći ostalima.«

Zajedno smo se pridružili povorci, naprijed su čekali da vide hoćemo li se vratiti. Činilo mi se da je Wangu laknulo kad smo se pojavili iz tame, ali u očima nosača prepoznala sam mržnju. Dijelovi priče polako su se slagali na mjesto i bili su bijesni.

»Obuzdaj živce, momče«, kudio je Robert Sing Hua prolazeći uz njega. »U gorju nema duhova, a nisam našao ni žive duše. Nitko nas ne slijedi.«

Ostatak je noći za zametanje tragova bio zadužen Wang.

Nastavili smo mijenjati rutu pa nismo putovali ravno na jug nego se kretali amo-tamo po snijegu. Iako smo bili iscrpljeni, i napredovali dobrim tempom, ljudi su srdito mrmljali, osjećali su se izdanima. Sada su znali da nismo mandarinici sa sjevera i bili smo prisiljeni nagraditi njihovu šutnju. Robert im je obećao dodatan iznos na kraju putovanja kao naknadu za neočekivane opasnosti. Hodali smo sve do zore, a vrijeme se pogoršalo. Osjećala sam se vrlo usamljeno. Ljudi iz naše povorke ostali su uz nas samo zbog pohlepe i straha jer su nam pomogli. Prošla me jeza kad sam vidjela da me nekoć prijateljska lica sada gledaju s neprikrivenim gađenjem. Što bi tek mislili o meni da znaju da smo za sobom ostavili ubijenog Kineza, skrivenog ispod leda?

Zaustavili smo se kad se smračilo. Nisam mogla zaspiti, a misli su mi se rojile u glavi. Robert je Sing Hua poslao u izvidnicu, a mi smo napeti kao puške jeli samo da si ne narušimo zdravlje. Robert se neprestano ogledavao oko sebe, hvatajući se za pušku i pogledavajući prema ljudima, koji su okupljeni oko vatre nakon noći i dana provedenih na putu spavali iscrpljeni.

»Ja ću stražariti, Mary. Ti spavaj ako možeš.«

Na moje iznenađenje, misli su mi se smirile dovoljno da zaspim. Snašla su nas okrutna vremena koja su probudila životinju u meni. Jest ću, spavati i ubijati ako moram. Što god treba da opstanem.

Nakon tri sata, prenula sam se iz laganog sna. Probudili su me Robertovi povici, sneno sam se osočila na noge, otrčala do njega, čak i u polusnu spremna učiniti sve što treba. Stajao je nekoliko metara od vatre.

»Što je bilo?«

Robert mi je pokazao rukom. Jedan je čovjek pokušao napustiti tabor. Ukrao je namirnice i očito se kanio vratiti u rodno selo. Odmahnula sam glavom. Znala sam što valja učiniti, a znao je i Robert. Pred ostalima je istukao bjegunca, a onda ga razjaren odvuкао do vatre, a čovjek se šćućurio, prestrašen i izranjavan. Robert je morao nametnuti svoju volju. Udario je bjegunca po ustima tako da je drugi put u dvije noći krv potekla na snježni pokrivač. Nisam bila sigurna hoće li ići dalje. Robert nikada nije ubio čovjeka dok ga okolnosti nisu na to primorale, a nadala sam se da zbog toga nije postao željan krvi. Sada je gnjevno vitlao puškom.

»Ne možete pobjeći«, poručio je ljudima, poput generala koji zapovijeda vojsci. »Nemate drugog izbora, osim ovog. Dopratite nas do Bohee pa će rižino vino teći u potocima i svakoga ću masno isplatiti. Razmišljajte o tome na što ćete utrošiti novac. Vaše će žene i obitelji u Hui Chou Fuu cijeniti tu zaradu. Međutim, ako sada pobjegnete, ako prekršite naš dogovor, nećete dobiti ni pišljiva boba. Ako nas prijavite vlastima, mučit će vas. Morate ostati i odraditi posao. Njemu ću oprostiti. No kunem vam se, sljedećeg koji pokuša uteći, ustrijelit ću na mjestu, a nemojte smetnuti s uma da ako ga prije mene pronađu mandarin, proći će još gore.«

Samo sam na sekundu pomislila da će nasrnuti na njega. Šestorica snažnih muškaraca mogli bi ga nadjačati. No Robert im je ulio strah u kosti pa su obeshrabreno sjedili na tlu. Uskoro su, jedan po jedan, legli na počinak, a mi smo ih motrili. Možda ih je prestrašilo ono što su otkrili, no zbog Robertove su bešćutnosti postali krotki. Na kraju krajeva, ipak su to bili uzgajivači čaja, a ne ratnici, i morali su se vratiti svojim obiteljima. Wang se prije zore vratio iz ophodnje donoseći vijest da nas nitko ne prati. Robert je probudio ljude i ponovno smo krenuli na put.

Od te večeri nadalje, Robert bi poslijepodne provjeravao začelje prije nego što bismo se utaborili, a potom navečer nekoga poslao u izvidnicu da još jedanput provjeri. U studenom gorju bez logorske vatre nitko ne bi preživio, a nijedanput nismo primijetili da ju je iza nas netko naložio. Činilo se da su nas mandarinovi ljudi prestali slijediti, a mogli smo se samo nadati da je nestali uhoda dodatno pomrsio njegove planove i da je potpuno odustao od potrage. Svaki dan koji je prošao, bio je dobar znak.

Robert je cijelo vrijeme bio napet kao puška i malo govorio. Znala sam da ga u takvom raspoloženju nema smisla tješiti pa sam uglavnom šutjela. Čovjek kojeg je istukao dugo je imao

masnice, ali Robert je rekao istinu — ako se bilo koji član naše svite odluči vratiti, mogli bi ga zatočiti i mučiti zbog onoga što zna i kazniti zato što nam je pomogao. Posvetili smo se nastavku putovanja. Robert je imao nekoliko knjiga o vojnim taktikama. Svake smo ih večeri proučavali uz svjetlost svijeća. Iz njih smo saznali koliko se dugo ljude može pratiti po snježnom vremenu te kako isplanirati rutu koju je teško predvidjeti. Nakon deset dana zaključili smo da smo zahvaljujući tomu i Robertovu zdravom razumu pobjegli dovoljno daleko da nas ne uhvate odmah te da duže vrijeme budemo sigurni.

»Čini se da smo se jednostavno izvukli, Mary«, reče.

»Izvukli smo se, to je najvažnije«, odgovorih.

Meni se nije činilo da je bilo toliko jednostavno. No sada, kada smo se uvjerali da nas nitko ne slijedi, ljudi su se opustili. Ovo je bilo za dlaku. Nismo mogli sa sigurnošću reći da smo im umaknuli, ali toliko smo krivudali da će se zasigurno namučiti da nas pronađu, osim ako već ranije nisu nekoga poslali za nama. Bez obzira na to, Robert je nastavio provjeravati na začelju kolone i nikada se nismo odmarali više od pet sati — dovodili smo se do krajnjih granica.

Dani su mi sporo prolazili, no pretpostavljam da je zima trajala još samo dva tjedna. Tada je temperatura porasla, a mi smo se spustili u nizine i nekim se čudom našli na imanju budističkog samostana. Ondje je još bila zima, no samostan je stajao u zavjetrini, a kad smo ga otkrili, nakon bespuća nepregledne pustoši, činilo mi se kao da smo primili dar s neba. Obradovala sam se što smo nakon jezivih iskušenja u zabačenom kutku svijeta naišli na civilizaciju.

»Možemo li ovdje stati?« upitah Roberta.

»Možemo. Trebamo namirnice«, šturo odgovori.

Bertie nam je govorio o ljubaznosti i srdačnosti redovnika koji žive prema vlastitim uvjerenjima ne obazirući se na mandarine. U svakom slučaju, laknulo mi je što se nalazimo na duhovnome mjestu, a samostan je istog časa na mene ostavio dojam mjesta koje će nam pružiti utočište.

»Smatrat će vas darom s neba. Ako ste u unutrašnjosti i nađete se u nevolji, možete se osloniti na redovnike. Oni neće nikome reći. Ne bojte se«, uvjeravao nas je Bertie.

Uzdajući se u njegove riječi, Robert i ja smo se, poput hodočasnika, pješice uspeli uzbrdo. Nakon mjeseci koje smo proveli u neudobnim konačištima, kućama s utabanom zemljom, sirotinjskim sobama i šatorima na smrzavici, hram nam se ukazao poput čuda, a smjestio se, primijetili smo, na početku doline kojom su tekli bistri potoci.

»Dobri redovnici«, nasmiješi se Wang. »Sve će biti bolje.«

Na vrhu stuba dočekao nas je momak omotan narančastom tkaninom. Ugledavši nas, nelagodno se kolebao, a zatim pao na koljena i vrlo se duboko naklonio. Kasnije smo saznali da to najčešće čine mladi članovi, koji se prema nalogu uče poniznosti tako što se klanjaju svakom s kim stupe u kontakt. Robert i ja uzvratili smo naklonom i pitali bismo li smjeli iskoristiti njihovu gostoljubivost.

U dvorištu su naši ljudi zastali u čudu. Na središnjem su prostoru stajali pozlaćeni kipovi od drva i gline. Zlatili su se nadvijajući se desetak metara nad nama, gotovo blistajući na suncu.

»Predivno«, izustila sam.

* * *

Do nas je dopirao žamor muških glasova u molitvi, a povelili su nas preko otvorenog dvorišta gdje su redovnici pjevušili, meditirali s niskama nalik na krunice kakve rabe katolici. Zvono je odzvanjalo usporenim ritmom. Odjekivalo je neobičnim, jasnim tonom koji je krijepio dušu, a dok smo hodali kroz bezbroj dvorišta, mogla sam naslutiti kad će sljedeći put odjeknuti. Zidove svakog dvorišta kroz koje smo prošli krasilo je mnoštvo oltara, a poslije smo doznali da svaki svećenik ima svoj. Između kamenih ploča neprestano su gorjeli miomiris. Dim bi katkad sukljao visoko u zrak, ili pak tinjao, a oblačići dima odmah bi se raspršili. Posvuda se osjećao miris sandalovine.

Momak nas je naposljetku zamolio da pričekamo ispred golemih, drvenih dvokrilnih vrata i nestao na nekoliko minuta.

»Zaluđeni su«, dometnuo je Robert, sliježući ramenima i promatrajući oltare.

»Meni su baš lijepi«, odgovorila sam, i dalje slušajući odzvanjanje zvona s druge strane zidova.

Nakon nekog vremena, pojavio se redovnik. Duboko se naklonio.

»Svim putnicima nudimo odmor«, reče. »Ovdje ste dobrodošli. Na sigurnom ste.«

Točno smo te riječi htjeli čuti. Nakon gotovo četiri tjedna bijega kroz brda, osjetila sam da mi tijelo nehotice slabi i ruke su mi klonule uz tijelo.

Dodijelili su nam prostorije — jednostavne čiste sobe. Redovnik koji nas je dočekaostavljao je dojam spokojne osobe i podsjetio me na Bertieja u trenucima kad bi slušao druge. Obraćao nam se smireno i s poštovanjem, a prema našem je ozlijeđenom nosaču bio nevjerojatno ljubazan i pomogao mu je doći do bolnice. Pozvao nas je na večeru u sumrak, rekao je da će doći po nas u sobe kada kućne čas. Provela sam neko vrijeme ležeći na krevetu, ali bila sam znatiželjna i poželjela lutati dvorištima. Zvona su prestala odzvanjati i završilo je vrijeme molitve. Promatrala sam goleme kipove, egzotične Bude mnogo više od zidova. Nije bilo gotovo nikoga; pretpostavljam da je svatko pošao svojim poslom jer u ovakvim samostanima svaki redovnik ima svoja zaduženja. Utabana zemlja pod mojim nogama imala je jarku narančastu boju, tamniju od novakove halje. Takva se zemlja u Kini naziva *Zmajeva krv* i smatra se kako donosi sreću.

Uskoro mi se pridružio Robert. Promatrao je golemoga, zlatnog Budu, a onda lupio nogom po prašnjavoj zemlji.

»Možemo ovdje provesti nekoliko dana«, reče. »Mislim da nam to neće naškoditi, Mary. Pretpostavljam da je sada već Božić, znaš. Trebao sam pomnije brojki dane pa bismo bili sigurni. No rekao bih da je vrlo blizu.«

Zaboravila sam na to. Našim je svijetom upravljao ritam prirode. Vrijeme berbe, sjetve i snježno razdoblje bili su važniji od pojedinih dana. Sve je to bilo tisuću milja daleko. I više. Tada sam pomislila da će ove godine na kraju Henryjeva kreveta visjeti čarapa jer je sada dovoljno porastao. Jane će hodnik uresiti vrpčama, a djeca će pjevati božićne pjesme. To mi se činilo neobično. Čak i strano.

»Henry će se veseliti«, rekoh.

Robert me pogledao. Svoju djecu nikada nije spominjao.

»Da, Henry će uskoro imati dvije godine, Mary. Već je prohodao. Možda i govori.«

Niz obraz mi je potekla suza. Iznenadila sam se. Robert je pružio ruku i nježno mi dotaknuo rame.

»Mogli smo poginuti«, rekoh. »Zato smo ga morali ubiti.«

»Sreća nam je bila naklonjena. Žao mi je, Mary. Prošlih sam dana razmišljao o tome da te nisam smio povesti sa sobom.«

Odmahnula sam glavom.

»Ja sam to odabrala, sjećaš se? Prepustio si mi da biram. «

»Onda to moramo zaboraviti. Hoćeš li moći?«

»Pokušat ću«, rekoh.

Među brojnim biljkama koje su imali, redovnici su uzgajali i bambus, a za večerom su priznali da su imali velikih problema s krdima divljih svinja koje su im povremeno uništavale usjeve.

»U poljima smo postavili zvučne alarme«, objasnio je jedan redovnik, pokazujući nam pokretom ruku na što je mislio.

»Kada se zvona oglase, skupine mladih redovnika vilama ganjaju životinje, a katkad ih usmrte.«

Začudila sam se što ti blagi ljudi životinju ne bi pojeli, ali bi usmrtili one koje nadu u poljima. Pokazalo se da za njih čak kopaju i jame u kojima iz da strše smrtonosni kolci.

»Ali ako životinja strada, onda lešinu pokopamo«, objasni nam čovjek, kao da nije ni svjestan da se s moralnoga gledišta nalazi na skliskom terenu. Društvo tih plemenitih ljudi davalo mi je snagu. Otkrila sam da Kina liječi moju dušu.

»Ako želite, mogao bih uloviti nekoliko svinja«, ponudi se Robert. »Imam pušku.«

To je izazvalo veliku pomutnju, no odlučeno je da naši nosači smiju pojesti životinje koje Robert ustrijeli ako ih skuha izvan samostana. Naravno, redovnici do tada nikada nisu vidjeli vatreno oružje, a mladi su se osobito veselili što će imati priliku vidjeti što takvo oružje može učiniti.

Opremljeni za zimske uvjete, sljedećeg smo jutra s puškom krenuli u brda. U podnožju smo vidjeli sela raštrkana iza samostana i jezera u dolini gdje su tamošnji ribari pecali manje koristeći se koritima umjesto uobičajenih čamaca. Korita su se njihala na vodi, a sudeći prema jednom ili dva sudara koje smo vidjeli izdaleka, činilo se da je njima teško upravljati.

Brda u blizini samostana i zimi su bila zelena i moglo se jasno vidjeti da se ljeti kroz neka područja teško probiti jer bi raslinje obraslo puteljke. Bilo je stabala japanskog cedra, smokava i kamforovca. Sing Hu je uzorke poslušno spremio u posudu, a tri mlada redovnika koja su krenula s nama, željna vidjeti Robertovu pušku u akciji, usmjeravala su nas najboljim stazama u potrazi za divljim svinjama. Nakon što smo vani proveli već tri-četiri sata, zaustavili smo se da se osvježimo prženim okruglicama od povrća koje su redovnici pažljivo spremili u pletenu kutiju. Redovnici su se pomolili prije jela, zahvaljujući Bogu na hrani. Sing Hu je pognuo glavu i pridružio im se.

»Mi se u zadnje vrijeme nismo molili prije jela«, primijetila sam.

»Ti? Ponizna vjernica?« zadirkivao me Robert. »Znam. Znam. No ovdje je to ljepši običaj.« Slutim da sam se na taj način željela iskupiti. Vratiti se u uobičajeno stanje.

Uzela sam svoje okruglice i otišla prema rubu brežuljka kako bih zavirila dolje u klanac, a ondje sam se pritajila uz tlo i rukama dozvala ostale. Ispod nas, vrlo blizu, nalazilo se pola tuceta crnih divljih svinja, tiho su roktale rujući po grmlju koje je dolje raslo. Odande smo mogli naciljati bez problema.

»Pssst!« poručila sam drugima.

Robert je naciljao. Ispalio je dva hica, jedan za drugim, jednu je životinju usmrtio i ranio drugu koja je skvičeći pokušala pobjeći u šumu. Druge su svinje pobjegle. Redovnik pokraj mene skakao je gore-dolje držeći ruku na ustima. I druge je jednako zaprepastio vrsnim gađanjem pa su zadivljeno promatrali. Premda im je Robert objasnio što će se dogoditi kada ispali iz oružja, stvaran je događaj izazvao veću pomutnju nego što su očekivali. I nosači su mi se činili zadivljeni, a pomislila sam da nije loše što su se uvjerali u Robertovu spretnost s oružjem. Ustrijelivši svinju, našli smo se predaleko da nastavimo tragati za divljim svinjama jer je krdo u klancu već daleko odmaknulo, no Robert je redovnicima dopustio da puškom strijeljaju zemlju jer nisu htjeli ciljati ni u što, što se smatralo živim, makar i stablo.

Sing Hu je s jednim nosačem otišao po lovinu. Vezavši životinju za голу granu, na ramenima su je donijeli do nas. Na povratku kući, naši su se ljudi uputili u šumu kraj samostana i ondje naložili vatru na kojoj su kanili ispeći svoje meso. Robert i ja smo ih ostavili da se goste te otišli unutra gdje su nas dočekali s pripremljenom vegetarijanskom večerom. Na rogožinu su postavili rižu s mirodijama i desetak egzotičnih jela od povrća te šalice vrućeg čaja s cvjetnim okusima. Spustila sam se na tlo i prihvatila ponuđenu zdjelicu i štapiće, željna hrane nakon cjelodnevnog hodanja i priželjkivanog povratka u uravnotežen život. Mladi su svećenici radosno čavrljali s prijateljima, nestrpljivo pripovijedajući novosti i oponašajući rad puške. Čim je sjeo nasuprot meni, Robert se već udubio u razgovor sa starijim muškarcem. Pokazalo se da je on svoj redovnički život započeo u samostanu Tien Tangu, odakle su prije mnogo stoljeća čaj u Japan počeli izvoziti redovnici putnici koji su ga kušali na hodočašću.

»U Japan?« pitao je Robert. »Kakav je to bio čaj?«

Dok sam osjećala kako mi vrući napitak vraća snagu, shvatila sam da naslućujem tijekom Robertovih misli, slijed pitanja. Što su japanski redovnici otkrili? Kako su obrađivali listove čaja? Predviđjela sam svako pitanje prije nego što ga je postavio i zamišljeno slušala odgovore vremenskog redovnika. U mislima sam predočila zemljovid koji smo nosili sa sobom i zatekla sam samu sebe kako se pitam koliko bi nam trebalo od Hong Konga do Japana. Robert je uhvatio moj pogled, jasno mi pročitao misli, odmahnuo glavom i nasmiješio se mojoj revnosti.

»Ne na ovoj ekspediciji«, tiho reče.

No znala sam da je i on razmišljao o tome.

U samostanu smo proveli tjedan dana. Nosačeva noga napokon se sasvim oporavila, a jednako tako i naše raspoloženje. Robert je popisao svoje biljke, a osim lojnog drveta, smokava i kamforovca iz gorja, u samostanskim je vrtovima pronašao i druge krasne primjerke.

»Mislim da su ovo prve biljke iz ove pokrajine koje će stići na Zapad«, reče. »Ovdje još nitko nije bio.«

U svojim je dnevnim pohodima pronašao čičak identičan onom koji raste u Škotskoj, potom abeliju, crvenu suručicu i još hortenzija koje je dodao drugim sjemenkama, reznicama i primjercima za herbarij. Zajedno smo sve stavili u poseban sanduk, a onda složili još jedan isti, kako bismo kad dođe vrijeme slanja kući, odgovornost podijelili na dva broda i prepolovili rizik.

* * *

»Postala si vrlo vješta«, reče Robert.

Itekako sam znala što mi je činiti. Veselilo me što bih znala zasaditi vrt s povrćem ili gredicu s cvijećem ako to poželim. Veselilo me što prepoznajem različite vrste sjemenja i što mogu pronaći zvijezdu Sjevernjaču, ili što čak i za noći bez oblaka po lišajevima na kori drveta znam u kojem smjeru valja krenuti kući.

»Uistinu misliš da je već Božić?« pitala sam.

Robert je razmišljao. »Vrlo je blizu. Da sam barem detaljnije vodio dnevnik. Čudno je da se toga nisam sjetio. Lani ga nismo zajedno obilježili. Ja sam jeo u kantini u Chusanu. Ove godine ti biraš, Mary. Možemo proslaviti Božić koji god dan želiš. Zapravo«, nasmiješio se, »možemo ga proslaviti i nekoliko puta.«

Dok sam rasprostirala primjerke, pjevala sam božićne pjesme, *Sad sretan budi čovječe i Tibu noć*. Robert mi se pridružio svojim snažnim i veselim glasom. Kad smo završili s biljkama, uspravio se i naklonio, zamahujući rukom.

»Biste li me počastili jednim plesom?« reče. »Ipak smo na božićnom balu.«

»U Kraljevskom hortikulturnom društvu?« našalih se.

»Je li vaša plesna kartica puna?«

»Dakako. No čini se da ipak imam jedno slobodno mjesto. Štoviše, upravo u ovom trenutku.«

Primio me za ruku i poveo prema podiju, pretvarajući se da slušamo glazbu.

»Oh«, reče kad sam se počela smijuljiti, »valcer!«

Dok smo plesali po sobi, Robert je pjevao melodiju valcera koji su često svirali prethodne godine. Sigurno je to bio prizor za pamćenje. Dvojica Kineza plešu valcer okruženi primjercima za herbarij. Kada je zamišljeni orkestar prestao svirati *Na lijepom plavom Dunavu*, prilično sam se zarumenjela. Klecnula sam kako bih se naklonila, zamišljajući da nosim prekrasnu svečanu haljinu raskošnog donjeg dijela, koja je pratila moje pokrete.

»Hvala«, rekoh.

Robert mi je pomogao ustati, poljubio mi ruku, a onda me poveo natrag do vatre. »Danas uistinu blistate, draga moja«, šalio se Robert.

Pretvarala sam se da iz džepa vadim lepezu i rastvaram je ispred lica tako da mi se vide samo oči.

»Suviše ste ljubazni.«

»Bila si vrlo hrabra, Mary«, reče Robert. »I htio bih da znaš da cijenim... Zapravo, sve to veoma cijenim.«

Uručio mi je malenu kutiju od ebanovine.

»Sretan Božić«, reče.

»Roberte«, zaprepastila sam se.

Nisam očekivala da ćemo slaviti Božić pa sam se iznenadila što je Robert unaprijed pripremio božićni dar. Nije mi bilo na kraj pameti da mari za takve znakove pažnje. Nespretno sam pokušavala otvoriti kutijicu. Unutra, na jastučiću od žarko ružičaste svile, ležao je slatkovodni biser na zlatnom lančiću.

»Pomislio sam da bi ga mogla nositi. Ispod onoga«, reče pokazujući nelagodno na moju svilenu košulju s visokim ovratnikom.

Lančić sam stavila oko vrata. Robert je uistinu učinio lijepu gestu.

»*Dou je*«, rekoх. Zahvaljujem na daru. Naklonila sam se, a grlo mi se stegnulo i potekle su mi suze. Da nije bilo Roberta, sigurno bih bila mrtva.

»Nemoj plakati«, Robert je krenuo prema meni. »To je samo znak zahvalnosti.«

»Osjećam se počašćenom«, odgovorila sam, primajući ga za ruku. »Uistinu. Prekrasna je. Uvijek ću je nositi.«

Obrisala sam suze. Sve se promijenilo. Mi smo se promijenili.

Premda je kratko trajalo, u samostanu mi je bilo lijepo. Dane sam provodila u razgovoru s redovnicima i pomažući im koliko sam mogla. Moju je pozornost posebno privukao Tang, stariji svećenik s velikim trbuhom i blistavim očima. Velik je dio dana provodio u meditaciji, ljuljao se dok je molio, no kad se nije bavio produhovljenim radnjama, njegov je glavni zadatak bilo planiranje samostanskih obroka. Zbog toga je bio dobro upoznat sa zalihama riže i brašna te sezonskim voćem i povrćem kojim raspolaže, i znao je kakvi običaji vladaju u danima kada se valja pogostiti ili postiti. To mu je pružalo beskrajan užitak, a kada bi ga obavijestili o količini sojina sira, jajima koja su umočena u začine i potom zakopana, ili o fermentaciji sojina umaka, veselo bi nabrojio nazive jela koja će uskoro pripremiti iz svakog sastojka. Osim redovnika i bolesnika u samostanskoj bolnici, u samostanu su se svaki dan hranile stotine ljudi. Siromasima koji su prosili pred vratima obično bi udijelili milostinju u obliku riže. Tang je pregledao naše zalihe i naredio da iz skladišta donesu još vreća kako bismo se što bolje snabdjeli za put. Robert je ponudio da će mu platiti, no činilo se da ih najviše veseli što nam mogu darovati hranu i ispratiti nas na sljedeće putovanje.

Kad je stiglo vrijeme za polazak, bila sam tužna jer za razliku od Ning-poa ili Hong Konga, kamo bih se jednog dana mogla vratiti, znala sam da ovaj samostan vjerojatno više nikada neću vidjeti. Robert je na redovničkom imanju proveo dva dana i vrtlarima pokazao različite sjemenke. Bile su to sjemenke voćaka koje još nisu uzgajali. Osim toga, s njima je nadugo i naširoko razglabao o sustavu natapanja, koji namjeravaju pokrenuti u proljeće, i izradio skice koje će im u tomu pomoći.

Dok smo se na ranojutarnjem suncu spuštali po prilazu oivičenom drvećem, redovnici su u našu čast zvonili zvonima, a svježi nas je povjetarac bodrio pri svakom koraku. Proveli smo divan Božić, ali pred nama je još bio dugačak put.

Naše su nosiljke ojačali jer ih brdovit kraj nije štedio. U samostanskoj radionici spojeve su dodatno učvrstili i podebljali drške, no s obzirom na teren nisam očekivala da ćemo ih redovito rabiti prije nego što dobrano zađemo u pokrajinu Fokien. Međutim, Robert je imao druge

planove. Trećeg dana putovanja zaustavio je povorku i inzistirao na tome da se u velikom stilu približimo graničnom prijelazu između pokrajina Kiang Sia i Fokiena pred nama, gdje je stajala naoružana straža. Većina je ljudi putovala pješke bez pratnje, a naša povorka s dvije nosiljke, što će se i te kako dojmiti vojnika. Pretpostavili smo da će ih to zastrašiti pa će nas pustiti da prođemo bez nepotrebnog uznemiravanja.

Robert i ja sjeli smo u nosiljke i pokrili se raskošnim prekrivačima koje smo čuvali za tu prigodu. Naša se povorka polako uputila prema straži.

»Bit će dobro«, ponosno izjavi Robert.

Ja sam se naposljetku pitala jesu li nas stražari uopće primijetili jer je na prijelazu jedan spavao, a drugi raspravljao sa starijom gospodom koja je, pretpostavljam, bila njegova majka.

»Mogli smo lako proći kraj njih s četom škotskih vojnika!« našalila sam se kad smo se zaustavili dva *lia* dalje uz cestu i nosiljke ponovno natovarili na kola.

»Lijenčine!« frknuo je Robert nosom. »Srećom po nas.«

Bilo mi je smiješno što i dalje smatra da je lijenost uobičajena osobina kineskih vojnika kao da se naše pouzdane britanske trupe ne može zateći u besposličarenju te da ih u životu vode samo osjećaj dužnosti i vojnička čast. Mislim da mogu sa sigurnošću reći da se Robert tijekom svih naših lutanja nije oteo dojmu da su Kinezi drugačija vrsta i nikada ih nije gledao kao obične ljude, zamjećujući uobičajene brige, nego samo očite razlike. Možda je tako sam sebe štitio. Nisam sigurna. No bez obzira na razlike između nas i Kineza, nema sumnje da su i njihovi bodeži dovoljno oštri da nam razderu kožu, a da su znali za nas, isti bi nas vojnici pronašli i ubili. Na svu sreću, uglavnom smo im se dobrano sklanjali s puta.

U pokrajini Fokien bilo je mnogo svratišta uz cestu, a kad smo stigli do Bohejskoga gorja, koje se poput kraljeznice prostiralo sjevernim dijelom pokrajine, znali smo da smo prešli polovicu puta. Do kineske Nove godine vrijeme je opet postalo blago, a proslavili smo je u seocetu sa sjeverne strane planinskog lanca, gdje su priredili glazbeni program i povorku urešenu crvenim i zlatnim svjetiljkama.

* * *

Nikada se do tada nisam našla na toliko sumornom i divljemu mjestu. Kad je vrijeme zatoplilo, snijeg i led počeli su se otapati, nespretno se izmičući i otkrivajući zemlju. Opasnost je vrebala na svakom koraku. Iznad uskih blatnjavih puteljaka stršale su izbočine prekrivene snijegom i morali smo oprezno gaziti kako se snijeg nad našim glavama ne bi odronio i zatrpao nas smrtonosnom lavinom. Tako smo umalo izgubili mazgu, a život joj je spasila samo spretnost nosača. Trebalo nam je pola sata da prestrašenu životinju navedemo da krene dalje. I ja sam bila potresena.

Navečer bismo se većinom utaborili, a naši su ljudi u smjenama po dva sata stražarili uz vatru. Robert i ja smo toga bili pošteđeni, no Robert se bez obzira na to budio dva-tri puta tijekom noći kako bi se uvjerio da smo sigurni. Spavao je držeći uz sebe nabijenu pušku, a umjesto cvijeća tražio je životinjske tragove. U nizinskoj sigurnosti Ning-poa zamišljala sam snježne tigrove i planinske medvjede. Za hladnih noći bez oblaka, ovdje bih na takve misli protrnula od jeze. Činilo mi se da smo daleko od svijeta i ranjivi. Opaka bi zvijer lako poharala našu povorku, a nas

su štitile samo rasplamsala vatra i jedna puška. Nisam vjerovala da bi nas sabljasti bodeži koje su nosili naši ljudi obranili od životinjske okrutnosti. Ne bi se zvijerima mogli približiti dovoljno da ih rane a da u najmanju ruku ne zarade gadne ozljede.

Robert je pronalazio životinjske tragove, no uvijek su bili stari nekoliko dana i na rubovima drugačije boje. Jedanput smo naišli na mučno poprište borbe s mrljama krvi u snijegu i razbacanim kostima na mjestu gdje su se sukobile dvije životinje od kojih je jedna pojela drugu. Shvatila sam da će se tragovi pokolja tek nakon nekog vremena otopiti i nestati ili će ih obrasti raslinje. Pomislila sam kako zima čuva strahote, ostavlja ih netaknute i nijeme sve dok ih proljeće ne otopi i otkrije. Jednu smo grozotu ostavili za sobom.

S vremena na vrijeme naišli bismo na naselje ili krčmu. U Chin-huu su ljudi običavali životinje uvoditi u krčmu pa su prostorije bile krcate kozama i lovačkim psima, čak i pokojom kravom. Hrane je bilo malo, a izbor na jelovniku nikakav. Bilo mi je teško probaviti cijelu pečenu svinju: životinju pripremljenu sa svim iznutricama, želuca rasporena zamahom noža. Čeznula sam za jednostavnim okruglicama koje bi naručio Tang, za njegovim raštikama i graškom koje su slasne i vruće posluživali složene na plavim tanjurima.

Kad smo naposljetku stigli na južnu stranu obronaka, drveće je propupalo, a zemlju natopila voda otopljenog snijega. Kola su zapinjala u blatu pa smo još više usporili i za svaki kilometar bio je potreban golem napor. Kudili smo mazge, molili ih, nagovarali i tukli. Barem dvaput na dan morali smo stati kako bismo popravili kotače. Vлага nas je iscrpljivala. Koža me počela svrbjeti, stopala su me boljela i bila puna žuljeva, a činilo mi se da će se razmočiti u bljuzgi. Bilo je užasno. Nijedan predmet u našem vlasništvu nije bio suh, a mi smo vonjali po znoju i plijesni. Svako sam se jutro budila u uvjerenju da ćemo do poslijepodneva stići na odredište. Maštala sam o tome da se kupam, izlazim iz tople vode i nježno brišem kožu. Sanjala samo tome da spavam u toplom krevetu. Brdo za brdom, obronak za obronkom, korak za korakom.

Uglavnom smo išli dalje ne obazirući se na kišu, no stali smo u zaklon jedanput ili dvaput jer je prejako pljuštalo i nismo više mogli trpjeti. Tijekom jedne oluje, zaustavili smo se ispod jednog drveta i naišli na skupinu drugih putnika, siromašnih sezonskih radnika koji su se uputili na jug zbog berbe čaja ne bi li ondje pronašli kakav posao na plantažama. Neki su putovali bosonogi, s prekrivačem prebačenim preko ramena. Svi su bili mršavi i promrzli. Putujući pješke i s mnogo manje tereta, brzo su nas pretekli na putu. Sing Hu nas je obavijestio da mu je jedan čovjek rekao da do plantaža ima barem tjedan dana, a u našem slučaju i više.

Budili smo se i zaustavljali po mraku i odlučno išli naprijed. Robert je uporno htio da putujem u nosiljci, ali ljudi su bili toliko izmoreni da za to nisam htjela ni čuti jer bi nas to još više usporilo. Bolio me svaki djelić tijela, svaki mi je korak bio težak. Zadnjih dana nisam ništa okusila i nisam sanjala. Pretvorili smo se u tihi povorku putnika jer jedni drugima nismo imali što reći, a riječi su postale napor. Wang i Sing Hu već su se odavno prestali prepirati.

* * *

Na naše oduševljenje, devetog dana nakon što smo se sklonili, naišli smo na rižino polje urezano u obronak. Do desetog dana vidjeli smo ih nekoliko. Robert je proučio zemljovid i obznanio da smo vrlo blizu. Ako su naše procjene točne, otišli smo iz Hui Choua početkom studenoga, a sada je gotovo ožujak. Četiri smo zimska mjeseca proveli u brdima i bili smo u očajnom stanju. No naše su muke bile pri kraju i u sljedeća smo dva dana trebali stići u Chon-gan Xian, gradić podno visoke planine Wuyishan.

Stigli smo prilično zapušteni i blatnjavi te pronašli smještaj. Ljudi su bili zlovoljni, a mazge izglednije. Konačište je bilo građeno od drva, s golemom blagovaonicom okruženom balkonom, a u drugoj su se zgradi nalazile sobe za najam. Mazge smo smjestili u staju i nahranili te sklonili prtljagu, a ljudi su naručili vruće kupke i piće od pet vrsta žitarica. Robert i ja smo, hvala Bogu, dobili svoje sobe. Dali su nam najbolje u ponudi — dvije sićušne, drvene spavaće sobe. Maleni su prozori gledali na planinu, ali nakon dolaska nijedno od nas nije zamijetilo pogled.

Skinula sam se, okupala i zaspala. Mislim da sam spavala dva dana, a kad sam se probudila, donijeli su mi pladanj s hranom. Naložili su peć u kutu sobe i donijeli prtljagu. Osjećala sam bol pri svakom pokretu, no bila sam izgladnjela. Dok sam jela sjedeći u krevetu, začulo se kucanje na vratima i Robert je ušao u sobu. Odjenuo je čistu odjeću i uredio se. Pomislila sam da dobro izgleda s tankim brčićima u kineskom stilu. Kad sam se pomaknula, osjetila sam kako biser koji mi je darovao pleše po mojoj koži na tankom, zlatnom lančiću. Bila sam presretna što ga vidim.

»Teško mi je povjerovati da smo stigli«, uzviknula sam. »Pit ćemo crnog čaja do mile volje. I hrana je ukusna. Posluži se«, pružila sam mu zdjelicu u kojoj je bila neka vrsta ribe kuhana u začinima.

Robert odmahne. »Već sam jeo. I jeo«, nasmiješi se. »Drago mi je što si budna. Otkad smo stigli, gotovo uopće nije kišilo. Ni kapi. Zemlja se već suši. Jesi li dobro, Mary?«

Kimnula sam. »Nakon nekoliko dana odmora bit ću bolje. Kako su ljudi?«

»Uglavnom pijano«, prizna Robert. »Ujutro odlaze kući. Misle da se snijeg sada gotovo otopio, a s manje tereta procjenjuju da će kući stići za šest tjedana, na vrijeme za drugu berbu. Isplatio sam im bonus i čine se vrlo zadovoljni. Sada se žele vratiti obiteljima.«

Bit će to dugačko putovanje.

»Ne bih mogla napraviti ni korak dalje, kunem ti se«, rekoh. »Bez obzira na berbu.«

»Odmorit ćemo se«, obeća Robert. »Uostalom, ima ovdje svega.«

»Još uzoraka?«

»Oh, možda. No i gora će ti se svidjeti. Kažu da se za nju veže mnogo legendi. Htio bih se popeti na nju.«

Bacila sam pogled na planinu. Pogled je bio lijep — vedar dan i zeleni obronci.

»Roberte«, rekoh. »Ja samo želim spavati.«

Sklonio je pladanj, a ja sam legla na jastuke i zatvorila oči. Robert je sjeo uz prozor, čula sam da otvara knjigu i namješta se za čitanje. Namirisala sam ulje s aromom šljive koje je rabio. Njegovo najdraže. Mogao bi povesti Wanga, sneno pomislih, i s njim se uspeti na planinu. Probudit ću se kasnije pa ćemo večerati. Već sam se tomu veselila. Navukla sam satenski prekrivač preko ramena, a dok sam ponovno klizila iz jave, učinilo mi se da mi nešto mrmlja. Slatko snivaj ili tako

nešto. Tada sam čula da namješta stolac. Pazit će na mene, shvatila sam dok me obuzimao san. Sjedit će kraj mene dok spavam.

Deseto poglavlje

Kad sam se ponovno probudila, moja je soba bila prazna, a u svratištu je vladala tišina. Iz kreveta sam izašla bosonoga, ogrnula se pokrivačem i sjela kraj prozora. Odmaknula sam zastor, a pogled me ostavio bez daha. Pun mjesec srebrne i žarke boje bio je nisko na obzoru. Pod njim je ležala blistava planina Wuyi, prekrivena zelenim sjenama. Prizor je bio savršen, ništa nije kvarilo dojam. Nije bilo ni daška vjetra, a besprijekoran je krajolik mirovao u tišini. Činilo se da u gradu nema žive duše. Kuće i trgovine bile su zatvorene jer se smračilo, ni iz jedne zgrade nije dopiralo svjetlo, a ulice su bile puste. Svi su spavali.

»Čarobno«, tiho sam rekla.

Bila sam sretna zbog svega što smo do tada postignuli.

Ujutro su se kuliji probudili čim je granulo sunce. Grad je bio smješten uz Veliku carsku cestu, a čim je granulo sunce, prometnica je naglo zaživjela. Činilo se podjednako živahno kao na Picadillyju.

Služavka je rano ušla u sobu i naložila željeznu peć, a kad me zatekla budnu, požurila je da mi donese čaj. Primijetila sam da je drugačiji od crnog čaja koji smo pili kod kuće, a kad sam pitala, saznala sam da je poznat pod nazivom *Luke-cha*. Pokazalo se da je to mješavina zelenog i crnog čaja. U tom je kraju bio uobičajen, no nikada ga nisu proizvodili za izvoz niti je bio poznat u drugim dijelovima Kine. Robert je zasigurno prije nekoliko dana nabavio čisti crni čaj za naše potrebe, ali sluškinja o tome nije znala ništa. No i *Luke-cha* je imao ugodan okus i svidio mi se. Naposljetku, ni ja se nisam mogla odlučiti između zelenog i crnog čaja.

Kad je sluškinja otišla, požurila sam se urediti — potražila sam britvu i ponovno obrijala glavu, pretražila odjeću izloženu iza paravana i pronašla nešto čisto i prikladno za taj dan. Tada sam stavila kapu i kaput, pogledala se u malom ogledalu i naumila sama istražiti grad.

Vani je bilo hladno, no u zraku se osjećalo proljeće. Na ulici su žeravnici već gorjeli, otvarale se trgovine i štandovi. Krenula sam blatnjavom prometnicom i uputila se u naizgled obećavajućem smjeru. Dok sam šetala gradom, građevine su postajale veće, a između skladišta sam pronašla *Tsin-Tsun* ili tržnicu čaja. To je bila otvorena tržnica, s malim, podignutim platoom kakvu se često može vidjeti na sajmovima stoke u Engleskoj. Još je bilo prerano čak i za najraniju berbu, ali ipak se činilo da se dobro trži zapečaćenim kutijama koje su vjerojatno bile pune sjemenja.

Prošla sam kroz dio grada sa skladištima, kupila pecivo na štandu s klimavim kotačima od bambusa i nastavila šetati do ruba grada gdje su se na obroncima planine počela nazirati polja čaja. Primijetila sam da je zemlja smečkasto-žuta i puna ilovače. Takvo je do pogodno za uzgoj čaja i biljke su dobro napredovale s obzirom na oštru zimu koju su pretrpjeli, kao i mi. Zamijetila sam da je odvodnja odlično izvedena, s obzirom na uvjete, a tada se nasmijala samoj sebi shvaćajući da razmišljam poput Roberta. S prstiju sam polizala posljednje mrvice i lagano krenula uzbrdo. Grad se izdaleka činio vrlo slikovit dok se dim iz ognjišta u dražesnim spiralama poput zmije izvijao u vis. Bohea je uistinu bila lijepa.

Dok sam se verala, pokušala sam razabrati naše konačište i otkriti gdje je prozor moje sobe. Pronašla sam velik, ravan komad stijene na stazi i sjela kako bih promotrila mjesto. Jedna ili dvije žene u brdima su provjeravale usjeve, no bilo je prerano za berbu pa su samo ponegdje trgale uvele pupoljke i kretale dalje kroz red biljaka.

Kao što sam vidjela u Chusanu, jedna je nosila dijete, umotala ga je i stisnula uz sebe dugačkom, smeđom tkaninom. Druga je marljivim prstima ispreplitala rogoz koji je nosila u torbi preko ramena i tek povremeno se zaustavljala kako bi se spretnim prstima posvetila biljci.

Naposljetku sam krenula natrag u nizinu, probijajući se kroz mnoštvo na ulicama prema konačištu. Robert je bio budan, jeo je pečena jaja i pijuckao čaj. Kad sam ušla, Sing Hu mi je u ruke položio vrelu šalicu, a ja sam je obujmila hladim, ružičastim prstima.

»Dobro jutro«, pozdravih Roberta. »Jutros sam se uspela do obronaka u podnožju.«

»Jesi li vidjela?« upita.

»Što?«

»Bila si u poljima čaja? Što si zamijetila?«

»Da bohejske žene nikada ne miruju«, našalih se.

Robert je srknuo čaj. To mi je nekoć išlo na živce, ali sada sam se već naviknula.

»Jučer sam shvatio«, reče. »I meni je trebalo neko vrijeme. Mary, to je nevjerovatno. To su iste biljke. Identične! Ni po čemu se ne razlikuju od čajevca iz pokrajine Hui Choua. Sinoć sam razrezao korijenje, samo kako bih se uvjerio da ni ondje nema razlike. To je *Thea Viridis*. Cijelo smo vrijeme mislili da su to dvije različite vrste. Međutim, zeleni i crni čaj razlikuju se samo prema načinu obrade. To je cijela mudrost.«

Prisjetila sam se svoje šetnje obroncima. Jasno, biljke su mi izgledale slično, no nisam ih podrobno promotrila.

»Ali«, zaključila sam, »onda smo došli uzalud. Nismo uopće trebali doći.«

Utonula sam u stolac pokraj stola, pomalo tjeskobna. Bila sam potpuno očajna — izmučili smo se na dugačkom putovanju samo zbog ovoga.

»Upravo suprotno«, veselo reče Robert. »Ovdje smo da otkrijemo kako obradom čajevca nastaje čaj koji je toliko drugačiji od zelenoga. No istina je, za herbarij nam neće trebati mnogo. Većinu ćemo vremena provesti u manufakturama. Naredio sam da nam donesu nosiljke, a jučer sam prodao mazge.«

»Koliko smo dugo ovdje?« upitah, naglo shvaćajući da sam izgubljena u vremenu i prostoru.

Robert me milo pogleda. »Oh, Mary«, reče, »prošlo je već pet dana.«

Osim što smo mnogo sati provodili u obližnjim manufakturama čaja, Robert je ubrzo naumio istražiti vojni garnizon u tom kraju. Nalazio se tridesetak kilometara od Chongan Xiana, podalje od obradivih površina. Kako bi prikrio pravi razlog svog izleta u pratnji Wanga i Sing Hua, prikupio je biljke iz polja u blizini vojarne i vratio se s odličnim skicama zgrade i podacima potrebnim za izračun broja vojnika i konja, kao i količine naoružanja kojim garnizon raspolaže. U Hong Kongu su vrlo malo znali o vojsci, ovoliko daleko u unutrašnjosti i nisu bili sigurni kuda prolaze kineski opskrbeni putovi. Stoga su Robertove informacije zasigurno bile dragocjene, premda se činilo da je ovdje glavna funkcija vojske održavanje mira i provođenje zakona. Prema svemu sudeći, vojarne nisu bile predviđene kao borbeni položaj i prema obali nisu slale ni vojne jedinice ni opremu.

Jednog se dana Robert vrlo uzbuđen vratio iz izvidnice područja sjeverno od garnizona.

»Uzvodno uz rijeku vojnici imaju kućice. Ne mogu nikako razabrati čemu služe«, rekao je.

»Mogli bismo prošetati onuda«, predložila sam.

Robert je oklijevao. Dosad je pazio da me ne upliće u svoje špijunske aktivnosti. Iako sam nagađala što smjera i često mogla vidjeti njegove crteže i proračune, nikada o tome nismo otvoreno razgovarali i nisam znala nikakve pojedinosti. Nisam znala tko je posrednik koji prima njegove izvještaje ni što točno znače šifrirana pisma.

»Ne moraš mi reći«, uvjerala sam Roberta. »Možda je i bolje da ne znam. No nikome neće naškoditi ako zajedno prošetamo uz rijeku. Molim te, povedi me ovaj put. Bit će uzbudljivo.«

* * *

Krenuli smo sljedeće jutro, povelili smo Wanga i nekoliko nosača jer je na duža putovanja bilo bolje ići u nosilkama. Dva smo sata putovali do odredišta i ondje se doista nalazilo desetak neobičnih, stožastih koliba raspoređenih duž obale rijeke.

»Ping«, obznanio je glavni nosač.

Vojnici. No vojnika nije bilo nigdje na vidiku. Naredili smo da nas spuste, povelili smo Wanga i uputili se u smjeru malog naselja, glasno razgovarajući o biljkama koje bismo ondje mogli pronaći. Oko koliba nije bilo nikakvih aktivnosti. Nitko nije ni ulazio ni izlazio, nije bilo znakova kuhanja ni drugih pokazatelja da ondje netko živi. Nosači su nas čekali, nije ih previše zanimalo čime se bavimo. Pili su vodu iz potoka i šćućurili se u hladu kraj nosiljaka dok smo mi šetali dalje, brali divlje cvijeće i s udaljenosti promatrali kolibe.

»Ovo je sablasno«, reče Robert. »Nema ni žive duše. Misliš li da su to njihova spremišta?«

»Čudno je da nešto drže toliko daleko od garnizona i bez straže«, primijetih.

»Ti ostani ovdje«, reče Robert. »Bi li iskopala neku biljku?« nasumično je pokazao na žutiku koja je rasla nekoliko metara dalje.

»Nemoj ići«, nervozno sam prošaptala, shvaćajući da se namjerava približiti kolibama.

Okrenuo se i nepokolebljivo me pogledao. Možda me zato nikada nije poveo sa sobom. Sklona sam paničarenju.

»Mary, drži oči otvorene i brzo bježi ako bude potrebno«, namignuo mi je i oprezno se uputio prema rijeci, nestajući mi iz vida.

Wang je počeo pomicati zemlju oko žutike. Pupoljci su izrasli i već se osjećao lijep miris. Stajala sam kraj njega dok je kopao, praveći se da ga nadgledam, a povremeno sam pogledavala prema mjestu gdje sam zadnji put vidjela Roberta. Ondje uistinu nije bilo žive duše.

* * *

Laknulo mi je kad se Robert opet pojavio nakon deset minuta, hitao je uzbrdo prema nama. Veselo se cerio.

»Mary«, ozbiljno je rekao kad se približio, »misliš li da bi riječ koja se rabi za vojnika mogla imati i drugo značenje?«

»Zašto? Što si otkrio?«

»Ništa što bi zanimalo Pottingera! Krcate su ledom. Zapravo, vrlo lukavo. Bit će da ga zimi donose s brda, a onda spremaju ovdje. Sa stražnje se strane nalaze kanalići koji otopljen led usmjeravaju u rijeku. Krcate su komadima leda koje su zimi donijeli s planine.«

»Komadima leda?«

»Tako je. I na vratima imaju pečat, nalik na grb. Ove kolibe su u vlasništvu jedne mandarinske obitelji.«

Pogledi su nam se sreli i nasmijali smo se. Wang nas je blijedo gledao kao da smo sišli s pameti.

»Wang«, pitala sam ga, »jesi li znao da ono nisu vojničke kolibe?«

Wang kimne. »Jesam, gospodaru. To je za led.«

Dok je to izgovarao, riječi su bile toliko slične da nije bilo sumnje gdje je nastala zabuna.

»A ti si mislio da želimo vidjeti te ledene kolibe? Pune leda?«

Wang se činio izgubljen. »Da. Gospodare zanima sve kinesko. Gospodari vole kinesko.«

Nisam znala što reći. Shvaćala sam što time misli. Toliko su nas zanimali prozaični detalji vezani za kineski način života da se vjerojatno nije nimalo iznenadio što su Robertovu pozornost privukla spremišta obližnjeg imanja.

Robert se nasmijao. »Uzalud smo potrošili dan.«

»Nismo«, dometnuli, »ako ponesemo ovu žutiku. Gledaj, Roberte, vrlo je lijepa.«

Zajedno smo iskopali biljku iz tla i odnijeli je natrag do mjesta gdje su nas čekale nosiljke.

Na povratku u grad prošli smo kraj deseterice vojnika koji su jahali prema vojarnama. Kratko su kimnuli u prolazu, a Robert je zauzeo nadmen stav, koji je Sing Wau odlično pristajao. Obični su Kinezi pokraj vojnika uvijek bili nervozni, a naši su se nosači ukipili čim su se vojnici pojavili. Vojska je zbog okrutnosti došla na zao glas i gdje god su se vojnici pojavili, u ljudima su budili ledeno strahopoštovanje koje se ni po čemu nije razlikovalo od straha. Gledala sam ravno pred sebe i nisam se obazirala na njih. Kasnije smo saznali da su na čajnoj tržnici uhitili nekog jadnička i pošteno ga izbatinali jer je tobože kušao *Zmajev ždenac*, čaj u kojem uživa sam car. Možda je ipak dobro da smo taj dan otišli istraživati kolibe za led.

Budući da je završio sa svojim obavezama u vezi s raspremanjem naših stvari i smještanjem u novi prostor, Wang je zatražio dopuštenje za posjet svojoj obitelji. Nalazili smo se podalje od njegova sela. Pokazao nam ga je na karti i prema našim procjenama do njega je bilo možda tjedan

dana hoda, a zapravo će slijediti tok rijeke Wuyi. Robertu se nije sviđala pomisao na to da Wang dobije dva tjedna dopusta, no ja sam to smatrala pravednim.

»Sing Hu nije bio ni približno toliko poslušan, a pustili smo ga kući«, nagovarala sam ga. Robert me promatrao kao da ga to zabavlja. Nije imao naviku razmišljati o drugim ljudima. Ne bih mogla reći da je namjerno bio neljubazan, nego jednostavno nije razmišljao o potrebama drugih ljudi. Štoviše, kad bolje razmislim, nije razmišljao ni o sebi.

Nekoliko dana nakon izleta do koliba za led, počeli smo razgovarati o tome za večerom.

»Misliš li da će se Wang vratiti ako mu damo dopust?« Robert je zabacio ruke u zrak. »Misliš da hoće?«

»Hoće«, važno sam rekla. »Ako nam da svoju riječ, mislim da hoće. Kao što bi i ti to učinio. A ako te to toliko muči, možda bismo ga trebali otpratiti, kao i Sing Hua.«

»To su barem dva tjedna, Mary. Kako bismo to izveli?«

»Pa, mogla bih ja poći s njim.«

Robert se sav zdvojan zagledao u kartu.

»Sama?« upita.

»Ne. S Wangom, naravno. I s pratnjom.«

Robert se zamislio. »Ne može«, polako reče. »Ako se tebi nešto dogodi...« Glas mu je zadrhtao.

»Onda ga moramo poslati s darovima, i dati mu pratnju da ostavi dobar dojam. Možda čak i odoru.«

»Zaboga«, podigne Robert pogled u nebesa, »kao da organiziraš uskršnju paradu! Moraš li uvijek o svemu voditi brigu?«

Raspravljali smo za vrijeme jela i tek je u hodniku, na kraju večeri, Robert napokon odlučio da Wang smije dobiti dopust i otići na put. Po prirodi je bio pravedan, samo ga je katkad trebalo nagovarati.

»Dobro. Smije ići«, reče.

»Bit će ti zahvalan do kraja života, Roberte. Zamisli da je tako blizu, a ne smije kući. Siroti Wang. Ne bih htjela da on strada u silnoj žurbi za mijenjanjem svijeta.«

Robert je na sekundu zastao.

»Znaš, Mary, kad me potičeš na takva djela, činiš me boljim čovjekom nego što jesam.«

Izgovorio je to polako, a onda se naklonio u znak odobravanja. »Hvala ti.«

»Koješta!« usprotivili se. »Nemoj me dizati u nebesa zbog nečeg što je prirodno. Kad bi malo bolje razmislio, savjest ti ne bi dopustila postupiti drugačije.«

Nasmiješila sam se i, moram priznati, osjećala se poput anđelka.

Sljedeći je dan Robert sve organizirao, poslat će Wanga s nekoliko mještana koji će se svakako htjeti vratiti svojoj obitelji. Kad je Robert Wingu priopćio dobre vijesti, primijetila sam da je istaknuo dodatan iznos koji će dobiti kad stignemo do obale na kraju putovanja.

»Lukavi ste, g. Fortune«, zadirkivala sam ga. Robert se samo nasmiješio.

»Tek toliko da znaš, Mary«, nastavi, »pišem dr. Jamiesonu koji će biti zadužen za uzgajivače čaja koje ću povesti sa sobom u

Indiju. Zahtijevam odlične uvjete za naše momke. Zaključio sam da će me to poštedjeti svađe s tobom.«

Kad je Robert nastavio govoriti, na mojem se licu probudio osmijeh koji nisam mogla obuzdati.

»Proći će barem pet godina do trenutka kada njihove usluge više neće biti potrebne. S obzirom na tvoje mišljenje o Indiji«, zastade, »koju si sama htjela izbjeći pod svaku cijenu, zaključio sam da je pametno ugovoriti ono što će ti biti po volji prije nego što se počneš boriti za njihova prava. No nemoj misliti da ne volim naše rasprave.«

Pustila sam ga da me zadirkuje.

»Ponosim se tobom, Roberte«, rekoh.

Šestorica neoženjenih uzgajivača i dvojica oženjenih koji su ih trebali voditi, koje smo zaposlili, dobili su sigurna jamstva i pozamašan predujam za obeštećenje njihovim obiteljima.

Wang je dobio sedamnaest dana dopusta. Pobrinula sam se da dobije novu odoru i poslala biljke (ovaj put voćke), novac, parfeme, krasnu rezbariju zmaja od steatita i dvije košare živih pilića za njegovu obitelj. Dok se Wang pakirao, Sing Hu se šepirio i zajedljivo se podsmijehivao. »Gospodar je došao u moje selo«, reče dok je Wang slagao stvari na kola koja smo unajmili za njegovo putovanje. Wang je ignorirao svog rivala, što mu služi na čast, a dok smo otpravljali kola, činilo se da Sing Huu groteskni zubari podsmijeh ne silazi s lica.

»Nikad se neće vratiti«, protisne.

Wang je otišao, a mi smo nastavili raditi. Robert je dovršio proučavanje pripreme crnog čaja, zamijetio je da je razlika između crnog i zelenog čaja ponajprije u fazi fermentacije, jer listove u Bohei puštaju da se potpuno rastvore u košarama prije nego što ih zagriju, uviju i posuše, a onda razvrstaju po kvaliteti. Taj je postupak trajao duže nego u slučaju zelenog čaja. Uvijanje i sušenje moglo je trajati čak i do tri dana, a tada bi listove polako zagrijavali na umjerenoj vatri ne bi li uklonili i posljednje tragove vlage.

* * *

Mnogi su uzgajivači čaja posjedovali i polja mirisnog cvijeća pa smo ih odlučili posjetiti. Plantaže s cvijećem nalazile su se u nizini na ravnoj zemlji koja se nalazila malo izvan ruke, na oko dva dana putovanja od brdovitih predjela gdje su rasli najvažniji usjevi. Približavajući se, osjetili smo čaroban miris koji nas je zapuhnuo kilometrima prije negoli su se stabla uopće pojavila na obzoru. Naslonila sam se u nosiljci i upijala miris. Kad smo se našli u blizini, prizor nas je ostavio bez daha. Pred nama su se prostirala jutra cvijeća — nikada nisam vidjela nešto slično. Cvijeće s ovih plantaža sušili su i na kraju dodavali čaju stvarajući tako sorte kao što su *peko* i *jasmine* koje su, dakako, vrlo popularne u Engleskoj.

»Kad bih morala pronaći nešto čime bih se ovdje bavila«, rekla sam Robertu dok smo hodali kroz polja jasmína, »odlučila bih raditi ovdje.«

Kada je prva godišnja berba čaja dovršena, a dragocjeni listovi obrađeni i spakirani, Robert je imao sve što mu je trebalo i stiglo je vrijeme da pođemo. Ni Wang ni njegova pratnja još se nisu vratili iz njegova sela. Vrijeme je bilo lijepo i nije bilo nikakva razloga za kašnjenje. Iz grada su otišli prije više od tri tjedna, a već je otpočela druga berba listova čajevca.

Sing Hu je dodatno naglašavao da Wanga nema stojeći na prozoru ili na vratima kao da željno iščekuje suparnikov povratak.

»Još ga nema«, rekao bi, gledajući u daljinu, hineći da je neopisivo zabrinut za Wanga.

Robert nije ništa govorio, no počeo je provjeravati stvari koje je trebalo spakirati. Sada smo se trebali uputiti na istok, prema obali i najbližoj britanskoj luci. Ako je moguće, htjeli smo krenuti po lijepom vremenu kako bismo izbjegli još jednu zimsku karavanu. Sing Hu sam ne bi stigao u zadanom vremenu organizirati nosače, prijevoz i pakiranje pozamašne prtljage, jer iako su ravnopravno obavljali zadatke koje smo im povjeravali, Sing Hu je bio bolji vrtlar i kuhar nego logističar. Počela sam se brinuti da sam ugrozila našu ekspediciju te da je Robert imao pravo, no nije bilo pomoći — mogli smo samo čekati.

* * *

Trudila sam se korisno provesti vrijeme i dok se Robert bavio završnim istraživanjima, ja sam lutala okolicom tražeći nešto za sebe. Visoko u brdima, gdje su se plantaže čaja prorijedile, jednog sam se dana našla u blizini malog imanja. Zaintrigirao me raspored — vidjela sam kućicu i mnogo veću sporednu zgradu, no nije bilo nikakvog znaka da se ondje obrađuje čaj, kao što sam vidjela niže na brdu. Pokucala sam na vrata, no nitko nije odgovorio pa sam se uputila prema velikom spremištu. Kad sam se približila, čula sam da se i ondje nešto zbiva.

Unutra su bile tri vremešne gospode koje su se veoma uznemirile kad sam se pojavila na vratima. Mislim da su bile dobrano nagluhe jer su vikale umjesto da mi se obraćaju normalnim glasom. Uvjeravala sam ih da sam se izgubila te da bih samo htjela da mi pokažu put do grada. Međutim, jedna me i dalje pokušavala otjerati lamatajući rukama kao da sam zalutala kokoš. Nisam se micala, no zavirila sam u spremište i oduševila se vidjevši da starica ima prešu za pravljenje ulja. To je bila prava stvar za mene.

»Biste li mi možda prodali nešto za jelo?« upitah, kroz galamu.

Pomislila sam da će ih to barem malo zaokupiti. Dvije su žene sada raspravljale o meni, a meni je bilo smiješno što jedna drugu kude zbog vikanja. Iz džepa sam izvukla nisku s novčićima, a one su se ukipile na mjestu, sve tri su mi se krezubo nasmiješile i odjurile u kuću kako bi mi donijele riže i čaja, čak i kriške manga.

Dok sam jela za malim stolom u dvorištu, sestrama sam postavila nekoliko pitanja kako bih održala razgovor. Kad su se uvjerile da im neću nauditi, pokazalo se da bi mi mogle pomoći. Rekly su da prešaju sjemenke čaja kako bi dobile ulje. Starice su brale i nekoliko srodnih vrsta divljih kamelija koje su rasle nešto dalje na brdu. Ulje su upotrebljavale za kuhanje i dopustile su mi da ga kušam.

»Ooo. Moj gospodar na svom imanju nema to ulje. Nisam ga dosad vidio.«

Kupila sam jednu bočicu.

* * *

Budući da mi tada, prema svojoj procjeni, nisu imale što drugo prodati, dvije su se žene povukle u spremište. Dojadila sam im i očito su se htjele vratiti poslu. Ostavile su otvorena vrata pa sam

primijetila da u grube vreće pakiraju suhe, zdrobljene sjemenke koje je zgnječila preša. Odlagale su ih na kraj spremišta.

»Čemu ono služi?« pokazala sam onamo, ispitujući treću sestru koja je ostala kraj mene.

»Zimi ih kupuju dolje u nizini«, objasnila mi je starica. »Za čajevac. Dobro je za zemlju. Miješaju, miješaju i miješaju pa sljedeće godine imaju dobru berbu.«

Odmah sam se poveselila. Ovo bi Robertu i te kako dobro došlo.

»Uzet ću i jednu vreću toga«, nehajno rekoh, vadeći novčiće.

Vjerojatno sam platila previše.

Te sam se večeri u konačište vratila s kupljenom robom i sva uspuhana Robertu počela objašnjavati što sam otkrila. Ulje ga nije posebno zanimalo, ali Robertove su se oči zacaklile kad sam otvorila vrećicu i pokazala mu mljevene sjemenke čajevca.

»Možda zbog toga u Kini grmovi čajevca bujaju dok na indijskim plantažama dosad nije bilo uspjeha«, razmišljao je. »Ne bismo to nikada otkrili jer zimi nismo bili na plantažama čaja.«

»Imale su običnu prešu«, rekoh. »Lako ćemo to proizvesti.«

»Bravo, Mary«, smiješio se Robert. »Ovo je neprocjenjivo. Neprocjenjivo. «

Mislim da sam se ozarila od sreće.

Dok se Robert zabavljao trenutačnim, praktičnim pitanjima i organizacijom karavane te dok smo čekali Wangov zakašnjeli povratak, ponestalo mi je ideja za kratke izlete pa sam boravila kod kuće. Nekoliko sam dana provela besposličareći pa sam vrlo brzo počela razmišljati kakva me budućnost očekuje. Kad sve ovo bude gotovo, kamo ću ja? Naša se ekspedicija bliži kraju.

Uspela sam se na planinu Wuyi i promatrala smaragdna brda i gradić u podnožju. Plivala sam svaki put kad mi se pružila prilika, uživala u ledenoj planinskoj vodi koja mi je hladila kožu. Kad se vratimo u britansku luku, moram li opet pustiti kosu i pomiriti se sa životom ugledne, neudane dame? Hoću li se vratiti u Hong Kong ili ću, kao Engleskinja, otputovati u Indiju s Robertovom svitom i našim ljubljenim biljkama? Možda bi Robert pristao povesti me sa sobom u London, a ako pristane, želim li onamo poći? Njega čeka život u Kensingtonu, briga o netom uspostavljenoj trgovini i hortikultura predavanja koja će zasigurno od njega očekivati, ali meni bi London bio nesnosan i dobro sam znala da bih u Engleskoj dane provodila sama, čitajući knjige ili zureći u vrt. Jasno, ako bi William uopće pristao na to da se vratim. Pomisao da se potajice vratim ispraznosti Drury Lanea jednako me užasavala. U oba slučaja, bez sumnje, samo bih životarila. A znala sam da me moja sestra ne bi razumjela. Štoviše, možda baš zato što ona ima sve što je željela, razmišljala sam, ne razumije ono što mi je sada sasvim jasno — da ja neću biti potpuna dok ne udovoljim svojoj prirodi. Situacija s Jane je, pomislila sam, baš kao kad sit gladnom ne vjeruje. A ja samu sebe više nisam smatrala zlom — samo drugačijom.

Nakon što sam tjedan dana o tome razmišljala, jedne sam večeri odlučila porazgovarati s Robertom. Sing Hu je nabavio patku i ispekao je te poslužio prženo meso zamamnog mirisa s povrćem na lešo i slasnim, pikantnim prilogom od ukuhanog ličija. Jeli smo polako, uživali smo u svakom zalogaju i pijuckali vrući čaj od jasmína. Robert je uz svaki zalogaj zadovoljno mrmljao. Cijeli je dan proveo u brdima i sada nije mogao utažiti glad. Ja sam uzimala male zalogaje jer se nisam željela zasititi toliko da moram prestati jesti.

Sing Hu je uistinu nadmašio samoga sebe.

»Dakle, trijumfirali smo«, rekoh.

Robert se široko osmjehnuo i u ruke primio šalicu s čajem, kao da nazdravlja.

»Možda«, odgovorio je, a onda sa smiješkom dodao, »zamalo. U svakom slučaju, imamo sve što trebamo. Osim Wanga, razumije se. Još trebamo samo izaći iz Kine.«

»To je sitnica!« odmahнула sam rukom.

* * *

Šalu na stranu, zbog povratka uistinu nismo bili zabrinuti. Uostalom, putujući u unutrašnjost, prešli smo četiri puta dulji put nego što nas dijeli od britanske luke Fu Chou Su na obali. Teren neće biti toliko surov kao na putu kroz planine, niti će nam sve biti nepoznato kao na početku putovanja. Naravno, još smo bili u opasnosti. I dalje kršimo kineski zakon i bit ćemo na oprezu sve dok sasvim ne napustimo kineske vode, no oboje smo bili uvjereni da ćemo uspjeti.

»Kupio sam robe ukupne vrijednosti oko tisuću funta i sve je poslano«, reče Robert. »Osim toga, tu je i ono što smo skupili besplatno. Rekao bih da smo dobro zaradili, Mary.«

Prethodni je dan pregledao račune. Iako je dio novca kojim smo kupili robu bio posuđen, zarada će biti dovoljno velika da dugove vrati te da mu svejedno ostane pozamašna svota. Dakako, nismo ni slutili da je Jane već bogato zaradila, više od cijelog iznosa koji je Robert dotad potrošio, zahvaljujući iznimno uspješnoj aukciji robe koju smo prethodne godine poslali s obale.

»A ti ćeš krenuti u Hong Kong, a potom u Indiju?«

»Na neko vrijeme«, složio se Robert. »Svakako.«

Odložila sam svoje štapiće za jelo.

»A što će biti sa mnom, Roberte?«

Nastala je tišina. Zatekla sam ga nesprenog. Robert je pokušao nešto izustiti, no riječi nisu izlazile. Zapele su u grlu. Nisam mogla vjerovati da nije o tome razmišljao. Jedanput-dvaput prinio je zalogaj ustima, ali nije mogao jesti. Na kraju protisne.

»Pa, Mary, to ovisi o tebi, jasno.«

Uzdahnula sam i pokušala sakriti suze u očima.

»Natrag u korzet«, rekoh kroz suze.

Nisam to željela, no što mi drugo preostaje? Osjećala sam se beznadno i bespomoćno. Robert je u tren oka došao s druge strane stola i nagnuo se, nudeći mi svoj rupčić da si obrišem suze.

»Ne. Nemoj, Mary Smislić ćemo nešto«, pokušavao me utješiti. »Ti si se brinula za sve. Sad je red da se pobrinemo za tebe.«

»Ali što mi preostaje?« rekoh šmrcajući.

»Za početak, mislim da moramo otkriti što uistinu želiš. Tada ćemo plan što više prilagoditi tvojim željama. Znam da se možda ne želiš vratiti u London, ali mogla bi. Znaš, kadra si predavati u Kraljevskom društvu koliko kao i ja. U svakom slučaju, sigurno bi htjeli da predaješ. A ja nakon povratka kanim napisati memoare s putovanja i trebat ću urednika.«

Suze su sada neobuzdano tekle. Fućkalo mi se za predavanja u Kraljevskom društvu i sređivanje Robertovih bilježaka. Ja sam željela raditi to što radim sada, nastaviti putovati i doživljavati pustolovine i izvršavati svoju misiju. Biti slobodna, a osjećati se korisnom. Međutim, nisam to

uspijevala izreći. Uostalom, smatrala sam da je to nemoguće. Kako bih sama putovala kao kineski mandarin? I s kojim ciljem? Neću imati nikakvog posla! A London — na to nisam mogla ni pomisliti.

Robert se očajnički trsio da mi pomogne pa je u nedostatku pravog rješenja nestao u svoju sobu i vratio se s ploskom žestokog pića.

»Spremio sam to u Ning-pou. Ovo je zadnje što imamo«, reče, prolije čaj i u porculanske šalice natoči piće. »Bez brige, Mary, naći ćemo nešto za tebe. Ne boj se. Popit ćemo u to ime.«

Trudio se svim silama. Udahnula sam i prinijela konjak usnama. Dobro je mirisao, prijao je nakon dugo vremena bez drugog doli povremenog gutljaja rižina vina i pića od pet vrsta žitarica. Osjećala sam kako mi klizi niz grlo i rasplamsava se u želucu.

»Hvala ti«, nasmiješila sam se.

Robert je dotaknuo moju ruku. »Ne mogu zamisliti kako bi bilo da nisi... da nisi bila sa mnom.«

To mi je iz nekog razloga pomoglo da se opet smirim. Možda zato što sam znala da me razumije, to jest, da razumije koliko mi je ovo putovanje značilo.

Nakon večere, odlučili smo za razonodu prošetati gradom kako bih smirila živce. Šetali smo i uskoro se našli na rubnom dijelu grada, na mjestu gdje su se kraj kuća prostirale plantaže. S te se strane naselja nalazilo neugodno svratište koje je za to doba noći bilo neuobičajeno puno. Na kraju prve berbe mnogim su težacima isplaćene prve poštene nadnice pa su ljudi vani slavili. U dvorištu se održavala svojevrsna borba pijetlova s okladama. Unutra su se ljudi igrali za novac s nekakvom kockom. Atmosfera je bila živahna. Žene sumnjiva morala, odjevene u crveni saten i s podignutom sjajnom kosom, stajale su oko bara i revno radile prihvaćajući pića kojim su ih častili muškarci, a onda ih, uvjerena sam, odvodile gore, do kreveta koje su mogli unajmiti ako su bili voljni platiti. Mjesto je posve odudaralo od veličanstvenih brda koja su se prostirala u tami. S jedne strane svjetlo, toplina i život, a s druge velebna, mračna prostranstva.

»Hajdemo se popeti onamo«, predloži Robert, povlačeći me na prvo brdašce na čijem je vrhu stajao golemi pipal. Krenula sam za njim, smjestili smo se pod drvo čučeci jedno do drugog i promatrali naselje i vrevu u krčmi.

»Izdaleka je teško povjerovati da uopće nekog more problemi, zar ne?« reče.

Kimnula sam. Zbog tog sam razloga danima odlazila na planinu.

»Smislit ćemo nešto za tebe, Mary. Obećavam. Molim te, nemoj ni pomisliti da nisam mislio na tebe. Jesam. Kunem ti se. Znam da to ranije nisam činio. Sada shvaćam da sam se trebao zauzeti za tebe. Još davno u Londonu. Trebao sam se sukobiti s onim čovjekom. Sramotno sam se ponio. No ti to znaš. Otpočetka si to znala. A nitko nije stao na tvoju stranu. Ne sasvim. Žao mi je zbog toga.«

»Hvala ti«, rekoh. »Ali prihvatili ste Henryja i mene, Roberte. Ti i Jane. Nisi trebao još i u dvoboj krenuti za mene. Sada pak ne mogu ni poželjeti da me niste protjerali. Pogledaj što smo sve izveli. Ne znam što će nam nadomjestiti ova lutanja, ali ako postoji rješenje, znam da ćemo se zajedničkim snagama toga dosjetiti.«

Robert se nasmiješio. »Tako je«, reče.

Ispod nas su gradska svjetla sjala zlaćanom svjetlošću, a mi smo neko vrijeme sjedili i gledali što se zbiva u svratištu, poput divova koji se zabavljaju visoka promatrajući seoce. Vidjeli smo nekoliko poznatih radnika pa smo se zabavljali prepoznajući ih. Jedan prilično pijan čovjek je vrludao oko krčme dok je drugi pričama zabavljao prostitutku. To je na ugodan način odvrtilo moje misli s problema, dok oboje nismo primijetili komešanje u dvorištu, a atmosfera pijanke naglo se promijenila. Stala sam na prste kako bih bolje vidjela što se zbiva, a Robert se popeo na obližnji kamen. Dvojica muškaraca koji su se kladili na ptice, sad su se tukli. Oko njih je nastao krug.

»Zaboga«, reče Robert, »nema toga na što se Kinezi neće kladiti!«

No prema boji glasova koji su dopirali do nas, uskoro smo shvatili da se tučnjava pretvorila u gadan okršaj. Čuli smo vrištanje, a tada je jedan čovjek udario drugoga koji je pao, prekriven tamnim mlazom krvi. Začulo se jaukanje, ljudi su shvatili da je njihov čovjek ubijen, a da je ubojica pobjegao iz krčme s krvavom mačetom u ruci, ostavljajući za sobom kaos. Čovjek, kojeg sam prepoznala s polja, dao se u potjeru za ubojicom koji je nestao u mrklom mraku s druge strane krčme. Bez razmišljanja, krenula sam prema naselju.

»Dođi«, rekoh. »Moramo pomoći.«

Robert me zgrabi za ruku.

»Ne«, odlučno odgovori. »Suviše je opasno, Mary. Sada nije vrijeme da budeš meka srca. Mnogo je ljudi vidjelo što se zbilo i bliže su nego ti i ja. Oni će se time pozabaviti. Dođi. U konačiste možemo doći s one strane obronka. Put je dulji, ali ćemo izbjeći prolazak mjestom zločina.«

Na trenutak sam oklijevala, no imao je pravo.

Za Robertom sam krenula u mrak. Kako brzo, pomislih, stvari podu po zlu. Možda nam se vlastiti problemi čine velikima, ali naspram drugih zbivanja njihova važnost blijedi. Čovjek je poginuo pred našim očima, a ni za što ili gotovo ni za što. Zbog običnog kockarskog duga. Ili možda zbog neumjesnog komentara.

Kao i inače, Robert je dobro procijenio situaciju i glasine su se brzo proširile, a mračnim i zaobilaznim putom prema konačistu uskoro su dojurili konji. Vojnici iz vojarne, pretpostavimo. Bit će da su ih dozvali vatrenim signalima ili bubnjevima jer nije prošlo dovoljno vremena da ih pozove glasnik koji bi na putu do njih morao proći uz kolibe s ledom. Pola milje od nas, čuli smo topot kopita u galopu.

Robert je i tada ostao sabran i povukao me u stranu.

»Maknimo se s puta«, reče. »Ako nas vide, zaustavit će nas. Bolje da ih izbjegnemo.«

Sklonili smo se pod stijenu neobičnog oblika s izbočinom i maknuli se s vidika. Prostor je bio uzak i stisnuli smo se jedno uz drugo.

»Tiho«, uputio me Robert kad su se jahači približili, a mi se ukočili i umalo prestali disati. Začuli smo zvuk kopita kako prolazi cestom i samo krajičkom oka vidjeli vojne uniforme i osjetili miris konja kad su projurili kraj nas.

Kad su otišli, a topot kopita nestao u tami, nijedno se od nas nije pomaknulo. Nikada do tada nisam doživjela takav trenutak, bila toliko blizu Robertu u mraku. Te se noći u tren oka sve

zauvijek promijenilo na studenom zraku bohejskih brda. Ne znam koliko smo dugo Robert i ja stajali sljubljeni jedno uz drugo. Srce mi je tuklo, ali ne zbog vojnika, ni ubojstva, ni konjaka. Čak ni zbog mojih smiješnih planova. Činilo mi se da je vrijeme stalo i ja sam se potpuno izgubila. Našavši se iznenada toliko blizu, osjetila sam njegov miris. Njegovu blizinu. Promatrali smo jedno drugo posve nepomični, oči su nam sjale u tami.

Već sam neko vrijeme bila svjesna da mi je Robert drag, razumije se. No ondje, u tom tijesnom prostoru, shvatila sam da prema njemu ne gajim osjećaje kakve bih osjetila prema prijatelju ili bratu, nego ono što bih osjetila prema muškarcu. Divnom muškarcu. Muškarcu koji me slušao, pomogao mi, nadahnjivao me i vodio. Da nije bilo Roberta, ne znam kako bih preživjela.

Nakon dugačke šutnje, Robert me primio za ruku i ja sam ostala bez daha. Moj se želudac grčio u naletu uzbuđenja. Prstima mi je dodirnuo lice. Tada sam shvatila da nisam zavoljela samo Kinu, slobodu i pustolovinu. Svih ovih mjeseci voljela sam i njega. To me zaprepastilo više od bilo kakvog ubojstva. Prisjetila sam se noći kad sam ga zatekla naslonjenog na stablo, kao i večeri kad sam obrijala glavu i kad su nam se ruke dotaknule, a među nama prostrujala iskra. Odjedanput je mnogo trenutaka dobilo novo značenje. Robertov pogled dok me promatrao kako spavam prvih dana u Bohei, njegove šale i ljubaznost. Misli su mi preplavili sitni znakovi koje tada još nisam bila prepoznala, a sada sam ga promatrala, osjećala i znala da se ovo dugo spremalo, iako to nisam ranije naslutila. Svoje je čelo naslonio na moje i sve su misli nestale. Od žudnje za njegovim poljupcem nisam mogla disati. U mojim mislima nije bilo ničeg osim otkucaja naših srca. Kako bih mogla preživjeti bez Roberta?

»I ti to osjećaš?« prošapta.

Kimnula sam.

»Napokon«, izusti.

Njegove su usne dotaknule moje i činilo mi se kao da se topim. Udahnuo je duboko i bolno, a zatim me privinuo k sebi i cijelog sebe unio u poljubac. Ljubio me strastveno. Dugo. Neprestano. Svojim me rukama obujmio i ja sam osjetila njegovu snagu. Prstima sam pomilovala njegov obraz. Dok me ljubio po vratu sva sam uzdrhtala.

»Bože, moj Bože.«

Naposlijetku je ustuknuo. Tek smo tada shvatili što činimo. Oboje smo zapeli između ekstaze i užasa.

»Već mjesecima...«, zaustio je, ali nije mogao nastaviti. Naslonio se na stijenu, a mjesečina je obasjala njegovo izmučeno lice. »Mislim da si najljepša žena na svijetu.«

Osjetila sam kako me zahvaća rumenilo, a od njegovih dodira još su me prolazili trnci. Srce mi je poskakivalo u grudima. Roberta sam poznavala u dušu. Vjerovala sam mu. Cijelo mi je tijelo uzdrhtalo od žudnje. Čemu živjeti, ako je ljubav nemoguća? No opet, zar nemamo srama?

»Nećemo o ovome više nikada razgovarati«, odlučila sam, odmičući se. To je nemoguće.

Robert kimne. »Da«, reče. I on je znao da je to pogrešno. »Imaš pravo.«

U tom bih trenutku sve dala da je bio slobodan muškarac.

Kad smo se uputili prema cesti, vidjela sam da je ispružio ruku i dotaknuo stijenu uz koju smo se stisnuli kao da taj osjećaj želi ponijeti sa sobom. Nisam mu mogla pogledati u oči. Uvijek sam zamišljala da je ljubav ono što sam doživjela s Williamom. Cvijeće. Nakit. Obećanja. Glamur plemićke titule i niz privatnih kočija. Priznajem, moj je život bio plitak. Kina mi je otvorila oči. A sada sam odjedanput izgubila sav pustolovan duh, iako sam, unatoč sramoti, već venula za njegovim dodirom. Iskreno, bojala sam se pogledati ga. Sam Bog zna kamo nas je to moglo odvesti. Lebdjela sam od sreće, izbezumljena. Sve bi se promijenilo i znala sam da moram biti snažna. Pomisao na to da ću ležati u sobi kraj njegove već me dijelom užasavala, dijelom dovela do ushita. Toliko sam toga naučila od Roberta i toliko me daleko doveo.

»Moram zaboraviti na to«, zaklela sam se.

No nisam mogla misliti ni na što drugo osim na srce koje je ubrzano tuklo i kako sam se promatrajući njegove prekrasne oči, topila od miline.

Bolno svjesni jedno drugoga, koračali smo niz cestu ni pola metra udaljeni, u mučnoj i sumornoj tišini. Biser koji mi je darovao za Božić sada me žario na koži. Nisam mogla pogledati udesno, nisam imala snage ni okrenuti glavu prema njemu. Pobogu, Jane! Sramote li! Ove ću se noći, zaklela sam se, pomoliti. Kleknut ću kraj otvorenog prozora i moliti Boga da mi podari snage da sve bude kao prije. Ovih smo mjeseci štošta zajedno doživjeli. Zadovoljit ćemo se time, sigurna sam. Pustolovina koja bi uslijedila bila bi suviše opasna. Gospode, spasi me! To se ne smije dogoditi.

Jedanaesto poglavlje

Kad sam se sljedeće jutro probudila, na trenutak mi se učinilo da je počeo još jedan običan dan, no stegnulo me u utrobi i srce mi je zalupalo čim sam se sjetila. Čula sam Robertove pokrete u sobi do svoje, već je ustao, a ja sam se, pogledavajući oko sebe, čvrsto omotala prekrivačem. Osjetila sam duboku čežnju za njim, kao i prethodne noći, no na blijedim zrakama svjetla, koje su ulazile kroz prozor, moja se sramota činila još većom nego u mraku.

Odlučila sam se pretvarati da se ništa nije dogodilo. Pokušavajući se prisjetiti kako je bilo probuditi se svih ostalih jutara koja smo proveli putujući zajedno, skočila sam iz kreveta do malog ogledala na stolu i očajnički pokušavala složiti veseo i neopterećen izraz lica. Zamišljala sam kako bezbrižno raspravljamo putujući u Fu Chou Su ili se, naizgled nezainteresirano, raspitujem o pošiljci lijepih, lakiranih kutija koje sam odlučila poslati na aukciju. Svaki je pokušaj bio uzaludan. Nisam mogla razmišljati ni o čemu osim o našim poljupcima. Još su bili živi u mojem sjećanju. Božanstveni, ili bolje rečeno, sotonski. Proklinjala sam samu sebe što se ponašam poput balavice i ponovno pred ogledalom počela namještati poze ležerne prisnosti u kojoj sam toliko dugo uživala. Sa svakom sam pozom tonula dublje u očaj. Što sam više razmišljala o onom što se između nas dogodilo, to sam više shvaćala da Roberta i mene već dugo ne veže samo prijateljstvo. Bila sam glupa.

»Što god osjećala, ne smijem to pokazati«, čvrsto sam odlučila i zgrabila odjeću.

Kad sam se odjenula, prestrašilo me kucanje na vratima, toliko snažno da su se šarke tresle. Moj se svak očito nije htio pretvarati da se ono nije zbilo i obuzet je nekakvom strasti. Srce mi je brže zakucalo.

»O, Roberte«, prošaptah, pokušavajući se sabrati.

Zaklela sam se samoj sebi da ću govoriti što je manje moguće i odmah pokušala zatomiti osjećaje.

»Naprijed«, nervozno dobacih visokim glasom.

Toliko mi je laknulo kad je u sobu ušao samo Wang da sam klonula na mali stolac koji je stajao iza mene. Wang se duboko naklonio. Za sobom je ostavio širom otvorena vrata kroz koja sam pogledala u hodnik ne bih li vidjela Roberta. Bila sam toliko uznemirena da sam sirotog Wanga zaboravila pitati gdje je bio cijelo ovo vrijeme, a nisam mu ni poželjela dobrodošlicu nakon tjedana izbjivanja. Nakon nekoliko trenutaka, Wang je shvatio da će on morati započeti razgovor, a moju je šutnju, čini mi se, protumačio kao znak ljutnje. Pao je na koljena i čelom dotaknuo tlo.

»Molim vas, gospodaru«, reče. »Veoma žao. Molim vas.«

»Dobro, Wang«, dala sam mu znak da ustane. »Naravno. Ustani. Ustani.«

Plaho me poslušao.

»Kasno si se vratio na planinu Wuyi«, hladnokrvno rekoh. »To je podosta omelo naše planove. Gdje si bio?«

Iskreno govoreći, jutros nisam marila za to nimalo. Oči sam uprla u vrata Robertove sobe, nisam mogla svrnuti pogled. Činilo se da bi Wang mogao opet pasti na koljena.

»Zbog proslave vjenčanja«, sramežljivo promrmlja, sliježući ramenima.

»Tako dakle.«

Onako rastresena, pretpostavila sam da se slučajno vratio kući na vjenčanje nekog u obitelji.

»Blagoslovljen bio tvoj klan«, čestitala sam, kao što je nalagao običaj.

»Gospodaru«, reče. »Bila je to proslava mogeg vjenčanja.«

Time me posve izbacio iz takta.

»Oho«, uskliknuh.

Pomislila sam kako možda u bohejskom zraku ima nešto što budi romantične osjećaje.

»O, Wang. *Gong-xi*. Čestitam.«

Zbog iznenađenja sam na sekundu odvratila pogled s hodnika i, naravno, u tom je trenutku Robert izašao iz sobe. Čim je vidio da mi se Wang naklonio u znak zahvalnosti, obuzeo ga je bijes.

»Gdje si bio dosad, Wang?« derao se ulazeći u moju spavaću sobu, i ne pogledavši u mojem smjeru. »Nedopustivo si nas zadržao! Kasniš više od tri tjedna.«

Bilo je tipično za njega da Wangu koji je sada pred njim prida više važnosti nego jučerašnjim osjećajima. Isto je tako uobičajeno, pomislih, da se prepusti ljutnji a da ne zatraži objašnjenje.

»Roberte«, nasmiješila sam se, iako mi se učinilo da mi je srce stalo čim sam ga ugledala. »Momak se oženio. Wang je zaljubljen.«

Na to se Robert zaustavio i nespreno pogledao u pod, zasigurno razmišljajući o našoj nesretnoj situaciji.

»Dobro. Onda dobro, Wang«, promrmlja. »Ali«, zastade osjećajući nelagodu, »tvoji nas privatni planovi više ne smiju zadržavati. Pakiramo se za polazak. Moraš nam biti pri ruci, Wang.«

Wang je kimnuo i krenuo prema vratima. Zastao je tek kad sam ga zazvala i naizgled bezbrižno pitala.

»Kako se zove tvoja nevjesta, Wang? Gdje je ona?«

Bilo mi je lakše postavljati takva pitanja nego se suočiti s Robertom. Htjela sam smiriti živce i dati mu vremena da uzavrelost i ljutnja popuste prije nego što se jedno drugom obratimo. To sam najbolje mogla postići pristojnim, zainteresiranim čavrljanjem, no nisam se mogla dosjetiti ničega što bih mogla reći Robertu. Dobro je da se Wang vratio. Obojica su stajali na vratima, zbunjeni mojim pitanjem. U Kini su ustaljena mnoga praznovjerja vezana za hvalisanje uspjehom ili svojom obitelji. Roditelji često umanjuju postignuća svoje djece kako ne bi privukli pozornost zloduha. U Europi je tolika suzdržanost znak netaktičnosti, no Kinezi tako štite svoju obitelj. Wang je dao sve od sebe da ne razotkrije svoju novopečenu suprugu.

»Jednostavna je žena. Udovica je, a poznajemo se još od djetinjstva. Ostala je živjeti u mojem rodnom selu.«

»Dobro. Dobro. Kako se zove?«

Na sekundu je zastao, osvrnuo se lijevo da provjeri ne stoji li ondje koja zlokobna kineska vila koja bi dobre vijesti odnijela u podzemlje.

»Su-yi«, tiho odgovori.

»Neka ti donese obilje sreće i mnoštvo sinova. Pretpostavljam da će te veseliti što ćemo zajedno provesti još nekoliko mjeseci. Razriješit ćemo te dužnosti u Hong Kongu kad sve ukrcamo. Tada se možeš vratiti svojoj obitelji kao bogat čovjek.«

Wang nije mogao obuzdati smijeh koji se pojavio na njegovulicu.

»Hvala vam«, rekao je s puno poštovanja i otišao iz sobe kako bi se odmah posvetio karavani kutija i putnih sanduka koja se gomilala u stajama.

Robert i ja smo ostali sami u sobi. Osjećali smo se nelagodno. Razumljivo. Zagledali smo se jedno u drugo. Osjećaje sam prikrila izrazom koji sam namjestila na licu.

»Mary«, reče. »Ja bih morao klečati pred tobom, a ne Wang. Žao mi je. Najdublje se ispričavam zbog nečasnog ponašanja.«

Činilo se da je požalio zbog onog što se zbilo. Duboko u sebi osjetila sam bol.

»Mnogo te već tjedana«, nastavi, »štoviše, iz mjeseca u mjesec sve te više cijenim.«

Teško je disao, a na oči su mu navrle suze. Bilo je to mučenje.

»Istina je da smo zajedno doživjeli nešto bez čega ne želim živjeti. Nikad više. Ali opet...« Glas mu je posustao.

»Molim te«, mahnito sam ga presjekla. Uspaničarila sam se kad sam vidjela koliko je potresen. Nisam željela razgovarati o tome. Morala sam ga zaustaviti. Zapravo sam podjednako žalila zbog onoga što nismo učinili, koliko i zbog onoga što jesmo. Nakon što sam svojim osjećajima dala oduška, nisam ih htjela zatomiti, iako sam znala da moram. Učinit ću to. Bilo je teško govoriti, a te proklete riječi nisam htjela niti čuti niti ih sama izgovoriti.

»Molim te. Prestani.«

Htjela sam ga zaustaviti, ali kad sam zamahnula rukom, srušila sam ogledalo koje je stajalo iza mene. Palo je na tlo i razbilo se, a ja sam skočila u stranu.

Robert se smijeshio. Spustio je ramena i nasmijao se.

»Pogledaj nas«, reče. »Oboje smo nervozni, a ti si poput prestrašenog djeteta.«

»Kako možeš?« oči su mi se od srama napunile suzama. Osjećala sam se glupavo. Izloženo. Iako sam znala da naša veza nije moguća, ipak sam se osjećala odbijenom dok je stajao ondje, ispričavao se što me voli i smijao mi se. Svi su mi se osjećaji ispremiješali i odjednom se u meni javila ljutnja, snažna koliko i krivnja, skrušenost ili želja za njegovim dodirima.

»Kako se možeš smijati?« obrecnuh se.

Prije nego što sam se uspjela usprotiviti, Robert mi je prišao i primio me za ruku. Opet sam ustuknula, iako se bijes koji sam osjećala pretvarao u val samosažaljenja. Zašto oko svega što taknem nastaje takva pomutnja?

»Ništa od toga nema smisla. Sve smo upropastili«, promumljala sam.

»Žao mi je«, obrisao mi je suze s obraza.

»Ne znam kako ću podnijeti da nisi moj«, tiho sam rekla.

Zagledali smo se jedno drugome u oči. Nisam sigurna koliko je to trajalo. Činilo mi se kao da sam sve izgubila. Sada sam shvatila da prisnost koju smo osjetili putujući zajedno više nikada neće biti ista. Sve se promijenilo, a njezino su mjesto zauzeli duboki zabranjeni osjećaji.

»Ne mogu ti ponuditi ništa što bi bilo vrijedno truda«, izustio je Robert.

Klonula sam na stolac.

»Roberte, uz tebe sam doživjela najveću slobodu i pustolovinu o kojoj sam mogla sanjati. To ne mogu požaliti. Upoznala sam te i, eto, nikada nisam imala takvog prijatelja.«

»A onda sam ti nanio sramotu«, grdio je samoga sebe.

»Nije to sramota.«

»Ali ne mogu te uzeti za ženu.«

Zaprepastilo me što je uopće pomislio na to. To još nitko nije poželio. Pogled mi je pao na moj prstenjak. Da već nije oženjen, bi li mi stavio prsten na ruku?

»Ali Henry«, prošaptala sam. »Čak i kad bi bio slobodan...«

Robert slegne ramenima na sramotu djeteta rođenog izvan braka.

»Nije me briga za ono što si učinila, zanima me samo ono što jesi.«

Tom je izjavom i sebe iznenadio. Činilo se da ga je ta spoznaja zaprepastila. Robert je kleknuo pred mene.

»Dovraga. Ja nisam dostojan tebe. Oženjen sam čovjek, ali nikada nisam ništa želio koliko sada želim tebe«, reče. »A jedino tebe ne mogu imati...« Glas mu je posustao. Odustao je od objašnjavanja i poput djeteta koje traži utjehu spustio glavu u moje krilo.

Gladila sam njegovu glatku glavu, oko prstiju motala njegov konjski rep, milovala ga. Kako sam sa svojim životnim iskustvom mogla biti toliko slijepa? Kako nisam primijetila? A čak i da jesam, bilo bi uzalud. On je u braku s mojom sestrom. Mojom jedinom, dragom Jane. Nemoguće je.

»Ne mogu poželjeti da moja djeca i obaveze nestanu«, reče šapućući, »no ovo je sada moj život. Ti si moj život, Mary. Ne znam što da učinim.«

Naposlijetku je ustao.

»Posao me čeka«, reče, kao da je to opravdanje.

Kimnula sam, razočarana. Robert se okrenuo i otišao iz sobe. Nisam imala snage raščistiti krhotine stakla pod nogama pa sam umjesto toga pošla prema prozoru. Stala sam okrenuta prema planini, no priznajem da sam spustila pogled i promatrala Roberta kako napušta glavnu zgradu i odlazi prema stajama gdje je Wang već uposlio nekoliko nosača kako bi ubrzao pripreme. Kad je došao do drvenih vrata na drugoj strani dvorišta, Robert se okrenuo i pogledao gore prema meni. Srce mi je tuklo, a on je ušao unutra.

Cijelo sam jutro ostala u sobi, osjećajući grižnju savjesti. Za štošta sam se mogla kriviti. Nisam htjela da me srce vuče prema prozoru kako ga slučajno ne bih vidjela, no svejedno sam ustajala svakih nekoliko minuta samo kako bih pogledala. Nisam željela vidjeti obiteljsku fotografiju koju sam držala u prednjim koricama *Ch'a Chinga*, niti sam je htjela skriti. Nisam htjela odustati od svoje prekrasne pustolovine, ali ništa više neće biti kao prije. Sve je uništeno, u to nema sumnje, no tek sam sada osjetila da uistinu živim. Sve što nam se dogodilo u kasni sat nije bila slučajnost, a san nije donio nikakvo olakšanje. Cijeli sam život provela, sada sam shvaćala, hineći osjećaje, glumeći ne samo na pozornici, nego i izvan nje. Ono što se dogodilo na brdu, rezultat je prvih

iskrenih osjećaja u mojem životu. Sve ostalo što sam ikada doživjela ništavno je u usporedbi s njima. Proklinjala sam cijeli splet okolnosti.

Robert se vratio rano poslijepodne.

»Dovraga i posao«, reče, »ne mogu se koncentrirati, Mary. Osjećam da među nama postoji posebna veza.«

Stajali smo tako, svako na jednom kraju sobe, u tišini. Nakon nekog vremena, zakoračio je prema meni. Ja sam učinila isto. Milovao me svakim treptajem oka, svakim smirenim pogledom bez stida.

»Činimo nešto što nije u redu«, rekoh. »Čak i kad te samo gledam, Roberte, osjećam kao da griješim dušu.«

»Jane nikada ne smije saznati.«

Kimnula sam. »Mnogo je toga što Jane ne zna o svijetu.«

»Nikada se nećemo moći vjenčati«, uzdahne.

»Ne misli sada na to, Roberte.«

»Kunem se da ću te zauvijek voljeti. Zaklinjem se da te nikada neću iznevjeriti. Samo nas smrt može rastaviti, ma kamo nas život odnio. Vezani smo jedno za drugo, Mary.«

Nije to morao reći, znala sam, izgovorio on to ili ne. Prepustili smo se osjećajima za sve vijeke vjekova, bez obzira na sve.

Ljubili smo se satima, a otkako su njegove usne dotaknule moje, vrijeme kao da je ubrzano teklo sve dok svjetlo nije iščezlo s neba, a Sing Hu pokucao na vrata i donio večeru. Robert je bio nježan i svojom je pažnjom polagano u meni budio strast kakvu nikada do tada nisam osjetila. Uistinu mogu reći da smo cijeli svijet ostavili za sobom i ono što se zbivalo u maloj sobi tada je bilo cijeli naš svemir. Ništa drugo nije bilo važno. Imao je snažno tijelo i uživala sam prstima dodirivati njegove ruke i prsa. Moje je tijelo bilo mekše i drugačije — njegovi su obrisi bili oštri, a moji nježni i zaobljeni. Večeru smo polako jeli u tišini i dalje uglavnom odjeveni, hraneći jedno drugo pečenim mesom i svježim breskvama, proždirući se pogledima. Takvu strast još nikada nisam doživjela. Prijašnji su me ljubavnici snubili misleći samo na svoje zadovoljenje. A sada je bilo dovoljno da dotaknem Roberta ili on mene i već bih osjetila sladostrastan užitak.

Kad smo završili s objedom, Robert je zatvorio prozorske kapke i iz sobe donio debele, satenske prekrivače, položio ih na madrac. Žarke su boje blistale na zlaćanom svjetlu uljanica. Primio me u naručje i spustio me na krevet koji je pripremio. Ljubio mi je usne, vjeđe, pregib vrata.

»Neutaživa moja ljubavi«, šaputao je.

Žudjela sam za tim da njegovu kožu osjetim na svojoj. Uživajući u svakoj sekundi, polako smo se međusobno razodijevali i istraživali, ljubili se posvuda dok se naša tijela nisu ispreplela te nije bilo moguće razabrati koji dio tijela kome pripada, a ja sam se potpuno predala strasti.

Osjećala sam se kao da lebdim visoko na oblaku. Kao da letim. Udovi su mi postali lagani, a moja se duša vinula u nebesa. Dodirivali snio jedno drugo sigurnim i nježnim pokretima. Kad se već činilo da će mi usne utrnuti od poljubaca, na tren se odmaknuo, a zatim svoje tijelo spustio na moje. Uzdisala sam od zadovoljstva, a on me nježno i sve strastvenije uzimao sve dok nam nisu potekle kapi znoja, a ja uzviknula njegovo ime. Poslije me privinuo k sebi i ljubio mi kosu,

duboko udisao upijajući moj miris. Pokrio nas je prekrivačem i zamalo smo već zaspali kad je Wang ušao s čajem i kolačićima.

»Što je ovo?« grakne Robert na upad.

Wang je pogled prikovao za pod, a ja sam, priznajem, bila užasnuta. Šutke je otišao na drugi kraj sobe i otvorio prozorske kapke. Sunce je ponovno izašlo. Štoviše, bilo je prilično visoko. Probdjeli smo cijelu noć.

»Ti si nas nadahnuo«, nasmiješih se. »Svojom pričom o vjenčanju.«

Na to se osmjehnuo i ostavio pladanj. Kad je zatvorio vrata, čuli smo smijuljenje s vanjske strane dok je Wang Sing Huu opisivao što je vidio. Nakon smijuljenja, čulo se kako prigušeno komentiraju da oboje izgledamo kao muškarci, a onda je opet uslijedila salva smijeha. To je prvi put da su se oko nečega složili, šutke sam pomislila.

Mi smo doručak pojeli u krevetu, a onda nas je svladao umor.

»Nikad nisam doživjela takvu strast«, rekoh sramežljivo šapućući.

»Ja nikada nisam doživio takvu ljubav«, uzvratio je, s vragolastim osmijehom na licu.

Pomislila sam na majku i oca, na kotrljanje nizbrdo. Razmišljala sam koliko sam sretna što sam pronašla nekoga tko me ispunjava. Sjetila sam se da Jane nije uživala s Robertom i bilo mi je drago. Više nikada neću imati drugog muškarca. Jedna noć s Robertom vrijedi tisuću ispraznih udvarača s prljavim primislima ili milijun ljubavnih izjava plemićkih ženskara na koje sam bila naviknula. Osjećala sam se potpuno ispunjeno. Takva se noć ženama ureže u pamćenje. Takva noć može zauvijek promijeniti život.

Kad sam se probudila, bilo je poslijepodne, a razbacan je krevet pokraj mene bio prazan. Zagledala sam se u taman drveni strop i ne spuštajući pogled, ispružena dlana opipala uleknuće na mjestu na kojem je ležao. Tada sam polako ustala i otvorila pozor da prozračim sobu. Pronašla sam bočicu ulja od jorgovana i zapalila lojanicu kako bi se prostorija ispunila miomirisom. Pozvala sam sluškinju i naručila kupku. Donijeli su kadu, a dvije su je služavke napunile vrućom vodom. Donijele su je u vjedrima koja su zagrijale na kuhinjskoj vatri. To je potrajalo pa sam vodu poprskala ružinim uljem te priredila odjeću i komad tkanine za brisanje. Prvi put, otkad smo otišli iz Ning-poa, poželjela sam odjenuti europsku odjeću kako bih istaknula struk i dekolte. Poželjela sam zavodljivo hodati zamahujući bokovima. No to nije dolazilo u obzir. Umjesto toga, odabrala sam dugačku kinesku košulju nježno zelene i zlatne boje koju sam odložila na stolac. Poslala sam sluškinju da donese rezano cvijeće i stavi ga u bljedožutu, oslikanu vazru na ormariću. Sama sam namjestila krevet. Kad je Sing Hu stigao sa stvarima koje je oprao, nije se hihotao kao ranije s Wangom pred vratima.

»Gospodaru«, naklonio se.

»U redu je, Sing Hu.«

Kad je sve bilo spremno, zatražila sam da svi napuste sobu. Znala sam da to slugu u konačistu smatraju neobičnim. Mandarin bi zasigurno dotjerivanje dovršio u gradskom kupalištu. Slutim da su me smatrali neobičnim i povučenim gospodinom. Mirisna je voda bila raskošna i opuštajuća. Kad sam zbacila odjeću sa sebe i ušla u kadu, preplavio me osjećaj potpunog mira. Plutala sam u staroj kadi, promatrajući svoje tijelo i diveći se sebi kakva uistinu jesam. Raspustila sam svoju tamnu kosu da se raširi, povlačila je za sobom kroz vodu dok sam poskakivala po površini. Nisam čula da je Robert ušao u sobu jer sam glavu uronila pod vodu. Razigrano me zgrabio, a ja sam vrisnula i zapljusnula vodom.

»Ovdje miriši kao u budoaru, Mary«, zadirkivao me.

»To je zato što si probudio ženu u meni«, rekla sam i strasno ga poljubila.

Smjestivši se kraj kade, Robert je polaganim pokretima milovao moju kožu, glatku u vrućoj vodi, a ja sam se izmicala u jednom ili drugom smjeru, okrećući se tako da rukama može dodirnuti moja leđa ili prednji dio tijela.

»Bestidnice«, rekao je s pobjedonosnim prizvukom u glasu.

Nasmijala sam se jer je u Londonu izgovorio slične riječi, ali s namjerom da me posrami. Skinula sam njegov gornji dio. On se svukao do kraja i ja sam ga povukla u vodu, tako da se prelila preko visokih rubova kade. Sobu je prožeo opojan miris, a kroz otvoren prozor dopirao je osvježavajući povjetarac dok smo se Robert i ja kretali sjedinjeni, ljubeći se u vodi. Strast od prethodne noći odjedanput se vratila i ja sam se priljubila uz njega u trenutku kad se našao iznad mene, ugrizla ga za rame kako ne bih vrištala od strasti jer bi na povike usred dana sluge sigurno odmah dojurili.

»Volim te«, šaputao mi je Robert na uho. »Ovakve osjećaje nisam još nikada osjetio. I nikad ih više neću osjetiti.«

To je samo raspirilo moju strast i ja sam se naglo okrenula u vodi, smjestila se na njega i snažno poljubila njegove usne. Mahnito smo se kretali sljubljeni i puni uzbuđenja, nismo se mogli zaustaviti. Bili smo nespутani i htjela sam ga proždrijeti, da umjesto zasebnih jedinki ostanemo zauvijek spojeni. Ni ja, kao ni Robert, takvo što nisam još nikada osjetila. Izmoreni, naslonili smo se na suprotne krajeve kade. Usne su mi natekle, a lice mi je bilo crveno. Robertovi su obrazi plamtjeli i gledao me očima punim lagodnog i putenog zadovoljstva.

»Bože mili«, reče. »Tko bi rekao.«

Prišao mi je i poljubio me, a onda dohvatio sapun i oprao se u vodi. Promatrala sam ga dok je sapunao tijelo. Toliko me opila žudnja da sam uživala u svakom njegovom pokretu.

Naposlijetku smo izašli i osušili se. Ugasila sam plamen jorgovanova ulja, i preko golog tijela navukla svilenu košulju, no nisam je povezala znajući da će Robert možda poželjeti zaviriti ispod moje odjeće dok se krećem. Željela sam mu udovoljiti kako god sam mogla. Sjela sam uz prozor i dozvala sluge da iznesu kadu, a to je bio mukotrpan posao jer je nisu mogli podići prije nego što vjedorima isprazne vodu. Drvene daske na podu oko kade bile su natopljene lokvama vode koje su sluškinje marljivo brisale. Vani su se zemljoradnici spuštali s planine, noseći košare pune do vrha, gotovi s poslom za taj dan. Uskoro će se smračiti.

»Mary«, rekao je Robert s druge strane sobe kad su sve raščistili. »Wang je odradio najveći dio posla.«

Zapravo, već smo bili gotovo spremni za polazak čak i prije nego što se Wang vratio, no zbog njegove su spretnosti pripreme bile na samom kraju. Do obale valja prijeći nekoliko tisuća *lia*, a putovat ćemo barem dva mjeseca. Osam tjedana. Bit će to moji posljednji tjedni slobode, logorovanja uz cestu i otkrivanja malih sela i užurbanih, prašnjavih gradova. Pomislila sam na skućene šatore. Zamišljala sam kako se budim obasjana suncem, u Robertovu naručju, ili kako noćimo u konačištu uz cestu, zavljučimo se pod pokrivače i uživamo jedno u drugom. Zbog toga je vrijedilo ponovno postati žena, a osam tjedana nije mi se činilo kratkim. Čak sam se poveselila što ću nakon toliko vremena ponovno ugledati more. Veliko vodeno prostranstvo. Posvetila sam

se sadašnjosti, nisam se brinula zbog onoga što slijedi. Zbog nemogućih odluka. One će morati pričekati. Obećali smo si ovo vrijeme i moramo ga iskoristiti.

»Nećemo ništa odlučivati, anđele moj«, umirivao me Robert. »Prepustimo se sada uživanju.«

»Kada odlazimo?« pitala sam.

Robert se smiješio približavajući se.

Primio me za ruku i prislonio je na usta.

»Vjerojarno za dva dana.«

Cesta je uglavnom bila u dobrom stanju, a vrijeme je bilo lijepo. Na toj je cesti cijele godine bilo mnogo prometa. Uostalom, to je bio glavni put prema obali te se uz cestu smjestilo mnoštvo krčmi i drugih odmorišta pa bismo prema Robertovoj procjeni na otvorenom morali prenoćiti tek svake treće noći. Naša je povorka bila prilično velika. Osim uzgajivača čaja, koji su nam na putovanju poslužili kao nosači, imali smo još šestero ljudi koji su nam pomagali s teretom i životinjama. Naša je družina bila živahna i vrlo organizirana. Wang i Sing Hu ubrzo su preuzeli odgovornost za ljude i pod njihovim se vodstvom brzo stvorila hijerarhija. Pomagači su jeli dva obroka na dan, oba pura rižu i konđi. Prvi se obrok uvijek posluživao odmah nakon svitanja, a drugi u sumrak, uz dodatak čaja i trpkog rižina vina koje smo ponijeli s ostalim namirnicama. To je opako piće izvorno iz Bohee. Od njega su usta gorjela, a na oči navirale suze. No činilo se da ga ljudi rado piju premda je, moram priznati, izvlačilo ono najbolje i najgore iz sitnih nesnošljivosti i prijateljstava kakva uvijek nastaju u skupinama koje su toliko usko povezane. Jedini težak zadatak bila je organizacija tolikog broja nosača jer je u svim ostalim pogledima ovo putovanje bilo mnogo lakše od prethodnih lutanja. Cesta je bila dobra, vrijeme toplo i točno smo znali kamo putujemo.

Navečer bismo Robert i ja sami odlazili u prirodu, držeći se za ruke šetali bismo daleko od našeg tabora. Pretpostavljam da je to bio naš medeni mjesec. Svaka je večer bila drugačija — svaku sam pamtila po nečem posebnom, jer dok smo istraživali jedno drugo i novonastale okolnosti, naša se ljubav produbljivala i razvijala. Jednom smo naišli na jezero i nagi zaplivali pod jarkim mjesecom nisko na obzoru, a koža nam se činila gotovo blistava i prozirna na blagom svjetlu, presijavala se dok smo udovima prskali po hladnoj crnoj vodi koja je na dodir bila poput satena. Drugom smo se prilikom našli u šumarku punom smokava, a Robert me oslonio na hrapavu koru debla, zaklonjenu tamom krošnje i na mjestu me uzeo stojeći. Uvijek sam bila željna njegovih dodira, uvijek mu se pokorno prepuštala. Shvatila sam da smo najprisniji u trenucima šutnje, čeznutljivim, ugodnim i dubokim. Tada bismo pogledom izražavali strepnju ili briznost. Osmijehom bismo iskazivali užitak ili želju. Uživala sam kad bi danju pogledom proždirao moje tijelo, promatrao ono što mu pripada. Uživala sam u sanjarenju. Oboje smo nestrpljivo iščekivali smiraj dana kad bi ljudi postavljali šatore, spuštao se mrak, a sluge kuhali večeru. Vatra ili koja baklja koju bismo složili od krpa osvijetljivale bi tabor, a mi bismo pojeli i otišli, nestrpljivo iščekujući da se nađemo sami.

Iako su Wang i Sing Hu zacijelo na nama primijetili promjenu, nosači nisu ništa slutili. Uostalom, oni nas ranije nisu poznavali. Smatrali su me muškim tajnikom u Robertovoj službi. Na putovanju na istok često sam čula da Roberta i mene nazivaju braćom. Pretpostavljam da nije bilo

neobično da se viši sralež drži odvojeno od nižeg. Čak i da su nas smatrali muškim ljubavnicima, pretpostavljam da ne bi ništa rekli. Ako su partneri svojevolutno odlučili, u Kini se to otvoreno prihvaćalo. Bez obzira na to, priznajem da sam osjećala određeno uzbuđenje kao tajna žena, tajna ljubavnica, uživajući u zabranjenoj ljubavi sa Sing Waom, svojim tajanstvenim mandarinom.

Prenoćišta uz cestu bila su svakojaka. Neka su bila toliko prljava i gnusna da smo radije noć proveli na otvorenom nego spavali u njima. Katkad smo pak nailazili na raskošna konačišta s vlastitim restoranima, kazalištem i sobama koje su bile vedre i udobne, s krevetima obavijenim zlaćanom koprenom boje ljutića pod kojom su blistala naša naga tijela, a naš ljubavni zanos postajao istinski nezaboravan.

»Cvateš, Mary«, laskao mi je Robert, a doista nikada prije nisam osjetila toliku sigurnost i samopouzdanje.

Robert mi se pak činio nekako uspravniji i sretniji. Svaki bi dan započeo s nevjerojatnom strašću. Kao da se njegova vatrenost pretočila u rad. Iako je prije uvijek bio učinkovit u provedbi zadataka, činio se gotovo opsesivan. Poput čovjeka koji svoj poziv shvaća ozbiljnije nego što je uobičajeno. Nema sumnje, njegova je misija sada bila prožeta novim poletom. Jeo je kako bi uživao u okusu hrane. Robert je postao nezasitan.

Za oko tjedan dana otkrili smo da je putovanje u nosiljkama zamorno. Čak i dok smo se kretali jedno pokraj drugoga s razgrnutim zastorima kako bismo mogli razgovarati, bilo je mučno. Kako bi riješio problem, Robert je kupio konje kad smo stigli do sljedećeg konačišta. Točnije, kupio je ponije. Meni je namijenio ženku riđe grive i ja sam je nazvala Romanova. Bila je to divna životinja, i kad bi se kretala u laganom kasu, na vratu i nogama nabrekle bi joj žile. Dobila sam je s izvezenim kožnatim sedlom koje mi je savršeno pristajalo. Zbog sedla smo zaključili da je vjerojatno daleko od domovine, a Robert je bio uvjeren da tako lijep rad dolazi sa sjevera, možda iz Mongolije. Skupila sam oči prisjećajući se zemljovida. »U blizini Rusije«, objasnio je Robert i tako sam joj odabrala ime.

Robertovo je kljuse bio prljav, bijeli poni nazvan Murdo, prema razrednom nasilniku iz davnih školskih dana u njegovu rodnom selu. Ponašao se poput tiranina baš kao i njegov imenjak pa bi pokušao ugristi moju jadnu Romanovu kad god bi osjetio kako prima previše pažnje.

Izuzev mazge Prudence, koja se pri najvećoj brzini kretala tek žustrim kasom, nisam jahala od djetinjstva i bila sam nervozna. Međutim, Robert i ja voljeli smo sport. Karavana se kretala polako i mi smo otkrili da možemo kaskati daleko, sebi za dušu, juriti cestama i galopirati kroz prirodu, preskakati ograde i ganjati oblake. Povremeno bismo naišli na neobične primjerke rodova *figus* ili *olea* i prekinuli jurnjavu kako bismo uzeli reznice. No uglavnom smo istraživali, a vjetar nam je šibao rumena lica. Karavana se kretala jednolikom brzinom pa bismo je nakon nekoliko sati izbivanja uvijek pronašli na mjestu gdje smo je očekivali. Privučeni obećanom nagradom, Wang i Sing Hu pokazali su se odaniji i pouzdaniji nego ikada ranije, a premda sam sigurna da je Sing Hu prodao nešto zaliha našeg rižinog vina, nije bilo većih izgreda.

Oko mjesec dana od obale, tijekom jednog od svakodnevnih izbivanja podalje od karavane, Robert i ja smo naišli na selo. Zaustavili smo se i razgovarali s poglavarom. Selo je bilo prilično

obično — nekoliko razbacanih drvenih kućica, nešto obradive zemlje i nekoliko polja riže na obronku. Međutim, učinilo mi se pusto. Možda većina stanovništva nije ondje, nagađala sam, možda rade na poljima kojima nismo prošli. Nisam tome pridavala veliku važnost.

Nakon sela, tlo se promijenilo, a Romanova i Murdo teško su pronalazili uporište. Teren je bio strm, a zemlja trusna, kao da je ništa ne povezuje. Konji nisu imali čvrsto uporište pod nogama pa smo pokušali zaobići taj dio puta, no nije nam uspjelo. Kad smo prešli preko brežuljka, naišli smo na mjesto gdje su podzemne vode probile na površinu. Takvo što je bilo neobično pronaći, jer za razliku od izvora ili vodopada, jezerce je bilo mirno i duboko. Ozlojeđeni što nas je prolazak takvim terenom usporio, Robert i ja sišli smo s konja i provjerili kako su. Obje su se životinje napile vode iz jezera, a Murdo se udaljio u potrazi za hranom u obližnjoj vegetaciji. Pokazalo se da taj poni jede sve.

Robert je sjeo uz rub vode, no brzo se maknuo udarajući se po koži.

»Mušice«, srdito reče. »Nisam ih vidio od posljednjeg ljeta koje sam proveo u Kelloeu, a tada sigurno nisam imao više od trinaest godina.«

Iznad vode lebdjela su sićušna stvorenja. Primijetila sam da ih mnogo više zanima Robert nego ja.

»Dodi, idemo dalje«, reče. »Ovo će me izludjeti. Ne mogu vjerovati da jednog Škota mogu izludjeti mušice. Zašto ne krenu na tebe, Mary?«

Slegnula sam ramenima i nasmijala se.

Iza jezera smo naišli na grobište, uglavnom obraslo zelenilom, iako je na jednoj strani bilo novih ljesova na tradicionalan način položenih na zemlji. Neki su ljesovi, zaključila sam, očito dječji jer su bili vrlo mali. Pitala sam jesu li ovdje možda nestali seljani. Izbrojila sam ih deset, što za selo od tridesetak stanovnika nije neznatan broj, a sudeći prema raslinju, svi su umrli u razdoblju od nekoliko mjeseci.

»Tko zna što je bio uzrok«, zaključio je Robert. »Napad, nesreća ili kakva bolest.«

Na svaki sam lijes položila kamen u znak sjećanja pa smo krenuli dalje.

Do kraja dana pridružili smo se karavani u gradiću na glavnoj cesti i ljudima naredili da se utabore i pobrinu za naše konje. Iako mazge nisu zahtijevale mnogo brige, Romanova i Murdo su kasali cijeli dan pa ih je trebalo očesljati i dobro nahraniti. To su drugi odradili za nas, a mi smo uzeli sobe. Već sam tada vidjela da Robert nije onaj stari, no nije me to pretjerano zabrinjavalo. Međutim, kasnije navečer primijetila sam da je postao razdražljiv i da mu je kožu oblio znoj.

»Mislim da bi trebao leći«, predložila sam. »Bojim se da si se nečim zarazio.«

»Ne paničari, Mary«, tvrdoglavo se. »Dobro sam.« Raspremio je putnu torbu koju mu je za ovu noć Sing Hu donio iz logora za slugu.

Kad je došlo vrijeme da naručimo večeru, Robert nije znao što bi i izgubio je tek. Ja sam naručila jelo za sebe, a njemu sam predložila pileću juhu. Nešto lagano. Dok je juha stigla, moj je dragi već gorio i imao vrućicu.

»Dobro sam«, još jedanput je promrmljao, no osjetila sam da gori i inzistirala da me posluša.

»Ima li u blizini potoka s hladnom vodom?« pitala sam vlasnika svratišta, debelog čovjeka koji je sa sobom uvijek nosio nož. Primijetila sam da se njime služio samo kako bi odrezao komade mesa.

Kimnuo je i pokazao prema povišenom tlu izvan naselja.

»Neka donesu vjedro vode odande«, naredila sam. »Hladne.«

Kad je sluškinja stigla s vjedom vode, razveselilo me što je ledeno hladna. Robertu ću sniziti temperaturu ako ga njome rashladim, bila sam uvjerena.

»Dođi«, primila sam ga za ruku i povela ga do kreveta.

Činio se zbunjen.

»A večera«, glas je utihnuo.

Vrućica ga je sve više tresla.

Isprva nisam pomišljala ni na što drugo nego na to da se možda samo prehladio, a kad se dobro naspava i rashladi, bit će mu bolje. Zнала sam što mi je činiti. Jane i ja smo hladnim oblozima snižavale Heleninu temperaturu kad je bila malena. Ledenim krpama smo joj preko noći snizile vrućicu. Počela sam hladiti Robertovu kožu vodom iz potoka. Isprva se bunio, a onda popustio.

»Donesite mi još jedno vjedro vode«, naredila sam sluškinji.

Nakon nekog vremena, shvatila sam da vrućica ne popušta te da hladni oblozi ne pomažu. Do ponoći je već zamalo bio u deliriju. S njegove blijede kože kapao je znoj, a oblog od hladne vode koji sam držala u ruci, postao bi vruć čim bih mu ga prislonila na čelo ili mu obrisala prsa.

»Liječnik?« predložio je Wang.

»Ne. Neću.«

Odbijala sam pozvati kineskog liječnika, pouzdala sam se u to da ću ga sama izliječiti jer nisam znala što bi mu on mogao propisati, a ono malo što sam znala o kineskoj medicini prije bih nazvala čudnim nego razboritim. Poslala sam sluge natrag u svoje šatore i nastavila njegovati Roberta. Kako su sati prolazili, zaboravila sam na iscrpljenost te i dalje hladila Roberta, puhala mu po licu tražeći znakove oporavka.

Otprilike oko dva ujutro, nečeg sam se dosjetila. Ostavila sam ga samo na sekundu, otišla sam do ognjišta i probudila sluge koji su ondje spavali.

»Dođite«, naredila sam im i povukla ih za sobom natrag usobu.

»Pomaknite krevet. Do prozora«, povikala sam. Pospano su stajali na pragu.

»Hajde!« otvorila sam prozor i pustila unutra hladan, noćnizrak.

Tada sam se vratila do podnožja kreveta i sama povukla okvir dok nisu shvatili što želim i primili se posla.

»I donesi mi još jedno vjedro vode s potoka. Što hladnije«, izvikala sam se na sirotu djevojku. »Odmah!«

Noć je prolazila, a Robert je u jednom trenutku glasno povikao, na engleskom. Zazvao je ime psa kojeg je imao u djetinjstvu.

»Uz nogu, Tuppence«, derao se. »Uz nogu!«

Drugi put je pak davao upute za postupanje s različitim vrstama orhideja koje je uzgajao u Kewu. Nekoliko puta je zazvao moje ime pa sam na trenutak pomislila da možda zna da bdijem

uz njega, no nije bilo tako. Bližila se zora, a ja sam se brinula da će nastaviti vikati te da će netko prepoznati kako govori engleski.

Služavka je sada svakih sat vremena donosila vodu, a u njezinim sam očima primijetila strah zbog neobičnog urlanja. Dala sam joj objašnjenje za galamu.

»Učen je čovjek«, rekoh. »To su riječi iz drevnih tekstova.«

Njegovo urlanje se pogoršalo. Pokušala sam mu zatvoriti čeljust, no snažno me ugrizao. Toliko sam se zabrinula da sam mu odlučila preko usta staviti povez od komada muslina iz kovčega, no nakon nekoliko minuta, činilo mi se da se samo još više uznemirio i nisam to mogla podnijeti pa sam odmah odvezala tkaninu.

U zoru se stanje nije nimalo popravilo. Štoviše, činilo mi se da mu je koža još jače gorjela. Sing Hu i Wang došli su u sobu kao i svakog jutra kad bi izašlo sunce. Nelagodno su se meškoljili, odmah su se zabrinuli. Robert je uvijek bio toliko snažan da nas je sve uznemirilo što ga sada vidimo ranjivog i u bunilu.

»Liječnik?« predložio je Wang. Odbila sam.

»Ne. Sing Hu, reci svima da ćemo se ovdje odmoriti. Neka u smjenama čuvaju logor i daj im nešto novca da se zabave, možda svakom dva novčića.«

Moramo voditi brigu o svojim ljudima, bez obzira na druge nedaće.

»Odmah!« potjerala sam ga. Wang je ostao uz mene.

Nisam ni oka sklopila i očito sam bila izmorena.

»Vi se odmorite«, ponudio se Wang. »Ja ću nastaviti s ovim.«

Sklopila sam se na stolcu uz krevet, a toliko sam se brinula da sam samo na mahove drijemala. Kasnije tog jutra, Robertovi su se udovi počeli grčevito trzati. Koža mu je postala ružičasta, a usta bi mu se osušila čim bih mu usne navlažila spužvom. Prestao je galamiti, no šutnja mi se činila još gorom od neobuzdanog vikanja. Bila sam izvan sebe. Jadnička je i dalje oblijevao znoj, a ja sam se u strahu pitala koliko će dugo još izdržati.

»Što da učinim, ljubavi moja?« potihlo sam šaptala.

Nakon duge noći uzbudjenja i zapomaganja, Robert se uspravio i otvorio oči. Smeteno je zurio u Wangu i mene, ni na sekundu se nije mogao umiriti jer su mu se ruke trzale u stranu. Tada je sabrano i odlučno pružio ruku i zgrabio me za podlakticu.

»Dopremi čaj, Mary«, rekao je bez daha. »Bez obzira na mene. Moraš dopremiti čaj do luke.«

Tada je pustio moju ruku i klonuo na krevet, ležao je zatvorenih očiju, a tijelo mu se grčilo. Protrnula sam od straha.

»Bože mili«, zavapila sam. »Robert«, zazvala sam ga, pokušavajući ga probuditi. »Robert!«

Suze su mi potekle niz obraze. Nije govorio. Zgrabila sam ga za ramena. Dok se trzao, ruke su mu bile potpuno mlitave, a ja sam ga izvan sebe snažno prodrimala.

»Robert«, vikala sam, obuzeo me očaj kad sam prema dodiru shvatila da ga gubim, da se predaje. Opalila sam mu pljusku, bijes je kiptio u meni.

»Nemoj otići. Nemoj otići«, zavapila sam.

Wang je šutke stajao kraj mene, na licu mu se vidio strah.

»Gospodaru«, reče.

»Da«, histerično sam povikala. Obuzeo me potpuni očaj. »Pozovi liječnika. Smjesta ga dovedi!«

Wang je odjurio.

Mislim da nisam prestala plakati od tada pa sve dok se Wang nije vratio gotovo sat vremena kasnije. Dotle sam brisala Robertovo tijelo i neprestano mu cijedila vodu u usta, no stanje se nije promijenilo.

»Ako se još miče, onda je živ«, govorila sam samoj sebi i ni na trenutak si nisam htjela dopustiti da mi se u misli uvuče Robertova slika, koji nepomičan i blijed leži na krevetu.

»Da se nisi usudio ostaviti me«, prijetila sam mu. »Da se nisi usudio.«

Ne može naša ljubav tako završiti. Odbijala sam to prihvatiti.

* * *

Kad je Wang napokon otvorio vrata, ušao je liječnik i naklonio mi se. Bio je okretan, naizgled veseo i star, a to nisam očekivala. Sigurno sam očajno izgledala — probdjela sam cijelu noć i bila napola pomahnitala. No gledao je ravno kroz mene i čim je vidio u kakvom je Robert stanju, pojurio je prema krevetu i odmah prionuo na posao.

»Koliko dugo ovo traje?« pitao je.

»Cijelu je noć imao vrućicu«, odgovorila sam. »No grči se od jutra.«

Laknulo mi je što je stigla pomoć, iako je čovjek, primijetila sam, imao slomljene nokte i poderan rub halje. On sigurno nema ordinaciju u Ulici Harley¹³, u to nije bilo sumnje. Srce mi je udaralo, a liječnik je brzo pregledao Roberta pa iz svoje torbe izvadio dvije dugačke, tanke igle i staklenku masti odvratnog mirisa. Tim je pripravkom namazao Robertove usne i nokte. Ozlojeđeno sam uzdahnula. To mu sigurno neće pomoći. Mogla bih sama Robertu pustiti krv, sjetila sam se. Tako je, poslat ću Wanga da donese pijavice. Ovo nije medicina nego obične budalaštine, a ovaj je seoski liječnik luda. Moram vjerovati samoj sebi. Zašto se ranije nisam sjetila pustiti mu krv? Liječnik je podigao igle, sigurno ih je namjeravao zabosti. Užasnuta sam poletjela prema njemu.

»Nel« povikala sam. »Ozlijedit ćete ga.«

Liječnik se smireno odmaknuo.

»Vaš gospodar ima razloga umrijeti?« upita me.

Kakvo bešćutno pitanje.

»Želite da umre? Spremni ste preuzeti odgovornost za njegovu smrt?«

Zamalo sam od bijesa pljunula na njega. Kako se usuđuje? Pozlilo mi je od same pomisli na to. Kakav se medicinar služi strahom i prijetnjama? Ako izgubim Roberta, i ja ću umrijeti. Neće mi biti druge.

»Pustite ga na miru«, rekla sam i okrenula se da uzmem oblog.

Čim sam okrenula leđa, liječnik je hitro otišao do kreveta. Spretno je zabio iglu u Robertovo lijevo uho. Nakon toga, kad sam shvatila što je učinio i spremala se krenuti na njega, naklonio se, udaljio i sjeo sa strane. Nisam za to htjela ni čuti i odmah sam svoju krpicu umočila u vjedro i nakanila izvaditi glupe igle i staviti Robertu oblog. Očito sam se uzalud nadala da će mu

¹³ Londonska ulica poznata po velikom broju liječničkih ordinacija. — (nap. prev.)

ovaj čovjek pomoći pa moram nastaviti sama njegovati svog dragog. Kad sam se približila krevetu, liječnik je ispružio ruku i zaustavio me.

»Dvadeset udisaja«, reče.

Čovjek je sišao s uma.

»Ovakav je već satima«, povikala sam ne obazirući se na njega. Bez daljnjeg razgovora, doktor me zgrabio. Bio je mnogo veći od mene i lako me odgurao do stolca. »Petnaest udisaja«, reče.

Udarala sam ga po ramenima. Robert se i dalje grčio na ležaju.

»Wang«, srdito sam zazvala. »Makni tog čovjeka s mene!«

Wang je gledao uokolo, nije mogao odlučiti što će učiniti.

»Deset udisaja«, smireno reče liječnik.

Popustila sam stisak. Sama ću bičevati Wangu zato što se oglušio na moju naredbu. Neka samo čeka dok ovo prođe. Robert možda umire, a njemu je svejedno. Pokušala sam se smiriti i brojila liječnikove polagane udisaje dok ih nije prošlo deset.

»Sad vidite«, ne pogledavši rekoh. »Nije pomoglo!«

Na to je liječnik uzmaknuo, okrenuo se prema krevetu i graciozno se naklonio. Robert je bio rumen, ali miran. Sa svakim udisajem prsa su mu se digla i mirno spustila. Njegovo se stanje promijenilo, a bilo je jasno da je promjena pozitivna. Dogodilo se čudo.

»Oho. Ajme, hvala vam. Hvala«, uskliknula sam u nevjerici, ljutnja je popustila i posramljeno sam shvatila da sam se uspaničila.

Primila sam liječnika za ruku, no prezrivo me odbio i samo krenuo prema krevetu, izvadio igle iz Robertova uha i premjestio ih blizu ključne kosti.

»Vi ništa ne znate«, promrmljao je.

Tada je starac strpljivo sjeo na stolac i čekao da vrućica prođe. Zaprepašteno sam se nasmijala.

»Donesi doktoru nešto za jelo i piće«, naredila sam Wangu promatrajući igle, pitajući se je li bolno. Činilo se da nije.

Svatko s jedne strane kreveta, starac i ja pozorno smo čekali ostatak dana. Liječnik je popio malo zelenog čaja, no nije htio ništa pojesti. Pala sam na koljena i zahvaljivala Bogu što se Robertovo stanje popravlja. Primila sam ga za ruku i kunem se, stisnuo mi je prste. Umalo sam ga izgubila.

»Niše«, reče liječnik ne gledajući me. »U brdima je izbila epidemija.«

Pretpostavila sam da je to naziv Robertove vrućice, a kasnije sam saznala da je riječ o vrsti malarije. Pretpostavljam da je ta bolest pokosila stanovnike onog sela.

Do kraja večeri Robert je spavao, temperatura se snizila i mirno je disao. Ja sam se oprala, presvukla i najela u miru. Kad je sunce zašlo, liječnik je otišao. Platila sam dvostruko više nego što je tražio, toliko sam mu bila zahvalna. Ostavio mi je upute za prehranu i preporučio da ga ne premještamo dok se potpuno ne oporavi. Prosudivši da bih se mogla oglušiti na njegov savjet, rekao je da se sljedeća bolnica na putu nalazi u hramu Shan te Mao. Ako nastavimo dalje, svakako je dobro znati gdje možemo potražiti pomoć. No za mene ništa drugo nije dolazilo u obzir. Nisam željela riskirati. Ostat ćemo ovdje dok se Robert ne oporavi.

Razgovarala sam s gazdom i dogovorila sobu, a onda su mi na podu složili mali krevet na kojem sam napokon zaspala. Probudila sam se dvaput tijekom noći, izbezumljena. Jedanput me uhvatila panika, a drugi put sam sanjala da smo u Škotskoj, gdje nisam nogom kročila. Posvuda je bilo mušica i Robert mi je rekao: »Radije bih umro nego da te moram ostaviti, Mary.« A ja nisam mogla odgovoriti. Nisam mogla izgovoriti riječi. Kad sam se probudila, iskočila sam iz malog ležaja i pogledala kako je moj bolesnik. Jasno, bio je dobro, san je bio samo plod glupave mašte. Kad sam treći put otvorila oči, bilo je jutro, a Robert je uspravno sjedio u krevetu. Požurila sam do njega i bacila mu se oko vrata.

»Preplašio si me«, rekoh.

»Što se dogodilo?«

»Zamalo si umro«, uskliknula sam.

Uopće se nije sjećao vrućice, iako je i dalje bio slab. Na brzinu sam mu izblebetala sve što se dogodilo, kako ga je doktor liječio i što mu je preporučio.

»Opet ćemo kasniti«, usprotivio se.

»Zaboga, Roberte, već sam mislila da ću morati naručiti onaj spomenik koji si nacrtao. Grobnicu s natpisom *Fortune* uklesanim iznad vrata. Ostat ćemo ovdje dok se posve ne oporaviš. A ti ćeš, dragi moj, jesti ribu i povrće kao što je propisao liječnik.«

Robert se nasmijao.

»Čini se da si ti sada glavna«, zadirkivao me. »Pretpostavljam da bi te potreslo da sam umro?«

Stresla sam se od same pomisli na to. Još je bio slab, zavrtjelo mu se kad je poželio ustati.

»Da si otišao, spona koja nas povezuje povukla bi i mene za tobom u grob«, priznala sam. »Ne bih to mogla podnijeti.«

Uz krevet sam postavila cvijeće i čitala mu iz svoje knjige o kineskim mitovima. Danima sam svog bolesnika uspavljivala pričama o ratnicima koji mogu letjeti i o duhovima koji se vraćaju na zemlju uhoditi nečasne rođake. Pomisao na rastanak, pogotovo rastanak zbog smrti, oboje nas je preplašila, činilo mi se. Kad smo se oboje oporavili, Robert je ponovno postao nježan prema meni. San ga je okrijepio snagom da me uzme u naručje i poljubi, a onda bi opet zadrijemao.

U međuvremenu, odlučila sam da ću dok Robert spava dopuniti njegov dnevnik i olovkom skicirati krajolik oko konačišta. Već je prošlo podosta vremena otkad se nisam posvetila knjigama. Listajući stranice, vidjela sam da su mu u zadnje vrijeme misli često lutale i osjećala sam se počašćenom kad sam pročitala da nije pisao o karakteristikama tla ni kiselosti vode, nego o meni. Raznježila sam se. Nacrtao me nagu dok sam spavala i napisao sjetne retke o našoj jurnjavi krajolikom jednog dana kad su nam konji odlutali pa smo krenuli put planina južno od Velike carske ceste. Napisao je moje ime bezbroj puta. Mary Mary Mary, a onda, »Što li ću bez nje?« I tu sam zastala. Bez mene? Kakve li strahote on planira? Bez mene?

Bijesno sam bacila knjigu, a onda je vratila u kutiju i sve skupa bacila kraj vrata, srdito pogledavajući iz stolca po cijeloj sobi dok su mi se misli rojile u glavi. Kako se usuđuje? Ne bih rekla da sam bila naivna, mislim da nisam, no jednostavno sam prestala razmišljati toliko daleko u budućnost. Moj se cijeli svijet sastojao od naše ljetne karavane, a o dolasku na odredište nisam razmišljala. To smo si obećali. Bez teških izbora, bez donošenja odluka, rekao je. Kad kucne čas,

to ćemo učiniti zajedno. A sada se pokazalo da Robert već zamišlja kako bi mu bilo bez mene! I još gore, odluku je donio sam. Odlučio je riješiti me se, čini mi se. Dakako, neke su stvari u našoj situaciji bile jasne — naposljetku, kako bih se ja mogla vratiti u London? A ipak, kako se on može vratiti? U svakom slučaju, ovo je neoprostivo. Kao da opet doživljavam isto što se zbilo s Williamom. Do Hong Konga ću mu postati smetnja, a onda će pobjeći u London bez mene.

Kad se Robert probudio, sjedila sam na stolcu prekrštenih nogu, a pred sobom sam prekrížila ruke.

»Ajme meni«, reče, jer bilo je jasno da ne sluti na dobro. S teškom mukom se uspravio u sjedeći položaj.

»Ostavit ćeš me, pročitala sam u tvom dnevniku«, hladno sam rekla.

Nije me kudilo što sam čitala njegove privatne spise, samo se uspravio.

»Kako to misliš?«

Odvukla sam se do kutije i izvadila listove.

»Što ćeš učiniti bez mene, Roberte?« rekla sam bacajući ih nasumce na krevet. »Bez mene?«

Podignuo je list.

»Ne znam što ću učiniti«, ljutito je rekao, »jer te volim svim srcem. No što mi drugo preostaje? Obvezao sam se da ću odavde otići u Indiju, a potom u London. Hoćeš li mi se pridružiti i sestru poljubiti u obraz?«

Toliko sam snažno udarila stolac da se prevrnuo. Znala sam da se ne mogu vratiti kući.

»Moraš li se vratiti?« pitala sam ga, a suze su mi navrle na oči. »Ne možeš to izbjeći? A što s tvojim obećanjima, Roberte? Što je s našom ljubavi? Namjeravaš me napustiti, zar ne? Ovdje sam ti povoljna prilika, malo razonode, a kad stigneš u Hong Kong, poći ćeš na Zapad i nećeš se ni osvrnuti za sobom. London!«

»Zadnji dio novca dobit ću kad se vratim«, odgovori. »Moram ga podići zbog djece. I zbog Jane, kad smo kod toga, Mary. Moram se vratiti kući i odraditi svoje dužnosti. Kompanija će mi u Londonu isplatiti više od sto pedeset funta. Ne mogu se toga odreći.«

Tada još nismo znali koliko smo bogatstvo zgrnuli na aukcijama. To smo saznali tek kasnije. Uostalom, sto pedeset funta pozamašan je iznos čak i bogatom čovjeku.

Tužno sam kimnula. »Čini se da će tebi biti prilično lako«, rekoh kroz suze. Takvu sam bol već iskusila. Muškarac se vraća svojoj ženi, zaboravlja na obećanja. Bila sam uvjerena da sam otkrila Robertove skrivene namjere. Možda je želio da sve prijateljski riješimo, no zapravo mu je sve išlo u prilog. Mogao je činiti što ga je volja.

Strpljivo je prikupio papire na pokrivaču.

»Bit će mi lako?« odgovori, gledajući papire pred sobom. »Kako bi mi bilo lako?«

Pratila sam njegov pogled. Na stranici-dvije koje prije nisam pročitala, pred očima su mi bile zadnje napisane riječi.

»I radije bih umro«, napisao je. »Bit će to nepodnošljivo. No kunem se da ću ponovno prijeći pet tisuća kilometara do nje. Vratit ću joj se. Pod svaku cijenu.«

Podignula sam list, srce mi je ubrzano tuklo. »Ako ja ostanem ovdje i čekam te, ti ćeš se vratiti?«

»Kako se ne bih vratio?« rekao je i pružio ruku da me dotakne. »Kako si mogla pomisliti išta drugo?«

Pala sam na koljena. Mislim da su tek te večeri zarasle stare rane — obećanja koja je William prekršio i moje razmaženo ponašanje. No u tom mi se trenutku uistinu vratila vjera i znala sam, bez imalo sumnje, da me iskreno voli. Možda Robert žuri u London, no to je samo zato kako bi ondje dovršio posao i brže se vratio meni. Imamo još mjesec dana do obale, a potom još nekoliko tjedana do Hong Konga. Bit ćemo zajedno bez obzira na sve i to je jedino bilo važno.

»Onda ću te čekati, gdje god me ostavio, koliko god ti trebalo da se vratiš«, obećala sam.

Robert je ispružio ruku i zagrlio me.

»Moj dom je ovdje uz tebe«, reče. »Drugačije ne može biti.«

Osjećaji su bili obostrani.

Dvanaesto poglavlje

Fu Chou Su je najjužnija britanska luka u Kini, no to je malen i nimalo popularan grad. Doživotno se obećavši jedno drugom i oboje potpuno oporavljeni, Robert i ja smo se gradu približili usred dana, prerušeni u Kineze, prljavi od putovanja i s čak tri tone prtljage.

Prošla su puna četiri tjedna otkako smo krenuli iz konačišta, a putovanje je bilo veličanstveno. Sada, kad se naša povorka uspela na brdo koje je vodilo do gradića, naši su uzgajivači prvi put ugledali bistro more i počeli sumanuto urlati. Neobična blistava voda toliko ih je zaprepastila da su bili izvan sebe. Dvojica su zaplakala. Jedan je pao na koljena i preklinjao Wanga da ga pusti kući jer se suviše bojao. Robert se zabavljao promatrajući gungulu, sjedeći u nosiljci koju je odabrao za dolazak u grad. Ni on ni ja nismo predvidjeli da bi ih more moglo toliko iznenaditi.

»Ocean nije jedino iznenađenje koje ih čeka u Fu Chou Suu«, ležerno doda.

Naposljetku, namjeravali smo skinuti krinke kada stignemo na sigurno britansko tlo.

Kako bi se naši nosači mogli priviknuti na more, odabrali smo malo duži put u grad koji nas je doveo do šljunčane plaže oko kilometar i pol od luke. Ondje smo zastali kako bi uživali u pogledu, nadajući se da će se sabrati. Stojeći jedan do drugoga, oklijevajući su krenuli prema malim valovima koji su se lomili na šljunku kao da bi ih vođeni val mogao zapljusnuti i progutati. Ja sam bila sretna što ponovno čujem zapljuskivanje mora, a usprkos uznemirenosti zbog nadolazećih tjedana, bila sam uzbuđena. Nije to bio samo Robertov uspješan pothvat, nego i moj, a htjela sam ga privesti kraju, makar to značilo da se Robert mora vratiti u Europu i da ga neću vidjeti godinu dana ili više. Dakako, s nestrpljenjem smo očekivali i neke poslastice — britansku hranu, obilje vina (francuskog, nadali smo se), nove knjige za čitanje i novosti iz domovine.

Dok su se nosači bojažljivo kretali po škrljencu, Wang i Sing Hu stajali su ozareni od sreće. Obojica su velik dio života proveli uz more i sada su uživali u kozmopolitskom ugledu koji su zbog toga stekli u očima svojih sunarodnjaka. Osim toga, slutila sam, dolazak u Fu Chou Su jasan je znak da se njihovo putovanje bliži kraju, a približavajući se moru, približili su se i isplati svojih novčanih nagrada. Međutim, činilo se da to nije nimalo pomoglo ostalim slugama da se naviknu na golemo prostranstvo plavog mora koje se nalazilo pred njima. Sing Hu se smijao, oponašao je njihove razrogačene oči i unezvijerene izraze lica.

»Prestani s tim«, rekoh mu. »Gledajte. Slano je«, objasnila sam, silazeći s nosiljke i zapljuskujući rukama po plicaku kako bih im pokazala. »Nema razloga za strah. Neće doprijeti dalje na plažu. To je samo voda. «

No ljudi su se ipak čvrsto držali jedni drugih primičući se moru, no svi su smočili prste kako bi kušali vodu. Ubrzo se začuo smijeh i svi su se prskali vodom poput djece radoznalo ispitujući Wanga i Sing Hua koliko je »jezero« veliko te zašto je voda slana.

»Oдавde ćemo otići brodom«, rekla sam, pokazujući na luku u zaljevu gdje se usidrilo nekoliko sampana i samo jedan brod, primijetila sam, koji se činio britanski. Robert je duboko udahnuo slani zrak. Povjetarac s oceana uistinu je bio osvježavajući.

»Dоđите«, zazvao je ljude. »Idemo dalje.«

Unutar gradskih zidina iznenadilo nas je što nema zgrada u europskom stilu. Fu Chou Su ni po čemu nije sličio drugim britanskim lukama koje smo posjetili. Konzulat se smjestio u maloj, drvenoj građevini, a diplomatsko osoblje sastojalo se od samo troje ljudi. Osim njih, u gradu su bila još samo dva britanska trgovca, obojica trgovci opijumom, te dakako mala vojarna za vojne snage. Prema tomu, iako je Fu Chou Su nominalno bio pod britanskom vlasti, ondje je živjelo tek pedesetak Europljana, a na svakog od njih tu je bilo stotinu ovdašnjih Kineza koji bi ih brojčano odmah nadmašili. Tako mali omjer nismo očekivali niti smo slutili što bi to moglo značiti. Otpočetak je bilo jasno da su ovdašnji Kinezi nesnošljivi prema svemu inozemnom, a to su čak i obznanili natpisima u pristaništu. Za razliku od Hong Konga, Ning-Poa ili Chusana, Britanci ovdje nisu bili dobrodošli, čak ni zbog trgovine. Nismo prošli ni uz jednu trgovinu s robom prema europskom ukusu, a ni kraj trgovine koja je nudila pogodnosti britanskim kupcima. Sve u svemu, vladala je neugodna atmosfera zavade s kojom nismo računali. Činilo se kao da bi svakog trena mogla izbiti pobuna. Taj je dojam nadvladao naše slavljeničko raspoloženje čim smo ušli u naselje i bili smo na oprezu.

Dok smo prolazili glavnom ulicom, naša je svita izazvala pravu pomutnju. Ni jedan nam trgovac nije pokušao prodati robu, ali su se mnogi zagledali u nas dok smo prolazili. Naguravali su nosače s našim sanducima i čuli smo žamor psovki iza naših leđa. Ne psuju naši ljudi, pomislila sam, nego oni koji su došli promotriti karavanu. Iako nas na nosilkama nisu dirali, i te kako su nas primijetili. Dvojica mandarina, očito prijatelji koji su se slučajno sreli ispred trgovine, zagledali su se u nas, a onda nas zastajkujući pratili izdaleka.

»Zaboga«, reče Robert, razmišljajući u hodu, »očito stranci ovdje nisu dobrodošli. Mislio sam da je grad užurbaniji i da će biti više naših vojnika.«

Prije nego što je nastavio, pogledao je mandarine koji su pokazivali na nas i došaptavali se. To me podsjetilo na zgodu u brdima ispred Chusana kad nas je napala svjetina koja je došla u izvidnicu. Međutim, Robert se sada nije zalagao za to da nastavimo dalje i zanemarimo neprijateljske poglede.

»Pa, mislim da nije pametno uputiti se ravno do konzulata i pokucati na vrata. To je jasno«, reče. »Čini mi se da bi bilo bolje da još neko vrijeme ostanemo Kinezi dok ne vidimo kako ovdje stoje stvari. Vrlo je čudno.«

Složila sam se.

Oprezno smo karavanu uputili prema luci, a kad smo onamo došli, prema nama je krenula mala četa britanskih vojnika i naredila nam da se zaustavimo. To smo mogli očekivati. U svakom je gradu najviše vojnika bilo u luci. No ovdje su na dužnosti bila samo šestorica i bili su to prvi Europljani koje smo ugledali nakon dvije godine, ili barem otkad je otac Edward otišao od nas.

Poveselila sam se što ih vidim, no iznenadila sam se što su bili mnogo čupaviji od Kineza, a lica su im bila tako neobična — uistinu su pripadali drugoj rasi. Bez obzira na izgled, bili su naoružani do zuba. Nosili su bodeže oko pasa i puške koje su držali pred sobom. Činilo se kao da bi mogli napasti svakog trena. To im je vjerojatno i bila namjera.

Zapovjednik je dao znak da spuste nosiljke kako bi mogao razgovarati s nama.

»Ime?« zaderao se na kantonskom. »Kojim ste poslom došli?«

Robert se nasmiješio. Znao je da su mu za petama ljudi iz grada i da mora biti oprezan, no pružila mu se dobra prilika da se malo našali. Ispružio je prst s dugačkim noktom i pozvao časnika da se približi kako nitko ne bi čuo što će mu veliki mandarin reći. Čovjek je oprezno krenuo prema nosiljci, a njegovi su vojnici isukali oružje ako slučajno zatreba.

»Hajde«, grakne. »Ime.«

Robert se nagnuo prema njemu.

»Zovu me Sing Wa, družo moj«, tiho prošapta na razgovijetnom engleskom. »Čini mi se da je najbolje da se u ovim krajevima držimo tog imena, no uputili smo se u Hong Kong do *sir* Pottingera. Ophodite se s nama kao s bilo kojim kineskim trgovcem koji je stigao u grad. Tu ćemo unajmiti sobe.«

Zapovjednik se uspravio. Prvo je promotrio Roberta, a onda mene.

»Nevjerojatno«, promrmlja.

Uznosito sam se držala i suspregnula smiješak dok mi je kratko promatrao lice ne bi li nazreo što se skriva ispod površine. Zatim se pridružio ostalima.

»Dobro, ljudi, pregledajte ovu prtljagu!« povikao je. »Na posao!«

Vojnici su se raširili i pregledali naše sanduke, gurali su naše slugu s puta kad je trebalo, a mladi je zapovjednik Robertu šapnuo nešto što nisam uspjela čuti i kad je pretraga dovršena, dao nam znak da možemo krenuti dalje.

»Ovdje ih često napadaju«, prenio mi je Robert. »Prema njegovu mišljenju, kaže, ako sada skinemo krinke, izbit će ustanak. Kao da je ozračje vrlo neprijateljsko.«

»Onda se još nećemo razotkriti«, složila sam se.

Sobe smo unajmili u novosagrađenom kompleksu unutar zaljeva, gdje smo vidjeli da ih iznajmljuju. Zgrada je mirisala na netom ispiljeno drvo i svježju boju. Sa stražnje se strane nalazilo dvorište koje je gledalo na netaknuto skladište, a Robert je unajmio i taj prostor za prtljagu i, jasno, za naše ljude. Dok su se Wang i Sing Hu bavili smještanjem naše svite u njihove sobe, mi smo na katu popili čaj i razmotrili situaciju. Mandarini koji su nas pratili otišli su, no u obližnjoj se ulici motalo dvoje kineskih slugu, jamačno s uputama da motre svaki naš korak. U gradiću veličine Fu Chou Sua, naš je dolazak bio važan događaj, a naši su novi susjedi bili znatiželjni. Ovo nije bilo britansko tlo, ili u najmanju ruku nije bilo onoliko britansko koliko smo očekivali. Štoviše, ondje smo se osjećali manje dobrodošli nego u zemljama čaja iz kojih smo stigli. Činilo mi se kao da smo pod opsadom.

»Mary, veselim se što ću te opet vidjeti odjevenu kao damu«, Robert nije skidao pogled s mene.

Zarumenjela sam se. »Ne u Fu Chou Suu«, odgovorih.

Robert je na kraju pozvao Wanga i naredio mu da se raspita za brod kojim bismo mogli doploviti do Hong Konga.

»Izađi na sporedna vrata«, uputio ga je. »I budi na oprezu, Wang. Promatraju nas.«

Robert je pokazao kroz prozor s napola zatvorenim kopcima prema ljudima koji su zajedno stajali vani.

»Da, gospodaru.«

»A kako ćemo konzula obavijestiti da smo ovdje?« upitalasam.

»Jesi li primijetila malo kazalište? Mislim da bismo trebali otići onamo, a ti?«

Okrenula sam se zaprepaštena. Takvo što uopće nije tipično za Roberta.

»Kineska opera?«

»Tako je. Dovoljno smo se dugo sami zabavljali. Hajdemo vidjeti što je večeras na programu.«

»Što smjeraš, Roberte Fortune?«

»Ta svi idu u kazalište, Mary. Pretpostavljam da bi i konzul večeras mogao biti ondje.«

Dakle o tome je Robert potihom razgovarao sa zapovjednikom straže.

Ustala sam i zagledala se na ulicu, sa šalicom čaja prslonjenom na usne. Činilo mi se da je ovo krvoločan grad. Dobro ćemo proći ako pobjegnemo a da nam ne oderu kožu.

»Je li ovdje bilo mnogo napada?« pitala sam.

»Vjerojatno jest«, Robert je položio ruku na moje rame. »Pokušaj ne razmišljati o tome. Ubrzo odlazimo.«

U međuvremenu smo se latili posla oko zbrinjavanja ljudi i dali sve od sebe da ostavimo dojam Kineza. Sing Hua smo poslali po hranu, a svi su se držali svojih odaja. Nismo htjeli da se pročuje kakve su nam namjere.

Te večeri, kad smo smjestili svoju svitu i postavili stražu, Robert i ja uputili smo se van. Oboje smo ispod dugačkih, svilenih kaputa nosili bodeže. Ulice oko kazališta zaživjele su kad je pao mrak, blatnjave su uličice proželi mirisi kuhanja i zvukovi dobrog raspoloženja. Fenjeri s kućnih pragova na oronule su ulične štandove bacali zlačano svjetlo, a iako je trgovačko središte Fu Chou Sua bilo maleno, ondje je cijelu vruću, mrklu večer vladala vreva. No na ulicama su nas ipak pratili. Wang nas je vodio, a mi smo odlučno koračali, ne obazirući se na poglede. Uostalom, sluge koji nas slijede ionako neće za nama u kazalište. Za početak, ulaz se plaća.

Ušli smo kad nam je krupni vratar otvorio golema, rezbarena vrata. Unutra nas je dočekaio čovjek odjeven u crno i upitao nas želimo li mjesta na galeriji, gdje bismo stajali, ili za stolom u dijelu gdje se održava nastup. Šesteročlani orkestar već je svirao hipnotizirajuću kinesku glazbu i znala sam da je Robert neće moći podnijeti. Govorio je da zavijaju kao mačke i nikada se nije naviknuo na orijentalni ritam ni na visoke, prodorne tonove. Međutim, ipak smo se odlučili za stol jer je to prikladniji izbor za uglednog Sing Waa. Robert je nakratko zastao razmišljajući o ponudi, a onda nas šutke uputio na drugi kraj sobe pokazujući dugačkim savinutim prstom.

Nekoliko mjesta dalje, stajao je stol s kineskim vojnicima koji nisu bili na dužnosti, a oni su se okrenuli kako bi nas mogli promotriti. Robert je odjenuo odoru optočenu kristalima koja je zacijelo privukla njihovu pozornost, a ja sam u svojoj običnoj, tamnoj tajničkoj odjeći nasreću

prošla neprimijećena. Kad sam sjela na hrpicu jarkih, satenskih jastuka, a lijepa konobarica u običnoj žutoj odori s crvenom vrpcom poslužila male šalice *sam-sbua*, shvatila sam da iz sjedećeg položaja ne vidimo vojnike, a što je još važnije, zaklonjeni smo od njihovih pogleda. Bili na dužnosti ili ne, činjenica da u britanskoj luci ima kineskih vojnika bila je nešto nečuveno i osjećala sam se još nelagodnije, kao da se moram neprestano osvrtni i provjeravati tko gleda i što bi mogao otkriti.

»Tko bi rekao«, potihlo rekoh, u pokušaju da nas opustim, »nisam znala da si ljubitelj orijentalne glazbe, Roberte.«

Znao je da se šalim i nije odgovorio. Umjesto toga, promatrao je mnoštvo na galeriji, žene u odjeći jarkih boja s raskošnim frizurama, koje su čedno stajale kraj svojih muškaraca. Neke su dame zasigurno radile u gradskom bordelu te su im, iskreno se nadam, platili da dodu s njima. Robert je primijetio kamo gledam.

»Ni kod kuće publika nije drugačija, Mary«, smijuljio se.

Nasmiješila sam se. U Engleskoj se program u ovo doba godine sastojao od novih drama i pokojeg klasika. Congrevea, često Marlowea, a katkad je bilo i produkcija na francuskom.

»U tom slučaju, dame iza pozornice su uznemirene. Posve zaokupljene šminkom.«

»A u Kraljevskom društvu«, zamisli se Robert, »možda se održava predavanje.«

»O, pa da. O mahovinama Škotskog visočja?« predložila sam.

»Vjerojatnije o mahovinama i lišajevima.«

»Jasno.«

»U tom slučaju«, rekao je dubok nepoznat glas, »ne znam što vas zadržava ovdje.«

Okrenula sam se. Stol iza nas zauzeo je visok, svjetlokos muškarac s osmijehom na licu. Činio se suviše krupan za jastuke na kojima je sjedio. Odmah sam se prisjetila trenutaka kad sam se igrala s djecom pa bismo prevelikog plišanog medvjedića posjeli za stol s manjim lutkama i poslužili im čaj. Čudno je koliko mi je bilo neobično vidjeti bijelca. Divila sam mu se.

»Čudnovata je ovo igra«, nasmiješio se veliki čovjek.

»Mary«, došapnuo mi je Robert, naginjući se prema meni, »morat ćeš maknuti taj izraz s lica i okrenuti se prema pozornici.«

Odmah sam se sabrala.

Bojnik Gilland se propisno predstavio, a potom ispričao.

»Nisam mogao odoljeti«, objasnio je. »Moram priznati, odlično ste se prurušili.« Nehajno nas je promatrao.

Nismo se okrenuli. Sjedio je za stolom točno iza nas s g. Morrisonom, tajnikom iz konzulata, a pretpostavljam da se moglo protumačiti da Gilland razgovara sa svojim drugom, a ja s Robertom, premda smo zapravo, u četvero, svi skupa vodili razgovor. Ili barem u troje jer je Morrison cijeli sastanak proveo šuteći. Toliko sam se odviknula od društva naših ljudi da mi se činilo kao da sanjarim na javi, a tako sam i rekla. Gilland se nasmijao.

»Najvažnije je zabaviti se, zar ne?« dobaci. »Iako mi je teško zamisliti da vas nisu primijetili u unutrašnjosti, gospodo«, doda. »Nemojte mi zamjeriti što to kažem.«

»Nadajmo se samo da me neće ovdje zamijetiti, bojniče.«

»Već smo digli ruke od vas i bili smo uvjereni da se niste izvukli, Fortune. Prije gotovo dvije godine primio sam obavijest da biste mogli stići ovamo. Izveli ste odvažan podvig, a nitko

mi nije spomenuo da imate i damu u pratnji. Rado bih čuo cijelu priču. To je bila prava predstava.«

»Hvala vam. No predstava još nije gotova, zar ne?« umiješao se Robert.

»Vidjet ćemo što možemo učiniti. Smislit ćemo nešto.«

»Nadam se. Ne znam kako vi izlazite na kraj s ovim, Gillande. Grozota. Takvo što još nisam nigdje vidio.« Bojnik na to nije odgovorio.

»U svakom slučaju, uspjeli smo smisliti nešto za vas. Brod polazi za tri dana«, rekao je umjesto toga. »Oronula podrtina, no to je najbolje što smo uspjeli pronaći u ovako kratkom roku. Kapetan McFarlane je dobar čovjek, no vjerojatno mu posada stvara probleme. Svi do jednog su kosooki. Dovest će vas do Hong Konga za nešto više od tjedan dana. Mi se nadamo da će nam Pottinger poslati pojačanje. Iskreno govoreći, nisam siguran koliko ćemo još izdržati.«

Želudac mi se okrenuo. Još samo deset dana. Samo deset. Robert je svoju nogu prislonio uz moju.

»Pa, veselim se pristojnoj engleskoj hrani«, reče Robert. »Mislili smo da ćemo ovdje skinuti krinke. Bez brige, osobno ću otići do Pottingera, Gillande. Siguran sam da će vam poslati što tražite.«

»Sva sreća da ste došli«, reče Gilland. »Ima li još nešto što mogu učiniti za vas?«

»Imate li slučajno malo marmelade?« izlanula sam. Izletjelo mi je kao grom iz vedra neba.

»Ovdje nas žele nas raskomadati, a dama se zaželjela marmelade!« zagalamio je Gilland.

Posramila sam se, no svi su se nasmijali.

»Vidjet ću što možemo učiniti, gospođo«, obeća.

Tada su na pozornicu izašli glumci pa smo zašutjeli. Glavnu žensku ulogu očito je igrao muškarac, koji je neuvjerljivo teturao po pozornici.

»Tako je to u provincijil!« našalila sam se i nastavili smo gledati predstavu.

»Vidiš, ljubavi moja«, šaputao mi je Robert, »sve će biti u redu.«

Te sam noći sjedila uz prozor spavaće sobe. I dalje su nas motrili dolje s ulice. Dvojica kineskih slugu stisnula su se uz ulazna vrata na drugoj strani ulice. I mi smo postavili svoju stražu na svakom kutu zgrade. Bilo mi je drago što se sa stražnje strane zgrade nalazi skladište kojem nije lako pristupiti jer će naši protivnici teško otkriti kakav teret nosimo. Naši ljudi nisu izlazili iz svojih odaja i bili smo sigurni da neće odati što imamo, a sada je samo trebalo čekati da vrijeme prođe, ostati na sigurnom dok ne dođe trenutak za polazak. Kako bi nosače nečim zaokupio, Wang im je naredio da sve kutije prepakiraju jednu po jednu te da sastave Wardove sanduke od stakla i drva, koje je Robert naručio od trgovca iz mjesta i koje su dostavili potkraj dana. Namjeravao je ponovno na palubu postaviti prenosive, zatvorene staklenike te u njima uzgajati biljke tijekom putovanja. Razumije se, sada će zasaditi čajevac s pokojim grmom duda.

»Još to nitko nije učinio«, rekao je Robert te večeri Gillandu kad je predstava završila, »no upalit će, siguran sam. Ako čajevac uspije, imat ćemo sredstvo za prijevoz bilo kakvog osjetljivog sjemenja. Imat ćete kestene u tropima, Gillande, a čak i hrastove, uvjeravam vas.«

»Ingeniozno«, odgovori bojnik. »Nedostaje mi drveće iz domovine.«

Sažalila sam se nad njima i divila se njegovoj hrabrosti jer je ovdje svaki dan riskirao život.

* * *

Noć je bila hladnija nego inače pa sam se ogrnula širokim, svilenim ogrtačem i promatrala ljude na drugoj strani ceste koji su nijemo stajali u tami.

»Ne možeš spavati?« pitao me Robert iz kreveta, okrenuo se i razbudio.

»Ne mogu. Još nas motre.«

»Dodi, Mary.«

Šutke sam prešla na drugu stranu sobe, pustila sam da mi ogrtač padne s ramena i naga se uvukla natrag pod satenske plahte. Robert se svojim toplim tijelom ovio oko mene.

»To je zadnja prepreka«, potihlo reče, »i prijeći ćemo je kao od šale, Mary.«

Kraj kreveta je držao pušku, znala sam. Pokušala sam zaboraviti na sve što se događalo. A kad sam zaspala, sigurna sam da sam ga i dalje ljubila.

Sljedeći smo dan odlučili istražiti grad. Htjeli smo kupiti nešto kineske robe pa smo, s našim kineskim uhodama, koji su nam bili za petama, krenuli glavnom ulicom, proučavajući trgovine jednu po jednu. Vrijeme je sada bilo olujno, a danje su svjetlo nagrđili tmasti oblaci. U glavnoj smo ulici pronašli nešto zanimljivih starina — male drvene rezbarije i lakirane predmete. Robert ih je kupio i poslao Sing Hua natrag u skladište, s robom na leđima. Šećući gradom, mimoišli smo se s nekoliko mandarina, svi su nas pogledavali mnogo više nego što bi se moglo nazvati pristojnim. Pokušavajući nam se obratiti, jedan je rekao nešto na neobičnom jeziku. Budući da Sing Hu više nije bio uz nas, Robert je čovjeka pogledao s visoka, a onda se povukao, potjerao me u nosiljku i natrag u odaje. Situacija se činila opasnom.

»Dovraga!« rekao je kad su se ulazna vrata zatvorila za nama. »Ovo je britanska luka i ništa nam ne mogu. Nakon toliko mjeseci u unutrašnjosti, neće nas zaustaviti na našem tlu. Ovo je nečuveno.«

No oboje smo znali da jednostavno nemamo dovoljno ljudi na svojoj strani da nametnemo svoju volju ako nam voda dođe do grla i situacija zagusti. Ostatak smo dana proveli u kući.

* * *

Te nas je večeri u kući posjetio g. Morrison. Pokisnuo je na kiši, no nije htio prihvatiti komad tkanine da se obriše. Njegove tanke usne povukle su se sa zubi, činilo se kao da su premalene, a ja sam pomislila da u tamnom odijelu i s tako neobičnim crtama lica izgleda poput neobične životinje, možda voluharice koja je netom izašla iz vode. Cupkao je s jedne noge na drugu kao da se sprema potrčati punom snagom.

»Napisali su službenu pritužbu«, reče. »Otkrili su vas. Potpisala su je tri mandarina.«

Prošli su me ledeni trnci. Znali su. Čuvši vijesri, Robert ga prostrijeli pogledom.

»A vaš im je dolazak to vjerojatno potvrdio«, zajedljivo odgovori. »Gdje vam je bila pamet?«

»Prekasno je za to, Fortune. Gilland ima plan«, reče g. Morrison bezizražajnim tonom. »Ali morate krenuti čim vam to omogućimo. Kapetan McFarlane je spreman, no brod je slabo opskrbljen. Morat ćete se snaći s onim što je već ondje. Nemamo toliko vremena da ga propisno opremimo. Kinezi ne vole činiti ništa otvoreno i zato ta izjava ima golemu važnost. U normalnim okolnostima, premda ovo ne možemo nazvati ni približno normalnim«, dodao je, »pronašli bismo način kako sačuvati obraz, znate. Ovo je neuobičajeno izravno. Gilland je zabrinut. Vrlo zabrinut.

Moramo vas odmah izbaviti. Svoje ćemo dragocjenosti pohraniti na isti brod u nadi da ćemo sami izdržati dovoljno da dočekamo pojačanje.«

Prisjetila sam se mandarina u brdima i njegove ponude da nas sigurno isprati, uvijenog načina na koji je zaobišao izravnu optužbu. Čini se da je siguran povratak zadnje što bi nam njegovi sunarodnjaci ovdje ponudili. Dojmila me se hrabrost ljudi koje ćemo ostaviti za sobom. Morrison nastavi.

»Plima će biti najpovoljnija u ponoć. Dok Fu Chou Su spava, vi ćete utovariti teret i isploviti *Kraljicom otoka* prije nego što poduzmu nešto u vezi s pritužbom. Trenutačno samo zavlčimo, no ne možemo otežati unedogled a da ne izbije pobuna. Moramo biti brzi. Gilland će u jedanaest poslati petnaestoricu vojnika koji će vas sigurno otpratiti do pristaništa. Pohvatat će kineske uhode i zadržati ih dok ne odete. Naši će vam ljudi pomoći s utovarom. Jedna je četa u konzulatu, zlu ne trebalo. Kasnije navečer svi ćemo se onamo uputiti s punim naoružanjem. Slutim da će nam to biti posljednje uporište.«

»G. Morrison!« nisam znala što reći.

Robert se nakratko zamislio. »A boжник vas ne želi poslati na brod? Hajde, sigurno vas nema više od pedeset.«

Morrison tužno odmahne glavom. »Naređeno nam je da branimo luku. Naša je vojska u tome ustrajna.«

Vidjela sam da je prestrašen, no nije mogao ništa učiniti. Ako sam ga dobro procijenila, Morrison je bio samo dužnosnik, ne i ratnik. Trudio se držati hrabro.

»Žao mi je«, rekoh.

Slegnuo je ramenima kao da je riječ o sitnici. »Oh. Gospodo, vama je poslao ovo.«

Iz džepa je izvadio malu staklenku vrhunske marmelade koju proizvodi *West and Wyatt*.

»Rekao je da biste mogli barem dobro doručkovati.«

Uzela sam staklenku i zahvalila, smeteno.

»Primit ćemo se posla, Morrisone«, Robert mu je stisnuo ruku. »U jedanaest ćemo biti spremni.«

Morrison je ponovno izašao na oluju, a Robert je odmah naredio da dvije spavaće sobe na katu osvijetle mnoštvom svijeća i otvore kapke. To će odvratiti pozornost uhodama na drugoj strani ulice. Jedan je čovjek povremeno trebao iz jedne sobe otići u drugu kako bi ih dodatno zaokupio. Dotle smo u prostorijama u kojima smo doista boravili pakirali sanduke pod svjetlom jedne jedine uljanice i s čvrsto zatvorenim kopcima. Wang je sve odnio dolje u hodnik da spremno čeka. Bila sam nervozna, ali i uzbuđena. Još nikad nismo imali oružanu pratnju, uvijek smo se sami snalazili kako smo znali i unijeli.

»Nije noćas vrijeme za isplovljavanje«, zamijetio je Robert.

Uistinu. Vani je zamalo bjesnio tajfun.

»*Dai-fu*«, tužno reče Sing Hu jer još nije prebolio morsku bolest, a znao je da će se po ovakvom vremenu izmučiti. Potapšala sam ga po ramenu da ga utješim.

»Bolje i to nego ono što bi nas moglo snaći ako ostanemo«, rekoh.

Nisam bila sigurna što su Sing Hu i Wang shvatili, osim da je ovo neprijateljska luka te da odlazimo.

Kad je stiglo jedanaest sati, netko je snažno pokucao po vratima i otišli smo dočekati trupe. Za nas su zadužili zapovjednika koji nas je prethodni dan zaustavio na ulici. Veselo se rukovao s Robertom. Zamijetila sam da je vrlo mlad, činilo se da ima tek dvadeset godina, a oči su mu sjale od uzbuđenja zbog opasnog pothvata. Mladić je bio rodom iz okolice Londona, a činilo se da je odrastao maštajući o ovakvoj pustolovini.

»Zapovjednik Peverill«, predstavio se. »Zabadala smo vezali.«

Većina naše svite nije znala što slijedi jer nismo htjeli da znatiželjnici primijete bilo kakvu buku, strku ili izgred. U skladištu je već sve bilo spremno pa nije bilo potrebe unaprijed ih obavještavati. Wang i Sing Hu otišli su probuditi ljude, a onda smo obavijeni velom noći krenuli prema luci. Kola nisu vukle samo mazge, nego i žalosna Romanova, koja je to smatrala nedostojnim zadatkom, i bijesni Murdo, a po kiši smo krenuli niz dvije mračne, usnule ulice koje su nas dijelile od *Kraljice otoka*.

McFarlane, Škot rumena lica, čekao je na prilaznom mostiću i pozdravio nas kad smo došli na brod. Brod je bio prljav i dotrajaao. Nismo zamišljali baš takav brod Kraljevske mornarice, no poslužiti će. Bilo je dobro što nam je leđa čuvalo toliko ljudi i bila sam sretna što odlazimo. Mi ćemo bolje proći, u to nije bilo sumnje.

»Čujem da ste vi iz mojeg kraja«, reče McFarlane Robertu. »Onda znajte da Škotima nikakve vremenske prilike nisu loše, g. Fortune. Važno je samo imati pravu opremu i ostati sabran.«

Stekla sam dojam da će biti dobar kapetan. »Aha, gđa Fortune«, nakloni se meni.

Nismo ga ispravili ni Robert ni ja, nego smo se pobrinuli da dopreme kutije na brod te da su biljke na sigurnom u kabinama. Napola sastavljene Wardove sanduke također smo spremili u potpalublje jer ih sada nismo imali vremena postavljati, a po ovakvom bi vremenu to bilo suludo.

No nije nam bilo suđeno da se tako lako izvučemo. Iako smo bili brzi, ukrcavanje je potrajalo gotovo sat vremena, a to je bilo dovoljno da nas primijete. Tri su mandarina došla na dok da nas zaustave. Stigli su do zuba naoružani bodežima i u pratnji još dvadesetak slugu, oboružanih vilama i mačetama. Predvodnici su se graciozno naslonili, no njihove su namjere bile jasne. Peverillovi su ljudi spremno čekali kraj svog kapetana, koji je odlučno stajao očito priželjkujući sukob. Oči su mu blistale od nestrpljenja, kao dječaćiću koji se igra vojnika, a meni se želudac okrenuo čim sam vidjela povorku Kineza. Nisam željela gledati kako ginu hrabri ljudi, no činilo se da nema druge. Skupina je bila surova i odlučna. Međutim, uzme li se u obzir da su vojnici naoružani puškama, otme li se situacija kontroli, procijenila sam da bi ih naši mogli nadjačati. Iskreno rečeno, nadala sam se da ćemo pobjeći i gotovo.

»Kasno odlazite«, ravnodušno reče jedan od mandarina na engleskom, dovikujući s doka na brod. »Šuljajući se kao štetočine.«

McFarlane se nije obazirao na uvredu. Naklonio se i smireno se spustio prilaznim mostićem. Još smo ukrcavali posljednje sanduke.

»Plovim kad me vjetar ponese«, opušteno je uzvratio kapetan i nije se dao smesti.

»Nije časno otići nepodmirenih dugova«, prigovori čovjek.

»Gospodine, ja vama ništa ne dugujem.«

»Ona družina«, mahnito povika mandarin. »Ostali su dužni gradu. Svi do jednog. Moraju podmiriti dugove. Pričekajte do jutra i sve ćemo izgladiti. Naša braća stižu. Došli smo vam zaplijeniti jedro, kao što je običaj s dužnicima. Ne možete otići večeras.«

* * *

Gilland je dobro procijenio. Još ih je na putu, a zasigurno dolazi i vojska. Optužba za dug samo je izgovor. Kad se mandarin progurao pokraj McFarlanea, namjeravajući izvršiti prijetnju, i krenuo po mostiću prema jedru, iza leđa sam čvrsto stisnula Robertovu ruku. Ostali su pojurili za njim, mrmljajući prijetnje. Čim je kročio na palubu, Peverill je krenuo u akciju, dao znak svojim ljudima koji su ga odmah naciljali pokazujući dojmljivu preciznost i disciplinu. Na zvuk podizanja pušaka, mandarin se na trenutak zaustavio i pogledao prema jedru, svojem plijenu, oklijevajući samo sekundu-dvije, s nožem u ruci, spreman prerezati užad i onesposobiti brod. Kad bitka počne, znala sam da će se obje strane boriti do posljednjeg čovjeka. Jedva sam disala.

Robert je ispustio moju ruku, a ja sam pogledala kamo bih se mogla skloniti. Pomislila sam da bih ga mogla povući za sobom i skloniti s linije paljbe kada je na moje zaprepaštenje, umjesto da se makne od gungule, Robert stao ispred mandarina i niza pušaka na palubi, podigao ruku i obratio se Kinezu.

»Kažete da vam naša družina duguje novac. Rado bih čuo o čemu je riječ. Kakvi su to dugovi?« upita. »Koliko iznose?«

Nisam mogla vjerovati da se Robert uopće zamara time. Bilo je očito da nas samo zavlache. Kinezi su nas samo htjeli spriječiti da odemo. Kad je Robert zagrizao mamac, Peverill se skamenio na mjestu i zadržao ljude na položaju.

»Mnogo *saisija*«, odgovori mandarin, ustrajući u svojoj priči i polako se krećući prema užadi. *Saisi* je valuta trgovaca opijumom, vrsta srebrnih dolara.

»Koliko *saisija*?« upira Robert.

»Dvadeset«, bijesno odgovori mandarin.

Bio je to velik iznos. Više nego što bi skupina razvratnih kineskih mornara potrošila za nekoliko dana dok su usidreni u luci. Pa čak ni oni najrazuzdaniji.

»Ah, prijatelju. Dvadeset *saisija*.« Robert nehaljno domahne Wangu u smjeru sanduka i ponuka ga da ga otvori. Izvadio je vreću novca i nonšalantno je dobacio mandarinu u ruke.

»Dvadeset«, reče, »i nema potrebe uzimati jedro niti ispaliti jedan jedini hitac. Ne bismo htjeli da ovdje ginu vaši hrabri ljudi.«

Peverill se smijuljio. Robert je Kineza uhvatio u stupicu koju si je sam postavio. Mladi je zapovjednik uživao. Dakako, sve su oči bile uprte u mandarina, a on je oklijevao, uhvaćen na prepad. Nije znao što mu je činiti. Njegova je pratnja i dalje držala isukane bodeže, puške Peverillovih ljudi i dalje su bile uperene u njih, a Robert se duboko naklonio i krenuo otpratiti mandarina s broda.

»Hvala vam što se mi dopustili da časno vratim dug«, uljudnoreče.

Mandarin nije odgovorio. Neznatno je ozlojeđeno naklonio glavu, i dalje motreći jedro koje se nalazilo iza. Ako ispale samo jedan hitac, gotovo je. Slijedi otvoren rat. Robert je ispružio ruku i spustio mandarinov nož.

»Dug je namiren«, reče. »Časno.«

Ostavivši ga bez izlike, Robert se nadao da će dobiti još nekoliko minuta potrebnih za bijeg. Madarinova je čeljust nakratko zadrhtala. Jasno, nisu ga poslali da ubere dug. Ako brod isplovi, bez sumnje će iskusiti bijes kineskih vojnika kada sljedeći dan stignu u Fu Chou Su i otkriju da je prihvatio dvadeset dolara umjesto da zadrži cijelu ekspediciju. Morao je nešto poduzeti. Tijelo mu se iznenada napelo, a onda je bacio vreću sa srebrnjacima i vrišteći pojurio na jedro, držeći bodež visoko u ruci. Odjeknuo je hitac. Ispalio ga je Peverill. Čovjek se stropoštao na pod palube, a vojnici su odmah puške uperili u svjetinu. Svi su se skamenili. To jest, svi osim McFarlanea koji je pojurio natrag na brod, a dva su mornara iza njega lukavo povukla prilazni mostić i za manje od minute odvojili smo se od gungule na doku.

Kinezi su gledali u nevjerici, razmišljajući što učiniti. Iako ih je bilo više, bilo bi uistinu suludo napasti bijesne Engleze s četrnaest pušaka na raspolaganju. McFarlaneovi su ljudi već odvezivali užad, a na malenu su skupinu već izbliza uperili cijevi.

»Odložite oružje«, čula sam kako više Peverill. Vjerojatno brzo zaključivši da nemaju izgleda, preostalo dvoje mandarina bacilo je bodeže na tlo, a ubrzo su to učinili i njihovi sunarodnjaci. Začulo se zveckanje metala na kamenom doku.

Peverill nam je kimnuo. Već smo odmaknuli oko jedan metar, a bilo je toliko mračno da smo ga vrlo brzo izgubili iz vida. Bila sam žalosna što za sobom ostavljamo tako hrabre ljude. Smatrala sam da vojska nije izdala dobre naredbe. Fu Chou Su se gotovo ne isplati braniti, a sigurno se ne isplati za njega dati život. No oni su vojnici, a naredbe su naredbe.

»Pošaljite pojačanje čim uspijete!« dovikne Peverill. »Mirno more, McFarlane!«

Mahnula sam mu. Posljednje što sam vidjela bili su okupljeni Kinezi koji su s vojnicima nestali u tami. Pretpostavljam da su ih odveli u konzulat.

Kad se naš brod udaljio, odmah me obuzelo olakšanje, ali i tuga. U malom će gradu sigurno izbiti sukob. Ako ne danas, onda sutra. Nadala sam se da će što dulje izdržati sa što manjim brojem žrtava, kao što je nama uspjelo.

»Svaka vam čast«, rekao je kapetan McFarlane Robertu, spuštajući mu vreću sa srebrnjacima u ruku. »Imali smo sreće što nije bilo gore. Pobrinut ću se da moji ljudi nitkova bace u more čim stignemo na pučinu.«

»Jak je vjetar iza nas, kapetane McFarlane«, reče Robert. »Jednu smo nevolju izbjegli, no pred nama je druga.«

Imao je pravo. Takvo nevrijeme nisam vidjela već dvije godine. Kad smo izašli iz okrilja zaljeva, iza nas su se dizali valovi visoki šest metara. Robert i ja ostali smo s kapetanom na palubi, pokisli do kože.

»Mrsko mi je što Gillanda ostavljamo u takvom metežu. Bit će gadno«, uzdahne Robert.

Vjerojatno smo svi u mislima još bili ondje. Osjećali smo se užasno što smo ih ostavili.

»Bog zna hoće li na kraju sve proći bez izgreda«, slegne kapetan ramenima.

»Na kraju krajeva, Kinezi znaju da nam ne smiju preoteti luku. To bi značilo početak novog rata. A vi ste sada otišli. Nema razloga za borbu, g. Fortune«, odgovori. »No to se kuha već tjednima. Mislim da se moramo pobrinuti za svoje nevolje, a ono prepustiti konzulu. Najbolje bi bilo jedriti prema obali, ili pak pustiti da nas plima ponese, a onda pristati ako budemo u

mogućnosti. Po ovakvom bi vremenu samo luđak riskirao plovidbu otvorenim morem! Čini mi se da se vrijeme pogoršava.«

»Što mislite, hoće li krenuti za nama?«

»Ustrijelit će ih ako pokušaju«, uvjeravao nas je McFarlane. »Peverill će nam čuvati leđa. Ne, sve je na nama. Morat ćemo se probiti kroz oluju do nekog zaljeva dalje uz obalu, što dalje, to bolje.«

I Robert i ja bili smo pokisli. Sing Hu je u potpalublju započeo svoje uobičajeno zapomaganje, no ubrzo ga je nadglasalo zavijanje vjetra. Ostali su se naši ljudi šćućurili od straha u kaljuži bljuvotina i pišake koja se u potpalublju brzo nakupljala, jer su svi od reda bili uvjereni da im ne gine smrt.

»Mary, misliš li da ćeš na palubi lakše podnijeti oluju?« dobrohotno me pitao Robert. »Znam da mrziš biti na zatvorenom.«

Priznala sam mu da me ne privlači pomisao da se u potpalublju stišćem s našim vonjavim vrtlarima. Dok su valovi zanosili brod, a posada pokušavala održati kurs, McFarlane je s krmene palube izvikivao naređenja, zaogrnut kabanicom. Robert me obujmio rukom.

»Hajde«, rekao je, »pokušat ćemo ovako.« Oko struka nam vezao užu i pričvrstio ga za brod, a onda mi uručio krupan nož.

»Ako brod strada, morat ćeš se osloboditi, Mary«, reče, »ili će te u suprotnom vjerojatno povući pod vodu.«

»U redu«, odgovorih i spremili nož u džep.

Robertovo je držanje sada bilo drugačije nego prošli put kad sam se u njegovu društvu hrvala s olujom. Više nije bio čovjek kojem je najvažnije spasiti biljke.

* * *

Cijela je paluba bila puna vode i nismo imali vremena brinuti se ili razmišljati što će se dogoditi. Borili smo se za svaku sekundu i mučili se da ostanemo na nogama. Iznad nas su se lomili valovi, a brod se silovito ljuljao. Odrpani su mornari znali što rade pa smo se nekako domogli obale, a srce mi je tuklo. Nakon *Regate*, nisam se mogla otarasiti straha, no shvatila sam da se s olujom lakše nosim vani, u njezinu središtu.

»Hajde onda!« urlala sam na more. »Hajde!«

Robert i ja priljubili smo se jedno uz drugo, više smo puta pali na palubu i zajedno se opet osovili na noge. Nakon mnogo kišnih sati, brod je napokon pronašao zaklonjenu luku i McFarlane je spustio sidro. Svitalo je i sunce na izlasku je obasjalo olujne oblake iznad otvorenog mora. U svakom slučaju, oluja je popuštala. Vjetar je gotovo sasvim utihnuo.

Robert i ja smo se, mokri do kože, vratili u kabinu i uvukli u mrežu za spavanje. Nešto bolje na *Kraljici otoka* nismo mogli dobiti. Čvrsto smo zaspali, a kad smo se probudili, brod je mirno plovio i sunce je bilo visoko na obzoru. Robert je elegantno spustio noge na pod i provirio kroz okno.

»Gladan sam«, reče. »Nadam se da ćemo pronaći nešto u brodskim zalihama.«

Nagnula sam se i podignula mokri kaput. Iz džepa sam izvadila Gillandov dar, staklenku marmelade. Naljepnica je skliznula sa stakla.

»Pogledat ću ima li kruha«, obećao je Robert i nestao iz sobe kako bi poharao brodsku kuhinju.

Na ovom smo putovanju imali dobar ulov. Ulovili smo morskog psa i tunu. Na brodu nije bilo gotovo nikakvih namirnica, osim mornarskog dvopeka i tvrdog, kukuruznog kruha kojeg je kuhar svako jutro pekao. Međutim, imali smo svoje riže i čaja, a uz dnevni ulov ribe, to nam je bilo dovoljno. McFarlane je bio priprost čovjek. Najčešće je prevezio opijum pa je smeteno promatrao mnoštvo biljaka koje se pojavilo na palubi prvo jutro nakon oluje. Robert je Sing Huu i Wangu naredio da do kraja slože Wardove sanduke koje je trebao za sljedeće dugačko putovanje — šesnaest, prema njegovoj procjeni. Nismo u njih mogli posaditi biljke jer nismo imali zemlje, no barem će biti spremni. McFarlaneova posada, svi do jednoga Kinezi, bili su snažni, mršavi momci i imali oštre zube poput uličnih pasa. Primijetila sam da im ni Wang ni Sing Hu nisu pokušali prodati ništa od naše hrane. Vjerojatno su znali da je riječ o surovim ljudima koji će na njih isukati nož i uzeti što god žele, ako im što ponude, jer su znali da je to krijumčarena roba i da se neće imati komu požaliti.

Naši su se ljudi držali zajedno i boravili u potpalublju. Robert i ja redovito smo ih posjećivali. Prvi smo dan proveli dva sata smirujući ih i nacrtali im grubu kartu kako bismo im pomogli da shvate kamo putujemo. Opisala sam im Hong Kong i obećala im slasnu gozbu čim stignemo.

»Dobit ćete *dim sum*«, obećala sam im, »i pečenu svinjetinu.«

Kad se oluja smirila, većini su se smirili želuci pa ih je obećanje da će se pošteno najesti udobrovoljilo.

»Uspješno im popravljáš raspoloženje«, reče Robert.

»Prestrašeni su. Moramo im za utjehu obećati nešto poznato.«

Robert je kimnuo, a kasnije sam čula njegov razgovor s jednim od glavnih uzgajivača, raspravljali su o klijanju sjemenki čaja u sanducima i rekao je da je njemu osobno crni čaj draži od zelenog.

Prvi dan putovanja na *Kraljici otoka*, odlučila sam ponovno pustiti kosu. Na neki je to način bio prijelomni trenutak jer sam time priznavala da se moje putovanje bliži kraju. Kasno poslijepodne istog dana, dok smo plovili, zamolila sam Wanga da donese moj sanduk iz Ning-poa. Polako sam izvukla svoju svilenu odjeću, prsluke i steznike. Boje su mi se činile bljedunjave u usporedbi s odjećom koju sam sada naviknula nositi, živahnim kineskim nijansama koje su blistale na suncu. Dok sam haljine jednu po jednu približavala licu, činilo mi se da mi je put posvijetlila te da ponovno izgledam kao žena. Oprala sam se, a onda sam jedan sat slagala kosu i namještala je češljevima i iglama sve dok nisam prekrila obrijan dio glave. Kad sam obula svoje čizmice s vezicama i odjenula jednostavnu, pamučnu haljinu vrlo svijetle plave boje, izgledala sam otmjeno, možda čak i profinjeno. Struk mi nikada nije bio uži, uvjerala sam se. Bez obzira na to, odraz u ogledalu činio mi se nepoznat.

Kad je Robert sišao u kabinu, na lice sam mu izmamila osmijeh.

»Divna si, Mary«, reče. »Moram se sada i ja preobraziti jer ćemo inače biti neobičan par, zar ne?«

Obujmio me rukom i pomnije me promotrio ljubeći mi vrat. Nisam ništa rekla.

Te je večeri kapetan McFarlane skočio na noge i odmaknuo mi stolac za večerom. Svjetlo svijetla bilo je prigušeno, a čak i na tom oskudnom svjetlu, vidjela sam da mu je soba skućena i oronula, no moram priznati da je ipak bila sasvim udobna.

»Izvolite«, pozvao me, a ja sam sjela.

Robert je pronašao par hlaća i sako.

»Svi smo se uredili za večeru, je li?« nacerio se svom odrazu u staklu, a onda sjeo na mjesto.

»Izgledate potpuno drugačije«, dodao je McFarlane i pozvonio zvoncem, a onda su donijeli ribu. Mladić koji nam je poslužio ribu zagledao se u mene u novom izdanju, no ja sam ga jedva pogledala. Tko zna što će naši uzgajivači čaja reći kad me vide. Saznat ću kad za to dođe vrijeme, čini mi se.

»Moramo nazdraviti«, McFarlane podigne čašu. »Prije objeda. Za hrabre ljude koji su ostali u Fu Chou Suu. Neka uspiju odoljeti dok im ne pošaljemo drugove koji će uvećati njihovu vojsku! Molit ćemo se za njih, za svakoga.«

Nazdravili smo u to ime, a onda je zavladao kratka tišina. Mi smo imali više sreće, u to nema sumnje.

»Hajde«, reče kapetan. »Moramo uživati u objedu i u vremenu koje ćemo zajedno provesti ovih tjedan dana.«

Nakon toga smo prionuli na jelo.

* * *

Izgubila sam naviku jesti stisnutog struka, a budući da su vezice bile čvrsto stegnute, vrlo sam malo pojela. Robert je nezasitno jeo i s McFarlaneom se upustio u razgovor o Edinburgu i vrtovima u Inverleithu gdje je radio kao mladić, tek što je otišao iz očeve kuće. McFarlaneov je otac bio ribar u Grantonu.

»Bila su to druga vremena«, uzdahnio je.

»A vi prevozite opijum?« upita ga Robert.

»Da. Pet sam godina proveo u mornarici, jasno. A sada, sve ovo«, pokazao je oko sebe, a oči su mu sjajile. »Prije dvije godine, bio sam u Londonu«, nastavi. »Otišao sam u kazalište, a u predstavi su prikazali trgovca opijumom. Bojim se da je to bilo daleko od istine. Posao je unosan, kao što su prikazali, no ostale su prednosti loše opisane. Nisam ja baš svjetski čovjek. Mogao bih imati mnogo ljepši brod, no ova me stara dama dobro služi.«

»Ah«, zacaklile su se Robertove oči, »nije važno što govore u Drury Laneu. Štošta s londonskih kazališnih dasaka nije kao što se čini.«

McFarlane je nakon večere donio kutiju cigara pa su on i Robert pušili uz odličan porto, a ja sam se vratila u kabinu. Na povratku sam se mimošla s jednim od naših uzgajivača. Pogledi su nam se susreli, a on je zinuo i promotrio me kao dosad neviđenu spodobu.

Nasmiješila sam se. »Možete me i dalje zvati *gospodaru*«, rekla sam mu, a kad mi je čuo glas, još se više zbunio i odjurio reći ostalima što je otkrio.

Kad sam se vratila u kabinu, nespretno sam petljala prstima dok nisam razvezala uzice i raspustila kosu. Popela sam se u mrežu i ugasila svijeću, no nisam mogla zaspati, iako se brod umirujuće ljuljao. Sutra ću se suočiti s njima i odgovoriti na sva pitanja. Možda će Wang odgovoriti umjesto

mene — vjerojatno se sada suočavao s njima. Brod je škripao. Samoj sam sebi rekla da će to možda potrajati najviše tjedan dana.

Kad se Robert vratio, nije primijetio da su mi oči i dalje otvorene pa je sjeo na stolac kraj vrata, bez riječi. On i McFarlane su popili bocu do kraja, a sada je Robert misleći na ono što slijedi, kao i inače, izvadio knjigu i počeo čitati. Kroz užad koja je pridržavala moj ležaj, vidjela sam da je uzeo priručnik o indijskim navikama i običajima. Mislim da su tek tada to prestale biti samo riječi i shvatila sam da odlazi. Misli su mi iz Indije poletjele u London. Točnije, u Gilston Road. Dok su mi misli lutale, odlučila sam da ga mogu dijeliti s Jane ako moram. Istina je da moja sestra svog supruga jedva poznaje. Nije to bila loša pogodba. Uostalom, ona za to neće nikada saznati, a obje ćemo dobiti ono što želimo. Savjest me samo malo peknula, a ja sam je umirila uvjeravajući se da ona nikada neće saznati, nikada zamjeriti. Nikada.

Kad je Robert došao u krevet sat vremena kasnije, pretvarala sam se da spavam, okrenula sam se kako bih se privinula uz njega, dišući kao da duboko sanjam.

»Obožavam te, Mary«, tiho reče i poljubi me u obraz.

Prstima sam prošla kroz njegovu kosu. Bilo mi je veoma teško pustiti ga, podijeliti ga s civilizacijom ili s bilo kim drugim. Njegov je poljubac imao okus duhana i vina, a usne su mu bile vruće. Borila sam se protiv tuge koja je vrebala iz prikrajka i govorila samoj sebi da još nikada nisam učinila nešto uobičajeno. Zašto bi moj ljubavni život bio iznimka? Uostalom, svjesno sam na to pristala. Meni će ostati Kina. Kina će zauvijek biti samo moja.

Trinaesto poglavlje

Pet dana od Hong Konga probudio me zvuk jurnjave po palubi. Pospano sam se okrenula u mreži i otkrila da Roberta nema. Dok sam se zijevajući spuštala na pod, čula sam štopot koraka po hodniku, kao da trči cijela posada. Jurili su u potpalublje u hodu vičući »*Jan Dou!*« Nisam imala pojma što to znači, a na pamet mi je palo samo da su se zbog nekog razloga okomili na naše uzgajivače. Uspaničena sam navukla odjeću i odučila vidjeti što se zbiva.

Na palubi sam na užarenom suncu vidjela da dreku nije uzrokovalo neprijateljstvo dviju družina na brodu. Uzgajivača nije bilo nigdje na vidiku, a posada je i dalje izbezumljeno trčala po brodu u svim smjerovima. Bili su to grubi ljudi pa mi je bilo teško zamisliti nešto što bi ih prestrašilo. McFarlane je stajao na krmenoj palubi, urlao je da nadjača dreku svoje posade govoreći na čudnoj varijanti kantonskog koju sam jedva razumjela. Viku je izmjenjivao sa psovkaama na engleskom.

»Proklete kukavice!« drečao je.

»Kapetane McFarlane«, rekla sam, približavajući se, »što se događa?«

McFarlane se sabrao. Stisnuo je usta i činio se srdit. Slutim da mi nije htio izravno priopćiti vijesti pa je umjesto toga brzim pokretom glave pokazao prema obzoru. U daljini se pred nama nalazilo nekoliko raštrkanih brodova, no nisam ili mogla jasno razabrati.

»Izvolite. Pogledajte sami, gospodo«, reče.

Pružila sam ruku prema malom durbinu koji mi je odlučno uručio, a onda otišao, nimalo nalik na mornaričkog časnika, i dalje dovikujući svojoj posadi nerazumljive uvrede. Prislonila sam durbin na oko. Na uvećanoj sam slici vidjela da je riječ o kineskim džunkama, no i dalje nisam razumjela što je izazvalo takvu pomutnju. Malena je flota dolazila iz smjera Hong Konga, a to znači, pretpostavila sam, da nas ne proganja nitko iz Fu Chou Sua. Na prethodnim smo putovanjima često susretali džunke. Kineski su brodovi možda čak u većem broju nego britanski trgovali duž obale i po glavnim rijekama. McFarlane je sada bio na drugom kraju palube, a panika je bila sve veća i veća. Primijetila sam da mi je ruka počela drhtati. Uznemirilo me što osjećam neobuzdan strah sa svih strana, a sama nisam znala što se zbiva.

Tada je Robert prošao kraj mene. Činio mi se toliko usredotočen kao da razmišlja o osobito mučnom problemu. Većina je posade sada nestala, ali još sam čula da se deru u potpalublju.

»Roberte?« primila sam ga za ruku.

Okrenuo se. Vjerojatno nije shvatio da sam kasnije ustala te da ne shvaćam što se zbiva.

»Hvala ti«, rekao je i uzeo durbin koji sam držala u ruci. »Dobro si se sjetila, Mary.«

Prislonio ga je na oko.

»Barem sat vremena«, reče, »a čini mi se da su njihovi jedrenjaci klipéri. Zato su vraški brzi«, a McFarlane je tada krenuo prema nama.

»Ljudi su se sklonili u potpalublje i sada deru odjeću da izgledaju siromašnije. Išibat ću ih zbog toga. No to nam neće pomoći.«

»Gospodo«, graknula sam, »hoćete li mi, molim vas, reći što se događa?«

Robert me milo pogledao, kao da sam dijete koje ništa ne razumije. »Mary. Ono su pirati«, reče.

* * *

Čula sam priče o kineskim piratima, od legende o Chen Chih-lungu nadalje. Redovito su napadali britanske i američke trgovačke brodove, uglavnom klipere s opijumom, a to se zbivalo još od Chenovih dana prije gotovo dvjesto godina. Na putovanjima u Chusan i Ning-po u tjesnacima je bilo toliko plovila da nismo bili laka meta, a nitkovi su znali da će se u sigurnijim i dobro branjenim vodama teže domoći plijena. Oko Hong Konga pirati nisu stvarali velike probleme. Međutim, u moru oko Fu Chou Sua, bili smo mnogo lakša meta. Zapazili su nas i sada nas love. Kineski su pirati bili na zlu glasu zbog okrutnosti i to je vjerojatno bio razlog što je naša posada unezvijereno bauljala po brodu, spremno prihvaćajući neizbježan pokolj. Nismo bili dobro naoružani, a ako se dočepaju našeg broda, dani će nam zasigurno biti odbrojeni. Tijekom rata za britanske se brodove plaćala velika nagrada, a čula sam jezive priče o zarobljenim brodovima i posadi kojoj su odrubljene glave. Ako su za ljude nagradu isplaćivali po glavi, zašto bi se onda, smatrali su pirati, zamarali time da sačuvaju i ostatak tijela?

Šest piratskih brodova koji su nas proganjali bilo je uglavnom podjednake veličine kao i naš brod, rekao je McFarlane, no imali su nešto bolja jedra od naše sirote *Kraljice otoka*. Povrh toga, i vjetar im je išao u korist. Takvi brodovi nisu izlazili na otvoreno more, nego su obilazili priobalje. Njihova se taktika sastojala od toga da se ukrcaju na željene brodove, umjesto da s njima započnu otvorenu borbu. Nisu nas namjeravali potopiti, a to je bilo vidljivo i iz njihova naoružanja.

»Bit će da imaju male bombe ili možda mine. Još ne mogu vidjeti jesu li im trupovi oboružani šiljcima. Ako jesu, mogli bi se zabiti u nas. Moramo se vratiti nazad«, reče McFarlane. »Budući da su sve naše snage u potpalublju, kukavice, bit će teško, ali ipak nas je troje. Možemo manevrirati. Nije još sve propalo. Imamo prednost, a s istim vjetrom koji imaju oni, možda bismo im do mraka mogli izmaknuti ako nastavimo dalje. To nam je jedina šansa.«

Robert je odmahnuo glavom. »Natrag prema Fu Chou Suu? Kako god okrenemo, ne valja, je li, McFarlane? A nema druge prijateljske luke na tom putu. Ne prije Indije. Prepustili bismo se na milost i nemilost moru. A Gilland se pouzda u nas, ne zaboravite na to.«

McFarlane je razmišljao. »U kineskim im vodama nećemo pobjeći, a kamoli dalje«, zamislio se. »Nećemo im pobjeći čak ni do Fu Chou Sua, Fortune. Jedina nam je nada mrak, ako izdržimo dovoljno dugo da im pobjegnemo kada ne budu mogli vidjeti u kojem smjeru idemo. Ako nas zarobe, ne možemo pomoći ostalima u Fu Chou.«

Robert je razmatrao prijedlog. Odvagivao je mogućnosti.

»Otkad smo ih prvi put zamijetili, približili su nam se nekoliko stotina metara. Nema smisla bježati, čini mi se. Uistinu mislite da ćemo ostati u prednosti sve dok ne padne mrak? Dotad će proći mnogo sati, McFarlane.«

»Zar biste se onda sukobili s ništarijama? Samo nas troje borilo bi se protiv njih? Kakve su nam šanse?«

Robert je odmahnuo glavom. Naše šanse za bitku su jadne, to nije mogao poreći.

»Mogli bismo pokušati pregovarati s njima«, reče. »Imam novca.«

McFarlane se nasmijao. »Riješiri to na gospodski način? Skočit će na naš brod, prerezat nam grkljane i uzeti nam sve ne tražeći dopuštenje. Uostalom, ovaj brod njima vrijedi više od nekoliko *saisija*, a ionako će uzeti i vaše i moje. Ako nam se približe dovoljno da pregovaramo, gotovi smo.«

Robert je ponovno prislonio durbin na oko. Džunke još nisu bile dovoljno blizu da dobro vidimo i ostale pojedinosti osim oblika trupa i jedara. Osjetila sam kako mi se grlo steže. Sudeći prema onom što sam čula, shvatila sam kako ćemo pokušati izmaknuti brodovima koji nas ganjaju i da vjerojatno nećemo uspjeti. Kada okrenemo *Kraljicu otoka*, shvatila sam, moja će dužnost biti pridružiti se našim ljudima, uzeti u ruke pušku i bodeže koje pronađem, i ostati s njima sve dok te zvijeri ne kroče na našu palubu. Prikupljala sam hrabrost.

* * *

Robert nije htio tako brzo odustati.

»Kažete da se namjeravaju ukrcati na naš brod?«

»Tako je«, obrecnuo se McFarlane kao da je Robert budala. »Pirati su.«

»Nemaju ni topove ni puške?«

»Nemaju ih mnogo. Možda jedan top po brodu. Još to ne možemo vidjeti, ali sumnjam. A što se tiče pušaka, imat će samo ono što su prije zaplijenili, ali ako uopće što imaju, imat će možda nekoliko pušaka i malo streljiva. Međutim, sigurno će imati bombe, ali ne mogu ih baciti dok nam se dovoljno ne približe. Fortune, gubimo vrijeme na razgovor, moramo promijeniti smjer i udaljiti se.«

Robert se nije obazirao na njega. »Dakle, ne bi napali vojni brod? Bijeli vragovi. Od njih bi pobjegli podvijena repa.«

»I te kako. Ili bi barem bili oprezniji. Misлите da će se pred nama ni iz čega stvoriti *Fortitude*¹⁴ s punom ratnom opremom? Ovdje nema nikog osim nas.«

Robert se smijuljio. »Možda ne baš *Fortitude*. No mislim da bi britanski vojni brod *Kraljica otoka* mogao poslužiti. Trenutačno vidimo samo obrise njihova broda. To vrijedi i za njih. Ne znaju tko smo. Kraj kormila imamo jedan top, a to je bolje nego da nemamo ništa, a imamo i nekoliko pušaka. Pet, ako se ne varam.«

McFarlane je zinuo u čudu.

»Troje nas je«, usporeno reče.

»Osim posade, u potpalublju imamo još devetoricu.«

»Kineza.«

¹⁴ Slavni brod kraljevske ratne mornarice. - (nap. prev.)

»Ma, njih ćemo lako prerusiti«, odmahne Robert rukom. Oboje smo to dokazali. »Pouzdat ćemo se u to da nam se neće približiti dovoljno blizu da im detaljno prouče crte lica i primijete da imaju suviše kose oči. Koliko britanskih odora imate, McFarlane? Jeste li za to?«

McFarlane je kratko promišljao, promatrajući džunke koje su se približavali.

Potom je kimnuo.

»Dobro«, reče. »Poklat će nas kako god okrenemo.«

Možda nismo priželjkivali baš takav odgovor. Robert mi je stisnuo ruku i pohitali smo u akciju.

»Svladat ćemo ih«, poveo me. »Preplašit ćemo ih«, uvjeravao me. »Sve ovisi o dojmu koji ostavimo na njih, Mary.«

Prionuli smo na posao i McFarlane i ja smo na kraju u kabinama pronašli puške i ukupno šest potpunih britanskih odora. Robert je otišao u potpalublje i prvo gore poslao Wanga i Sing Hua koji su oprezno odabrali sakoe i hlače s hrpe koju smo rasprostrli na palubi i promotrili ih. »Ili hlače sa širokom košuljom ili zakopčan sako preko tvoje odjeće«, uputio ga je Robert. Sing Hu se osmjehnuo.

»Hitro, Sing Hu!«

»Bit ću *guai-lou*?« veselo je rekao i bez dodatnih objašnjenja nestrpljivo navukao hlače, nespretno zakopčao gumbe. Nije to bila vojna odora, ali bila je zapadnjačka, a slutim da smo ionako gotovi ako nam se približe dovoljno da uoče pojedinosti.

Wang je odabrao McFarlaneov kaput. Promotrla sam njega i Sing Hua, Wangovu sam odoru dopunila šeširom, a Sing Huu sam oko glave vezala lanenu tkaninu, kao što sam vidjela da nose engleski mornari. To je krasno prekrilo njegovu obrijanu kinesku glavu i rep. Pogledali su se, a onda prasnuli u luđački smijeh. Kad ih je Robert prekorio što gube vrijeme, Wang je na palubu doveo uzgajivače čaja i zajedno smo ih opremili najbolje što smo mogli. Kad smo završili, izdaleka su mogli proći za nekog iz Southamptona koliko i za nekog iz Fu Chou Sua.

Robert i McFarlane su kraj kormila napunili puške. Pokazalo se da je top stigao iz Chusana, a za njega smo imali samo dvanaest kugli. Kad smo obukli ljude, poslali smo Sing Hua da donese bilo što oštro ili nazubljeno što pronađe u potpalublju. Zavrtlat ćemo kuhinjske noževe ako bude potrebno. Procijenili smo da bi ih mogli ozlijediti i čavli namijenjeni za popravke ili čak posude ako snažno zamahnemo.

»Prvo će ciljati onamo«, uputio nas je McFarlane, objašnjavajući nam glavne karakteristike piratske taktike. »Ako onesposobe kormilo, ne možemo ništa. Hitac će zapaliti palubu, pogodio ga ili ne. Ako se izvučemo, bit će za dlaku.«

»Dobro«, rekao je Robert i naredio ljudima da vjedra napune morskom vodom kako bismo bili spremni i za takve okolnosti.

»Jeste li ikada sudjelovali u borbi?« pitao je McFarlane Roberta.

»Nisam«, priznao je Robert.

»Ni ja«, dodala sam, a na to smo se sve troje nasmijali.

»Dakle«, potvrdi McFarlane, »pucat će. Nadam se da vas to neće previše prestrašiti. Mene to obično razljuti. To je najbolje čemu se možemo nadati. Gospodo, bojim se da biste možda ipak trebali ostati u potpalublju. Veoma ste hrabri što želite ostati.«

Nisam znala što misliti o tome. Bacila sam pogled na uzgajivače čaja koji prije nekoliko tjedana nisu nikada ni vidjeli more, a kamoli čuli za pirate. Kad sam podržala Roberta, znala sam da se upuštam u opasne situacije. Oni su samo znali da će svoje vještine dobro unovčiti na drugoj plantaži.

»Radije bih se borila«, rekoh, »u žarištu zbivanja, kapetane. Uistinu mi je ovo draže. Uostalom, trenutačno me više plaši posada ispod palube nego ona na njoj. Ne mogu zamisliti kako s vašim jezivim ljudima i našim biljkama mirno na sigurnom čekam da ovo prođe. Stoga, bolje je da znam što slijedi. Objasnite mi sve. Moramo se skloniti i nadati se da će hitac preletjeti iznad naših glava«, rekoh. »Nije to za ljude slaba srca, zar ne? A što zatim?«

McFarlane je nastavio. Nije imalo smisla raspravljati sa mnom o tome koliko je ženi mjesto u bitci.

»Pa, gospodo, nakon toga treba ugasi požar i uzvraćati paljbu ako ne pogode glavno jedro, kormilo ili ako nas jednostavno ne potope, i to je sve. No ide nam u korist što nas ne žele potopiti i što nemaju naoružanje za to. Uzvraćat ćemo paljbu dok pune oružje kojim raspolažu. Sve u svemu, namjeravaju prijeći na naš brod i zauzeti ga, a ne boriti se s nama izdaleka. Možda uopće nemaju oružja. Prilično je vjerojatno da smo tu u prednosti.«

Tada je McFarlane izvadio pušku i vrećicu streljiva. Robert je promatrao naše ljude. Znala sam o čemu točno razmišlja. Teško bi se moglo reći da su sposobni za to.

»Mogu ja uzeti pušku«, ponudili se.

Kolebali su se i Robert i McFarlane.

»Ali, Mary«, zausti Robert.

»Ma, molim te, Roberte«, prekinula sam ga prije nego što je dovršio. »Proteklih se osamnaest mjeseci predstavljam kao muškarac. I bolje ću se služiti puškom od ovih sirotana.«

Zgrabila sam kaput, šešir i pušku i zauzela položaj.

»Žena i pol!« oduševljeno reče McFarlane.

»Dosta je bilo gubljenja vremena, kapetane«, rekla sam kao dadilja. »Ostalo nam je samo nekoliko minuta za pripreme. Hajdemo ih iskoristiti najbolje što možemo!«

Robert je rasporedio ljude i rekao da će im dati znak da se pokažu kad bude spreman. Jadni su ljudi bili prestrašeni.

»Držat ćete se kapetanovih naredbi, mojih i gospodarevih«, rekao im je Robert. »Poslušajte naredbe, što god se dogodilo.«

Ako nas troje pogine, vjerojatno bi im dani bili odbrojeni. Nitko među njima nije bio nimalo vičan borbi. Usprkos tomu, činili su se prilično hrabri. Pomislila sam da se dobro drže i da su ih Sing Hu i Wang dobro pripremili, dali su sve od sebe da im objasne što slijedi. Međutim, vidjela sam da se jedan već upisao po finim hlačama koje je odabrao, a i nemuš bi poznavatelj ljudske prirode vidio da su preplašeni.

»Borimo se za svoje živote. Povičite »Na zapovijed!« uputi ih Robert.

Posada je promumljala za njim, no nakon nekoliko pokušaja uistinu su zvučali poput engleskih mornara, doduše pripitih.

Tada sam ugledala jednog člana McFarlanove posade koji se šuljao na palubu. Naša se posada u usporedbi s njim činila poletnom jer je bio prljav, a odjeću je poderao poput ostalih mornara čim

su prvi put spazili gusare. Razrogačenih je očiju promatrao uzgajivača neobične odore ne zaustavljajući se, pa je mirno nastavio dalje. Gotovo da je klizio prema ogradi, ne hajući za novonastalu posadu. McFarlane ga je zapazio točno kad je prelazio ogradu. Zgrabio ga je za kosu.

»Mislio si se iskrasti odavde, je li?« srdito grakne.

Zamahnuo je, ali McFarlane ga je brzo oborio na tlo. Bio je kršan momak i vičan borbi.

»Nećeš ti doplivati do obale i izvući živu glavu, podlače jedan. Sada ovdje vrijede vojna pravila. Donesi mi uže«, dovikne Sing Huu.

Vješto je zavezao omču i tek sam tada shvatila što smjera. Vojnih se pravila, čini se, treba pridržavati, a prema njima se dezertere kažnjava vješanjem. Ne smijemo dopustiti da jedna kukavica druge potakne na isto. Brutalnom su mu spretnošću omču stavili oko vrata, uže prebacili preko pripona i mornara digli visoko u zrak, a McFarlane je osobno držao konop.

»Neće biti dezertera«, povikao je posadi, a mornar je lamatao nogama i iskolačio oči. Nikada nisam izbliza vidjela vješanje, no iskreno govoreći, nisam se protivila što su objesili tog kukavicu. Sve nas je ugrozio. Nakon što su ga snažno potegnuli za listove, njegovo se lamatanje pretvorilo u jedva zamjetne trzaje.

»Visjet će tu dok bitka ne završi«, obznanio je McFarlane. »Sljedeći koji pokuša pobjeći, jednako će proći. Borit ćete se ovdje i neki će od vas možda poginuti, ali nitko neće izvući živu glavu ako se ne borimo zajedno.«

»Na zapovijed«, uskliknuli su ljudi i, začudo, vidjela sam da su Sing Huu zasjale oči. Uživao je u ovome.

Kad je sve ostalo bilo spremno, McFarlane je podigao britansku i još neke zastave, koje je slučajno držao u kutiji u svojoj kabini.

»Nije baš kao na pravom vojnom brodu, no dovoljno je slično i jasno se vidi da smo Britanci«, reče. »Ne preostaje nam drugo doli zauzeti položaje i nadati se najboljem.«

»Mislite da će upaliti?« pitala sam ga kad sam se šćućurila kraj kormila.

McFarlane se nasmiješio i slegnuo ramenima. »Mislim da imamo šanse«, iskreno je procijenio.

»U ovim se vodama užasavaju mornarice. Nedavno su ih naši brodovi desetkovali. Ne možemo potući svih šest brodova, ali ako ih dobro zavaramo, mogli bismo izdržati do večeri. Ako nam se posreći, neće nas moći slijediti, a mi ćemo promijeniti smjer i ploviti bez svjetala. Fortune je imao pravo. Ne možemo im pobjeći po danu, a ako nas vide u pravom izdanju, znat će da smo laka meta. Ovo nam je jedina nada. To i mračna noć.«

Pogledala sam nebo. Bilo je tek rano poslijepodne. Džunke će se za nekoliko minuta naći unutar dometa. Morat ćemo se boriti s njima još satima do sumraka. McFarlane je naslutio što me muči.

»Doživio sam bolje okolnosti, gospođo, ali i gore«, uvjeravao me.

Osjetila sam mučninu u želucu. Kad god bih provirila preko ograde, brodovi bi bili sve bliže, zlokobno su se izdizala crna jedra. Kad smo mogli razabrati ljude na palubama, Robert je posadi naredio da zauzme položaje kako bi pirati vidjeli da smo Britanci. Čak je uspio natjerati jednog ili dvoje McFarlaneovih ljudi na palubu da nam se pridruže. Bio je to dar s neba jer se pokazalo teškim ploviti dok su nam uzgajivači jedina posada. Jadnici nisu znali kako valja razmotati jedra ni čvrsto vezati debelu užad na zadano mjesto.

McFarlane je stajao s namještenim durbinom i neumorno promatrao piratske brodove. Nije govorio što vidi, slutim da nam nije htio reći koliko točno ljudi ima ni koliko su dobro naoružani. Ionako je stanje već bilo jezovito.

Neko smo vrijeme čekali, vjerojatno kraće nego što nam se činilo. Džunke su doplovile unutar dometa i krenule u akciju. Sručili su na nas svoje bombe, sve odjednom.

»U zaklon!« zaderao se McFarlane i svi su se sagnuli.

Jedan je hitac proletio iznad naših glava, no najgore je prošao brod. Krhotine drva letjele su posvuda, većina je bila zapaljena. Većinu su ljudi pogodile krhotine, no nikoga nisu oborile s nogu. Sing Huovo je lice bilo posuto sitnim, krvavim posjekotinama, no okupio je ljude. Pod isprekidanom paljbom vrtlari su palubu zalijevali morskom vodom, a Robert, Wang, McFarlane i ja kroz vodu smo uzvraćali paljbu. Pokazalo se da nismo suviše loši strijelci i zajedno smo pogodili nekoliko ljudi u prve dvije ili tri runde. Pirati su opet uzvratili, mi smo se ponovno sklonili, a kad smo ustali, oko nas je sve bilo u plamenu. Sing Hu je okupio ljude, nagrabbio je vodu i polio palubu gdje je mogao kako bi ugasio vatru. Ovaj sam put vidjela da je jednog čovjeka sa strane teško ranio oštar komad drveta. Vrištao je bez prestanka. Primijetila sam da se McFarlaneu u nogu zabio golem iver za koji mi se činilo da potječe s gornje prečke jarbola. Nije se otrgnula cijela, a jedro je još bilo upotrebljivo i stajalo na mjestu. Izvadio je kolac iz bedra i povezo krvavu ranu a da nije ni trepnuo. Napunili smo oružje. Svatko od nas troje ispalio je četiri hica, a pogodili smo samo četiri mete. Njihovi su se ljudi sada pritajili, kao i mi.

McFarlane je promijenio taktiku. Pomno je naciľjao i uspio pogoditi uže koje je držalo jedno jedro. Na to je na džunki nastala pomutnja jer se platno obrušilo na palubu, a brod počeo tonuti.

»Aha!« pobjedonosno je uzviknuo.

»Dobar hitac, kapetane«, nacerio se Robert.

»Čini se da smo vraški dobri strijelci.«

Tako smo se borili neko vrijeme, a činilo se da traje unedogled. *Kraljica otoka* plovila je uz bok piratskim brodovima, ali dovoljno daleko da ne mogu prijeći na našu palubu. Naša je paluba bila puna nagorjelog drva, no kormilo i glavno jedro bili su čitavi. To se nije moglo reći i za naše ljude. Nitko od nas nije prošao bez ozljede, a drvena paluba bila je prošarana tragovima krvi. No trudili smo se koliko smo mogli, a svaki put kad bismo ih zasuli paljbom, pogodili bismo barem jednog ili dvojicu, katkad možda čak i više. Povrh toga, činilo se da smo pogodili i jednog kapetana jer je ta džunka, zajedno s drugom čije je jedro onesposobio McFarlane, zaostala iza nas. Meni se pak činilo da smo imali nevjerojatnu sreću s ozljedama.

Kad je bitka već bila u punom jeku, uspjela sam se pobrinuti za prvog čovjeka koji je ranjen s bočne strane tijela i on se smirio, čak se nakon nekog vremena osovio na nesigurne noge kako bi nam ponovno pomogao. Na našoj je strani smrtno stradao samo pripadnik naše podivljale posade, koji je oko sat vremena nakon početka bitke izašao na palubu, a McFarlane ga je osobno ustrijelio kad je postalo jasno da je nakanio skočiti s broda i plivati prema obali umjesto da nam pomogne. Čini se da njegov drug, čija se sada već prilično krvava lešina klatila na užetu, nije dovoljno obeshrabrio sve pojedince.

»Šteta što sam na to potrošio metak«, promrmljao je kapetan kad je čovjek pao. Moram priznati da je McFarlane u akciji ulijevao strah u kosti.

Robertova je koža bila oblivena znojem, a pokazalo se da je vrstan strijelac. Povevši se za McFarlaneovim primjerom, srušio je još jedno glavno jдро.

»U svom si elementu!« optužila sam ga.

»To možeš reći ako preživimo«, uzvрати na napad. »No ako ne uspijemo ili stradamo, onda nisam u svom elementu, Mary, bez sumnje.«

Tada sam požalila što sam ga optužila. Učinila sam to u afektu, a iskreno govoreći, meni se dopalo gađati iz oružja. Kad ne bih o tome suviše razmišljala, bilo je uzbudljivo, a ubrzo sam shvatila da je mnogo bolje ne razbijati glavu.

Do kraja poslijepodneva, slijedila su nas još samo dva broda, a mislim da su tada obje strane ostale bez streljiva. Ispalili smo sve ubojite komade drveta, stakla, grnčarije i metala koji su nam mogli poslužiti, a čak i nekoliko rezbarija od kamena koje možda nisu bile vrijednije od naših života, ali bi nam na aukciji u Strandu donijele dobru zaradu. Mogla bih pouzdano reći da ćemo prstima jesti s golog stola, ako nam se posreći da preživimo.

Kad se nebom napokon rasplinula ružičasta izmaglica, a tmasti oblaci prekrili sunce na zalazu, još smo držali pristojan razmak. Pirati su još jedanput krenuli na nas, no pokušaj je bio mlak i uspjeli smo ih odbiti. Slutim da su procijenili da smo lak plijen, a mi smo im dokazali da su se i te kako prevarili. Međutim, i dalje smo bili plijen i htjeli su naše glave. Kad se sumrak pretvorio u mrkli mrak, osjećala sam se izmoreno, ali mi je laknulo. McFarlane je naredio da se dovedu preostali mornari, a oni su se plaho pojavili na palubi. Kuditi ih u ovome trenutku doista nije imalo smisla. Za plovidbu po mraku trebao je odmornu posadu koja poznaje brod i zna upravljati njime. Pirati su upalili fenjere, no mi si takav luksuz nismo mogli priuštiti, i kad je pao mrak, otisnuli smo se dalje, u potpunoj tišini, moleći se da se oblak zadrži na nebu i zakloni nas od mjesečine.

»Ni riječi. Da nitko nije pisnuo«, upozorio je McFarlane. »Ne treba im svjetlo da nas prate. Bit će im dovoljni glasovi.«

A naši su se kineski mornari, kukavice svi do jednog, razbježali palubom *Kraljice otoka* poput sablasnih sjena. Plovili smo naprijed. Piratske su nas džunke još neko vrijeme slijedile, nagađale su našu rutu pouzdajući se u instinkte, no nakon približno sat vremena nestala je svjetlost fenjera. McFarlane je promijenio smjer, u velikom luku zaokrenuo brod i naposljetku nas uputio u smjeru Hong Konga. Krenuli smo zaobilaznom rutom kojom ćemo putovati dva dana dulje, no bili smo na sigurnom.

»Bismo li mogli ponovno naići na njih?« pitao je Robert McFarlanea dok je proučavao karte.

»Malo vjerojatno«, odgovori, »premda nije nemoguće. Ne mogu znati kamo smo se uputili. Ako se ponovno sretnemo, bit će to puka slučajnost.«

Pokupili smo britansku odjeću, naredili da se sve rane isperu morskom vodom, a onda sam ih viđala toplom vodom i lavandinim uljem. Svi smo pretrpjeli ozljede, a najgore je prošao McFarlane. Hrabro se držao, no ostatak je putovanja hodao sa štakom. Kasnije su ljudi dobili dodatne porcije, prema onom što smo imali. Nismo ništa mogli skuhati pa se večera sastojala od

mornarskog dvopeka, ustajalog kukuruznog kruha i *sam-shua*. Halapljivo su jeli i to je bilo dovoljno. Tada nam je još preostalo samo baciti u more krvava trupla dvojice dezertera.

»Hvala Bogu«, uzdahnuo je Robert kad smo blizu ponoći napokon sjeli za kapetanov stol.

McFarlane je pronašao pristojnu bocu, otvorio je u mrklom mraku i dodao je prvo jednom, pa drugom. Bez čaša smo davno ostali. I boca je bila jedina koja nije završila kao streljivo. Ostatak sanduka pretvorio se u krhotine i komadiće na piratskom brodu.

»Hvala Bogu da se ova spasila. Barem sam oduvijek bio vješt s bocom i otvaračem«, našali se McFarlane. »Nakon dugačkog dana, zaslužili smo nešto bolje od onog što bismo iscijedili iz bačve rižina vina. Nazdravljam svima nama. Vašem britkom umu, Fortune. I vama, gđo Fortune. Moram dodati da nema mnogo dama koje bi se tako dobro snašle. Vraški ste dobar strijelac, gospodo.«

»Mary je«, prizna Robert, »pravo zlato. Jednom je čak doživjela brodolom, znate. No moram vam reći, kapetane McFarlane, da Mary nije moja žena. Ona je sestra moje žene.«

McFarlane je strusio piće. Čula sam kako guta.

»Doista?« reče. »Ne bih nikada rekao da niste par.«

Znala sam da se Robert tada vjerojatno nasmiješio, no nisam ga mogla vidjeti. Ja sam pak tajnu čuvala duboko u sebi. Znala sam da ću se na to morati naviknuti.

Kad se na obzoru pojavio Hong Kong, bila sam na palubi. Bilo je rano jutro i šetala sam. Znali smo da smo blizu — cijelu su noć visoko na nebu letjele morske ptice.

Robert i ja smo u ponoć stajali na palubi. *Kraljica otoka* uistinu je bila prizor za pamćenje. Poput zombija, jedrila je kroz tamu unatoč ogoljenim kostima.

»Obećavam ti, Mary«, reče Robert.

»Tiho«, rekoh. Nije to morao izreći. Oboje smo znali kako se osjećamo. Oboje smo znali da to mora ostati tajna. Činit će se da je sve u savršenom redu, no mi ćemo ipak imati jedno drugo. Stajali smo u mraku stisnuti jedno uz drugo, znajući da ćemo sljedeću noć dočekati na suhom engleskom tlu. Činilo mi se kao da se vraćam kući.

Kad se pred nama pokazao otok Hong Kong, od oduševljenja sam počela skakati. Veličanstven i zelen, Viktorijin se vrh nadvijao nad zaljevom, a u dvije godine koliko nas nije bilo, sagrađeno je mnogo novih kuća. Čak i izdaleka, neki su dijelovi grada vrlo lijepo izgledali, pomislila sam, a kuće oličene bijelom bojom isticale su se kraj prašume. Zamislila sam samu sebe kad sam prethodni put bila ovdje. Dobro odjevena žena, naizgled sofisticirana, ali bez životnog iskustva, opterećena plitkim brigama privilegirane Europljanke. Neupućen bi promatrač možda posumnjao da sam zimi pješice prešla preko Bohejskoga gorja ili da sam se puškom branila od napada pirata i pretrpjela ozljede koje su mi još peckale kožu. Nekoć sam voljela poeziju. Sada su mi draže bile pustolovine. I, dakako, muškarac koji ih je sa mnom doživio.

McFarlane se usidrio na doku, njegov je izmučen brod privlačio pozornost. Prijatelj, još jedan prijevoznik opijuma, približio se i zatražio dopuštenje da ude na brod.

»Što ti se dogodilo, dovraga?« upitao je, obgrlio je McFarlanea u znak dobrodošlice i zamalo našeg hrabrog kapetana oborio na tlo jer još nije čvrsto stajao na nogama.

»A ovo su«, okrenuo se McFarlane, »Robert Fortune i Mary Penney. Zajedničkim smo se snagama obranili od piratskog napada kao da smo fregata ratne mornarice!«

Čovjek se oduševljeno nasmijao.

»Tu priču moramo popratiti šunkom i burgundcem«, reče.

»A ja bih sve dala, kapetane, za puding«, priznala sam.

»Ili za sir i *chutney*¹⁵«, upao mi je Robert u riječ.

Kapetan se nasmijao. »Koliko ste dugo na putu?« pitao je.

»Dvije godine«, odgovorih. »Tako mi nebesa! Mislite li da bi ovdje moglo biti čokolade? Hong Kong je velik grad.«

Za samo deset minuta našli smo se na *Orientalu*, a topla, božanstvena čokolada cijedila nam se niz bradu. Pottingeru smo poslali poruku s vijestima o stanju u Fu Chou Suu, i najavili da ćemo ga ubrzo, čim bude moguće, osobno posjetiti Robert i ja.

* * *

Ondje nas je zatekla. Kroz prozor kapetanove kabine na *Orientalu* gledala sam kako se približava. Zamijetila sam siluetu, no nisam je prepoznala. Znao, nije nam bilo ni na kraj pameti da bi se mogla pojaviti. Minutu kasnije, netko je žustro pokucao na kapetanova vrata, zvuk smijeha dopro je do nje, pretpostavljam, a onda je banula unutra. Jane Penney. Moja voljena sestra. U haljini mornarsko plave boje s crvenim gumbima i suncokretom uz bok. Bit će da nas je čekala u pristaništu kako bi nas zatekla odmah nakon dolaska.

»Jane«, promucio je Robert kad je ugledao svoju ženu.

Moja se sestra uputila prema meni. Začudo, bilo mi je drago što je vidim, samo sam se zaprepastila, to je sve. Nisam stigla promisliti kako ću reagirati. Dogodilo se samo od sebe. Usta su mi zadrhtala, na mojem je licu nastajao osmijeh i pružila sam ruke da je zagrlim, a onda se potpuno smela kad je zamahnula rukom i opalila mi pljusku tako da sam zateturala.

»Kako se usuđuješ?« bijesno je graknula. »Smatraš li me budalom? Mislila si da ću čekati kod kuće prekrštenih ruku s tvojim kopiletom dok mi otimaš ono što je moje? Zaboga, Mary, što još od tebe mogu očekivati?«

Činilo mi se da joj ne mogu zamjeriti.

Putne smo škrinje istovarili, a ljude smjestili. Zaprepašteni i izbezumljeni, podijelili smo novac u užurbanoj luci i, kao što sam obećala, našim uzgajivačima čaja priredili gozbu koja je pod Sing Huovim budnim očima trajala tri dana. Jane je, doznali smo, u luci čekala već šest tjedana. Iz Londona je poslala pisma koja su prosljeđena u Ning-po te se već više od godinu dana dopisivala s Bertiejem. Kad smo se prvi put našli sami, bili smo u kočiji, na putu prema kući koju je Jane unajmila i u kojoj ćemo zajedno boraviti. Poricati njezine slutnje nije imalo smisla.

»Kako si saznala?« pitala sam je.

»Pa riječ je o tebi!« bila je okrutna. »Nestala si s muškarcem, mojim muškarcem, ako smijem dodati. Što bi se drugo dogodilo? Ako nešto o tebi znam, to je da si predvidiva. Sve otimaš, Mary. Cijeli sam život htjela samo imati muža! Samo mi je to bilo važno.«

Suze su joj navrle na oči.

»Jane, ja sam kriv, a ne Mary«, upleo se Robert.

»A ti!« okomila se Jane na njega. »Smatrala sam te gospodinom, Roberte Fortune.«

¹⁵ Pikantan prilog od ukuhanog voća. - (nap. prev.)

Robert je spustio pogled na prostirač od rogoza na malom podu.

»Ne«, usprotivio se svojoj ženi. »Ti si me htjela učiniti gospodinom. A to je, Jane, točno ono što sam radio. Podizao sam naš društveni status. Bez Mary to ne bih mogao učiniti. To si htjela, zar ne?«

»Pih! Nije sve u novcu!«

Uistinu nikada nisam svoju sestru vidjela toliko bijesnu. Njezina se blijeda put orosila od znoja.

»U banci stoji dovoljno novca za deset godina i to mi ništa ne znači. Prezirem te. Prezirem vas oboje! Kako vas nije stid!«

Slomila se od jada. »Nije novac važan!« neprestano je ponavljala. »Nije.«

Utroba mi se zgrčila kad sam svoju nesalomljivu sestru vidjela toliko shrvanu. Kunem se, ni kada nam je umrla majka, ni kad je izgubila dijete, nikada nije tako plakala.

»Jane«, htjela sam je utješiti, pokušati joj objasniti, ali odgurnula je moju ruku i prijekorno me gledajući s prijezirom protisnula, »Nemoj! Da me nisi dotaknula!«

Kad smo izašli iz kočije i ušli u kuću, pomislila sam da bismo možda mogli razgovarati. No pokazalo se da nas čekaju bojnici Vernon i *sir* Pottinger s još jednim gospodinom, Thomasom Gerardom, predstavnikom Istočnoindijske kompanije.

»Postigli ste velik uspjeh, Fortune«, glasno je rekao Pottinger kad je iz salona izjurio nama ususret i rukovao se s Robertom. »Čestitam!«

Jane se vrzmala po hodniku, jedva se susprezala. Bilo je jasno da se nešto zbiva. Njezini su obrazi bili mokri, a vjerojatno smo se nelagodno držali. Naši se gosti na to nisu obazirali, u vedrom su nas raspoloženju povukli u salon.

»Gđice Penney«, rekao je bojničnik Vernon, »čujem da je vaša pomoć bila dragocjena. Pokazali ste se odvažnom damom! Svaka vam čast! Sigurno ste vrlo ponosni na njih, gđo Fortune.«

Jane se ugrizla za usnu i vidjela sam da joj se noga trza, no nije rekla ništa.

To poslijepodne nismo imali prilike ostati sami. Zatvoreni u radnoj sobi s nizom zemljovida i bezbroj boca porta, pretresali smo cijelu našu priču. Pottinger je tri broda s novacima iz Doline sreće poslao u Fu Chou Su za sljedeće plime i napisao hitnu obavijest koju će u London odnijeti kapetan Harper, koji je iste večeri kanio isploviti na Zapad.

Jane je cijelo to vrijeme dostojanstveno sjedila na crvenom, baršunastom stolcu kraj prozora i nijemo slušala naše dogovore. Uglavnom je znala kuda smo putovali jer je to mogla zaključiti prema robu koju smo poslali kući. Međutim, tek je tada saznala da se Robert bavio špijunskim aktivnostima i čula kakve smo sve opasnosti i uspjehe doživjeli. Priča o prolasku kroz Bohejsko gorje i bijegu iz Fu Chou Sua kod Vernona je izazvala uzvike oduševljenja. Činjenica da je Robert nabavio kutije dragocjenih sjemenki čajevca, g. Gerardu je izmamila nijemi osmijeh na lice. A to što je zamalo podlegao vrućici, ganulo je Jane, primijetila sam, a prema tomu sam zaključila da još nisu sve lađe potonule. Bio je to neznatni znak da bi nam možda mogla oprostiti. No još nije bilo vrijeme.

Kad su gosti bili na odlasku, bilo je već kasno i činilo se da smo svi bili pripiti. Pottinger je obećao veličanstveno primanje u guvernerovoj palači, a Vernon je na odlasku poljubio moju i

Janeinu ruku te obećao da će s objema plesati. Kad su se zatvorila vrata za našim gostima, a nas troje napokon ostali sami, Robert je promijenio temu.

»Nadam se da u kući postoje tri spavaće sobe«, rekao je svojoj ženi.

Jane ga je gurnula, poput djeteta.

»Zar misliš da bih s tobom dijelila postelju? Gadiš mi se«, reče.

Pogledi su nam se sreli. Mi, grešnici, nismo se pokajali. Nismo se ispričali, ni on ni ja, a niti ćemo se ispričati, shvatila sam.

»Hajde«, reče Robert. »Izmoren sam. Jane, na tebi je, čini mi se, da nam dodijeliš sobe.«

Te sam noći, među teškim, hladnim plahtama spavala u sobi na kraju kuće, gdje je, zamijetila sam, drveni pod škripao. Spavala sam sama.

Sa sljedećim su danom stigli darovi prije doručka i pregršt pozivnica. Naš je povratak izazvao veliku pomutnju u koloniji. Pottinger je održao riječ i odvojio večer za službeni prijem. Postali smo slavni. Ljudi koje smo upoznali kad smo prošli put bili u Hong Kongu poslali su nam čestitke, a mnoge je zanimalo kanim li i dalje ostati ovdje jer su mi htjeli ponuditi zaposlenje. Pisma sam odložila pokraj kreveta.

Kad sam sišla u prizemlje, Jane još nije bila ustala, a Robert je bio u radnoj sobi. Kad sam ušla, pregledavao je knjigovodstvene spise. No već je satima bio budan i čitao poštu, zaključila sam to po pismima naslaganima po radnom stolu. Robertov urednik mjesečne kolumne u dva je štura pisma pitao zašto nije primio nove izvještaje o kineskom biljnom svijetu. Od kolege iz Kraljevskog hortikulturnog društva primio je pismo s pitanjima vezanim za uzgoj određene orhideje. Dobio je potvrdu da smo otkrili neke nove vrste. Činilo mi se to poput neobičnog sna. Svi su ti ljudi živjeli svoje svakodnevne živote i odgovore na pitanja i probleme tražili tisućama kilometara daleko, kao da su brige njihovih mizernih londonskih života najvažnije na svijetu. Robert je sve to pročitao, a onda se posvetio izvještajima s aukcija i glavnoj knjizi poslovanja koju je vodila Jane. Ona je, jasno, o tome sjajno vodila brigu.

»Bože mili«, reče i podigne pogled. »Ono što je rekla o novcu je istina. Mary, bogati smo! Ili barem prilično bogati! A sada smo sa sobom donijeli robu podjednake vrijednosti. Nisam ni slutio da ćemo toliko zaraditi! Samo su nam gardenije uprihodovale pedeset funta! A rezbarije od steatita ukupno su donijele sedamsto funta.«

Spustila sam se na stolac na drugoj strani stola.

»To su dobre vijesti«, odgovorih, »no Jane je vrlo ljuta.«

Robert je kimnuo. Smjesta je odložio knjigu. »Žao mi je zbog toga, no mislim da to malo što mijenja«, ozbiljno reče.

Nije to bilo pošteno, znala sam. No imao je pravo. Moramo to pokušati prebroditi, to je sve.

Jane je za doručkom pregledala pozivnice, a svi su pozivi bili za nas troje. Robert je čitao novine iz Londona stare samo tri mjeseca, a ja sam kroz prozor promatrala divan, mali vrt.

»Ti kaniš ovdje ostati?« pitala je Jane. Mislim da je željela razriješiti situaciju. Ponovno me se otarasiti. Kimula sam. Robert se nagnuo preko svojih papira.

»Mary će ostati ovdje. Ja ću se s tobom preko Indije vratiti u London. Nakon toga, Jane, vraćam se u Hong Kong.« Jane je odložila nož za maslac.

»Sve si savršeno isplanirao«, podrugljivo je dobacila. »Neka, svi će saznati, Roberte. Rastat ću se od tebe, samo da znaš.«

Robert nije pokazao nikakve osjećaje. »Imaš pravo na to, ako želiš«, reče.

»A ti«, graknula je Jane, okrećući se prema meni, »s veseljem bi to dočekala! Sjekira bi ti pala u med!«

»Ne želim da se razvedeš od svog muža, Jane«, reče. To sam iskreno mislila.

»Uh!« zacvilila je srdito Jane. »Nije na tebi da to odlučuješ! Ti uvijek dobiješ ono hoćeš. E sad nije na tebi!«

Jane se zapravo nikada ne bi rastala od Roberta. To bi njezinoj djeci okaljalo ugled, a bez obzira na ljutnju, to nikada ne bi učinila. Međutim, nitko to nije izgovorio.

»Osjećaš se stjerano u kut, je li?« rekoh. »Jane, nitko to nije planirao. Ali dogodilo se.«

»A ti«, podigla je Jane glas, »ti nisi imala svoje prste u tome, pretpostavljam? Dogodilo se samo od sebe! Doista misliš da ćeš se tako izvuci, je li? Kao što si se uvijek izvukla, a ja sam bila ta koju su povrijedili i kaznili i koja je morala patiti?«

Svi smo se uključili u raspravu. Štitili smo jedni druge, i samisebe.

»Dosta!« Ustao je Robert. »Da si smjesta prestala! Ne možeš okriviti Mary. To ti neću dopustiti.«

Rukom sam mu dala znak da sjedne na mjesto. »Kriva sam koliko i Robert, ali iskreni smo. Naši osjećaji su iskreni. Sestra si mi i volim te i znam da smo učinili nešto što nije u redu, no tu se ništa više ne da promijeniti. S pravom se ljutiš, Jane, no okolnosti su se promijenile. Sve se zauvijek promijenilo. Međutim, istina je da ti zbog toga ne moraš nastradati. Ni na koji način.«

»Više nikada neće biti moj! Sada više neće! Budalo!« vikala je iz svega glasa.

Robert je pocrvenio od bijesa.

»Molim te, ne pretvaraj se da ću ti nedostajati u krevetu! Reci mi, jesi li me barem jedanput poželjela dok me nije bilo? Barem jedanput?«

Janeine su oči plamtjele od jada.

»Dakle o tome je riječ. O tvojim ogavnim, životinjskim, prljavim navikama! Samo do toga ti je stalo!«

Robert se okrenuo prema meni. Duboko je udahnuo.

»Mary«, reče. »Bi li ti smetalo da porazgovaram sa svojom ženom, nasamo?«

Bilo mi je drago što sam mogla otići, a pretpostavljam da je razgovor koji je uslijedio bio privatan. Nešto smo ipak morali zadržati za sebe, usprkos svemu što se dogodilo, uvjeravala sam samu sebe. Otišla sam iz sobe i spustila se u kuhinju gdje sam zamolila Wanga da se sa mnom popne na Vrh. Nisam to dospjela učiniti kad smo prošli put bili ovdje. Uostalom, ondje su započele njegove pustolovine s nama, onog kišnog dana kad me doveo kući. Za ovaj sam izlet odjenula kinesku odoru i obula čvrste cipele. Bilo je to mnogo prikladnije za uspon od damske odjeće, a budući da je još bilo rano, krenuli smo prije nego što je sunce zapeklo i nastala nesnosna sparina. Kad smo izašli iz kuće, Jane i Robert su i dalje bili u sobi, no više nisu vikali. Bilo mi je drago.

* * *

Iza nas se izdizao Vrh. Gusto raslinje tropskih biljaka više mi nije bilo strano, ali pogled me i dalje ostavljao bez daha. S vrha sam prepoznala vojarnu u Dolini sreće i stračare u Wanchaiju. U

raskošnoj, zelenoj vegetaciji pronašli smo rajske ptice i ruže dvostrukih cvjetova, a kao što smo inače činili, uzeli smo reznice, razumije se. Na povratku u uličnu vrevu, koji je ovaj put zbog kineskih cipela prošao glatko, kupila sam okruglice i ondje sam spazila vremešnu damu koju sam zadivila izvedbom Lady Macbeth na večeri dan prije nego što smo krenuli u pustolovine. Putovala je u nosiljci. Kad sam je pozdravila, bila je prilično zbunjena, sirotica.

»To sam ja, gđica Penney, šurjakinja Roberta Fortunea«, objasnila sam kad sam je zaustavila mašući. Gledala me u čudu.

»Jeste li čuli? Robert i ja bili smo u unutrašnjosti. Znaite, putovali smo prerušeni u Kineze.«

»Draga moja, pa naravno«, nasmijala se, »zamalo vas nisam prepoznala! A vi ste mi obećali da ću čuti Ariel, zar ne? No nećete to moći učiniti u ovoj odori! Ajme meni.«

»Mislim da moram ponovno naučiti tekst«, priznala sam. »Davno je to bilo. Jako mi je žao što vam nisam odgovorila na poziv.«

Stara me gospoda promotrila. »Pa«, reče, »možda biste trebali doći na čaj pa ćete mi reći što vam je iz glave izbrisalo našeg dragocjenog barda! Je li bilo jezivo?«

»Bilo je uzbudljivo«, uvjerih je. »Posjetit ću vas sljedeći tjedan. «

»Kada se vraćate u Ta Eng Co, gospodaru?« pitao me Wang na povratku kući.

»Uskoro ćeš biti slobodan, Wang. Vrlo brzo.«

»A vi ćete vidjeti parobrod?«

»Ne, Wang. Odlazi g. Fortune, a ja ostajem ovdje.«

Wang se činio zbunjen.

»Oboje imamo posla«, objasnih mu.

Nisam htjela o tome previše razmišljati.

Kad sam se vratila kući, Jane me potpuno ignorirala pa sam se pitala je li me uopće prepoznala u ovoj odjeći. Projurila je kraj mene i nestala u salonu.

»Mary, dođi sa mnom«, pozvao me Robert.

Dlanovi su mi se oznojili od straha jer nisam znala što se dogodilo dok me nije bilo. Robert je to naslutio pa mi je ljubazno šapnuo, »Ne brini se. Nemoguća je, ali doći će k sebi. Mora. A sada moramo isplatiti naše slugе, zar ne?«

Složila sam se.

»Moramo dati sve od sebe da joj olakšamo, Roberte«, rekoh. »Obećaj mi.«

»Naravno«, položio mi je ruku na rame. »Obećavam. Naravno.«

Latili smo se posla. Robert je pozvao Wanga i Sing Hua u radnu sobu jednog po jednog i svakom dao vreću srebrnjaka (malo bogatstvo za dvogodišnje lutanje, a toliko bi im vjerojatno iznosila petogodišnja plaća da su ostali na dokovima). Osim toga, ponudio im je da sami izaberu darove. Sing Hu je rekao da želi zlato. Wang se nasmiješio. Zatražio je ogrlicu za svoju ženu. Za oboje sam se pobrinula to poslijepodne i osobno im isporučila, sa zahvalom.

Wang je te večeri krenuo na put. Povratak u Boheu trajat će barem do zime, a htio se vratiti prije snijega. Na ovoj je ekspediciji dobro zaradio. Dok se opraštao, nisam primijetila neraspoloženje, samo uzbuđenje. Robertu i meni iskazao je veliku zahvalnost, Sing Huu se hladno naklonio, a onda otišao s malom torbom u kojoj je bila odjeća i njegov novac. Vidjela sam kako odlazi niz

cestu, radostan i sretan kao onog dana kad me pronašao i bilo mi je drago što smo se to jutro zajedno uspeli na brdo. Više ga nikad nisam vidjela.

Za razliku od njega, Sing Hu se još neko vrijeme zadržao. I on je dobio svoj novac, no bilo je jasno da nema kamo otići. Bez ikakvih je obaveza pregledao sobe uzgajivača čaja i dvaput provjerio dogovoreno putovanje brodom *Lady Alary Wood*, kojim su Robert i Jane trebali isploviti za dva tjedna. Sljedećih nekoliko dana svako sam ga jutro viđala na kuhinjskim stepenicama i svako bi jutro zauzeo svoje mjesto u služinskoj sobi. Pretpostavljam da je u međuvremenu posjećivao bordele u pristaništu.

»Možda bi ga mogao povesti sa sobom u Indiju, Roberte?« predložih.

»Pa da povraća cijelim putem i da mi krade namirnice kad se domognemo kopna?«

»Dobro se slaže s ljudima.«

»Što misliš zašto je ukrao onaj novac ako ga nije imao na što upotrijebiti?« pitao se Robert.

No nakon možda tri dana, Sing Hu je iznenada nestao a da se nije ni oprostio od nas. Kasnije smo saznali da se ponovno otisnuo McFarlaneovim brodom, a ovaj put se na njemu zaposlio i krenuo u Šangaj. Pretpostavljam da je odlučio odande se uputiti kući. Možda je odlučio u hipu. Tko zna?

Jane cijelo vrijeme nije razgovarala sa mnom. Svaki smo dan primali goste i večerali vani. Robert ni na jednu od nas nije ni ruku položio. Ne bi to bilo u redu. Rekao mi je da joj je jasno dao do znanja da je slobodna činiti što ju je volja, ali da joj on može ponuditi samo brak pod njegovim uvjetima što, naglasio je, nije mnogo drugačije od braka kakav su imali od samog početka. Uzdržavat će nju i djecu, sve će ih voljeti, a svoje će vrijeme posvetiti poslu, a to znači da će većinu vremena provoditi u Kini, gomilati njihovo sve veće bogatstvo. Jane je dramatizirala, rekao je. Vikala je i plakala, no to nije imalo učinka.

»Možeš napraviti skandal«, rekao joj je, »ako to želiš. Ili možeš biti žena bogatog muškarca i nitko neće znati. Poduprijet ću te u oba slučaja, no ovo drugo je bolje za našu djecu.«

Pitala sam se hoće li u tom mahnitom raspoloženju moja mirna, praktična i obično popustljiva sestra možda vatreno raspravljati, posavjetovati se s odvjetnikom, obznanimi sve na sav glas ili učiniti nešto još gore.

U međuvremenu su se nastavile večere i poslijepodnevni čajevi. Posjetila sam svoju vremešnu gospođu i obećala da ću joj recitirati, damama u koloniji održala sam kratak govor o našim pustolovinama i odgovorila na bezbroj pitanja o kineskim običajima u unutrašnjosti te o grozotama koje sam sigurno pretrpjela. Jane se pojavljivala samo na većim društvenim okupljanjima. Primijetila sam da ima nekoliko krasnih novih haljina i lijepu zbirku lepeza. Često su joj čestitali na suprugovu uspjehu i osobenoj sestri i vidjela sam da je boravak u Hong Kongu umara. I ja bih se tako osjećala. Nekoliko sam puta pokušala razgovarati s njom, no i dalje me ignorirala, a jednput me zatvorenom lepezom klepnula po prstima kad sam je dotaknula da je povedem za ruku. Dakako, razgovarala je s našim novim prijateljima. Jedanput, kad je netko pohvalio njezinu sestru vatrena duha, načula sam da odgovara »Da. Uistinu je muškobanjasta. Majka je uvijek govorila da je na oca, znate.«

Bila je to nečuvena uvreda iz Janeinih usta, no mislim da to žena s kojom je razgovarala nije primijetila. Tada sam se povukla. Ako ne želi razgovarati sa mnom, onda ne mogu mnogo učiniti.

Vrijeme koje mi je preostalo u Robertovu društvu bilo je žalosno kratko. Putovanje do Calcutte trajat će oko pet tjedana, a odande je organiziran put do Allahabada i Doline Deyra. Putovanje do plantaža čaja u Kaolagiru trajat će nekoliko tjedana. Jane neće putovati sa svojim suprugom, nego će ostati u Calcutti i ondje ga čekati. G. Gerard je dobro poznao grad i ondje je za nju organizirao smještaj i predstavljanje društvu. Budući da je Robert sada istaknuta osoba, uživat će provodeći vrijeme u društvu žena zaposlenika kompanije. U međuvremenu, Robert je poslao još jedno pismo dr. Jamiesonu na plantaži kako bi ga unaprijed obavijestio da će uzgajivači uskoro isploviti.

Jedno je jutro stigla zatvorena kočija i Robert je predložio da zajedno odemo na izlet, iz vedra neba. Bilo je lijepo što smo sami i držali smo se za ruke, sjedeći jedno do drugoga.

»Osjećam se kao tvoj zaručnik«, priznao mi je.

»Ne budi sramežljiv«, rekla sam mu. »Bit ćemo opet zajedno.«

Dok su konji kaskali naprijed, primijetila sam da smo se uputili prema novim kućama u podnožju Vrha. Kad se kočija zaustavila, Robert mi je ondje uručio ključ, koji je izvadio iz unutarnjeg džepa. Odjedanput sam shvatila što smjera.

»Cijela kuća za mene«, zinula sam u čudu. »Roberte, pa ne treba mi to!«

»Nije toliko velika. Uostalom, kupio sam je za tebe. Ako se osjećaš usamljeno, morat ćeš uzeti podstanara! Nadam se da mi ne zamjeraš što sam te preselio, no mislio sam da bi novi početak...« zamucuo je.

Otključala sam ulazna vrata. Zrak je unutra bio hladan, a sa stražnje sam strane vidjela prekrasan vrt. Trčala sam kroz prostorije poput djeteta na Božić. Mala kuhinja, blagovaonica, soba za primanje i dnevna soba. Na katu su se nalazile tri lijepe spavaće sobe s balkonima i garderobama za dame. Na jednom su se kraju nalazile sobe za poslugu. Robert se ponosio svojim izborom. Hodao je iza mene i pokazivao mi što sve ima.

»Vidi, Mary, velika kada. Svidjet će ti se ovaj pogled. Sviđa ti se, zar ne?«

Bila sam bez riječi. Toliko se potrudio da mi udovolji. Nikada nisam imala takav luksuz samo za sebe. A on ipak odlazi.

»Pretpostavio sam da ćeš htjeti odabrati slugu sama«, reče.

»Imao si pravo. Hvala ti.«

Stala sam pred njega i ispružila ruku, svojim sam dugim prstima prešla po njegovoj košulji.

»Ovdje ću te čekati«, rekla sam.

Ugrizao se za usnu.

»Požurit ću se.«

Sljedeći smo dan većinu mojih kutija s odjećom poslali iz jedne kuće u drugu, a Robert je riješio financijska pitanja. Novca je bilo više nego što sam ikada zamišljala. Novostečeno bogatstvo bilo je prava blagodat. Zbog vlastite sam kuće osjećala neobično zadovoljstvo nakon toliko mjeseci provedenih u raznim brodskim ležajevima ili u skućenim provincijskim konačištima. Bilo je vrijeme da ponovno postanem žena.

»Imat ćeš porculansko posuđe«, obećao mi je Robert, sve bi učinio da mi udovolji. »Mary, a što kažeš na ovu posteljinu? Sviđa ti se, zar ne?«

»Sviđa mi se. Sretna sam«, odgovorih.

»A hoćeš li ostati ovdje? Hoćeš li čekati?«
Nasmiješila sam se. Bio je nervozan koliko i ja.

Dani su nemilosrdno prolazili. A onda, gotovo na samom kraju, kad sam pakirala posljednje stvari prije preseljenja u svoju vlastitu, malu palaču, u radnoj sobi naišla na kutiju. Robertova su pisma bila naslagana na hrpi, bit će katalogizirana. Kad za to dođe vrijeme, naslijedit će ih Kraljevsko hortikulturno društvo, u to nisam ni sumnjala. Prelistala sam stranice, ponegdje pročitala koju rečenicu. A tada sam primijetila hrpicu neotvorenih pisama. Podigla sam jedno. Jane ih je svojom rukom naslovila na mene. Shvatila sam da su to pisma koja su ovdje čekala dok se ne vratim. Napisala ih je prije nego što je saznala što se dogodilo i što smo učinili. Moja je sestra napisala više od dvadeset pisama sve do oko osam mjeseci prije nego što smo se vratili, kad su pisma naglo prestala stizati. Klonula sam na stolicu kraj praznog ognjišta.

Dok sam lomila voštane pečate na pismima, pekla sam se na tihoj vatri. Pisala mi je o Henryju, naravno — o njegovim prvim riječima, prvim koracima. Rasli su mu zubi. Opisivala je vedru narav sretnog djeteta i rekla da je William sina posjetio dvaput i poslao mu darove za Božić. Voljela je mog sina, u to nije bilo sumnje. U drugom mi je pismu zahvaljivala na predmetima koje sam odabrala. U darovima je prepoznala moj ukus i nadugo mi i naširoko pričala kako su se djeca zabavljala navlačeći odore. Pisala mi je o godišnjim dobima u Londonu — o kišnom proljeću, božanstvenom ljetu i o Johnu, svom najstarijem sinu koji se vratio kući na školske praznike.

Je li bolje da u vrtu zasadi lovor ili bijelu lozu, što će dulje rasti? Kasnije je pismo odavalo dojam njezine zabrinutosti i donosilo je manje vijesti. Samo to da je Thomas počeo učiti latinski te da je ona preuredila sobu za primanje. Robert se nije javljao, a ja joj nisam pisala toliko dugo da se bojala, napisala je. Samotan je to život, ona je u Londonu, a drage joj osobe u inozemstvu. Molim te, molim te, preklinjala me, napiši mi pokoju riječ. Zabrinula se. Riječi su mi odjekivale u mislima. Riječi sestre koju sam izgubila, ljubav i briga koju sam proigrala.

Sjedila sam u tišini. Posluga se kretala po kući. Čula sam ih. Pisma su ležala na stolićima s desne i lijeve strane, poput obroka koje je netko ostavio. Neprestano sam razmišljala o onim posljednjim tjednima, o danima koje smo Robert i ja proveli zajedno jašući na putu za Fu Chou Su. O zlatnim bojama krajolika i poljima u kojima smo vodili ljubav. Tada mi se prikazala jasna Robertova slika koji puškom cilja piratsku džunku i onaj dan kad smo ponovno okusili čokoladu i njezinu slatku, bogatu teksturu. Bilo mi je žao što ga tada nisam poljubila, s okusom čokolade na usnama. Veoma sam voljela Jane. Oboje smo je veoma voljeli. A povrijedili smo je.

Kao da lebdim, otišla sam iz radne sobe i uspela se na kat prema sestrinoj sobi. Pokucala sam na vrata i ušla. Jane je sama sjedila kraj prozora i podignula je pogled kad sam ušla, znatiželjno pogledala, a onda me ošinula pogledom čim je vidjela da sam to samo ja. Otišla sam do njezina stolca i spustila se na pod pokraj nje.

»Jane«, rekla sam, »pročitala sam tvoja pisma.«

I dalje je šutjela, njezini su maleni prsti drhtali uz ovratnik haljine, a ona je zasigurno razmišljala o svemu što mi je napisala u pismima.

Nastavila sam. »Ljuta si, znam. imaš pravo biti ljuta. Ali...« Nisam uspjela nastaviti.

»Nemoj! Nemoj!« povikala je. »Ne želim objašnjenje. Ne želim ni tvoje sažaljenje.«

»Slušaj me«, molila sam je. Morala sam joj se suprotstaviti. »Oduvijek sam tražila nešto što želim. Cijelo ono vrijeme u Londonu, u svim predstavama, onoj smiješnoj kući u blizini trga Soho, s prokletim Williamom i njegovim udvaranjem. Tražila sam, Jane. A sasvim slučajno, pronašla sam to što sam tražila. Ovdje.«

»Mojeg muža«, frknula je nosom.

»Ne. Ne. Robert je sporedan. Ne razumiješ. Pronašla sam zemlju koja me oduševljava. Pronašla sam nešto u čemu sam dobra. Pronašla sam zanimanje, interes, poziv. Dobro, istina je, pronašla sam i njega. U Londonu sam mrzila Roberta. Znaš da jesam. A istina je da se ja onamo više nikada neću vratiti. Ali ovdje, u Kini, Robert i ja, ovo ovdje je naše. To je probudilo nešto što je u svakom pogledu nevjerojatno. I bez obzira na to što te ne želim povrijediti, ne mogu to požaliti. Ni zbog čega to neću požaliti.« Plakala sam. »No mi se možda više nikada nećemo vidjeti, Jane. A ti si mi i dalje sestra. Ne volim te ništa manje nego prije i ne želim te izgubiti. Čak i ako se ljutiš na mene, hajde da se pomirimo. Izgladimo to nekako. Molim te.«

Teško sam disala. Jane nije marila za moju sentimentalnost. Uzvratila je napadom.

»Dakle, nije ti dovoljno što dijeliš postelju s mojim mužem, nego bi i moju ljubav. Ne može tako, Mary. Ti si svoje odabrala. Uzmi si ga onda! Neću se rastati od njega. Ali moraš znati da ste me ponizili. I to je sve što ćeš zbog toga dobiti od mene. Glumit ću da je sve u redu. Pretvarati se. Odigrat ću svoju ulogu. Nitko neće znati. Bit ću tvoja domaćica, Mary«, sarkastično mi je istresla u lice. »Skrbit ću se za tvoje pogreške i podupirati tvoje podvige. Ulagat ću tvoj novac, davat ću tvoju robu na aukcije. Bit ću za tebe i gospođa Fortune pa će mi svi moći govoriti koliko si divna. Toliko krasna. Toliko izuzetna! Razmetljivice! Uvijek moraš sve imati. Pronašla si ono što si željela. Ma baš mi je drago zbog tebe. Jer time si meni oduzela jedino o čemu sam sanjala od malih nogu. On je moj muž!«

Suosjećala sam s njom. »Nikad se nećemo složiti«, tužno sam rekla. »No teško bi se moglo reći da si izgubila Roberta. Za početak, nisi ga zapravo ni imala, Jane. Sve što si na njemu voljela, i dalje je tvoje. Cijelo si mi vrijeme u Londonu propovijedala o prihvatanju.

Govorila si mi da moram učiniti ono što je najbolje za moju obitelj. E pa možda nije sve ispalo točno onako kako si ti zamislila, ali sada je na tebi red da se nosiš s onim što ti je sudbina dodijelila. A nije tako lako kao što si mislila, je li?«

Moja me sestra udarila. Nisam to očekivala i udarac me oborio na tlo. Skočila je iz stolca i dok sam ležala od jada me lupala nogom. Mislim da je nosila niske čizmice. Zgrabila sam je za stopalo i srušila na pod.

»Kako si mogla? Ista si kao on! Životinjo jedna! Odvratno, pokvareno čudovište!« derala se.

Kosa joj je se raspustila, pala do ramena kao u luđakinje. Čvrsto sam je stisnula na pod.

»U tome je stvar, zar ne? U tati! Tebi je nanio zlo, a meni nikada. A sada te muči što te Robert manje voli, ne izjeda te to, nego činjenica da me više ne mrzi! Ne možeš to podnijeti! Zato što si mislila da si ti njegova miljenica. Ne možeš podnijeti pomisao na to da ga dijeliš!«

Zbog komešanja koje smo izazvale tučnjavom, sluškinja je došla iz prizemlja. Vrata su se otvorila, a djevojka je stala razjapljenih usta promatrajući moju sestru i mene, kosu koja posvuda leti, dok se hrvamo poput uličnih derana. Obje smo uspravno sjele, poput djece koju je dadilja uhvatila u nedjelju. Nasmijala sam se.

»Izlazi!« zaderala se Jane na djevojku, a ona je odmah pobjegla.

»Mislila sam da ti je najveća želja bila postati gospođa Fortune«, promrmljala sam. »To i jesi. Ti mrziš ono što Robert i ja imamo. A mene uopće ne zanimaju njegove osobine koje ti voliš. Obje ga možemo imati, Jane. Uopće nije kao s tatom.«

»Kako prikladno«, zajedljivo dobaci.

»Uvijek si bila dobra prema meni, Jane, ali ja nikada nisam dobila ono što sam htjela. Sada to imam i neću se toga odreći.«

Jane je od jada rukama udarila po podu.

»A ja ne mogu ništa učiniti! Osjećam se tako bespomoćnom«, povikala je.

Odjedanput sam se sjetila da znam kakav je to osjećaj. Kako je bilo kada su drugi ljudi za mene donosili odluke. Odluke koje uopće nisam htjela i u kojima nisam imala pravo glasa. Ne tako davno i ja sam od jada lupala po podu. Svoju sam ruku položila na njezinu.

»Obitelj smo«, rekla sam joj. »I moramo se držati zajedno. Jane. Ti to znaš. Moj sin, tvoj suprug, sve obaveze. Dijelit ćemo više od drugih, pretpostavljam. I znam da to nije u redu. No ja ti ga neću preoteti, ne kao šio ti misliš, i nitko ne mora znati. Doista. Razlika je samo u tome što sam ja ovdje sretna i što će Robert povremeno ovdje isto biti sretan.«

Jane me neumoljivo gledala. Ništa nećemo riješiti. Barem ne sada. Za oprost treba vremena.

»Ti si si gđa Fortune«, obećala sam joj. »A ja sam Fanny Kemble, čini mi se.«

Sljedeće noći, posljednjeg dana njihova boravka, večerali smo u guvernerovoj palači. Svih dvadeset gostiju za stolom nazdravljalo je Robertu. Nakon toga sam recitirala Juliju i još jedanput zaradila gromoglasan aplauz. I Robert mi je pljeskao, a Jane je kraj njega samo pristojno pljesnula rukama.

»A čime ćete se baviti, gđice Penney, ako ste se odlučili za miran život?«, pitao me guverner.

»Zapravo, ne znam, no pozamašan iznos koji je Robert nedavno zaradio nagnao me na razmišljanje o trgovini. Ako s vremena na vrijeme odem u Ning-po ili Chusan, sigurna sam da bih mogla pronaći izuzetnu robu koju bih poslala na prodaju u London.«

Pottinger je podigao obrvu.

»Gđice Penney«, reče, »puni ste iznenađenja, no slutim da ste nam baš takvi prirasli srcu. Poznajem jednog pouzdanog momka kojeg bih vam mogao preporučiti za agenta.«

Te noći nisam oka sklopila. Nisam se mogla natjerati. U zadnje mi je vrijeme bilo loše. Isprva sam pomislila da je zbog nerveze. Zbog neslaganja s Jane, Robertova odlaska. Sad sam već počela shvaćati da nije riječ samo o tome. Nisam rekla ni riječi.

* * *

Sljedeće jutro, u pristaništu, ukrcavali su robu na *Lady Mary Wood*, uzgajivači su se smjestili u svoje kabine, a šesnaest Wardovih sanduka s prokljanim sjemenkama čajevca pričvršćeno je na palubu. Sjedila sam u Robertovoj sobi, knjige su stajale naslagane na jednom kraju, a bilježnice u sanduku. Jane se već pozdravila sa mnom, hladno me poljubila na obraz i otišla u svoju kabinu. I to je bio pomak, zaključila sam, premda mali. Sada je moj ljubljani sjedio promatrajući mene, a ja njega.

»Volim te«, rekla sam mu.

Mora ići. Mora ići.

Kada je stigla povoljna plima, ispratio me do prilaznog mostića, zagrlio me, a ja sam otišla s broda tik prije nego što su podigli sidro, a brod se počeo udaljavati. Robert je stajao na palubi i promatrao me. Bez njega nisam osjećala prazninu, primijetila sam. Možda je to dokaz iskrene ljubavi. Učinilo mi se da vidim malu siluetu svoje sestre, koja je stala kraj njega prije nego što je brod naposljetku nestao. Nadala sam se da je tako kad sam se okrenula prema gradu. Pred nekim su kućama rasle kamelije. Pitala sam se hoću li vidjeti koju žutu.

»Mislim da ću pisati Bertieju«, rekoh sama sebi i polako se uputih kući.

Epilog

Moj se drugi sin rodio u Ning-pou sljedećeg travnja. Začudo, U društvu nije nastao skandal, ili to barem nitko nije pokazao kad sam se u Hong Kong vratila s djetetom u naručju. Novac može kupiti i mnoge nematerijalne stvari, shvatila sam. A u kolonijama, pretpostavljam, ionako vrijede drugačije društvene norme. Jasno, najviše se iznenadio Robert. Odlučila sam da mu neću pisati o tome. Nisam htjela da mi se vrati iz osjećaja dužnosti, nego iz ljubavi.

Moj sinčić ima čuperak tamne kose i sramežljiv smiješak mog ljubavnika. Nazvala sam ga Albert Penney. Naravno, krstio ga je biskup, a *sir* Pottinger je obećao da će malenom biti krsni kum. Robert to još ne zna. On je tek stigao. Na verandi je u hladu, drži sina u naručju.

»Ovo će dijete ostati kod kuće, sama ću se o njemu brinuti«, rekla sam mu. »Ne želim izgubiti još jednog dječaka.«

Katkad sanjarim da će možda jednog dana dva polubrata postati prijatelji. Henry i Albert. Možda će John, Helen i Thomas saznati da imaju... Pa, zvat ćemo ih bratićima i sestričnima, čini mi se. Neobično je toliko voljeti djecu, a i ne poznajemo ih. Ne mogu si pomoći pa sanjarim da će ih biti još više.

Robert je donio svoje zemljovide i spremamo se u Japan. Čeka nas još jedna pustolovina. Samo nas dvoje i nova bogatstva koja ćemo bez sumnje stići. O Albertu će se brinuti dadilja koju sam zaposlila, mlada dama koja je u Hong Kong stigla prije nekoliko mjeseci, bježeći od skandala. Odmah sam je zaposlila i s veseljem priznajem da je plaćam i previše.

»Četiristo kilometara je dovoljno da se pobjegne od skandala«, rekoh. »Mislim da ste dolaskom ovamo otišli i predaleko, no nadam se da ćete ostati.«

Nije pustolovnog duha poput mene, no vrlo mi je ugodno u njezinu društvu, a ulogu Ariel zna napamet.

Vidim pismo naslovljeno na mene. Ispisano je Janeinim rukopisom. To je prvo koje sam primila od nje otkad je otišla i smiješila sam se razmišljajući o tomu. Pročitat ću ga kasnije, sklopčana na balkonu, sutra ujutro ili možda poslijepodne. Kad dođe vrijeme za to. No sada stojim na ulazu u vrt. Robertu su potekle suze. Riječi su suvišne i to oboje znamo.

»Mislim da ćemo pronaći božure«, reče. »U Osaki.«

»Reci mi«, upitala sam, stavljajući sinčića u košaru i zavodljivo se spuštajući na Robertova koljena, »za koliki se iznos nova vrsta božura može prodati u Londonu u današnje vrijeme?«

Šapat Orijenta

sken i obrada: za vas *Janja*